अर्हम्

श्रीधर्मविजयगुरुभ्यो नमः ।

श्रीअजितप्रभाचार्यविरचितम् ।

श्रीशान्तिनाथचरित्रम् ।

श्रेयोरत्नाकरोद्भूतामर्हल्लक्ष्मीमुपास्महे ।
स्पृहयन्ति न के यस्यै शेषश्रीविरताशयाः ॥ १ ॥
वृषेण भाति यो ब्रह्मकृता लक्ष्मगतेन वा ।
इत्यन्वर्थाय तस्मै (१)श्रीवृषभस्वामिने नमः ॥ २ ॥
येऽन्तरङ्गारिषड्वर्गोपसर्गोग्रपरीषहैः ।
न जितास्तेऽजितस्वामिमुख्या नन्दन्तु तीर्थपाः ॥ ३ ॥
कृतारिष्टतमःशान्तिश्चारुहेमतनुद्युतिः ।
प्रत्यादिष्टभवभ्रान्तिः श्रीशान्तिर्जयताज्जिनः ॥ ४ ॥
(२)द्वादशव्रतोपमा यस्य भवाः श्रीशुभावहाः ।
शान्तिनाथस्य तस्यैव चरित्रं कीर्त्तयाम्यहम् ॥ ५ ॥
जम्बूद्वीपस्य भरते क्षेत्रेऽत्रैव हि पत्तनम् ।
अस्ति रत्नपुरं नाम नररत्ननिवासभूः ॥ ६ ॥

---

(१) ख घ श्रीऋषभ- ।

(२) ख द्वादशव्रतमिताः ।

आसीद्दासीकृतारातिश्चारुनीतिर्महामतिः ।
रूपलक्ष्म्या [1]रतिपतिः श्रीषेणस्तत्र भूपतिः ॥ ७ ॥
दानमानप्रियालापैः सदा तेनाभिनन्दिता ।
तस्याभिनन्दिता राज्ञी द्वितीया सिंहनन्दिता ॥ ८ ॥
सा पूर्वप्रेयसी राज्ञ ऋतुस्नानाभिनन्दिता ।
समधातुः शयनीये सुखसुप्ताऽन्यदा निशि ॥ ९ ॥
स्वप्नेऽपश्यन्निजोत्सङ्गवर्त्तिनौ भानुमालिनौ ।
प्रध्वंसितान्धतमसौ सूर्याचन्द्रमसौ समम् ॥ १० ॥ (युग्मम्)
कथयामास सा भर्त्तुस्तं स्वप्नं मुदिता प्रगे ।
तत्फलं सोऽपि विज्ञाय शशंसैवं प्रसन्नवाक् ॥ ११ ॥
युग्मजातौ भुवि ख्यातौ कुलोद्द्योतविधायिनौ ।
स्वप्नेनानेन हे देवि तव पुत्रौ भविष्यतः ॥ १२ ॥
बिभ्रत्युभावथो गर्भौ सा राज्ञी शुशुभेऽधिकम् ।
उपकर्तृकृतज्ञौ हि दधानेव वसुन्धरा ॥ १३ ॥
सम्पूर्णसमये साऽथ सुषुवे तनयद्वयम् ।
विधिप्रयुक्ता सन्नीतिरर्थधर्म्माविवावनौ ॥ १४ ॥
इन्दुषेणबिन्दुषेण इति नाम्नी तयोः शुभे ।
चकार तत्पिता हृष्टो महोत्सवपुरःसरम् ॥ १५ ॥
अष्टवर्षप्रमाणौ तौ कलाचार्यस्य सन्निधौ ।
कलाभ्यासं विदधतुः क्रमात्प्राप्तौ च यौवनम् ॥ १६ ॥

---

(१) क रतिर्प्रीतिस्तत्र श्रीषेणभूपतिः ।

इतश्चात्रैव भरते देशे मगधनामनि ।
श्रियाऽभिरामः सद्ग्रामोऽस्त्यचलग्राम'नामकः ॥ १७ ॥
तत्राभूद्धरणिजटाभिधानो द्विजपुङ्गवः ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो यशोभद्रा च तत्प्रिया ॥ १८ ॥
स नन्दिभूतिश्रीभूती यशोभद्राभवौ सुतौ ।
यत्नतः पाठयामास वेदशास्त्रमहर्निशम् ॥ १९ ॥
दास्या कपिलया जातः कपिलोऽप्यस्य नन्दनः ।
स तु जातिविहीनत्वादतिप्रज्ञाधिकोऽभवत् ॥ २० ॥
स्वपित्रा पाठ्यमानौ तौ शृण्वानः कपिलोऽथ सः ।
जज्ञे चतुर्दशविद्यास्थानविज्ञानकोविदः ॥ २१ ॥
गृहान्निसृत्य यज्ञोपवीतयुग्मं वहंस्ततः ।
महाब्राह्मणमात्मानं मन्यमानोऽभ्रमद्भुवि ॥ २२ ॥
स आययौ रत्नपुरे सत्यकिर्नाम तत्र च ।
उपाध्यायो बहून् छात्रान् वेदपाठमकारयत् ॥ २३ ॥
पप्रच्छ कपिलश्छात्रान् वेदोपनिषदं तथा ।
यथा नोत्तरमेतस्मै दातुमीशा इमे ऽभवन् ॥ २४ ॥
विज्ञाय तं महाप्राज्ञमुपाध्यायो निजे पदे ।
स्थापयामास को नाम गुणैर्न लभते पदम् ॥ २५ ॥
उपाध्यायस्य तस्यासीज्जम्बुका नाम गेहिनी ।
तत्कुक्षिसम्भवा पुत्री सत्यभामाऽभिधा तथा ॥ २६ ॥

योग्योऽयमिति तां तस्मा उपाध्यायो ददौ सुताम् ।
रममाणस्तया सार्द्धं तत्रास्थात्कपिलः सुखम् ॥ २७ ॥
उपाध्यायस्य मान्योऽयमिति लोकैरपूज्यत ।
विद्वत्कथासु सर्वत्र क्रियते स्म निदर्शनम् ॥ २८ ॥
जगज्जीवातुधान्यौघहृत्पणवृद्धिविधानतः ।
परिरचितदुष्कालो वर्षाकालोऽन्यदाऽभवत् ॥ २९ ॥
तस्मिंश्च समयेऽन्येद्युः कौतुकी कपिलो ययौ ।
रात्रौ प्रेक्षणकालोककृते देवकुलादिषु ॥ ३० ॥
महत्यामथ यामिन्यामन्धकारे निरन्तरे ।
वर्षत्यम्बुधरे गेहमागच्छन् [1]स व्यचिन्तयत् ॥ ३१ ॥
मार्गो निःसञ्चरस्तावत्तमसाऽन्तरितेक्षणम् ।
विश्वं प्रवर्त्तते तत्किं वस्त्रे आर्द्रीकरोम्यहम् ॥ ३२ ॥
विचिन्त्येदमथो कक्षान्तरे प्रक्षिप्य वाससी ।
स सत्वरमुपेयाय नग्नीभूतो निजे गृहे ॥ ३३ ॥
परिधाय ततो वस्त्रे प्रविवेश गृहान्तरे ।
तद्भार्या तं बभाषे ऽथ ढौकयित्वाऽन्यवाससी ॥ ३४ ॥
अग्रेतने जलक्लिन्ने मुञ्च त्वं नाथ चीवरे ।
इमे च परिधेहीति भणितः कपिलो ऽब्रवीत् ॥ ३५ ॥
पश्य प्रिये नहि क्लिन्ने मन्त्रशक्त्या ममाम्बरे ।
करस्पर्शात्तत्प्रियाऽपि ते विवेद तथाविधे ॥ ३६ ॥

(१) क सोऽभ्यचिन्तयत् ।

दृष्ट्वा च विद्युदुद्द्योतेनाङ्गमस्य जलार्द्रितम् ।
सैवं [1]विचिन्तयामास सत्या दर्भाग्रतीक्ष्णधीः ॥ ३७ ॥
नूनं वृष्टिभयादेष गोपयित्वाऽम्बरे पथि ।
नग्न एव समायातो वृथाऽऽत्मानं प्रशंसति ॥ ३८ ॥
अनया चेष्टया नैष कुलीनोऽपि विभाव्यते ।
तदस्य गृहवासेन मम हन्त विडम्बना ॥ ३९ ॥
इत्यन्तश्चिन्तया मन्दरागा तस्मिन् बभूव सा ।
तथापि सममेतेन गृहवासमपालयत् ॥ ४० ॥
कपिलस्य पिता सोऽथ ब्राह्मणः कर्मदोषतः ।
बभूव विभवक्षीणो भूरिविद्याधनोऽपि सन् ॥ ४१ ॥
ज्ञात्वा विभूतिमन्तं तं कपिलं लोकपूजितम् ।
आगात्प्राघुणकोऽन्येद्युस्तद्गृहेऽसौ धनाशया ॥ ४२ ॥
भोजनावसरे सोऽथ विभिन्नः समुपाविशत् ।
कपिलो निजतातस्य व्यपदिश्य मिषान्तरम् ॥ ४३ ॥
ततस्तस्या विशेषेणाभवद्भ्रान्तिर्मनोगता ।
रहः पृष्टश्च विप्रोऽसौ तया शपथपूर्वकम् ॥ ४४ ॥
किमयं तात युष्माकमङ्गजो वा परो न्विति ।
तेनाऽपि सर्वमेतस्यै तदाख्यातं यथातथम् ॥ ४५ ॥
दत्त्वा यथोचितं किञ्चिद्विसृष्टः कपिलेन सः ।
विप्रो जगाम धरणिजटाख्यो नगरे निजे ॥ ४६ ॥

---

(१) क . ह्ति चि- ।

विरक्ता सत्यभामा सा कपिलस्य गृहात्ततः ।
गत्वा श्रीषेणभूपालं कृताञ्जलिरथावदत् ॥ ४७ ॥
देव त्वं जगतीपालो लोकपालश्च पञ्चमः ।
दीनानाथाशरण्यानां सर्वेषां त्वं गतिः [1]किल ॥ ४८ ॥
ततः कुरुष्व कारुण्यं ममाप्युपरि भूपते ।
प्रत्यूचे पार्थिवस्तां हि किं ते दुःखस्य कारणम् ॥ ४९ ॥
पूज्यस्तावदुपाध्यायस्तस्य त्वमसि नन्दिनी ।
[2]गेहिनी कपिलस्यापि मान्यस्त्वत्पितुरेव यः ॥ ५० ॥
उवाच सत्यभामैवमस्ति राजन् परं मम ।
भर्त्ता यः कपिलो नाम सोऽकुलीनत्वदूषितः ॥ ५१ ॥
राज्ञाऽथ कथमित्युक्ता राज्ञोऽग्रे साऽपि सूनृताम् ।
तत्कथां कथयामास भूयश्चैवमभाषत ॥ ५२ ॥
अमुष्य गृहवासेन पर्याप्तं मम सर्वथा ।
तथा कुरु महीनाथ यथा शीलं चराम्यहम् ॥ ५३ ॥
आकार्य भूभुजाऽभाणि साञ्जसं कपिलोऽथ सः ।
विरक्ता गृहवासस्य भद्रेयं त्वत्प्रियेत्यलम् ॥ ५४ ॥
तदिमां विगतस्नेहां मुञ्च त्वं स्वपरिग्रहात् ।
यथाऽसौ पितृगेहस्था कुर्याद्धर्मं कुलोचितम् ॥ ५५ ॥
कपिलोऽप्यब्रवीद्देव क्षणमप्यनया विना ।
न स्थातुमहमीशोऽस्मि तदियं मुच्यते कथम् ॥ ५६ ॥

---

(१) घ प्रभो ।
(२) घ गृहिणी ।

राज्ञा तु सत्यभामा सा पुनः पृष्टाऽब्रवीदिति ।
नैतस्माद्यदि मे मोक्षस्तन्मरिष्यामि निश्चितम् ॥ ५७ ॥
राज्ञोचे कपिलो भूयो हंहो धृत्वा बलादमूम् ।
स्त्रीहत्यां किं करोषि त्वं किं बिभेषि न पाप्मनः ॥ ५८ ॥
अस्मद्राज्ञीसमीपस्था तिष्ठत्वेषा यथासुखम् ।
दिनानि कत्यपीत्युक्तो मेनेऽसौ कपिलोऽपि तत् ॥ ५९ ॥
सत्यभामा विनीता सा कुर्वाणा शीलरक्षणम् ।
राजराज्ञीसमीपस्था गमयामास वासरान् ॥ ६० ॥
सूरिर्विमलबोधाख्यो विहरन्नवनीतले ।
तत्रागत्य पुरेऽन्येद्युस्तस्थौ स्थाने यथोचिते ॥ ६१ ॥
सूरेरागमनोदन्तमाकर्ण्य जनतामुखात् ।
ययौ तद्वन्दनाहेतोः श्रीषेणपृथिवीपतिः ॥ ६२ ॥
सूरिं नत्वा यथास्थानमुपाविक्षन्महीपतिः ।
तमुद्दिश्य मुनीन्द्रोऽथ विदधे धर्मदेशनाम् ॥ ६३ ॥
मनुष्यकादिसामग्रीं सम्प्राप्यापि प्रमादिनः ।
ये धर्मं नानुतिष्ठन्ति तेषां जन्म निरर्थकम् ॥ ६४ ॥
जैनं धर्मं समाराध्य भूत्वा विभवभाजनम् ।
प्राप्ताः सिद्धिसुखं ये ते श्लाघ्या मङ्गलकुम्भवत् ॥ ६५ ॥

तद्यथा—

उज्जयिन्यां महापुर्यां वैरिसिंहो महीपतिः ।
सोमचन्द्रा च तद्भार्या धनदत्तश्च श्रेष्ठ्यभूत् ॥ ६६ ॥

---

(१) क घ ङ अथ तत् ।

धर्मार्थी सुविनीतात्मा सत्यशीलदयान्वितः ।
गुरुदेवार्चनप्रीतः स श्रेष्ठी धनदत्तकः ॥ ६७ ॥
सत्यभामेति तद्भार्या शीलालङ्कृतिशालिनी ।
पत्यौ प्रेमपरा किं त्वपत्यभाण्डविवर्ज्जिता ॥ ६८ ॥
साऽन्यदा श्रेष्ठिनं पुत्रचिन्ताम्लानमुखाम्बुजम् ।
दृष्ट्वा पप्रच्छ हे नाथ किं ते दुःखस्य कारणम् ॥ ६९ ॥
श्रेष्ठिना च समाख्याते तस्यै तस्मिन् यथातथे ।
श्रेष्ठिनी पुनरप्यूचे पर्य्याप्तं चिन्तयाऽनया ॥ ७० ॥
धर्म एव भवेन्नृणामिहामुत्र सुखप्रदः ।
स एव सेवनीयो हि विशेषेण सुखैषिणा ॥ ७१ ॥
तत्त्वं देवे गुरौ चापि कुरु भक्तिं यथोचिताम् ।
देहि दानं सुपात्रेभ्यः [1]पुस्तकं चापि लेखय ॥ ७२ ॥
एवं च कुर्व्वतोः पुत्रो भावी यदि तदा वरम् ।
भविता निर्मलो नाथ परलोकोऽन्यथाऽऽवयोः ॥ ७३ ॥
हृष्टः श्रेष्ठ्यप्युवाचैवं प्रिये साधूदितं त्वया ।
सम्यगाराधितो धर्म्मो भवेच्चिन्तामणिर्नृणाम् ॥ ७४ ॥
ततश्च देवपूजार्थं पुष्पग्रहणहेतवे ।
आकार्य्यारामिकं तस्मै ददौ श्रेष्ठी धनं बहु ॥ ७५ ॥
स्वयं गत्वा तदारामे पुष्पाण्यानीय स प्रगे ।
गृहार्चामर्च्चयित्वा च गच्छति स्म जिनालये ॥ ७६ ॥

---

(१) ग ङ पुस्तकांश्चापि ।

तत्र नैषेधिकीमुख्यान् यथाख्यानं दर्शितकान्।
ख्यापयन् परया भक्त्या विदधे चैत्यवन्दनाम्॥ ७७॥
ततः साधून्नमस्कृत्य प्रत्याख्यानं विधाय च।
अतिथीनां संविभागं चकार च महामतिः॥ ७८॥
अन्यदप्यखिलं धर्म्मकर्म शर्मनिबन्धनम्।
आह्निकं रात्रिकं चैव धनदत्तो व्यधात्सुधीः॥ ७९॥
अथ धर्म्मप्रभावेन तुष्टा शासनदेवता।
ददौ तस्मै पुत्रवरं प्रत्यक्षीभूय साऽन्यदा॥ ८०॥
पुत्रे गर्भागते रात्रिशेषे श्रेष्ठिन्युदैक्षत।
स्वप्ने हैममयं पूर्णकलशं मङ्गलावृतम्॥ ८१॥
जातश्च समये पुत्रस्ततः कृत्वोत्सवं गुरुम्।
तस्मै मङ्गलकलश इत्याख्यां तत्पिता ददौ॥ ८२॥
कलाभ्यासपरः सोऽथाष्टवर्षप्रमितोऽन्यदा।
तात त्वं कुत्र यासीति पप्रच्छ पितरं निजम्॥ ८३॥
सोऽवदद्वत्स गत्वाहमारामे प्रतिवासरम्।
ततः पुष्पाणि चानीय करोमि जिनपूजनम्॥ ८४॥
ययौ पित्रा सहान्येद्युस्तत्र सोऽपि कुतूहली।
आरामिकोऽवदत्कोऽयं बालो नेत्रविशालकः॥ ८५॥
ज्ञात्वा च श्रेष्ठिपुत्रं तं तस्मै सोऽपि ददौ मुदा।
नारङ्गकरुणादीनि सुस्वादूनि फलान्यलम्[1]॥ ८६॥

---

(१) क फलान्यपि।

स्वगेहे पुनरागत्य कुर्वतो जिनपूजनम् ।
श्रेष्ठिनोऽढौकयत्पुत्रः पूजोपकरणं स्वयम् ॥ ८७ ॥
द्वितीये च दिने तेन सादरं भणितः पिता ।
अतः परं मया गम्यं पुष्पानयनकर्मणि ॥ ८८ ॥
निश्चिन्तेनैव स्थातव्यं त्वया तात निजे गृहे ।
अत्याग्रहेण तद्वाक्यमनुमेने पितापि तत् ॥ ८९ ॥
एवं च कुर्व्वतस्तस्य धर्माभ्यासं तथान्तरा ।
कियत्यपि गते काले यज्जातं तन्निशम्यताम् ॥ ९० ॥
अस्त्यत्र भरतक्षेत्रे चम्पा नाम महापुरी ।
अभूत्तत्र महाबाहुः पार्थिवः सुरसुन्दरः ॥ ९१ ॥
राज्ञी गुणावली तस्य सा निजोत्सङ्गवर्त्तिनीम् ।
दृष्ट्वा कल्पलतां स्वप्ने पार्थिवाय न्यवेदयत् ॥ ९२ ॥
राजा प्रोवाच हे देवि तव पुत्री भविष्यति ।
सर्वलक्षणसम्पूर्णा सर्वनारीशिरोमणिः ॥ ९३ ॥
पूर्णकाले [1]च चार्वङ्गी सा देवी सुषुवे सुताम् ।
त्रैलोक्यसुन्दरी नाम तस्याश्चक्रे महीपतिः ॥ ९४ ॥
लावण्यधनमञ्जूषा सौभाग्यरसनिम्नगा ।
बभूव यौवनप्राप्ता सा मूर्त्तेव सुराङ्गना ॥ ९५ ॥
तां विलोक्यानवद्याङ्गीं दध्याविति [2]धराधिपः ।
रमणः कोऽनुरूपोऽस्या [3]वत्साया मे भविष्यति ॥ ९६ ॥

---

(१) ख ग घ ऽथ ।　　　(३) ख वत्सायाः को । घ वत्सायाः क ।
(२) ग घ ङ धरापतिः ।

अन्ये च प्रेयसीः सर्वा वराहेयं सुताऽभवत् ।
दातव्या ब्रूत तत् कस्मै अत्रार्थे वः प्रधावता ॥ ९७ ॥
ता ऊचुरियमस्माकं जीवितादपि वल्लभा ।
नालं धर्त्तुं वयं प्राणान् क्षणमप्यनया विना ॥ ९८ ॥
दातव्या तदसौ मन्त्रिपुत्रायात्रैव हे प्रिय ।
प्रत्यहं नयनानन्दकारिणी दृश्यते यथा ॥ ९९ ॥
ततो राज्ञा समाहूय सुबुद्धिः सचिवो निजः ।
अभाणि यन्मया दत्ता त्वत्सुतायात्मसुन्दरी[1] ॥ १०० ॥
अमात्योऽप्यवदद्देव किमयुक्तं ब्रवीष्यदः ।
कस्मैचिद्राजपुत्राय दातुं कन्या तवोचिता ॥ १ ॥
राज्ञोचे न त्वया वाच्यमित्यर्थे किञ्चनापि भोः ।
देया त्वत्सूनवेऽवश्यं पुत्री त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ २ ॥
मन्त्री कृतावहित्थोऽथ गृहे गत्वा व्यचिन्तयत् ।
हा व्याघ्रदुस्तटीन्याये पतितोऽस्मि करोमि किम् ॥ ३ ॥
रतिरम्भोपमाकारा राज्ञः पुत्री सुतस्तु मे ।
कुष्ठी तदेतयोर्योगं कथं जानन् करोमि किम् ॥ ४ ॥
अथवाऽयं मयोपायो लब्धो यत्कुलदेवताम् ।
आराध्य साधयिष्यामि सर्वमात्मसमीहितम् ॥ ५ ॥
ततश्चाराधयामास विधिना कुलदेवताम् ।
उवाच साऽपि[2] प्रत्यक्षीभूय मन्त्रिन् स्मृताऽस्मि किम् ॥ ६ ॥

---

(१) ग घ -नन्दिनो । (२) घ -प्यभ्रमोद्देव । (३) घ वा च ।

मन्त्र्यूचे त्वं स्वयं वेत्सि सर्वं दुःखस्य कारणम् ।
तथा कुरु यथा पुत्रो नीरोगाङ्गो भवेन्मम ॥ ७ ॥
देव्यूचे नान्यथाकर्त्तुं नृणां कर्म पुराकृतम् ।
दैवतैरपि शक्येत तथेयं प्रार्थना तव ॥ ८ ॥
मन्त्री प्रोवाच यद्येवं तदन्यमपि पूरुषम् ।
तदाकारं निराकल्यं कुतोऽप्यानीय मेऽर्पय ॥ ९ ॥
तेनोद्वाह्य महाराजपुत्रीं कमललोचनाम् ।
अर्पयिष्यामि पुत्रस्य करिष्येऽस्य यथोचितम् ॥ १० ॥
[1]देवतोचे पुरीद्वारे ऽश्वरक्षकनरान्तिके ।
शीतव्यथानिरासार्थं अग्निसेवापरो हि यः ॥ ११ ॥
कुतोऽप्यानीय मयका मुक्तो भवति बालकः ।
स मन्त्रिन् भवता ग्राह्यः पश्चात्कुर्य्याद्यथोचितम् ॥ १२ ॥

(युग्मम्)

इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी हृष्टोऽथ सचिवेश्वरः ।
सर्वां विवाहसामग्रीं प्रगुणीकुरुते स्म सः ॥ १३ ॥
अश्वपालनरं छन्नमाकार्य्य निजकं ततः ।
तस्मै निवेद्य सकलं वृत्तान्तं सत्यमादितः ॥ १४ ॥
इदमूचे च यः कश्चिदभ्येति भवदन्तिके ।
कुतोऽपि बालकः सो हि समर्प्यो मेऽविलम्बितम् ॥ १५ ॥
तं श्रेष्ठिनन्दनं तस्या वरं विज्ञाय भाविनम् ।
उज्जयिन्यां ययौ पुर्य्यां मन्त्रिणः कुलदेवता ॥ १६ ॥

---

(१) घ देव्युवाच ।

अन्तरिक्षस्थितोवाच सा चैवं तस्य शृण्वतः ।
पुष्पाण्यानीय चारामाद्गच्छतो निजवेश्मनि ॥ १७ ॥
स एष बालको याति पुष्पभाजनपाणिकः ।
परिणेष्यति यो राजकन्यकां भाटकेन हि ॥ १८ ॥
तच्छ्रुत्वा विस्मितः सोऽथ किमेतदिति सम्भ्रमात् ।
तातस्य कथयिष्यामीति ध्यायन् सदनं ययौ ॥ १९ ॥
गृहं गतस्य सा वाणी विस्मृता तस्य दैवतो ।
द्वितीये दिवसेऽप्येवं श्रुत्वा पुनरचिन्तयत् ॥ २० ।
अहो [1]अद्यैव सा वाणी या श्रुता ह्यो मयाऽम्बरे ।
तदद्य सदनं प्राप्तः कथयिष्याम्यहं पितुः ॥ २१ ॥
सोऽचिन्तयदिदं यावत्तावदुत्पाट्य वात्यया ।
नीतो दूरतरारण्ये चम्पापुर्याः समीपगे ॥ २२ ॥
भयभ्रान्तस्तृषाक्रान्तः श्रान्तस्तत्र स बालकः ।
सम्मानसभ्रमकरं ददर्शाग्रे सरोवरम् ॥ २३ ॥
तत्र वस्त्राञ्चलापूतं पयः पीत्वाऽतिशीतलम् ।
तत्सेतुस्कन्धसंरूढमाशिश्राय वटद्रुमम् ॥ २४ ॥
तदा चास्तमितो भानुरवस्थापतितस्य हि ।
श्रेष्ठिपुत्रस्य तस्योपकारं कर्त्तुमिवाक्षमः ॥ २५ ॥
कृत्वा दर्भतृणैरज्जुं तयाऽऽरुह्य च तं द्रुमम् ।
स ददर्शोत्तराशायामदूरे ज्वलितानलम् ॥ २६ ॥

---

(१) ख ङ अद्यापि ।

ततो वटात्समुत्तीर्य स भीतः शीतविह्वलः ।
हुताशनानुसारेण चम्पापुर्यां ययौ बहिः ॥ २७ ॥
तत्रोपान्तेऽश्वपालानां कुर्व्वाणो वह्निसेवनम् ।
यावदासीदसौ हृष्यमानस्तैर्दृष्टचेष्टितैः ॥ २८ ॥
तावत्तेन [1]नरेणैत्य पूर्वादिष्टेन मन्त्रिणा ।
आत्मनः पार्श्वमानीतः कृतश्च निरुपद्रवः ॥ २९ ॥
गोपयित्वाऽतियत्नेन प्रभातसमयेऽमुना ।
अर्पितोऽ[2]मात्यवर्गस्य गृहे नीत्वा सगौरवम् ॥ ३० ॥
भोजनाच्छादनप्रायममात्योऽप्यस्य गौरवम् ।
चकार सदनस्यान्तर्गोपनं च दिवानिशम् ॥ ३१ ॥
ततोऽसौ चिन्तयामास किमयं मम सत्क्रियाम् ।
कुरुते निर्गमं चैव यत्नाद्रुन्धति मन्दिरात् ॥ ३२ ॥
पप्रच्छ चान्यदाऽमात्यं तात वैदेशिकस्य मे ।
किमिदं माननं हन्त भवद्भिः क्रियतेऽधिकम् ॥ ३३ ॥
का नामैषा पुरी को वा देशः को वाऽत्र भूपतिः ।
इति सत्यं ममाख्याहि विस्मयोऽत्र प्रवर्त्तते ॥ ३४ ॥
अमात्योऽप्यब्रवीच्चम्पानाम्नीयं नगरी वरा ।
अङ्गाभिधानो देशश्च राजात्र सुरसुन्दरः ॥ ३५ ॥
सुबुद्धिर्नाम तस्याहं माननीयो महत्तमः ।
मयाऽऽनीतोऽसि वत्स त्वं कारणेन गरीयसा ॥ ३६ ॥

---

(१) ख घ ङ नरेणैवं । (२) घ -मात्यवर्यस्य ।

त्रैलोक्यसुन्दरी नाम राज्ञा पुत्री विवाहितुम् ।
प्रदत्ता मम पुत्राय स तु कुष्ठेन पीडितः ॥ ३७ ॥
परिणीय त्वया भद्र विधिना सा नृपाङ्गजा ।
दातव्या मम पुत्राय तदर्थं त्वामिहानयम् ॥ ३८ ॥
तच्छ्रुत्वा मङ्गलोऽवोचदकृत्यं किं करोष्यदः ।
क्व सा रूपवती बाला निन्द्यरोगी क्व ते सुतः ॥ ३९ ॥
कर्म्मेदं न करिष्यामि कथञ्चिदतिनिष्ठुरम् ।
कूपे क्षिप्त्वा जनं मुग्धं वरत्राकर्त्तनोपमम् ॥ ४० ॥
मन्त्र्यूचे चेन्न कर्म्मेदं करिष्यसि सुदुर्म्मते ।
तदा त्वां निजहस्तेन मारयिष्यामि निश्चितम् ॥ ४१ ॥
इति निस्त्रिंशमाकृष्य भणितोऽपि सुबुद्धिना ।
अकृत्यं नानुमेने तत् स कुलीनशिरोमणिः ॥ ४२ ॥
प्रधानपुरुषैर्मन्त्री निषिद्धस्तस्य मारणात् ।
अभाणि सोऽपि मन्यस्व भद्र त्वं मन्त्रिणो वचः ॥ ४३ ॥
ततोऽसौ चिन्तयामास भवितव्यमिदं खलु ।
अन्यथोज्जयिनी क्वाऽसौ ममेहागमनं क्व च ॥ ४४ ॥
इदमाकाशवाचाऽपि दैवत्या कथितं तदा ।
तत्करोम्यहमप्येवं यद्भाव्यं तद्भवत्विह ॥ ४५ ॥
विचिन्त्येदं पुनः स्माह मङ्गलो मन्त्रिणं प्रति ।
यद्यवश्यमिदं कार्यं मयका कर्म्म निर्घृणम् ॥ ४६ ॥
तदाऽहमपि वः पार्श्वे नाथ नाथामि सर्वथा ।
मह्यं ददाति यद्राजा वस्तुजातं ममैव तत् ॥ ४७ ॥

स्थापनीयं [1]तु तत्सर्वमुज्जयिन्याः पुरोऽध्वनि ।
एवमस्त्विति तद्वाक्यं मेने मन्त्र्यपि बुद्धिमान् ॥ ४८ ॥
इति मङ्गलकुम्भोक्तं सचिवः प्रत्यपद्यत ।
सर्वं च सज्जयामास क्रमाद्वैवाहिकं विधिम् ॥ ४९ ॥
अथ व्योम्नःप्रतिच्छन्दमिव मण्डपमुत्तमम् ।
आदेशकारकैः भूपः स्वानुरूपमकारयत् ॥ ५० ॥
कुमारकः कृतस्नानः कृतचन्दनलेपनः ।
सदशश्वेतवसनो हस्तविन्यस्तकङ्कणः ॥ ५१ ॥
दत्तकुङ्कुमहस्तोऽथ हस्त्यारूढो विभूषणैः ।
उत्तममेरुशृङ्गाग्ररूढकल्पद्रुमोपमः ॥ ५२ ॥
द्राघीयोभिर्वरस्त्रीणां जलुलुध्वनिभिर्भृशम् ।
पञ्चस्वनैश्च विदधत् दिवं नादमयीमिव ॥ ५३ ॥
कृतशक्रधनुर्दण्डैर्मायूरातपवारणैः ।
वार्यमाणातपः प्राप मण्डपद्वारसन्निधिम् ॥ ५४ ॥
उत्तीर्य कुञ्जरात् तुङ्गात् कुलस्त्रीभिः कृतं तदा ।
अर्घमेष प्रतीयेष प्रद्योतन इव प्रगे ॥ ५५ ॥
समासन्ने ततो लग्ने हस्तिस्कन्धाधिरोपितः ।
स निन्ये भूपतेः पार्श्वे वस्त्राभरणभूषितः ॥ ५६ ॥
त्रैलोक्यसुन्दरी साऽथ दृष्ट्वा तं मन्मथोपमम् ।
अमंस्त तद्वरप्राप्त्या कृतार्थं स्वं मनस्विनी ॥ ५७ ॥

---

(१) घ हि ।

ततश्च विप्रे पुण्याहं पुण्याहमिति जल्पति ।
चत्वारि परितो वह्निं भ्रेमतुर्मण्डलानि तौ ॥ ५८ ॥
प्रथमे मण्डले राजा चारुवस्त्राण्यनेकशः ।
वरायादाद् द्वितीये च स्थाला[१]भरणसञ्चयम् ॥ ५९ ॥
तृतीये मणिहेमादि चतुर्थे च रथादिकम् ।
जायापत्योस्तयोरित्थं जज्ञे पाणिग्रहोत्सवः ॥ ६० ॥
कृतोद्वाहे वरे चास्मिन् वधूहस्तममुञ्चति[२] ।
उवाच नृपतिर्भूयो वत्स यच्छामि किं नु[३] ते ॥ ६१ ॥
ततश्च याचितस्तेन जात्यघोटकपञ्चकम् ।
तत्तस्मै शीघ्रमेवासौ प्रददौ प्रीतमानसः ॥ ६२ ॥
वाद्यमाने ततस्तूर्येऽभवद्धवलमङ्गलः ।
मन्त्रिणा स्वगृहं निन्ये समं वध्वा स मङ्गलः ॥ ६३ ॥
तत्रामात्यगृहजनश्छन्नं छन्नमभाषत ।
कथं निर्यास्यतेऽद्यापि नायं वैदेशिको नरः ॥ ६४ ॥
त्रैलोक्यसुन्दरी साऽथ चलचित्तं निजं पतिम् ।
स्वालेङ्गितैस्ततस्तस्योपान्तं नैवामुचत् क्षणम् ॥ ६५ ॥
ततः क्षणान्तरेणासौ देहचिन्तार्थमुत्थितः ।
जलपात्रं गृहीत्वाऽऽशु तदनु प्राचलच्च सा ॥ ६६ ॥
कृतायामपि तस्यां तं शून्यचित्तं रहःस्थितम् ॥
उवाच प्रेयसी कान्त बाधते त्वां क्षुधा नु किम् ॥ ६७ ॥

---

(१) ख घ वस्त्रा- । (३) ङ, च ।
(२) ङ -हस्तं न मुञ्चति ।

ओमिति भणिते तेन दासीहस्तेन मोदकान् ।
आनाय्य स्वगृहात्तस्मै ददौ त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ ६८ ॥
भुक्तेषु तेषु पानीयं पिबता तेन भाषितम् ।
अहो रम्यतरा एते मोदकाः सिंहकेसराः ॥ ६९ ॥
उज्जयिन्या नगर्याश्चेन्नीरमास्वाद्यतेऽमलम् ।
तदा तृप्तिर्भवेन्नूनं मोदकेष्वशितेष्वपि ॥ ७० ॥
तच्छ्रुत्वा राजपुत्री सा दध्यावाकुलचेतसा ।
अहो अघटमानं किं वाक्यमेष प्रजल्पति ॥ ७१ ॥
मातृगेहमथावन्त्यामार्यपुत्रस्य भावि वा ।
तदसौ दृष्टपूर्वत्वाज्जानात्यस्याः स्वरूपताम् ॥ ७२ ॥
ततश्च निजहस्तेन मुखपाटवकारणम् ।
पञ्चसौगन्धिकं तस्मै ताम्बूलं दत्तवत्यसौ ॥ ७३ ॥
सन्ध्याकाले पुनर्मन्त्रिमानुषैः प्रेषितोऽथ सः ।
त्रैलोक्यसुन्दरीमेवमूचे मतिमतां वरः ॥ ७४ ॥
गमिष्यामि पुनर्देहचिन्तायामुदरार्त्तिभाक् ।
त्वया क्षणान्तरेणागन्तव्यमादाय पुष्करम् ॥ ७५ ॥
निरगाच्च ततो मन्त्रिमन्दिरात्पुरुषांश्च तान् ।
पप्रच्छ राजदत्तं भोः क्वास्ति तद्वसु मामकम् ॥ ७६ ॥
तैश्च तद्दर्शितं सर्वमुज्जयिन्याः पथि स्थितम् ।
ततः सारतरं वस्तु निक्षिप्यैकरथे वरे ॥ ७७ ॥
तस्मिंश्च योजयित्वाऽश्वांश्चतुरः पृष्ठतस्तथा ।
बध्वैकं शेषकं वस्तु मुक्त्वा तत्रैव सोऽचलत् ॥७८॥ (युग्मम्)

पृष्टाश्चानेन ते ग्रामानुज्जयिन्यध्वगान्नराः[१] ।
प्रत्येकं कथयन्ति स्म नामग्राहं मुहुर्मुहुः ॥ ७९ ॥
ततो रथाधिरूढोऽसौ तेन मार्गेण बुद्धिमान् ।
स्तोकैरेव दिनैः प्राप्तस्तामेव नगरीं निजाम् ॥ ८० ॥
इतश्च पितरौ तस्य तमन्विष्य विलप्य च ।
बहुधा बहुभिर्वर्षैः गतशोकौ बभूवतुः ॥ ८१ ॥
गृहाभिमुखमायान्तं रथारूढं विलोक्य तम् ।
बभाषेऽथापरिज्ञाय जनन्यस्य ससम्भ्रमम् ॥ ८२ ॥
प्रेर्यते गृहमध्येन राजपुत्र कथं रथः ।
कर्त्तास्यभिनवं मार्गं किं त्वं त्यक्त्वा पुरातनम् ॥ ८३ ॥
इत्थं निषिध्यमानोऽपि न यावद्विरराम सः ।
आचख्यौ श्रेष्ठिनस्तावत् श्रेष्ठिन्याकुलिताशया ॥ ८४ ॥
श्रेष्ठ्यप्यस्य निषेधार्थं गृहाद्यावन्निरीयिवान् ।
तावद्रथात्समुत्तीर्य पितुः पादौ ननाम सः ॥ ८५ ॥
उपलक्ष्य ततस्ताभ्यामाश्लिष्टस्तनयो निजः ।
सद्यः प्रादुर्भवद्धर्षाऽश्रुपूरप्लावितेक्षणम् ॥ ८६ ॥
पप्रच्छ चोपविष्टः सन् वत्सद्भिः कुत ईदृशी ।
क्व वा कालमियन्तं त्वं स्थितोऽसि वद नन्दन ॥ ८७ ॥
ततश्चात्म[२]कथा तेन पितुरग्रे निवेदिता ।
वाक्[३]श्रुत्यपहारादि स्वस्थानागमनावधि ॥ ८८ ॥

---

(१) ङ च क -गा नराः । (३) घ वाचः ।
(२) ख घ तत आत्म- ।

अहो पुत्रस्य सौभाग्यमहो पुत्रस्य दक्षता ।
अहो धैर्य्यमहोभाग्यमिति प्राशंसतामिमौ ॥ ८६ ॥
ततः प्राकारसंगुप्तं[1] स स्वगेहमकारयत् ।
अश्वानां रक्षणार्थं च मन्दुरादिनियन्त्रणम् ॥ ९० ॥
सोऽन्येद्युर्जनकं स्माह मम तात कलागमः ।
स्वल्पोऽस्त्यद्यापि तं[2] पूर्णं करिष्यामि त्वदाज्ञया ॥ ९१ ॥
ततश्चानुमतः पित्रा कलाचार्य्यस्य सन्निधौ ।
कलाऽभ्यासं चकारासौ स्वकीयसदनान्तिके ॥ ९२ ॥
इतश्च मन्त्रिणा तेन रात्रौ मङ्गलवेषभृत् ।
प्रेषितो वासभवने वधूपान्ते सुतो निजः ॥ ९३ ॥
शय्यारूढं च तं दृष्ट्वा दध्यौ त्रैलोक्यसुन्दरी ।
कोऽयं कुष्ठाभिभूताङ्गः समायातो ममान्तिकम् ॥ ९४ ॥
करस्पर्शमथो कर्त्तुमुद्यतेऽस्मिन् झटित्यपि ।
सा शय्यायाः समुत्थाय निर्ययौ भवनाद्बहिः ॥ ९५ ॥
दासीभिर्भणिता किं नु स्वामिन्यसि ससम्भ्रमा ।
साऽवदद्देवतारूपो गतः क्वापि स मे पतिः ॥ ९६ ॥
प्रत्यूचुस्ता इदानीं स प्रविष्टोऽत्र पतिस्तव ।
साऽब्रवीन्नास्त्यसावत्र कुष्ठिकः कोऽपि विद्यते ॥ ९७ ॥
दासीमध्ये ततः सुप्ता तामतीत्य विभावरीम् ।
त्रैलोक्यसुन्दरी प्रातर्ययौ पितृगृहं निजम् ॥ ९८ ॥

---

(१) ग संयुक्तं ।

(२) ग सं ।

सुबुद्धिरपि दुर्बुद्धिः सोऽथ मन्त्री महीपतेः ।
ययौ सकाशमन्येद्युश्चिन्ताश्यामसुखः किल ॥ ९९ ॥
कृतप्रणतिमासीनमथैनं पृथिवीपतिः ।
हर्षस्थाने विषादः किं तवेत्यूचे कृताग्रहः ॥ २०० ॥
स जगाद महाराज विचित्रा कर्म्मणां गतिः ।
अस्माकं मन्दभाग्यानां वशात्परिणता कथम् ॥ १ ॥
चिन्तयत्यन्यथा जीवो हर्षपूरितमानसः ।
विधिस्त्वेष महावैरी कुरुते कार्यमन्यथा ॥ २ ॥
राजा प्रोवाच हे मन्त्रिन् उक्त्वा स्वं दुःखकारणम् ।
मामप्यमुष्य दुःखस्य संविभागयुतं कुरु ॥ ३ ॥
निःश्वस्य सचिवोऽप्यूचे देव दैवं करोति तत् ।
यद्वक्तुमपि नो शक्यमश्रद्धेयं च शृण्वताम् ॥ ४ ॥
स्वामिपादैः सप्रसादैर्दत्ता सूनोर्ममात्मजा ।
तस्यां तु परिणीतायां यद्वृत्तं तन्निशम्यताम् ॥ ५ ॥
यादृग् राज्ञा स्वयं दृष्टस्तादृगेव सुतो मम ।
अधुना कुष्ठरोगार्त्तो दृश्यते क्रियते नु किम् ॥ ६ ॥
तच्छ्रुत्वा भूपतिर्दध्यौ सा नूनं मम नन्दिनी ।
अलक्षणा तत्प्रभावात्[1] कुष्ठी जातोऽस्य पुत्रकः ॥ ७ ॥
स्वकर्मफलभोक्तारः सर्वे जगति जन्तवः ।
अयं हि निश्चयनयो यद्यप्यस्ति जिनोदितः ॥ ८ ॥

---

(१) ख ग ङ च छ तत्प्रभावेन ।

तथापि व्यवहारोऽयं यो हेतुः सुखदुःखयोः ।
स एव क्रियते लोके[१] भाजनं गुणदोषयोः ॥ ९ ॥ (युग्मम्)
स्वकर्मपरिणामेन जज्ञे पुत्रोऽस्य कुष्ठिकः ।
जाता च तन्निमित्तत्वात्पुत्री मे दोषभाजनम् ॥ १० ॥
ऊचे च सचिवोऽनर्थमकार्षमहमीदृशम् ।
नादास्यं चेत्सुतां कुष्ठी नाभविष्यत्सुतोऽपि ते ॥ ११ ॥
अमात्योऽप्यब्रवीत् स्वामिन् हितकार्यं प्रकुर्वताम् ।
को दोषो भवतामत्र दोषो मत्कर्मणां पुनः ॥ १२ ॥
अथोत्थाय ययौ मन्त्री सा तु[२] त्रैलोक्यसुन्दरी ।
दृष्टाऽप्यनिष्टा संजाता राज्ञः परिजनस्य च ॥ १३ ॥
न कोऽप्येनामाललाप नाभ्यनन्दत् दृशाऽपि हि ।
एकत्र गुप्तगेहेऽस्थात् सा मातृगृहपृष्ठतः ॥ १४ ॥
अचिन्तयच्च दुष्कर्म किं मया विहितं पुरा ।
येन क्वापि ययौ नंष्ट्वा परिणीतः स मे पतिः ॥ १५ ॥
अन्यच्च लोकमध्येऽदः कलङ्कं समुपस्थितम् ।
किं करोमि क्व गच्छामि व्यसने पतिताऽस्मि हा ॥ १६ ॥
एवं चिन्तां प्रकुर्वन्त्यास्तस्याश्चित्ते स्थितं तदा ।
भवितोज्जयिनीपुर्यां प्राप्तो नूनं स मे पतिः ॥ १७ ॥
तदा च मोदकांस्तेन भुक्त्वा संजल्पितं किल ।
एते हि मोदका रम्याः किं त्ववन्त्या जलोचिताः ॥ १८ ॥

---

(१) घ ङ लोकैः ।
(२) ग ङ साऽतु ।

ततः केनाप्युपायेन तत्र गच्छाम्यहं यदि ।
तत्रान्विष्य मिलित्वा [1]च भवामि सुखभागिनी ॥ १९ ॥
अथान्येद्युरुवाचाम्बां हे मातर्जनको मम ।
एकवारं यथा वाक्यं शृणोति त्वं तथा कुरु ॥ २० ॥
तां दृष्ट्वाऽनादरपरामन्येद्युः सिंहनामकम् ।
सामन्तं ज्ञापयामास सा तमर्थं कृताञ्जलिः ॥ २१ ॥
सोऽथ राजकुले गत्वा नृपं नत्वोपविश्य च ।
इति विज्ञापयामास प्रस्तावे वदतां वरः ॥ २२ ॥
नृनाथ भवता मान्यचरी सम्प्रत्यसम्मता ।
वराकी वर्त्तते कष्टे सैषा[2] त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ २३ ॥
अस्याः संमानदानादि दूरेऽस्त्वालपनं तथा ।
वाक्यश्रवणमात्रेण प्रसादोऽद्य विधीयताम् ॥ २४ ॥
पार्थिवोऽप्यश्रुपूर्णाक्षः प्रोचे सिंह पुराभवे ।
अनया विहितं किञ्चिदभ्याख्यानादि दुष्कृतम् ॥ २५ ॥
तदियं तत्प्रभावेन कलङ्किततनूरभूत् ।
दृष्टाऽप्यनिष्टतां प्राप्ता गाढमस्माकमप्यहो ॥ २६ ॥
वाक्यं तदद्य यत्किञ्चिदनयाऽस्ति विवक्षितम् ।
तद् ब्रवीतु न रुष्टैरप्यात्मीयः परिभूयते ॥ २७ ॥
ततस्तदनुमत्यैत्य तत्र त्रैलोक्यसुन्दरी ।
उवाच तात मे वेषं कुमारोचितमर्पय ॥ २८ ॥

---

(१) ख ग घ ङ च छ ऽस्य ।

(२) ग ङ छ कष्टेनैषा ।

भूयो राजाऽब्रवीत् सिंहं किमिदं वक्त्यसौ वचः ।
सोऽवदद्देव युक्तं हि क्रमोऽस्ति यदयं किल ॥ २९ ॥
राज्ञां गृहेषु चेत्पुत्री गुरुकार्येण केनचित् ।
पुंवेषं याचते तस्यै दातव्यः स न संशयः ॥ ३० ॥
ततस्तदनुमत्याऽस्यै पुंवेषं पार्थिवो ददौ ।
आदिदेश च तं सिंहं तद्रक्षार्थं बलान्वितम् ॥ ३१ ॥
अभ्यधात्सुन्दरी भूयस्तातात्ता चेद्भवेत्तव ।
उज्जयिन्यां ततो यामि कारणेन गरीयसा ॥ ३२ ॥
कारणं कथयिष्यामि तज्जाते च समीहिते ।
अधुना कथिते तस्मिन् परिणामो न शोभनः ॥ ३३ ॥
हे पुत्रि[1] मम वंशस्य यथा नाभ्येति दूषणम् ।
तथा कार्य्यं त्वयेत्युक्त्वा विसृष्टा सा महीभुजा ॥ ३४ ॥
ततश्च सिंहसामन्तभूरिसैन्यसमन्विता ।
अखण्डितप्रयाणैः सा ययावुज्जयिनीं पुरीम् ॥ ३५ ॥
वैरिसिंहो नृपोऽथैवं शुश्राव जनतामुखात् ।
यच्चम्पायाः समागच्छन्नस्त्यत्र नृपनन्दनः ॥ ३६ ॥
अभियानादिसन्मानस्वागतप्रश्नपूर्वकम् ।
पुरे प्रवेश्य तेनासावानीतो निजमन्दिरे ॥ ३७ ॥
पृष्टा चागमनार्थं सा प्रोवाच नगरीमिमाम् ।
द्रष्टुमाश्चर्यसंपूर्णामागतोऽस्मि कुतूहलात् ॥ ३८ ॥

---

(१) ग ङ क्ष पुत्रिके ।

ततः प्रोक्तो नरेन्द्रेण त्वया स्थेयं ममौकसि ।
सुरसुन्दरराजस्य मम गेहस्य नान्तरम् ॥ ३९ ॥
राजढौकितगेहे सा तस्थौ सबलवाहना ।
पत्तींश्चेत्यादिशत् स्वादु नीरस्थानं निरीक्ष्यताम् ॥ ४० ॥
पूर्वस्यां दिशि ते तत्तु ज्ञात्वा तस्यै न्यवेदयन् ।
तन्मार्गे कारितावासे ऽवात्सीत् साऽथ नृपाज्ञया ॥ ४१ ॥
गच्छतो नीरपानार्थमन्यदाऽश्वान्निरीक्ष्य तान् ।
सा दध्यौ मम तातस्य सत्का एते तुरङ्गमाः ॥ ४२ ॥
तेषामनुपदं प्रेष्य पुनर्भृत्यान्[1] विवेद सा ।
भर्त्तुर्गृहाभिधानादिसर्वशुद्धिं मनस्विनी ॥ ४३ ॥
कलाभ्यासपरं तं च ज्ञात्वा त्रैलोक्यसुन्दरी ।
उवाच सिंहमेते हि कथं ग्राह्यास्तुरङ्गमाः ॥ ४४ ॥
सिंहोऽवादीत्त्वयाऽऽदिष्टोपायेनैव ततश्च सा ।
सच्छात्रं तं कलाचार्यं भोजनाय न्यमन्त्रयत् ॥ ४५ ॥
भोजनार्थमुपाध्याये तत्रायाते ददर्श सा ।
छात्रमध्ये स्वभर्त्तारं हृदयानन्ददायिनम् ॥ ४६ ॥
तस्मा आसनमात्मीयं स्थालं चादापयत्तदा ।
अकारयद्विशेषेण गौरवं भोजनादिषु ॥ ४७ ॥

---

(१) च भृत्याद् ।

ततो वस्त्राणि सर्वेभ्यो यथायुक्तमदत्त सा ।
तस्मै निजाङ्गलग्नं च वासोयुग्मं मनोहरम् ॥ ४८ ॥
उवाच च कलाचार्यमेतन्मध्यात् त्वदाज्ञया ।
यो जानाति स आख्यातु च्छात्रो मम कथानकम् ॥ ४९ ॥
सर्व्वैरपीर्ष्यया छात्त्रैर्निर्दिष्टः सोऽथ मङ्गलः ।
उपाध्यायगिरा धीमान् वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥ ५० ॥
चरितं कल्पितं किं वा कथयामि कथानकम् ।
साऽवदच्चरितं ब्रूहि, पर्याप्तं कल्पितेन भोः ॥ ५१ ॥
मङ्गलश्चिन्तयामास सैषा त्रैलोक्यसुन्दरी ।
चम्पापुर्यां भाटकेन परिणीता हि या मया ॥ ५२ ॥
केनापि हेतुनेहागात् भूत्वा पुंवेषधारिणी ।
भवत्वेवं कथां तावत् कथयामि निजामहम् ॥ ५३ ॥
जगाद च कथा लोकप्रिया चित्रकरी भवेत् ।
सा च वृत्ता मदीयेऽङ्गे तामाख्यामि निशम्यताम् ॥ ५४ ॥
ततश्चात्मकथा तेनादितस्तत्र प्रकाशिता ।
तावद्यावदमात्येन गृहान्निर्वासितोऽस्म्यहम् ॥ ५५ ॥
अत्रान्तरे कृतालीककोपा राजसुताऽवदत् ।
अमुं गृह्णीत गृह्णीत रे रे मिथ्याभिभाषिणम् ॥ ५६ ॥
इत्युक्ते पत्तयस्तस्यास्तद्ग्रहार्थं समुद्यताः ।
तयैव वारिताः शीघ्रं स चानीतो गृहान्तरे ॥ ५७ ॥
अथैनमासनेऽध्यास्य सिंहमूचे नृपात्मजा ।
अयि येनाहमूढाऽस्मि स एवायं प्रियो मम ॥ ५८ ॥

किमत्र युज्यते कर्त्तुमित्युक्तः सोऽपि चाब्रवीत् ।
अयं तव भवेद्भर्त्ता[1] तदा सेव्योऽपशङ्कितम् ॥ ५९ ॥
सोचे सिंहं तवाद्यापि चित्ते यद्यस्ति संशयः ।
ततोऽस्य मन्दिरे गत्वा स्थालादीनि विलोकय[2] ॥ ६० ॥
तद्विधातुमथो सिंहो धनदत्तगृहं ययौ ।
सोऽग्रे ज्ञातमुखात् पुत्रापायं श्रुत्वाऽऽकुलोऽभवत् ॥ ६१ ॥
पुत्रस्य गौरवोदन्तमाख्यायैतेन बोधितः ।
दर्शयामास च स्थालादीनि तद्भणितोऽस्य सः ॥ ६२ ॥
वध्वाः स्वरूपकथनेनाह्लाद्य श्रेष्ठिनं ततः ।
सिंहः पुना राजपुत्र्याः समीपं समुपाययौ ॥ ६३ ॥
सिंहेनानुमता साऽथ कृत्वा स्त्रीवेषमुद्भटम् ।
बभूव वल्लभा तस्य मङ्गलस्य महात्मनः ॥ ६४ ॥
ययौ च श्रेष्ठिनो वेश्म तत् युग्मं पार्थिवोऽपि तत् ।
आकार्य सर्ववृत्तान्तं पृष्ट्वा श्रुत्वा विसिस्मिये ॥ ६५ ॥
ततस्तत्रैव प्रासादे गत्वा राजाज्ञया पुनः ।
समं त्रैलोक्यसुन्दर्या विललास स मङ्गलः ॥ ६६ ॥
सुन्दर्या प्रेषितः सोऽथ सिंहः सबलवाहनः ।
लात्वा पुरुषवेषं तं ययौ चम्पापुरीं पुनः ॥ ६७ ॥
अमुना सर्ववृत्तान्ते कथिते जगतीपतिः ।
हृष्टोऽभाषिष्ट वत्साया अहो मे मतिकौशलम् ॥ ६८ ॥

---

(१) ख ग ङ छ अयं हि तव चेद्भर्त्ता ।

(२) ङ च गवेषय ।

अहो कुधीरमात्यस्य पापकर्मविधायिनः ।
येनादोषाऽपि मत्पुत्री सदोषा विहिता कथम् ॥ ६९ ॥
सिंहं पुनरपि प्रेष्योज्जयिन्यां निजनन्दिनीम् ।
सकान्तां स समानाय्य सच्चक्रे च यथाविधि ॥ ७० ॥
अमात्यं धारयित्वा तं मार्यमाणं महीभुजा ।
मङ्गलो मोचयामास गाढाभ्यर्थनया नृपात् ॥ ७१ ॥
जामातुरुपरोधेन मया मुक्तोऽसि पाप रे ।
इति विब्रुवता राज्ञा सोऽथ निर्वासितः पुरात् ॥ ७२ ॥
अपुत्रः सोऽथ भूपालो मेने जामातरं सुतम् ।
तत्रैवानाययामास तन्मातापितरावपि ॥ ७३ ॥
अन्येद्युर्मन्त्रिसामन्तसंमत्योत्सवपूर्वकम् ।
मङ्गलकलसं राज्ये सुधीः स्थापयति स्म सः ॥ ७४ ॥
यशोभद्राभिधानानां सूरीणां चरणान्तिके ।
सुरसुन्दरभूपालः परिव्रज्यामुपाददे ॥ ७५ ॥
राज्ये संस्थापितः कोऽपि वणिग्जातिरितीर्ष्यया ।
प्रत्यन्तपार्थिवा राज्यं हर्तुं तस्योपतस्थिरे ॥ ७६ ॥
सेनया चतुरङ्गिन्या सहितेन महौजसा ।
दृढपुण्यप्रभावेन जिताः सर्वेऽपि तेन ते ॥ ७७ ॥
शान्तामित्रस्य तस्याथ राज्यं पालयतः सतः ।
पत्न्यां त्रैलोक्यसुन्दर्यां सुतोऽभूज्जयशेखरः ७८ ॥
स च राजा निजे देशे जिनचैत्यान्यनेकशः ।
जिनार्चारथयात्रास्वेत्यादिधर्ममकारयत् ॥ ७९ ॥

अन्यदोद्यानमायातं जयसिंहाभिधं गुरुम् ।
गत्वा ववन्दे भावेन सकलत्रः सभूपतिः ॥ ८० ॥
पप्रच्छ च यथा केन कर्मणा भगवन्मया ।
प्राप्ता विडम्बनोद्वाहे देव्या प्राप्तं च दूषणम् ॥ ८१ ॥
सूरिरूचेऽथ भरते क्षेत्रेऽत्रैवास्ति पत्तनम् ।
क्षितिप्रतिष्ठितं नाम धनधान्यसमृद्धिमत् ॥ ८२ ॥
आसीत्तत्र सोमचन्द्राभिधानः कुलपुत्रकः ।
श्रीदेवी च तद्भार्याऽभूत् तौ मिथः प्रीतिशालिनौ ॥ ८३ ॥
सोमचन्द्रः प्रकृत्यासावार्जवादिगुणान्वितः ।
मान्यः समस्तलोकानां तस्य भार्या च तादृशी ॥ ८४ ॥
इतस्तत्रैव नगरे जिनदेवाभिधः सुधीः ।
श्रावकोऽभूत्समं तेन तस्य मैत्री निरन्तरा ॥ ८५ ॥
जिनदेवो धनाकाङ्क्षी धने सत्यपि सोऽन्यदा ।
देशान्तरं गन्तुकामो निजं मित्रमभाषत ॥ ८६ ॥
धनायाहं गमिष्यामि मयि तत्र गते त्वया ।
मामकीनं धनं सप्तक्षेत्र्यां वाप्यं यथाविधि ॥ ८७ ॥
तवापि तस्य पुण्यस्य षष्ठांशो भवतादिति ।
दीनाराणां सहस्राणि दशैतस्यार्पयत्करे ॥ ८८ ॥
गते देशान्तरे तस्मिन् सोमचन्द्रोऽथ तत्सुहृत् ।
व्ययति स्म यथास्थानं तद्द्रव्यं शुद्धचेतसा ॥ ८९ ॥
आत्मीयमपि तस्यानुसारेणायं व्यधाद्वृषम् ।
तज्ज्ञात्वा तस्य भार्याऽपि धर्मं भेजेऽनुमोदनात् ॥ ९० ॥

तस्मिन्नेव पुरे तस्याः सखी भद्राऽभिधाऽभवत् ।
नन्दस्य श्रेष्ठिनः पुत्री देवदत्तस्य गेहिनी ॥ ९१ ॥
देवदत्तः स कालेन कर्मदोषेण केनचित् ।
कुष्ठी जज्ञे ततो भद्रा तत्प्रिया विषसाद सा ॥ ९२ ॥
पुरःसख्यास्तयाऽन्येद्युस्तत्स्वरूपं निवेदितम् ।
तया च हासपरया भणिता सा ससंभ्रमम् ॥ ९३ ॥
हले त्वत्सङ्गदोषेण कुष्ठी जज्ञे पतिस्तव ।
ममापि दृष्टिं मागास्त्वमतोऽपसर दूरतः ॥ ९४ ॥
सा तेन वचसा दूना तस्थौ श्यामसुखी क्षणम् ।
हास्यमेतदिति प्रोच्य तयैवाह्लादिता ततः ॥ ९५ ॥
स सोमचन्द्रः श्रीदेव्या तया सार्द्धं च भार्यया ।
साधुसंसर्गतः प्राप्तं श्राद्धधर्ममपालयत् ॥ ९६ ॥
अन्ते समाधिना मृत्वा सौधर्मे त्रिदशाविमौ ।
दम्पती समजायेतां पञ्चपल्योपमस्थिती ॥ ९७ ॥
सौधर्मात्सोमचन्द्रात्मा च्युत्वाऽभूत् भूपतिर्भवान् ।
जीवश्युत्वा च श्रीदेव्या जज्ञे त्रैलोक्यसुन्दरी ॥ ९८ ॥
परद्रव्येण यत्पुण्यं भवतोपार्जितं तदा ।
तदेषा भाटकेनैव परिणीता नृपात्मजा ॥ ९९ ॥
हास्येनापि वयस्यायै यद्दत्तमनया पुरा ।
तदेतस्यामिह भवे कलङ्कः समभूद् ध्रुवम् ॥ ३०० ॥
तदाकर्ण्य विरक्तौ तौ दत्त्वा राज्यं स्वसूनवे ।
राजा राज्ञी च प्रव्रज्यां पार्श्वे जगृहतुर्गुरोः ॥ १ ॥

क्रमेण सोऽथ राजर्षिः सर्वसिद्धान्तपारगः ।
स्थापितो गुरुणा सूरिपदे परिकरावृतः ॥ २ ॥
त्रैलोक्यसुन्दरी साध्वी स्थापिता च प्रवर्त्तिनी ।
विपद्योभौ च तावन्ते ब्रह्मलोकमुपेयतुः ॥ ३ ॥
ततश्च्युतौ मनुष्यत्वं प्राप्यानिमिषतां पुनः ।
एवं भवे तृतीये तौ प्रापतुः पदमव्ययम् ॥ ४ ॥

॥ इति मङ्गलकलसकथानकम् ॥

श्रुत्वा धर्मकथामेतां प्रतिबुद्धो महीपतिः ।
गुरोः पार्श्वे स सम्यक्त्वं श्राद्धधर्ममुपाददे ॥ ५ ॥
विजहारान्यतः सूरी श्रीषेणनृपतिः पुनः ।
राज्यं तज्जैनधर्मं च पालयामास यत्नतः ॥ ६ ॥
राज्ञ एवोपदेशेन तत्प्रिया साऽभिनन्दिता ।
भेजे धर्मं विशेषेण भद्रकत्वं तथाऽपरे ॥ ७ ॥
इतश्च बलभूपेन कौशाम्बीस्वामिनाऽन्यदा ।
श्रीमतीकुक्षिसम्भूता श्रीकान्ता तनया निजा ॥ ८ ॥
श्रीषेणतनयस्येन्दुषेणस्यार्थे स्वयंवरा ।
प्रेषिता नगरे तत्र परिवारसमन्विता ॥ ९ ॥ (युग्मम्)
रूपातिशयसम्पन्नां तां दृष्ट्वा नवयौवनाम् ।
उभावपि परिणेतुकामौ तौ नृपनन्दनौ ॥ १० ॥
अयुध्येतां मिथो देवरमणोद्यानमध्यगौ ।
सन्नद्धगाढकवचौ वन्येभाविव दारुणौ ॥ ११ ॥ (युग्मम्)

स श्रीषेणनृपः स्वल्पकषायः स्वच्छमानसः ।
जिनोक्त्या भावितोऽत्यन्तं क्षमासारः प्रियंवदः ॥ १२ ॥
वैरायमाणौ ताविथं निरीक्ष्य निजनन्दनौ ।
निवारयितुमनलम्भूष्णुरेवं विचिन्तयत् ॥ १३ ॥ (युग्मम्)
अहो विषयलाम्पट्यं वैचित्र्यं कर्मणामहो ।
रागद्वेषावहो ग्रत्नू अहो मोहविजृम्भितम् ॥ १४ ॥
महाप्राज्ञौ महात्मानौ भूत्वाऽपि मम नन्दनौ ।
यदेतावेककामिन्याः कृते विदधतुः कलिम् ॥ १५ ॥
अनयोर्दुश्चरित्रेण लज्जमानः सभान्तरे ।
मुखं नगरमुख्यानां दर्शयिष्याम्यहं कथम् ॥ १६ ॥
तदेतस्यामवस्थायां मरणं शरणं मम ।
इत्यभिप्रायमात्मीयं देव्याः कथयति स्म सः ॥ १७ ॥
ततस्ताभ्यां सममसौ स्मृतः पञ्चनमस्कृतिः ।
विषमिश्रोत्पलाघ्राणप्रयोगेण व्यपद्यत ॥ १८ ॥
सत्यभामाऽपि तेनैव विधिना जीवितं जहौ ।
बिभ्यती कपिलस्यास्य दुष्टशीलस्य सङ्गमात् ॥ १९ ॥
जम्बूद्वीपविदेहस्यान्तर्वत्युत्तरसंज्ञिते ।
कुरुक्षेत्रेऽभवज्जीवास्ते चत्वारोऽपि युग्मिनः ॥ २० ॥
श्रीषेणाद्यप्रियाजीवावाद्यं मिथुनकं तथा ।
द्वितीयं मिथुनं सिंहनन्दितासत्यभामयोः ॥ २१ ॥
इतस्तयोरिन्दुविन्दुषेणयोर्युद्ध्यमानयोः ।
एकस्तत्र कुतोऽप्येत्य चारणर्षिरदोऽवदत् ॥ २२ ॥

उत्तमान्वयसंभूतौ स्वयं चरमविग्रहौ ।
कुर्वाणावीदृशं कर्म लज्जेथे किं न भो युवाम् ॥ २३ ॥
दृष्ट्वाऽसमञ्जसमिदं सभार्यो युवयोः पिता ।
विषाघ्राणप्रयोगेण मरणं समवाप सः ॥ २४ ॥
ययोरुपकृतस्येह नास्ति सीमा महीतले ।
तयोः पित्रोर्विनाशाय जातौ धिग् दुःसुतौ युवाम् ॥ २५ ॥
तदियं मोहगोपीया दामिनी वृषदामिनी ।
त्यज्यतां कामिनी स्वैरगामिनी कलहावनी ॥ २६ ॥
इति तद्वचसा बुद्धौ त्यक्तयुद्धौ शुभाशयौ ।
तौ तं नत्वा मुनिमिवमुपश्लोकयतां मुदा ॥ २७ ॥
त्वं गुरुस्त्वं पिता माता त्वं बन्धुः स्निग्ध आवयोः ।
येनावां रक्षितौ रागद्वेषोपार्जितदुर्गतेः ॥ २८ ॥
विसृज्य [1]महिलामेतां तौ गतौ निजमन्दिरम् ।
पित्रादीनां प्रेतकार्यं सर्वं विदधतुस्ततः ॥ २९ ॥
दत्त्वाऽथ गोत्रिणे राज्यं पार्श्वे धर्मरुचेर्मुनेः ।
नृणां चतुःसहस्रैस्तौ सार्द्धं जगृहतुर्व्रतम् ॥ ३० ॥
पालयित्वा चिरं दीक्षां कृत्वा च विविधं तपः ।
उत्पाद्य केवलं ज्ञानं तौ कैवल्यमुपेयतुः ॥ ३१ ॥

---

(१) ङ· वनिता- ।

श्रीषेणमुख्या मिथुनद्वयी सा भुक्त्वोत्तरप्राग्गुरुकुरौ सुखानि ।
पश्चात्तु सौधर्ममियाय कल्पं तत्रापि पल्यत्रितयायुरासीत् ॥२३२॥

इत्याचार्यश्रीअजितप्रभसूरिविरचिते श्रीशान्ति-
नाथचरित्रे पूर्वभवत्रयवर्णनो नाम
प्रथमः प्रस्तावः ।

द्वितीयः प्रस्तावः ।

इतश्चात्रैव वैताढ्य उत्तरश्रेणिभूषणम् ।
रथनूपुरचक्रवालाख्यमस्ति पुरं वरम् ॥ १ ॥
विद्याधरेन्द्रो ज्वलनजटी तत्राभवद्बली ।
स्वाहा वायुसखस्येव वायुवेगा च तत्प्रिया ॥ २ ॥
तत्कुक्षिसंभवो वैरिवारोल्बणतमोरविः ।
तस्यार्ककीर्त्तिरित्यासीत्पुत्रोऽर्कस्वप्नसूचितः ॥ ३ ॥
समधीतकलः सोऽथ विनयादिगुणान्वितः[1] ।
युवराजपदेऽस्थापि पित्रा संप्राप्तयौवनः ॥ ४ ॥
पुत्री तदनुजा चन्द्रलेखास्वप्नोपसूचिता ।
आसीत् स्वयंप्रभानाम्नी [2]स्वातन्त्र्यरहिता परम् ॥ ५ ॥
तत्राभिनन्दनजगन्नन्दनौ मुनिपुङ्गवौ ।
अन्येद्युरागतौ व्योमचारिणौ पापहारिणौ ॥ ६ ॥
कन्या स्वयंप्रभा सा तु श्रुत्वा धर्मं तदन्तिके ।
बभूव श्राविका शुद्धसामाचारी शुभाशया ॥ ७ ॥
साधू विजह्रतुस्तौ क्ष्मां कन्या सा च स्वयंप्रभा ।
प्राप्ते पर्वदिनेऽन्येद्युः प्रपेदे पौषधव्रतम् ॥ ८ ॥

---

(१) ङ च -न्वितः ।

(२) च रूपातिशयशालिनी ।

तस्य पारणकं जैनबिम्बमभ्यर्च्य [1]वेश्मगम् ।
तच्छेषामर्पयामास गत्वा तातस्य सन्निधौ ॥ ९ ॥
शीर्षे शेषां तथोत्सङ्गे पुत्रीमाधाय भूपतिः ।
तद्रूपवयसी वीक्ष्य चेतस्येवमचिन्तयत् ॥ १० ॥
वरप्रदानयोग्येयं संजाता मम कन्यका ।
तद्भर्त्ता कोऽनुरूपोऽस्या भविष्यति नभश्चरः ॥ ११ ॥
कुरु पारणकं तावत् पुत्रीत्युक्त्वा विसृज्य ताम् ।
आकार्य मन्त्रिणस्तस्मात्मचिन्तितं तदजिज्ञपत् ॥ १२ ॥
उवाच सुश्रुतस्तेषु देवरत्नपुरे वरे ।
[2]मयूरग्रीवसत्पुत्रोऽश्वग्रीवोऽस्ति खगेश्वरः ॥ १३ ॥
भरतार्द्धमहीभर्त्ता युक्तः पुत्र्या वरो हि सः ।
बहुश्रुतोऽवदच्चैतन्न युक्तं प्रतिभाति मे ॥ १४ ॥
यतोऽयं वर्त्तते वृद्धस्तदन्यः कोऽपि रूपवान् ।
वयःशीलकुलैस्तुल्यो वरः पुत्र्याः करिष्यते ॥ १५ ॥
ततो लब्धावकाशेन प्रोचे सुमतिमन्त्रिणा ।
यथा देवोत्तरश्रेण्यां पुरी नाम प्रभङ्करा १६ ॥
तत्र मेघघनो राजा तद्भार्या मेघमालिनी ।
पुत्रो विद्युत्प्रभः पुत्री ज्योतिर्माला तयोर्वरा ॥ १७ ॥
योग्यो विद्युत्प्रभः सोऽस्या युष्मत्पुत्र्याः पतिस्तथा ।
ज्योतिर्माला कुमारस्य पत्नी भवितुमर्हति ॥ १८ ॥

---

(१) च वेश्मनि ।
(२) ख घ मयूरग्रीवसूरश्वग्रीवोऽस्ति वरखेचरः ।
ग च मयूरग्रीवसूरश्वग्रीवोऽस्ति खेचरेश्वरः ॥

भणितं च ततोऽन्येन श्रुतसागरमन्त्रिणा ।
देवास्या युज्यते कर्त्तुं कन्यकायाः स्वयंवरः ॥ १९ ॥
श्रुत्वेदं मन्त्रणं राजा मन्त्रिणो विससर्ज तान् ।
संभिन्नश्रोतःसंज्ञं चापृच्छन्नैमित्तिकोत्तमम् ॥ २० ॥
नैमित्तिकोऽवदद्राजन् यौ पोतनपुरेशितुः ।
पुत्रौ प्रजापते राज्ञस्त्रिपृष्ठाचलसंज्ञकौ ॥ २१ ॥
तावत्र भरते विष्णुबलभद्रौ भविष्यतः ।
प्रतिविष्णुममुं चाश्वग्रीवं व्यापादयिष्यतः ॥ २२ ॥
इति साधुमुखाद्वाक्यं मया श्रुतमतः परम् ।
स्वज्ञानेनापि विज्ञाय कथयामि मही‌पते ॥ २३ ॥
तुभ्यं विद्याधरेशत्वं स त्रिपृष्ठः प्रदास्यति ।
एषा स्वयंप्रभा चाग्रमहिषी तस्य भाविनी ॥ २४ ॥
ततश्च [1]परितुष्टोऽसौ राजाऽभ्यर्च्य विसृज्य तम् ।
प्रेषयामास दूतं च मारीचिं पोतने पुरे ॥ २५ ॥
गत्वा नत्वाऽमुनेत्युक्तः प्रजापतिर्नरेश्वरः ।
यदस्माकं विभुर्विद्याधरेन्द्रो ज्वलनाभिधः ॥ २६ ॥
कन्यां स्वयंप्रभानाम्नीं त्रिपृष्ठाय सुताय ते ।
प्रभो दित्सति तेनाहं प्रेषितोऽस्मि तवान्तिकम् ॥ २७ ॥
ऊचे प्रजापतिः कार्यमेतत् बहुमतं मम ।
वलित्वाऽऽगत्य दूतोऽपि तदाचख्यौ स्वभूभुजे ॥ २८ ॥

---

(१) ञ परितुष्टेन राज्ञा ।

इतोऽश्वग्रीवभूपेनाश्वबिन्दुर्दृष्टप्रत्ययः ।
पृष्टो नैमित्तिको मृत्युर्मम भावी कुतो (१)न्विति ॥ २९ ॥
सोऽवदच्चण्डवेगं ते यो दूतं धर्षयिष्यति ।
शालिक्षेत्रापकर्त्तारं हनिष्यति हरिं च यः ॥ ३० ॥
स ते हन्तेति श्रुत्वा तं सत्कृत्य व्यसृजन्नृपः ।
पुत्रौ प्रजापतेः क्रूराविति लोकाद्विवेद च ॥ ३१ ॥
तेनाथ प्रेषितो राज्ञा ययौ दूतोऽस्खलद्गतिः ।
प्रजापतिनृपास्थाने भवत्प्रेक्षणनिर्भरे ॥ ३२ ॥
सद्यः प्रेक्षणरङ्गस्य भङ्गं दृष्ट्वा कुमारकौ ।
त्रिपृष्ठाचलनामानौ तस्मै चुकुपतुर्भृशम् ॥ ३३ ॥
दूतः सत्कृत्य राज्ञाऽसौ विसृष्टश्चलितश्च सः ।
त्रिपृष्ठाचलयोरग्रे कथितस्तत्पदातिभिः ॥ ३४ ॥
ताभ्यां गत्वा मुष्टिपार्ष्णिप्रहारेण निपीडितः ।
तद्रङ्गभङ्गाविनयं स्मरयद्भ्यां मुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥
श्रुत्वा प्रजापती राजा सुतयोस्तद्विचेष्टितम् ।
तं दूतं क्षमयामास सच्चक्रे च विशेषतः ॥ ३६ ॥
तद्दूतधर्षणं चारमुखेनाश्वनृपोऽशृणोत् ।
पश्चात् स चण्डवेगोऽपि तत्समीपमुपागतः ॥ ३७ ॥
ज्ञातोदन्तं नृपं ज्ञात्वा सोऽथ तस्मै यथातथम् ।
आख्याय पुनरप्यूचे देवेदं बालचेष्टितम् ॥ ३८ ॥

---

(१) च नरात् ।

प्रजापतिर्नृपस्त्वाज्ञां न ते लङ्घयति क्वचित् ।
तदेतस्योपरि क्रोधो न कर्त्तव्यो मनागपि ॥ ३९ ॥
शालिक्षेत्राण्यथो तस्य वारंवारेण पार्थिवैः ।
रक्ष्यन्ते स्म मृगारातेः प्रतिवर्षमुपद्रवात् ॥ ४० ॥
तस्मिन् वर्षे च तद्रक्षामन्यदूतमुखेन सः ।
प्रजापतिमवारेऽप्यकारयत् क्रुद्धमानसः ॥ ४१ ॥
पितरं प्रतिषिध्याथ कुमारौ बलशालिनौ ।
जग्मतुस्तत्र यत्रास्ति शालिक्षेत्रप्रदेशभूः ॥ ४२ ॥
शशंसुर्विस्मितास्तेऽथ शालिगोपकपूरुषाः ।
रक्ष्यन्ते शालयो ह्येते नृपैः सबलवाहनैः ॥ ४३ ॥
युवां कावपि वर्त्तेथे नवीनौ शालिरक्षकौ ।
निःसन्नाहौ समायातौ यौ सैन्यपरिवर्जितौ ॥ ४४ ॥
ऊचे त्रिपृष्ठो भोस्तावत् सिंहो दर्श्यतां मम ।
यथा तद्रक्षणक्लेशं सर्वथा वारयाम्यहम् ॥ ४५ ॥
ततस्तैर्दर्शितस्तस्य सिंहो गिरिगुहाशयः ।
ययौ च तद्गुहाद्वारे त्रिपृष्ठोऽपि रथस्थितः ॥ ४६ ॥
रथचीत्कारनादेन जजागार स केशरी ।
प्रसारितास्यकुहरो गुहाया निर्जगाम च ॥ ४७ ॥
पदातिं तं समालोक्य कुमारोऽपि तथाऽभवत् ।
मुमोच खड्गरत्नं च तं निरीक्ष्य निरायुधम् ॥ ४८ ॥
कुमारचेष्टितं दृष्ट्वा दध्यौ सिंहोऽपि विस्मितः ।
अहो आश्चर्य्यमेकं तत् यदेकोऽयमिहागतः ॥ ४९ ॥

द्वितीयं पादचारित्वं तृतीयं खड्गमोचनम् ।
तदस्य दर्शयाम्यद्यावज्ञायाः फलमात्मनः ॥ ५० ॥
इत्युत्पत्याम्बरे रोषात् पतितो मस्तकोपरि ।
प्रचिक्षेप कुमारो द्राक् करौ केशरिणो मुखे ॥ ५१ ॥
एकेन पाणिनाऽऽदाय तस्यौष्ठमपरेण तु ।
अधरं दारयामास तं ततो जीर्णपोतवत् ॥ ५२ ॥
द्विधा कृत्वा विनिक्षिप्तं पृथिव्यां तत्कलेवरम् ।
स्फुरत्तदपि रोषेण प्रोचे सारथिनांजसा ॥ ५३ ॥
नरसिंहकुमारोऽयं पशुसिंहो भवान् पुनः ।
हतोऽसि सिंह सिंहेनाऽनुशयं भोः करोषि किम् ॥ ५४ ॥
प्रीतोऽपि वचसा तेन स मृत्वा नरकं गतः ।
प्राजापत्योऽपि तच्चर्माश्वग्रीवस्यार्पयत्तदा ॥ ५५ ॥
तेनैवादिष्टतत्रस्थविद्याधरनरैरथ ।
इति चाकथयद्यत्त्वं भुङ्क्ष्वान्धो मत्प्रसादतः ॥५६॥(युग्मम्)
दृष्ट्वाऽऽकर्ण्य च [1]तद्वाजिग्रीवोऽप्येवमचिन्तयत् ।
अलंभूष्णुर्ममाप्येष दोर्बलेनामुना खलु ॥ ५७ ॥
ज्ञात्वोदन्तं च कन्याया ज्वलनात्तामयाचत ।
सोऽपि कृत्वोत्तरं किञ्चित् तत्पुंसां तमबोधयत् ॥ ५८ ॥
नीत्वा प्रच्छन्नमेतां च पुरे पोतननामनि ।
सांवत्सरोपदिष्टेन त्रिपृष्ठेनोदवाहयत् ॥ ५९ ॥

---

(१) ख च छ तद्वीर्यं ग्रीवो- ।

हरिश्मश्रुरथामात्यः परिणीतां स्वयंप्रभाम्।
श्रुत्वा कुतश्चित्कथयामासाश्वग्रीवभूभुजे ॥ ६० ॥
तेनायं कुपितेनैवमादिष्टो यदिहानय।
तौ त्रिपृष्ठाचलौ बध्वा खेचरं तं च मायिनम् ॥ ६१ ॥
प्रेषितश्चामुना दूतः स गत्वा पोतने पुरे।
ज्वलनं प्रत्यभाषिष्ट पटिष्ठवचनोद्धतः ॥ ६२ ॥
ननु भोः कन्यकारत्नं ढौकय स्वामिनो मम।
किं न जानासि रत्नानां प्रभुरेव गतिर्भवेत् ॥ ६३ ॥
ज्वलनोऽप्यब्रवीद्दूत प्रदत्ता कन्यका मया।
त्रिपृष्ठाय तदेतस्या एष रत्नाकरोऽधुना ॥ ६४ ॥
ऊचे त्रिपृष्ठो रे दूत परिणीता मया ह्यसौ।
इमामिच्छन् स ते स्वामी निर्विण्णो जीवितान्नु किम् ॥ ६५ ॥
तद्दूतवचनात् श्रुत्वाऽश्वग्रीवः क्रोधदुर्द्धरः।
विद्याधरभटान् प्रैषीत् हन्तुं तानात्मनो द्विषः ॥ ६६ ॥
ते पोतनपुरं प्राप्ताः प्रहरन्तोऽर्यनोदिताः।
लीलयैव जिताः सर्वे त्रिपृष्ठेन महौजसा ॥ ६७ ॥
प्रोक्ताश्चेदं यथाऽऽख्येयं स्वरग्रीवस्य तस्य भोः।
चेच्छूरोऽसि तदाश्वेहि रथावर्त्तेऽस्तु नौ समित् ॥ ६८ ॥
तैश्च गत्वा तथाऽऽख्याते स विद्याधरसैन्ययुक्।
तत्रायया त्रिपृष्ठश्च [1]ससैन्यं श्वशुरालये ॥ ६९ ॥

---

(१) ख घ ससैन्यः।

ततोऽग्रसैन्ययोर्युद्धे जाते विद्याधरैः कृताः ।
रक्षोव्याघ्रपिशाचाद्याः हिंस्राः परविनाशकाः ॥ ७० ॥
त्रिपृष्ठसेना तद्भीता पलायिष्ट ततः स्वयम् ।
डुढौके खेचरैर्योद्धुं रथारूढोऽचलानुजः ॥ ७१ ॥
शङ्खं च पूरयामास तन्नादेन निजं बलम् ।
युद्धसज्जं पुनरभूत् परानीकं च विद्रुतम् ॥ ७२ ॥
डुढौके स्वयमश्वोऽपि योद्धुं स्यन्दनसंस्थितः ।
त्रिपृष्ठेन समं सिंहः शरभेणेव सत्वरम् ॥ ७३ ॥
दिव्यास्त्रैर्युयुधे सोऽथ त्रिपृष्ठस्तानि लीलया ।
सर्वाण्युच्छेदयामास तमांसीव विकर्त्तनः ॥ ७४ ॥
ततश्च सोऽमुचच्चक्रं त्रिपृष्ठाय भयावहम् ।
तच्च वक्षसि तुम्बेन प्राजापत्यमताडयत् ॥ ७५ ॥
स्थितं तत्रैव तदथोपादाय तमुवाच सः ।
कृत्वा मम नमस्कारं रे [1]स्वमारं निवारय ॥ ७६ ॥
अश्वग्रीवोऽवदन्मृत्युर्वरं वैरिप्रणामतः ।
तन्मुञ्च चक्रं को वक्रं दैवं नामानुकूलयेत् ॥ ७७ ॥
ततो मुक्तं त्रिपृष्ठेन च्छित्त्वा तस्य शिरोधराम् ।
पुनरागात् त्रिपृष्ठस्य समीपेऽसौ सुदर्शनम् ॥ ७८ ॥
प्रथमो वासुदेवोऽयमुत्पन्न इति वादिनः ।
उपरिष्टात् त्रिपृष्ठस्य पुष्पवृष्टिं व्यधुः सुराः ॥ ७९ ॥

---

(१) ग ङ -मारिम् ।

ततोऽसौ साधयामास भरतार्द्धमहीपतीन् ।
बभ्रे कोटिशिलां वामभुजाग्रेण च छत्रवत् ॥ ८० ॥
वासुदेवाभिषेकोऽस्य चक्रे भूचरखेचरैः ।
तेन चाकारि ज्वलनजटी विद्याधराधिपः ॥ ८१ ॥
अर्ककीर्तिस्तथा ज्योतिर्माला विद्युत्प्रभस्वसा ।
बभूव गेहिनी रम्या त्रिपृष्ठस्यैव शासनात् ॥ ८२ ॥
ययौ निजपुरं सोऽथ तस्य चात्यन्तवल्लभा ।
षोडशस्त्रीसहस्राणां मुख्या साऽभूत् स्वयंप्रभा ॥ ८३ ॥
इतः श्रीषेणजीवोऽसौ च्युत्वा सौधर्मकल्पतः ।
ज्योतिर्मालाकुक्षिसरस्यवातारीन्मरालवत् ॥ ८४ ॥
दृष्टोऽमितप्रभाव्याप्तसूरस्वप्नोऽम्बया तदा ।
जज्ञे च समये पुत्रोऽमिततेजोऽभिधोदितः ॥ ८५ ॥
अर्ककीर्त्तिः पिता सोऽथ परिव्रज्यामुपाददे ।
अभिनन्दनाभिधानस्यानगारस्य सन्निधौ ॥ ८६ ॥
जीवोऽथ सत्यभामायाश्च्युत्वा प्रथमकल्पतः ।
ज्योतिर्मालोदरे जाताऽर्ककीर्त्तेस्तनयाऽभवत् ॥ ८७ ॥
सुतारारजनीस्वप्नदर्शनात् साऽभिधीयते ।
सुतारेति सुताराक्षी चारुताख्यशोभिता ॥ ८८ ॥
जीवोऽभिनन्दितायाश्च स्वर्गाच्च्युत्वाऽऽयुषः क्षये ।
देव्यां स्वयंप्रभानाम्न्यां त्रिपृष्ठस्य सुतोऽभवत् ॥ ८९ ॥
अभिषेको महालक्ष्म्या दृष्टः स्वप्ने यदम्बया ।
तेन श्रीविजयो नाम तस्य जज्ञे मनोरमम् ॥ ९० ॥

अपरोऽपि त्रिपृष्ठस्य विष्णोरजनि नन्दनः ।
स्वयंप्रभाप्रसूतो विजयभद्रोऽभिधानतः ॥ ८१ ॥
स सिंहनन्दिताजीवः सौधर्मत्रिदिव[1]च्युतः ।
जज्ञे ज्योतिःप्रभानाम्नी त्रिपृष्ठस्यैव नन्दिनी ॥ ८२ ॥
अकार्यत्यन्तचार्वङ्ग्याः कृते तस्याः स्वयंवरः ।
विष्णुना दूतवदनैराहूताः [2]सुमहीभुजः ॥ ८३ ॥
अथार्ककीर्त्तिनाऽमात्यः प्रेषितः [3]केशवान्तिकम् ।
स एत्य विष्णुमानम्य व्याजहार कृताञ्जलिः ॥ ८४ ॥
देव मत्स्वामिनः पुत्री सुताराऽपि निजेच्छया ।
वृणुते वरमत्रैव समागत्य त्वदाज्ञया ॥ ८५ ॥
हृष्टोऽभाषिष्ट गोविन्दो भवत्वेवं किमत्र भोः ।
वाच्यं यदर्ककीर्त्तेश्च ममावासस्य नान्तरम् ॥ ८६ ॥
ततः पुत्रीमुपादायामिततेजःसुतान्वितः ।
तत्राययावर्ककीर्त्तिः पूजितो विष्णुनाऽथ सः ॥ ८७ ॥
अकारयत् त्रिपृष्ठोऽथ स्वयंवरणमण्डपम् ।
[4]मञ्चाननेकशस्तत्र नामाङ्कान्यासनानि च ॥ ८८ ॥
ततस्ते पार्थिवास्तेष्वासनेषु न्यषदन् क्रमात् ।
तेषां च मध्ये तौ विष्णुबलभद्रौ निषेदतुः ॥ ८९ ॥

---

(१) ख, घ -स्युतः ।

(२) ख, घ, ङ -स्तु ।

(३) ग, ङ केशवान्तिके ।

(४) ङ, च मञ्चान्य- ।

अत्रान्तरे कृतस्नाने श्वेतवासोऽतिशोभने[1] ।
श्वेताङ्गरागपुष्पाढ्ये विशालशिबिकास्थिते ॥ १०० ॥
चामराभ्यां वीज्यमाने देव्याविव धरागते ।
ज्योतिःप्रभासुतारे ते कन्ये तत्रेयतुः शुभे ॥ १ ॥ (युग्मम्)
शिबिकायाः समुत्तीर्य स्वयंवरसदोगते ।
ते प्रेक्षांचक्रिरे भूपाः पुराऽदृष्टाङ्गना इव ॥ २ ॥
निरीक्ष्य निखिलान् राज्ञोऽमिततेजोगलेऽक्षिपत् ।
ज्योतिःप्रभा वरमालामन्या श्रीविजयस्य तु ॥ ३ ॥
अहो साधु वृतं साधु वृतमित्युच्चकैर्जगुः ।
हृष्टचित्ता महीपाला भूचराः खेचरा अपि ॥ ४ ॥
त्रिपृष्ठश्चार्ककीर्त्तिश्च तान्सत्कृत्य विसृज्य च ।
कारयामासतुः प्रीतौ विवाहं स्वस्वकन्ययोः ॥ ५ ॥
अर्ककीर्त्तिरथो ज्योतिःप्रभामादाय स्नुषाम् ।
मुक्ता सुतारां ससुतोऽप्याजगाम निजं पुरम् ॥ ६ ॥
विरक्तचित्तः सोऽन्येद्युर्दत्त्वा राज्यं स्वसूनवे ।
पितुर्दीक्षाप्रदस्यैव मुनेः पार्श्वेऽग्रहीद्व्रतम् ॥ ७ ॥
त्रिपृष्ठे वासुदेवेऽथ परलोकं गते सति ।
सूरिः सुवर्णकुम्भाख्यः पोतनेऽन्येद्युराययौ ॥ ८ ॥
श्रेयांसजिनशिष्यं तं परिवारसमन्वितम् ।
प्रययौ नन्तुमुद्याने बलभद्रोऽचलाभिधः ॥ ९ ॥

---

(१) ग ङ -भिशोभिते ।

तत्राचार्यं नमस्कृत्योपविश्य च यथास्थिति ।
शुश्राव देशनां तस्य मोहनिद्राविनाशनीम् ॥ १० ॥
पप्रच्छावसरे चैवं भगवन् विश्वविश्रुतः ।
मत्कनिष्ठो गुणैर्ज्येष्ठस्त्रिपृष्ठः कां गतिं गतः ॥ ११ ॥
सूरिरूचे स नृशंसः पञ्चेन्द्रियवधे रतः ।
महारम्भपरो मृत्वा सप्तमं नरकं ययौ ॥ १२ ॥
तच्छ्रुत्वा विललापैवमचलः स्नेहमोहितः ।
हा विश्ववीर हा धीर किं तेऽभूद्गतिरीदृशी ॥ १३ ॥
गुरुणोक्तं मा विषीद शृणु पूर्वजिनोदितम् ।
यदस्य चरमो जीवो भविताऽत्र जिनेश्वरः ॥ १४ ॥
ततः श्रीविजयं राज्ये यौवराज्येऽपरं सुतम् ।
निवेश्य बलभद्रोऽस्य गुरोः पार्श्वेऽग्रहीद्व्रतम् ॥ १५ ॥
राज्ञः श्रीविजयस्याथ राज्यं पालयतः सतः ।
सभास्थस्यान्यदाऽऽगत्य प्रतीहारो व्यजिज्ञपत् ॥ १६ ॥
प्रभो त्वन्मन्दिरद्वारे त्वद्दर्शनसमुत्सुकः ।
अस्ति नैमित्तिको नाम स आयातु प्रयातु वा ॥ १७ ॥
ततो राज्ञोऽनुमत्याऽसौ तेनानीतः सभान्तरे ।
दत्त्वाऽऽशीर्वचनं तस्मै यथासनमुपाविशत् ॥ १८ ॥
राजा प्रोवाच ज्ञानेन यत्पश्यसि शुभाशुभम् ।
तत्त्वं ब्रूहि निमित्तज्ञ करे यत्तेऽस्ति पुस्तिका ॥ १९ ॥
सोऽवदद्देव पश्यामि यदहं निजब्रह्मणा ।
तद्वक्तुमपि नो शक्यं कथ्यते तु त्वदाज्ञया ॥ २० ॥

यदितः सप्तमे घस्रे पोतनाधिपतेर्ननु ।
निपतिष्यत्यचिरांशुः शीर्षोपरि न संशयः ॥ २१ ॥
तच्छ्रुत्वा परिषद्वज्राहतेवाभूत्सुदुःखिता ।
भणितश्च कुमारेण गाढकोपपरेण सः ॥ २२ ॥
पतिष्यति यदा विद्युत् रे पोतनपुरेशितुः ।
पतिष्यति तदा शीर्षे त्वदीये किं नु दुर्मते ॥ २३ ॥
नैमित्तिकोऽवदन्मह्यं त्वं कुप्यसि कुमार किम् ।
यदत्र दृष्टं (१)संज्ञाने भवेत्तज्जातु नान्यथा ॥ २४ ॥
वस्त्राभरणरत्नानां वृष्टिर्मम भविष्यति ।
राज्ञा प्रोचे त्वया ह्येतन्निमित्तं शिक्षितं कुतः ॥ २५ ॥
सोऽब्रवीद्बलदेवस्य दीक्षाकाले मयाऽपि हि ।
प्रव्रज्या प्रतिपन्नाऽऽसीत्कियत्कालं च पालिता ॥ २६ ॥
अधीतं च तदा शास्त्रमेत(२)द्येन भणाम्यहम् ।
सर्वज्ञशासनमृते सम्यग् ज्ञानं न विद्यते ॥ २७ ॥
पश्चाच्च विषयाशक्तोऽभूवं राजन् पुनर्गृही ।
धनाशयेहागतोऽस्मि कृतदारपरिग्रहः ॥ २८ ॥
ज्ञात्वा सत्यं निमित्तं तत् राजलोकोऽखिलस्तदा ।
स्वस्वामिरक्षणोपायचिन्तया व्याकुलोऽभवत् ॥ २९ ॥
तत्रैको न्यगदन्मन्त्री यत् स्वामी सप्त वासरान् ।
यानारूढः समुद्रान्तर्ध्रियतेऽतिप्रयत्नतः ॥ ३० ॥
द्वितीयः स्माह पानीये विद्युद्यद्यपि न स्फुरेत् ।

---

(१) ङ सज्ज्ञाने । (२) ख, घ, च -देव ।

तथाऽपि यानपात्रे तां पतन्तीं को निवारयेत् ॥ ३१ ॥
तस्माद्वैताढ्यशैलस्यातिगूढे कन्दरागृहे ।
प्रक्षिप्य रक्ष्यते स्वामी विद्युत्पातभयात्किल ॥ ३२ ॥
तृतीयोऽप्यवदन्नायमुपायोऽपि शुभावहः ।
प्रत्युतापायहेतुः स्यात् दृष्टान्तोऽत्र निशम्यताम् ॥ ३३ ॥
बभूव विजयपुरे रुद्रसोमाभिधो द्विजः ।
तद्भार्या ज्वलनशिखा शिखी नाम्ना तयोः सुतः ॥ ३४ ॥
तस्मिंश्च नगरे कश्चित् राक्षसो मांसलोलुपः ।
भूरि मानुषरूपाणि मारयामास प्रत्यहम् ॥ ३५ ॥
एकैकं मानुषं तेऽहं दास्याम्येवं वधीः स्म मा ।
सह तेन व्यवस्थेति कृता तत्पुरभूभुजा ॥ ३६ ॥
चक्रे च सर्वपौराणां नामान्तर्गतगोलकान् ।
तन्मध्यान्नित्यमेकैकमाकृष्याख्यां निरीक्ष्यते ॥ ३७ ॥
यस्मिन् दिने च यन्नाम दृश्यते तत्र निर्गतम् ।
स तस्मै दीयते तस्य शेषरक्षाविधित्सया ॥ ३८ ॥
अन्येद्युर्द्विजपुत्रस्य तस्य नाम विनिर्ययौ ।
तच्छ्रुत्वा जननी तस्याक्रन्दं चक्रे सुदुःखिता ॥ ३९ ॥
तस्याः क्रन्दितमाकर्ण्य तत्रासन्नगृहस्थितैः ।
भूतैः साऽभाणि सदयैः खेदं हे अम्ब मा कृथाः ॥ ४० ॥
भविष्यति यदा दत्तो [1]राक्षसाय सुतस्तव ।
आनेष्यामस्तदा हृत्वा तमवश्यं तवान्तिकम् ॥ ४१ ॥

(१) ग, ङ राक्षसस्य ।

इत्युक्त्वा मुदिता साऽभूत् तत्पुत्रः सोऽथ भूभुजा।
प्रदत्तो रक्षसे तस्माद्भूतैरपि[1] हृतश्च तैः ॥ ४२ ॥
समर्पितश्च तन्मातुस्तया तन्मृत्युभीतया।
स पर्वतगुहामध्ये क्षेपित्वा पिदधे तथा ॥ ४३ ॥
तत्राप्यजगरेणायं तत्क्षेन गिलितो निशि।
न शक्यमन्यथा कर्तुं कर्म केनापि देहिनाम् ॥ ४४ ॥
तस्मादवश्यंभावी हि योऽसौ भावो भविष्यति।
किन्तु दुरितोपशान्त्यै करिष्यामस्तपो वयम् ॥ ४५ ॥
मन्त्रावादीच्चतुर्थोऽथ सत्यमेतेन भाषितम्।
किन्तु यद्वर्त्तते चित्ते मम तत्कथयामि वः ॥ ४६ ॥
पोतनाधिपतेर्मूर्ध्नि विद्युत्पातोऽमुनोदितः।
नैमित्तिकेन न पुना राज्ञः श्रीविजयस्य भोः ॥ ४७ ॥
ततः सप्त दिनान्यत्रापरः स्वामी विधीयते।
नैमित्तिकोऽपि तद्वाक्यं प्राशंसत्साधु साध्विति ॥ ४८ ॥
उवाच चास्य कार्यस्य कथनार्थमिहागमम्।
इदं च क्रियतां किन्तु किमन्यैर्दुर्विचिन्तितैः ॥ ४९ ॥
राजा जिनालयस्यान्तस्तपोनियमतत्परः।
तिष्ठत्वेष यतो ह्यापन्नश्यते सुमहत्यपि ॥ ५० ॥
राज्ञोचे यस्य कस्यैव स्वामित्वं हि विधास्यते।
सोऽपि यास्यति पञ्चत्वं तदेवं क्रियते कथम् ॥ ५१ ॥

---

(१) ग -पह्नृतश्च।

ऊचुश्च मन्त्रिणः स्वामिन् यद्येतत्संमतं तव ।
तदाभिषेको यक्षस्य प्रतिमाया विधास्यते ॥ ५२ ॥
चेद्दैवतानुभावेन न स्यादापत्ततो वरम् ।
नो चेत्काष्ठमयी यक्षप्रतिमैव विनश्यति ॥ ५३ ॥
राजाऽथ युक्तमित्युक्त्वा गत्वा च जिनमन्दिरे ।
सर्वान्तःपुरसंयुक्तः प्रपेदे पौषधव्रतम् ॥ ५४ ॥
संस्तारकनिषस्मश्च तपोनियमसंयमैः ।
पूतात्मा मुनिवत्तस्थौ नमस्कारपरायणः ॥ ५५ ॥
अन्ये च मन्त्रिसामन्तप्रमुखाः भूपतेः पदे ।
निवेश्य यक्षप्रतिमां तस्थुस्तस्याः समीपगाः ॥ ५६ ॥
ततः सप्तमे घस्रेऽब्दैः क्षणाद् व्याप्तं नभस्तलम् ।
ववर्ष च घनो गर्जारवव्याप्तदिगन्तरः ॥ ५७ ॥
मुहुर्विद्योतमानोऽथ विद्युद्दण्डस्तथाऽपतत् ।
तस्मिन्नेव यक्षबिम्बे निर्भाग्ये यमदण्डवत् ॥ ५८ ॥
तत्रोपसर्गे तेनैव विधिना प्रलयं गते ।
नैमित्तिकगिरा राजा पुनरागान्निजं गृहम् ॥ ५९ ॥
सर्वान्तःपुरनारीभिर्हृष्टचित्ताभिरर्चितः ।
वस्त्रालङ्काररत्नौघैः स नैमित्तिकपुङ्गवः ॥ ६० ॥
राज्ञाऽपि भूरि द्रव्येणार्चितो विससृजे च सः ।
यक्षस्य प्रतिमा रत्नमयी नव्या च कारिता ॥ ६१ ॥
पूजा च जिनबिम्बानां श्रेयःसन्ततिकारिणी ।
राज्ये पुनर्जन्मनीव स्वस्याकारि तथोत्सवः ॥ ६२ ॥

सोऽथ श्रीविजयो राजा समं देव्या सुतारया।
ययौ क्रीडार्थमन्येद्युर्वनं ज्योतिर्वनाभिधम्॥ ६३॥
तत्र भर्त्रा सहाद्रीणां छायावत् सुतलेषु सा।
विहरन्ती ददर्शैकं सुतारैणं मनोहरम्॥ ६४॥
कुरङ्गं स्वर्णवर्णाङ्गं तं विलोक्य सुलोचनम्।
सोचे स्वपतिमानीय नाथैनं त्वं ममार्पय॥ ६५॥
तद्ग्रहार्थं स्वयं राजा स्वप्रियास्नेहमोहितः।
दधावे सोऽपि वेगेनोत्पत्येयाय नभस्तलम्॥ ६६॥
अत्रान्तरेऽस्य प्रियया दष्टया कुक्कुटाहिना।
एह्येहि लघु हे नाथेति पूच्चक्रे गुरुस्वरम्॥ ६७॥
तदाकर्ण्य झटित्येव विनिवृत्तो महीपतिः।
ददर्शैनां विलपन्तीं विषवेदनयाऽर्दिताम्॥ ६८॥
ततः प्रयुक्ता वेगेन मन्त्रतन्त्रादिका क्रिया।
साऽप्यभून्निष्फला चेत्रे क्षिप्तं बीजमिवोषरे॥ ६९॥
क्षणान्तरेण सा देवी म्लानास्या मीलितेक्षणा।
पश्यतोऽपि महीभर्तुर्बभूव गतजीविता॥ ७०॥
ततो मुमूर्च्छ भूपालः पपात च महीतले।
कथंचिल्लब्धसंज्ञः सन् स एवं विललाप च॥ ७१॥
हा गीर्वाणप्रियाकारे महोदारे विवेकिनि।
हा सुतारे गुणाधारे प्रीतिसारे क्व तिष्ठसि॥ ७२॥
एवं विलप्य बहुधा राजाऽभून्मरणोद्यतः।
वृत्तान्तं ज्ञापितश्चामुं राजलोकः पदातिभिः॥ ७३॥

राज्ञः स्वयंप्रभा माता भ्राता च विजयाह्वयः ।
तच्छ्रुत्वा दुःखितौ गाढं यावदेतौ बभूवतुः ॥ ७४ ॥
नभोमार्गेण तत्रैत्य तावदेको नरोऽवदत् ।
अलं देवि विषादेन शृणु वार्त्तां स्वयंप्रभे ॥ ७५ ॥
रथनूपुरनाथेन पूजितोऽमिततेजसा ।
संभिन्नश्रोता मत्तातो नैमित्तिकवरोऽस्ति [1]हि ॥ ७६ ॥
तत्पुत्रोऽहं दीपशि[2]खोऽन्यदावाँ तु प्रचेलतुः ।
ज्योतिर्वनं प्रति क्रीडां कर्त्तुं तावदपश्यताम् ॥ ७७ ॥
पुरश्चमरचञ्चेशाशनिघोषेण भूभुजा ।
ह्रियमाणां गतत्राणां तां सुतारां नृपप्रियाम् ॥ ७८ ॥
इत्यूचतुश्च तं दुष्ट धृष्ट दुश्चेष्ट पाप रे ।
अस्मत्स्वामिस्वसारं त्वमपहृत्य क्व यास्यसि ॥ ७९ ॥
तया च भणितावावां प्रयासेनालमत्र वाम् ।
गत्वा संबोध्यतां राजा वेतालिन्या विमोहितः ॥ ८० ॥
मर्त्तुकामस्तया सार्द्धं सुताराख्पया ततः ।
आवाभ्यां बोधितो राजा सा च दृष्टा प्रणाशिता ॥ ८१ ॥
देव्युदन्ते च विज्ञाते सोऽस्ति तत्रापणोद्यतः ।
तदाज्ञयाऽहमागां वस्तत्स्वरूपं च शंसितुम् ॥ ८२ ॥
ततः स्वयंप्रभादेव्या सत्कृतोऽसौ पुनर्ययौ ।
राज्ञः समीपं राजाऽपि ताभ्यां निन्ये स्वपत्तने ॥ ८३ ॥

---

(१) ग सः ।

(२) अ -खस्तदा च तौ ।

प्रतिपत्तिं विधायाथ संपृष्टोऽमिततेजसा ।
राजा श्रीविजयः सर्वं स्ववृत्तान्तं न्यवेदयत् ॥ ८४ ॥
तच्छ्रुत्वा सोऽपि संक्रुद्धोऽशनिघोषाय सत्वरम् ।
मारीचिनामकं दूतं शिक्षां दत्त्वा विसृष्टवान् ॥ ८५ ॥
गत्वा चमरचञ्चायां स दूतस्तमभाषत ।
आनीताऽस्ति त्वयाऽज्ञानात् भगिनी स्वामिनो मम ॥ ८६ ॥
राज्ञी श्रीविजयस्याहो सुतारेति सती वरा ।
अर्प्यतां साधुना शीघ्रमनर्थं माऽऽत्मनः कृथाः ॥ ८७ ॥ (युग्मम्)
उवाचाशनिघोषोऽपि सगर्वोद्धरकन्धरः ।
रे दूतार्पयितुं नाम किमानीताऽस्त्यसौ मया ॥ ८८ ॥
मत्तो यः कश्चिदप्येनामनात्मज्ञो जिहीर्षति ।
दीप्ते मत्खड्गदीपेऽस्मिन् शलभत्वं स यास्यति ॥ ८९ ॥
इत्युक्त्वा ग्राहयित्वा च कण्ठे निर्वासितोऽमुना ।
स्वस्थानमगमद्दूत[1]स्तदर्थोऽस्य शशंस च ॥ ९० ॥
ततः श्रीविजयायादात् विद्यां शस्त्रनिवारिणीम् ।
बन्धमोचनिकां चैवामिततेजोनरेश्वरः ॥ ९१ ॥
एकैकां साधयामास स सप्तदिवसैः पृथक् ।
सिद्धविद्यस्ततश्चारिविजयाय चचाल सः ॥ ९२ ॥
कुमारा रश्मिवेगाद्याः सुता अमिततेजसः ।
अनु श्रीविजयं चेलुः शतसंख्या महौजसः ॥ ९३ ॥

(१) ख घ च त तदर्थस्य ।

अन्यैश्च भूयः सुभटैः विद्याभुजबलोर्जितैः ।
समं श्रीविजयः प्रापाशनिघोषपुरान्तिकम् ॥ ९४ ॥
महाज्वालाभिधां विद्यां परविद्याच्छिदाकरीम् ।
ययौ साधयितुं चाक्रिर्नृपो हिमवति स्वयम् ॥ ९५ ॥
सहस्ररश्मिना ज्येष्ठपुत्रेण परिवारितः ।
तत्र मासिकभक्तेन विद्यां साधयति स्म सः ॥ ९६ ॥
इतः ससैन्यमायान्तं श्रुत्वा श्रीविजयं नृपम् ।
प्रैषीदशनिघोषः स्वान् पुत्रान् सबलवाहनान् ॥ ९७ ॥
ततः प्रववृते घोरः समरः सैन्ययोस्तयोः ।
विद्याबलवतोः स्वस्वस्वामिनोर्जयकाङ्क्षिणोः ॥ ९८ ॥
विद्याजनितमायाभिर्युद्ध्यमानं सकौतुकम् ।
नाहारयदेकमपि द्वयोर्मध्याद्बलं तयोः ॥ ९९ ॥
मासं यावत् युधं कृत्वाऽमिततेजः कुमारकैः ।
पुत्रा अशनिघोषस्य प्रौढा अपि पराजिताः ॥ २०० ॥
ततश्चाशनिघोषेऽस्मिन् युध्यमाने स्वयं रणे ।
द्रढीयांसोऽप्यभज्यन्त पुत्रास्तेऽमिततेजसः ॥ १ ॥
स्वयं श्रीविजयो राजाऽप्यढौकिष्ट रणे तदा ।
शक्यन्ते नेतरैरत्तुमिक्षवः सह दन्तिभिः ॥ २ ॥
क्रुद्धः श्रीविजयः सोऽथ खड्गेनाहत्य तं द्विषम् ।
द्विधा चक्रे ततो जाताऽशनिघोषद्वयी [1]पुनः ॥ ३ ॥

---

(१) ख च ज पुरः ।

साऽपि द्विधा कृता जज्ञे ऽशनिघोषचतुष्टयी ।
एवं च खण्ड्यमानोऽसौ मायया शतधाऽभवत् ॥ ४ ॥
यावच्छ्रीविजयो राजा निर्विसस्तद्वधेऽभवत् ।
तावत्तत्र सिद्धविद्योऽमिततेजा स आययौ ॥ ५ ॥
अपहाय ततो मायां नश्यन्तं तद्भयेन तम् ।
दृष्ट्वाऽऽदिदेशार्किनृपो विद्यां विद्यामुखीमिति ॥ ६ ॥
दूरादप्येष पापीयानानेतव्यस्त्वया स्फुटम् ।
साऽथ तत्पृष्ठतो लग्ना ययौ सीमनगे च सः ॥ ७ ॥
तत्र श्रीवृषभस्वामिजिनमन्दिरसन्निधौ ।
उत्पन्नकेवलज्ञानं वन्द्यमानं सुरासुरैः ॥ ८ ॥
निरीक्ष्य बलदेवर्षिं स तं शरणमाश्रयत् ।
देवताऽप्यमितायाख्यद् वलित्वा तं तथास्थितम् ॥९॥(युग्मम्)
देवीं सुतारामादाय त्वमागच्छेर्ममान्तिकम् ।
इति मारीचिमाज्ञाप्य सोऽथ श्रीविजयान्वितः ॥ १० ॥
सर्वसैन्ययुतो भेरीभाङ्कारैः पूरयन् दिशः ।
बलभद्रमुनिं नन्तुं तत्र सीमनगे ययौ ॥ ११ ॥ (युग्मम्)
गत्वा जिनालये नत्वा स्तुत्वा च प्रथमं जिनम् ।
अभ्यर्णे बलदेवर्षेर्जग्मतुस्तावुभावपि ॥ १२ ॥
देवीमादाय मारीचिरथागात्तत्र सत्वरम् ।
अर्पिताऽक्षतचारित्रा राज्ञः श्रीविजयस्य सा ॥ १३ ॥
उत्थायाशनिघोषोऽथ क्षमयामास तौ नृपौ ।
संमानितश्च ताभ्यां संजातास्ते गतमत्सराः ॥ १४ ॥

अत्रान्तरे केवलिना प्रारब्धा धर्मदेशना ।
कृतभव्यजनश्रोत्रसुधापूरप्रदेशना ॥ १५ ॥

तद्यथा —

रागद्वेषवशीभूता दुराकूतास्तनूभृतः ।
नयन्त्यनर्थकं जन्म कृत्वाऽनर्थपरम्पराम् ॥ १६ ॥
न मोक्षप्रापणे शक्ता याभ्यां विहितबन्धनाः ।
रागद्वेषावमू शत्रू यूयं त्यजत भो जनाः ॥ १७ ॥
श्रुत्वा तां देशनां सम्यक् प्रतिबुद्धा नृणां गणाः ।
केचिदाददिरे दीक्षां श्रावकत्वं तथाऽपरे ॥ १८ ॥
पप्रच्छाशनिघोषस्तं सुतारेयं मया प्रभो ।
रागोद्रेकं विना हृत्वा नीता निजगृहे कथम् ॥ १९ ॥
केवल्यूचे पूर्वभवे पुरे रत्नपुराभिधे ।
श्रीषेणनामा भूपोऽभूत् जीवोऽस्यामिततेजसः ॥ २० ॥
इत्यादि तद्भवान् सर्वान् कथयित्वाऽब्रवीत्पुनः ।
तदाऽभूः कपिलस्त्वं हि सत्यभामा च त्वत्प्रिया ॥ २१ ॥
सत्यभामा सुतारेयं संजाता कपिलस्तु सः ।
भवं भ्रान्त्वा मनुष्यत्वं कुले लब्ध्वा तपस्विनाम् ॥ २२ ॥
कृत्वा बालस्तपस्तत्र मृत्वाऽभूस्त्वं ततस्त्वया ।
जह्रे पूर्वस्वसम्बन्धाद्राजन् रागं विनाऽप्यसौ ॥२३॥ (युग्मम्)
त्वय्यसौ विगतस्नेहा पुरातनभवेऽप्यभूत् ।
अतस्त्वमपि मन्दानुरागोऽस्यां हि प्रवर्त्तसे ॥ २४ ॥

स्वस्वपूर्वभवान् श्रुत्वाऽमिततेजोनृपादयः ।
हृष्टा ऊचुरहो नास्त्यसाध्यं किमपि ब्रह्मणः ॥ २५ ॥
पृष्टोऽथ केवली विद्याधरेशाऽमिततेजसा ।
भव्योऽहमथवाऽभव्यः प्रभो मे कथ्यतामिति ॥ २६ ॥
केवल्यूचे नवमे त्वं भवे राजन्नितो भवात् ।
भविष्यस्यत्र भरते पञ्चमः सार्वभौमराट् ॥ २७ ॥
षोडशश्च जिनेन्द्रोऽयं राजा श्रीविजयः पुनः ।
पुत्रो भूत्वा गणधरस्तवैवाद्यो भविष्यति ॥ २८ ॥
हृष्टा श्रुत्वा ततस्तस्य पार्श्वे केवलिनो मुनेः ।
सम्यक्त्वमूलः सुश्राद्धधर्मस्ताभ्यामुपाददे ॥ २९ ॥
संस्थाप्य स्वात्मजं राज्येऽशनिघोषो विरक्तधीः ।
तस्य केवलिनः पार्श्वे प्रव्रज्यां समुपाददे ॥ ३० ॥
राज्ञः श्रीविजयस्याम्बा देवी सा च स्वयंप्रभा ।
तत्पादान्ते प्रवव्राज भूरिनारीसमन्विता ॥ ३१ ॥
अथ केवलिनं नत्वा स्वपरीवारसंयुतौ ।
स्वं स्वं स्थानं जग्मतुः श्रीविजयामिततेजसौ ॥ ३२ ॥
देवपूजागुरूपास्तितपःप्रभृतिकर्मभिः ।
द्योतयन्तौ श्रावकत्वं तौ कालमतिनिन्यतुः ॥ ३३ ॥
पुण्यात्माऽमिततेजाश्च[1] स प्रासादमकारयत् ।
पञ्चवर्णवररत्ननिर्मितं जिनमन्दिरम् ॥ ३४ ॥
अन्यदा तत्समीपेऽसौ कारिते पौषधालये ।

(१) घ ण -: स प्रासादान्तरकारयत्।

आसीनो धर्ममाचष्टे विद्याधरसभान्तरे ॥ ३५ ॥
अत्रान्तरे चारणर्षिद्वितयं नभसा व्रजन् ।
सनातनजिनावन्तुं तं ददर्श जिनालयम् ॥ ३६ ॥
तच्चैत्यवन्दनाहेतोरवतीर्णौ ततश्च तौ ।
उपवेश्यासने राज्ञा वन्दितौ भक्तिपूर्वकम् ॥ ३७ ॥
तत्रैकः साधुराचख्यौ राजन् जानासि चेत्स्वयम् ।
तथापि धर्ममाख्यातुमुचितो नस्ततः शृणु ॥ ३८ ॥
मानुष्यकादिसामग्रीं लब्ध्वा ज्ञात्वा भवस्थितिम् ।
धर्मो निरन्तरं कार्यो निरन्तरसुखार्थिभिः ॥ ३९ ॥
मनसाऽप्यन्तरे तस्य कृते स्यात्सुखमन्तरा ।
जातं मत्स्योदराख्यस्य धनदस्येव निश्चितम् ॥ ४० ॥
पृच्छति स्म ततो राजा भक्तिभाक् रचिताञ्जलिः ।
मुने मत्स्योदरः कोऽयं कथ्यतां तत्कथा मम ॥ ४१ ॥
मुनिरूचेऽत्र भरतक्षेत्रे त्रिदशपूःसमम् ।
विख्यातमस्ति कनकपुरं नाम पुरं भुवि ॥ ४२ ॥
द्विषत्कोपानलप्रौढीकृततेजाः सुवर्णवत् ।
बभूव तत्र कनकरथो नाम्ना महीपतिः ॥ ४३ ॥
तस्याग्रमहिषी रूपसम्पदा रतिजित्वरी ।
कनकश्रीर्विनयादिगुणैर्नारीवराऽभवत् ॥ ४४ ॥
औदार्यादिगुणाधारो रत्नसारोऽभिधानतः ।
अभूत्तत्र राजमान्यः [१]श्रेष्ठी धर्मिष्ठधुर्यकः ॥ ४५ ॥

(१) घ श्रेष्ठीशो धर्मधुर्य्यकः ।

अनर्घ्यशीलरत्नाढ्या रत्नचूलेति तस्य तु ।
जज्ञे प्रिया प्रियालापा लज्जादिस्त्रीगुणाञ्चिता ॥ ४६ ॥
अभिमानधनो धीमान् धर्मोपार्ज्जनतत्परः ।
तयोः पुत्रः कलापात्रं बभूव धनदाभिधः ॥ ४७ ॥
इतश्च तस्मिन्नगरे कितवः सिंहलाभिधः ।
रेमे कपर्दकैर्नित्यं पुरदेव्या निकेतने ॥ ४८ ॥
स द्यूतक्रीडया नित्यं तावद्देवार्जयद्धनम् ।
कदर्यभोजनं किञ्चित् यावन्मात्रेण जायते ॥ ४९ ॥
अन्यदा मन्दभाग्यत्वात् स जिगाय न किञ्चन ।
ततश्च दुष्टधीरुष्टो देवतामित्यभाषत ॥ ५० ॥
तव देवकुले नित्यं रममाणस्य मे न यत् ।
द्रव्यं सम्पद्यते तत्ते विक्रिया कटपूतने ॥ ५१ ॥
तदद्य प्रकटीभूय द्रव्यं किञ्चित्प्रयच्छ मे ।
अन्यथाऽहं करिष्यामि तवानर्थं महत्तरम् ॥ ५२ ॥
देवतोवाच रे दुष्ट त्वत्पित्रा किं त्वयाऽथवा ।
द्रव्यमस्त्यर्पितं मे यत् याचसे सहसैव तत् ॥ ५३ ॥
ततः पाषाणमुद्यम्य[1] सोऽवोचद्देहि मे धनम् ।
कुतोऽप्यानीय नोचेत्त्वां [2]व्यङ्गयिष्यामि निश्चितम् ॥ ५४ ॥
दध्यौ च देवता नास्याकृत्यं किञ्चिन्न विद्यते ।
दत्तेनैव धनेनायं तुष्येन्नह्यन्यथा पुनः ॥ ५५ ॥

(१) घ ज -मुत्पाट्य ।
(२) ज भङ्गयिष्यामि ।

ततो गाथासनाथं सा पत्रं तस्यार्पयत्करे ।
सोऽवदत्पत्रखण्डेन रे रण्डे किं करोम्यहम् ॥ ५६ ॥
देवतोवाच गाथेयं विक्रेतव्या त्वया खलु ।
दीनाराणां सहस्रं हि लप्स्यसे त्वं ममाज्ञया ॥ ५७ ॥
तत्पत्रं तद्गिराऽऽदाय वीथीमध्ये ययावसौ ।
इत्युवाच च गाथेयं लभ्यते गृह्यतामहो ॥ ५८ ॥
तद्वस्त्वसारमालोक्य वणिग्भिर्जातकौतुकैः ।
पृष्टो मूल्यमयाचिष्ट स दीनारसहस्रकम् ॥ ५९ ॥
तदसम्भाव्यमूल्यत्वादगृह्णति जनेऽखिले ।
श्रेष्ठिपुत्रस्य तस्याट्टे स ययौ क्रमयोगतः ॥ ६० ॥
तस्यार्पितेन तन्मूल्यमाख्यातं सोऽथ पत्रकम् ।
गृहीत्वा वाचयामास गाथां तल्लिखितामिति ॥ ६१ ॥
[1]जं किरि*विहिणा लिहियं तं चिय परिणमइ सयललोयस्स।
इय भाविऊण† धीरा विहुरेवि न कायरा हुंति ॥ ६२ ॥

---

(१) यत् किल विधिना लिखितं तदेव परिणमति सकललोके ।
इति भावयित्वा धीरा विधुरेऽपि न कातरा भवन्ति ॥

* क ख च ज ड चिय । † क ख ग च जाणेविणु ।

श्रीमुनिदेवसूरयः स्वकृतपद्यशान्तिनाथचरित्रे संस्कृतबद्धां इमां गाथां एवं लिलिखुः —

विधिना लिखितं यत्तन्नृणां परिणमत्यलम् ।
धीरा भवन्ति ज्ञात्वैवं विधुरेऽपि न कातराः ॥
(सर्ग २ श्लो० १९७)

दध्यौ धन्योऽथ गाथेयं लक्षेणापि न लभ्यते ।
दीनाराणां सहस्रेण समर्घा गृह्यते ततः ॥ ६३ ॥
तद् याचितमथो तस्मै दत्त्वा मूल्यं महामतिः ।
स्वीकृत्य पत्रकं तच्च मुहुर्मुहुरवाचयत् ॥ ६४ ॥
अत्रान्तरे पिता तस्य तत्रागात्तमभाषत ।
त्वया व्यवहृतं किञ्चित् अद्य नोवेति शंस मे ॥ ६५ ॥
प्रत्यासन्नवणिग्पुत्रैः सहासैरिति जल्पितम् ।
श्रेष्ठिंस्तव पुत्रेणाद्य व्यवहारः कृतो महान् ॥ ६६ ॥
दीनाराणां सहस्रेण यदेकाऽग्राहि गाथिका ।
वर्द्धयिष्यत्यसौ लक्ष्मीं वाणिज्यकलयाऽनया ॥ ६७ ॥
रुष्टः श्रेष्ठ्यप्यभाषिष्ट त्वमितो याहि दुष्ट रे ।
शून्यैव हि वरं शाला पूरिता नतु तस्करैः ॥ ६८ ॥
एवं विमाननां प्राप्तो धनदोऽपि तदाऽऽपणात् ।
उत्थाय निर्ययौ चित्ते गाथार्थं तं विचिन्तयन् ॥ ६९ ॥
पुरान्निसृत्य कौबेर्यां दिश्यासन्नवनान्तरे ।
दिनावसानसमये प्राप्तो मानधनो हि सः ॥ ७० ॥
गम्भीरं सरसं स्वच्छं सद्वृत्तं सत्त्वशोभितम् ।
दृष्टं सरोवरं तेन तत्रैकं साधुचित्तवत् ॥ ७१ ॥
तत्र स्नात्वाऽम्बु पीत्वा च न्यग्रोधस्य तरोस्तले ।
तस्यासन्ने स सुष्वाप रात्रौ तल्पत्रसंस्तरे ॥ ७२ ॥
अत्रान्तरे च तत्रागात् व्याध एको धनुर्द्धरः ।
हन्तुं वनचरान् जीवान् जलपानार्थमागतान् ॥ ७३ ॥

ईषन्निद्रायमाणेऽथ सचित्ते श्रेष्ठिनन्दने ।
जङ्घे चलयति स्वाङ्गं शुष्कपत्रभवो ध्वनिः ॥ ७४ ॥
अयं वनचरो जीवः कोऽपि यातीति लुब्धकः ।
विव्याधैनं शरेणाङ्घ्रौ हृदीवासज्जनो गिरा ॥ ७५ ॥
वेध्यं विद्धमिति व्याधस्तत्समीपमुपागमत् ।
धनदोऽपि प्रहारार्त्तो गाथामुच्चरति स्म ताम् ॥ ७६ ॥
तच्छ्रुत्वा लुब्धको दध्यौ हा मया मूढचेतसा ।
निर्विघ्नः पथिकः कोऽपि सुप्तो बाणेन ताडितः ॥ ७७ ॥
ऊचे च भद्र कुत्राङ्गे मया विद्धोऽस्यजानता ।
इत्युदित्वा तस्य पादादाचकर्ष स सायकम् ॥ ७८ ॥
पट्टबन्धं व्रणे तत्र कुर्वाणं तं न्यवारयत् ।
निजं स्थानं प्रयाहीति धनदो विससर्ज्ज तम् ॥ ७९ ॥
निर्गच्छति व्रणाद्रक्ते जाते च रजनीचये ।
भारण्डपक्षिणा निन्ये स संस्थितधियाऽम्बरे ॥ ८० ॥
मुक्तोऽथ वारिधेर्मध्यद्वीपे खादितुमुद्यतः ।
जीवन्तं तं च विज्ञाय ययावुड्डीय पक्ष्यसौ ॥ ८१ ॥
उत्थाय धनदो यावत् ऐक्षताशाः समन्ततः ।
तावत्तत्राटवीं भीमामपश्यन्मानुषोज्झिताम् ॥ ८२ ॥
दध्यौ च क्व पुरं तन्मे क्व चेयं भीषणाऽटवी ।
अथवा चिन्तया मेऽलं दैवचिन्ता बलीयसी ॥ ८३ ॥
क्षुत्तृष्णापीडितः सोऽथ भ्रमंस्तत्र फलाशया ।
ददर्शैकं पुरं शून्यं पतितावाससञ्चयम् ॥ ८४ ॥

दृष्ट्वा च कूपकं किञ्चित्कृच्छ्रादाकृष्य तज्जलम् ।
पीत्वा च वारयामास तृष्णामथ शरीरगाम् ॥ ८५ ॥
विधाय प्राणयात्रां च फलैः कदलिसंभवैः ।
पुरादपि ततो दूरं भीतभीतो ययावसौ ॥ ८६ ॥
अत्रान्तरे च मार्त्तण्डो निस्तेजा अस्तमीयिवान् ।
प्राप्ता मयाऽप्यवस्थेति धनदं बोधयन्निव ॥ ८७ ॥
अस्तं गते [1]दिवानाथे तमसा क्लेशितं जगत् ।
विशिष्टज्ञानविरहादज्ञानेनेव सर्पता ॥ ८८ ॥
गिरेः कस्यापि निकटे वह्निमुत्पाद्य दारुणा ।
तस्य तापेन निःशीतः स व्यतीयाय यामिनीम् ॥ ८९ ॥
प्रभातसमये वह्निप्रदेशोर्वीं ददर्श सः ।
जातां स्वर्णमयीं सद्यो दध्यौ चैवं सविस्मयः ॥ ९० ॥
नूनं सुवर्णद्वीपोऽयं यदियं ज्वलितानलात् ।
जातरूपमयी जाता सद्य एव वसुन्धरा ॥ ९१ ॥
पातयामि ततः [2]स्वर्णमिति ध्यात्वाऽमुना कृताः ।
[3]इष्टिकानां सुसङ्घाटाः स्वर्णीभूताश्च तेऽग्निना ॥ ९२ ॥
भ्रमन्नन्येद्युरद्राक्षीत् निकुञ्जे कुत्रचिद्गिरेः ।
रत्नजातमयं तच्चानिनाय स्वर्णसन्निधौ ॥ ९३ ॥
एवं सुवर्णरत्नानां राशिस्तेन कृतो बहुः ।
कदल्यादिफलैः प्राणयात्रां चक्रे च सोऽन्वहम् ॥ ९४ ॥

---

(१) घ ङ च ज दिवाधीशे ।
(२) ख च ज स्वर्णं राशिस्तेन कृतो बहुः ।
(३) ख च ज मृत्तिकामयसं- ।

सार्थवाहः सुदत्ताख्योऽन्यदा तद्देशमाययौ ।
याने जलेन्धनं तस्य त्रुटितं पूर्वसञ्चितम् ॥ ९५ ॥
दृष्ट्वा तं द्वीपमेतेन प्रेषिता निजपूरुषाः ।
जलेन्धनकृते तत्र ददृशुर्धनदं च ते ॥ ९६ ॥
कस्त्वं भोरित्यपृच्छंस्तावोचद्वनचरोऽस्मि सः ।
तैरुक्तस्तर्हि पानीयस्थानं किमपि दर्शय ॥ ९७ ॥
तेनासौ दर्शितस्तेषां कूपस्तेऽपि तदन्तिके ।
ददृशुस्तत्सुवर्णादि पुरा यत्नेन सञ्चितम् ॥ ९८ ॥
कस्येदमित्यपृच्छंश्च धनदं सोऽप्युवाच तान् ।
मामकीनमिदं वित्तं स्थानं नयति यस्त्वदः ॥ ९९ ॥
यच्छामि तस्य तुर्यांशमित्युक्ते सार्थपोऽपि सः ।
तत्रागाद्धनदस्तस्य प्रणामाद्यौचितिं व्यधात् ॥३००॥(युग्मम्)
सार्थवाहस्तमालिङ्ग्य पृष्ट्वा च कुशलादिकम् ।
तज्जातरूपरत्नानां नयनं प्रतिपन्नवान् ॥ १ ॥
प्रापय्य भृत्यकैस्तान्यचैप्सीत्प्रवहणे निजे ।
गणयित्वा धनदोऽपि तानि तेषां समार्पयत् ॥ २ ॥
दृष्ट्वा बहु धनं तच्च सार्थेशश्चलिताशयः ।
आदिदेश [1]निजनरान् कूपेऽसौ क्षिप्यतामिति ॥ ३ ॥
तैस्ततो धनदोऽभाणि कर्ष भोः कूपकाज्जलम् ।
वयं सम्यङ्न जानीमः त्वं च तत्कृतपूर्व्यसि ॥ ४ ॥

---

(१) ख ग घ च त नरांस्तान् स्वान् ।

तत्कर्त्तुमुद्यतस्तैः स क्षिप्तः कूपे कृपोज्झितैः ।
हन्यते बन्धुरप्यर्थलुब्धैरन्यस्य का कथा ॥ ५ ॥
पर्णाञ्चितायां तन्मध्ये मेखलायां पपात सः ।
नैषदप्यङ्गजा पीडा ततोऽभूत्तस्य भाग्यतः ॥ ६ ॥
गाथां तां चिन्तयन् सोऽथ कूपपार्श्वान्यलोकयत् ।
दृष्ट्वैकदेशे विवरं तत्राविक्षच्च कौतुकात् ॥ ७ ॥
चारुसोपानपङ्क्त्याऽसौ गत्वा किञ्चिदधस्ततः ।
ऋजुनैव पथा गच्छन् पश्यंश्चित्राण्यनेकशः ॥ ८ ॥
ददर्शैकं देवकुलं तस्य मध्ये प्रभावतीम् ।
तार्क्ष्यारूढां चक्रपाणिं देवीं चक्रेश्वरीं तथा ॥ ९ ॥ (युग्मम्)
नत्वा तां परया भक्त्या शीर्षे विरचिताञ्जलिः ।
एवं विज्ञापयामास धनदो वदतां वरः ॥ १० ॥
जय श्रीवृषभस्वामिजिनशासनदेवते ।
दुष्टारिष्टहरे स्तोतुः सर्वसम्पत्करे जय ॥ ११ ॥
दिष्ट्या कष्टार्दितेनाद्य हे देवि त्वं मयेक्षिता ।
भवतां तावकीनौ तच्चरणौ शरणं मम ॥ १२ ॥
तद्भक्तिमुदिता सोचे सर्वं भव्यं भविष्यति ।
अग्रे गतस्य ते वत्स मत्तोऽप्यर्थय किञ्चन ॥ १३ ॥
सोऽवदत् मयका देवि किं न प्राप्तं महीतले ।
दृष्टे त्वद्दर्शने पुण्यरहितानां सुदुर्लभे ॥ १४ ॥
ततो महाप्रभावानि पञ्चरत्नानि देवता ।
करे तस्यार्पयामास तत्प्रभावं शशंस च ॥ १५ ॥

एकं सौभाग्यकरणं द्वितीयं श्रीनिकेतनम् ।
तृतीयं रोगहृत्तस्यश्चतुर्थं विषनाशनम् ॥ १६ ॥
इदं च पञ्चमं रत्नमापत्पर्यन्तकारकम् ।
इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी धनदोऽप्यग्रतो ययौ ॥ १७ ॥
दृष्ट्वैकत्रादृदे संरोहिणीं चौषधिमुत्तमाम् ।
दीर्घां चुरिकया जङ्घां न्यधाद्रत्नानि तत्र च ॥ १८ ॥
संरोहिण्या महौषध्या रोहयित्वाऽथ तद्व्रणम् ।
पुरश्च गच्छन् पातालपुरमेकं ददर्श सः ॥ १९ ॥
तत्रावलोकयामास भक्ष्यभोज्यसमाकुलाः ।
मन्दिराट्टाऽऽवलीश्चित्रा मानुषैः परिवर्जिताः ॥ २० ॥
प्रदेशेऽन्यत्र सोऽद्राक्षीत् नरेन्द्रभवनं महत् ।
गवाक्षगोपुरप्रांशुप्राकारपरिशोभितम् ॥ २१ ॥
प्रविश्य कौतुकेनात्र गतः सप्तमभूमिकाम् ।
ददर्श बालिकामेकां रूपाज्जितसुराङ्गनाम् ॥ २२ ॥
तां दृष्ट्वा विस्मयापन्नं ज्ञातुकामं च तत्कथाम् ।
बभाषे कन्यका तं भोः कुतः स्थानात्त्वमागतः ॥ २३ ॥
इहागतस्य ते प्राणसंशयो भद्र वर्त्तते ।
तद् गच्छ शीघ्रमन्यत्र यावत्ते कुशलं किल ॥ २४ ॥
धनदोऽथाब्रवीत् सुभ्रु मोद्वेगं कुरु शंस मे ।
किमिदं नगरं किं वा विजनं भवती च का ॥ २५ ॥
सा तस्य धैर्यरूपाभ्यां विस्मिता पुनरब्रवीत् ।
अस्ति चेत्कौतुकं तत्त्वं शृणु सुन्दर कारणम् ॥ २६ ॥

इहास्ति भरते रम्यं नाम्ना श्रीतिलकं पुरम् ।
महेन्द्रराजो नाम्नाऽभूत्तत्र राजा पिता मम ॥ २७ ॥
अन्यदा विरहीतस्यान्यभूपैस्तस्य सन्निधौ ।
आगत्य व्यन्तरः कश्चित् सस्नेहं तमभाषत ॥ २८ ॥
त्वं पूर्वभवमित्रं मे तदाख्याहि करोमि किम् ।
सोऽवदत् कुरु साहाय्यं शत्रून् मम विनाशय ॥ २९ ॥
व्यन्तरोऽप्यब्रवीन्नैते शक्या हन्तुं मया सखे ।
यतो मदधिकैरेतेऽधिष्ठिता व्यन्तरैः खलु ॥ ३० ॥
करोमि किन्तु साहाय्यमित्युक्त्वा तेन मत्पिता ।
सपौरः सपरीवार इहानीतो झटित्यपि ॥ ३१ ॥
पुरं चाकारि तेनेदं पातालपुरनामकम् ।
प्रवेशनिर्गमावेककूपेनैवास्य सुन्दर ॥ ३२ ॥
रक्षार्थं कूपकस्यापि द्वितीयं विहितं पुरम् ।
ततः प्रवहणैरत्र नानावस्तुसमागमः ॥ ३३ ॥
एवं गच्छति कालेऽत्र राक्षसः कश्चिदन्यदा ।
कूपप्रवेशसोपानपङ्क्तिं भङ्क्त्वा समाययौ ॥ ३४ ॥
मांसलुब्धः स दुष्टात्मा प्रवृत्तः खादितुं जनान् ।
कियद्भिश्च दिनैश्चक्रे पुरमेतदमानुषम् ॥ ३५ ॥
बहिः पुरस्य लोकोऽपि तेनारब्धो निपातितुम् ।
स चाधिरुह्य यानेषु ययावन्यत्र कुत्रचित् ॥ ३६ ॥
एवं च विहिता तेन शून्येयं नगरद्वयी ।
एकैव रक्षिताऽहं तु परिणेतुं दुरात्मना ॥ ३७ ॥

इतो दिनात्सप्तमेऽहन्यतीते तेन मे पुरः ।
इति प्रोचे यथा भद्रे प्रचण्डो राक्षसोऽस्म्यहम् ॥ ३८ ॥
मानुषामिषलुब्धेन मयेहागत्य मारितः ।
नगरे निखिलो लोको रक्षिता त्वं तु कारणात् ॥ ३९ ॥
सप्तमे दिवसे लग्नं शुभग्रहनिरीक्षितम् ।
तत्र त्वां परिणेष्यामि करिष्यामि स्वगेहिनीम् ॥ ४० ॥
तदद्य सप्तमदिनं समयोऽयं तदागतेः ।
यावन्नायात्यसौ तावत् याहि त्वं सुन्दराकृते ॥ ४१ ॥
धनदः स्माह मुग्धे त्वं मा भैषीः शृणु संप्रति ।
हतः स्वपाप्मनैवासौ मरिष्यति करेण मे ॥ ४२ ॥
सोचे तर्हि च तन्मृत्युसमयं कथयामि ते ।
पूजाकाले स विद्याया मारणीयस्त्वया खलु ॥ ४३ ॥
तस्मिंश्च समयेनासावुत्तिष्ठति न जल्पति ।
अयं च खड्गो मत्तातसत्को ग्राह्यस्त्वया तदा ॥ ४४ ॥
आगान्निशाचरः सोऽथ गृहीत्वा नृशवं करे ।
विलोक्य धनदं चाग्रे सप्रहासमदोऽवदत् ॥ ४५ ॥
अहो आश्चर्यमायातं भक्ष्यमद्य मम स्वयम् ।
इत्युदित्वाऽवज्ञयैव मुमोच मृतकं च तत् ॥ ४६ ॥
विद्यां पूजयितुं यावत् प्रवृत्तोऽसौ तदाऽमुना ।
इत्युक्तः खड्गमाकृष्य त्वां हनिष्याम्यरेऽधुना ॥ ४७ ॥
अवज्ञया हसन् सोऽथ कृतपूजो निपातितः ।
तेन खड्गेन सद्योऽपि पातयित्वा शिरो भुवि ॥ ४८ ॥

तेनैव कृतयोद्वाहसामग्रया परिणीतवान् ।
धनदो रूपयुक्तां तां नाम्ना तिलकसुन्दरीम् ॥ ४९ ॥
भोगान् भुङ्क्ता तया सार्द्धं दिनानि कतिचित्ततः ।
तां सारवस्तु चादायाययौ तत्रैव कूपके ॥ ५० ॥
वलित्वा च समानीतं तेन वस्तु मनःप्रियम् ।
भूयश्चक्रेश्वरी मार्गे वन्दिता भक्तिपूर्वकम् ॥ ५१ ॥
आगात्प्रवहणं किञ्चित् तदा तद्द्वीपसन्निधौ ।
तस्मिंश्च कूपके तस्मान्नरा नीरार्थमाययुः ॥ ५२ ॥
रज्जुः क्षिप्ताऽथ तैस्तत्र तां धृत्वा धनदोऽवदत् ।
पतितोऽस्म्येष कूपे तत् मामुत्तारयतानघाः ॥ ५३ ॥
तैश्च तद्दैवदत्तस्य सार्थवाहस्य सत्वरम् ।
आख्यातं सोऽपि तत्रागात्कौतुकात्पूर्णमानसः ॥ ५४ ॥
बद्धा वरत्रया कूपे प्रक्षिप्ता मञ्चिका ततः ।
तस्यामारुह्य धनदो बहिः कूपाद्विनिर्ययौ ॥ ५५ ॥
तं दृष्ट्वा सुन्दराकारं वस्त्राभरणभूषितम् ।
अतीव विस्मितः सार्थवाहः पप्रच्छ गौरवात् ॥ ५६ ॥
कोऽसि त्वं भद्र कूपेऽत्र पतितोऽस्यथवा कथम् ।
सोऽवदन्मम भार्याऽपि पतिताऽस्त्यत्र सार्थप ॥ ५७ ॥
अन्यच्च देवतादत्तं वस्तु रत्नादिकं च [1]नः ।
कृष्ट्वा तत्कथयिष्यामि सर्वशुद्धिं तवात्मनः ॥ ५८ ॥

---

(१) ज तत् ।

एवं कुर्वति तेनोक्तो विदधे सोऽपि तत्तथा ।
विसिष्मिये तु सार्थेशो दृष्ट्वा तिलकसुन्दरीम् ॥ ५९ ॥
भूयोऽपि चामुना पृष्टः शशंस धनदोऽप्यदः ।
सार्थवाह वणिक् जात्या भरतचेत्रवास्यहम् ॥ ६० ॥
चलितः कटाहद्वीपं प्रति यानेन सप्रियः ।
भग्नं च वारिधौ यानं ततोऽत्रागां प्रियान्वितः ॥ ६१ ॥
पतिता मत्प्रिया ह्यस्मिन् कूपे नीरेक्षणाकुला ।
अहमप्यपतं चास्याः स्नेहबद्धो भवे यथा ॥ ६२ ॥
जलान्तःपतितौ नावां तत्तीरे किन्तु भाग्यतः ।
तुष्टा ददौ च रत्नानि तत्र मे जलदेवता ॥ ६३ ॥
कथितं च तयैवं यत् यानमत्र समेष्यति ।
तत्राधिरुह्य गच्छेस्त्वं निजस्थानं सुखेन भोः ॥ ६४ ॥
कथितेयं निजा वार्त्ता सार्थवाह मया [1]तव ।
त्वमप्यात्मकथां ब्रूहि यतः सख्यं प्रवर्द्धते ॥ ६५ ॥
सोऽवदद्देवदत्ताख्यो भरतादहमप्यहो ।
कटाहद्वीपमगमं चलितश्च गृहं प्रति ॥ ६६ ॥
तदेहि भद्र त्वमपि गच्छावः सममेव यत् ।
आरोपय निजं वस्तु मम याने प्रियां तथा ॥ ६७ ॥
धनदोऽप्यब्रवीदेवं कुरु सार्थपते यतः ।
षष्ठांशं ते प्रदास्यामि वस्तुनोऽस्य गृहं गतः ॥ ६८ ॥

---

(१) ख घ ङ च ततः ।

धनेन किमसारेण गौरव्योसि त्वमेव मे ।
तद्वस्त्वारोपितं याने सार्थेशेनेति जल्पता ॥ ६९ ॥
मार्गे [1]चागच्छतस्तस्य सार्थेशस्य दुरात्मनः ।
चचाल चित्तं ललनां तां विलोक्य धनं तथा ॥ ७० ॥
रात्रौ [2]पुरीषव्युत्सर्गनिमित्तं मञ्चिकागतः ।
प्रक्षिप्तः सार्थवाहेन धनदोऽथ महोदधौ ॥ ७१ ॥
दूरं गतेन तेनोचे धनदोऽद्यापि नैति यत् ।
गतः शरीरचिन्तार्थं तन्नूनं पतितोऽर्णवे ॥ ७२ ॥
नरैश्चान्वेषयामास तं चिरं कैतवादसौ ।
पश्चादाश्वासयामास तत्प्रियां प्रियभाषणैः ॥ ७३ ॥
अन्यस्मिंश्च दिने तेन सोचे तिलकसुन्दरी ।
संस्थितस्त्वत्पतिर्भद्रे तत्पत्नी मे भवानघे ॥ ७४ ॥
तच्छ्रुत्वा चिन्तयामास सा चैवं बुद्धिशालिनी ।
मत्पतिर्मेऽङ्गलुब्धेन नूनं व्यापादितोऽमुना ॥ ७५ ॥
ममैष शीलविध्वंसं करिष्यति बलादपि ।
ततः कृत्वोत्तरं किञ्चित्कालक्षेपोऽत्र युज्यते ॥ ७६ ॥
विचिन्त्यैवमुवाचैवं[3] संप्राप्तस्य पुरं तव ।
अनुज्ञाता महीभर्त्रा भविष्यामि गृहिण्यहम् ॥ ७७ ॥

---

(१) ग च ड ऽथा- ।
(२) ग च ड शरीरचिन्ताया- ।
(३) ग च ज -चैनं ।

हृष्टः सोऽप्यनुमेने तदिति ध्यायन् यथा नृपम् ।
तोषयित्वा [1]स्वदानेन करिष्यामि समीहितम् ॥ ७८ ॥
इतः स धनदस्तेन प्रक्षिप्तो जलधेर्जले ।
पूर्वभग्नस्य [2]पोतस्य लेभे खण्डं विधेर्वशात् ॥ ७९ ॥
गाढं तदुरसाऽऽश्लिष्य क्षुभ्यमाणस्तरङ्गकैः ।
पञ्चभिर्वासरैः प्राप्तः स्वपुरासन्नकूलकम् ॥ ८० ॥
हृष्टाशयो निजपुरं पश्यन्नूर्ध्वमुखो दृशा ।
गिलितो गुरुमत्स्येन फलकेन सहैव सः ॥ ८१ ॥
दध्यौ च पतितो मत्स्यजठरे नरकोपमे ।
रे जीव दैवदोषेण गाथां भावयतां ततः ॥ ८२ ॥
यद्वा पूर्वभवाचीर्णकर्मदोषेण केनचित् ।
पतत्यसौख्यं मय्येव च्छिद्रं जीर्णवृताविव ॥ ८३ ॥
इति ध्यात्वा स सस्मार मणिमापन्निवारकम् ।
तत्प्रभावेन मत्स्योऽसौ गृहीतस्तत्र धीवरैः ॥ ८४ ॥
स्फाटिते जठरे तस्य दृष्टोऽसौ तैः सविस्मयैः ।
प्रक्षालितश्च नीरेण कथितश्च महीपतेः ॥ ८५ ॥
राजाऽपि विस्मितमनास्तमानाय्यात्मसन्निधौ ।
पप्रच्छ किमिदं भद्राघटमानं तवाऽभवत् ॥ ८६ ॥
अयि कोऽसि कथं वा त्वं पतितोऽसि झषोदरे ।
इति सत्यं ममाख्याहि वर्त्तते कौतुकं महत् ॥ ८७ ॥

---

(१) ङ सुदानेन ।

(२) ग घ ङ च यानस्य ।

धनदोऽप्यवदत्तावद्वणिग्जातिमवेहि माम्।
भग्ने याने फलहकं संप्राप्यागामिह प्रभो ॥ ८८ ॥
निरीक्ष्यमाणो नगरं मत्स्येन गिलितोऽस्म्यहम्।
गृहीतः स तु कैवर्तैर्जठरं चास्य दारितम् ॥ ८९ ॥
दृष्टश्च तस्य मध्येऽहं ततस्तैभिः सविस्मयैः।
भवत्पार्श्वं समानीतो राजन्निति कथा मम ॥ ९० ॥
स्वर्णक्षालितनीरेण स्नपितः सोऽथ भूभुजा।
मत्स्योदराभिधानश्च स्थापितो निजसन्निधौ ॥ ९१ ॥
तत्प्रार्थितेन तेनासौ विदधे च स्थगीधरः।
निनाय दिवसानेवं स्वस्वरूपमवेदयन् ॥ ९२ ॥
सुदत्तः सार्थवाहोऽथ तस्य पूर्वापकारकृत्।
वातप्रेरितपोतेन तत्रान्येद्युः समाययौ ॥ ९३ ॥
गृहीत्वा प्राभृतं सोऽपि प्रतीहारनिवेदितः।
आययौ नृपतेः पार्श्वं निषसाद कृतानतिः ॥ ९४ ॥
राजाऽपि वणिजस्तस्य प्रियालापं स्वयं व्यधात्।
दापयामास ताम्बूलं स्थगीधरकरेण च ॥ ९५ ॥
विज्ञाय सोऽथ तत्तस्मै ददौ भूत्वा मुखाग्रतः।
स सुदत्तोऽपि धनदमुपलक्षयति स्म तम् ॥ ९६ ॥
परं सोऽघटमानत्वात्किञ्चित्सन्देहतत्परः।
भणितो भूभुजा यत्तेऽर्घदानं भवतादिति ॥ ९७ ॥
महाप्रसाद इत्युक्त्वा निजस्थानं गतोऽन्यदा।
पप्रच्छ पुरवास्तव्यं पुरुषं कञ्चिदित्यसौ ॥ ९८ ॥

अयं स्थगीधरो राज्ञः किमु भद्र क्रमागतः ।
तेनापि कथितं तस्य तत् स्वरूपं यथातथम् ॥ ९९ ॥
अत्रान्तरे च मातङ्गो गौरव्यस्तस्य भूपतेः ।
आगाद् गीतरतिर्नाम्ना सार्थवाहस्य सन्निधौ ॥ ४०० ॥
ततो गातुं प्रवृत्तोऽसौ निजवृन्दसमन्वितः ।
रञ्जितः सार्थवाहोऽपि तद्गीतकलयाऽग्र्यया ॥ १ ॥
दानेन तोषयित्वैनमूचे भो यदि मामकम् ।
कार्यं साधयसि त्वं तत् द्रव्यं यच्छामि ते बहु ॥ २ ॥
सोऽवदत्साधयिष्यामि सर्वं कथय मे स्फुटम् ।
वशे यस्य महीपालस्ततः किं मे सुदुष्करम् ॥ ३ ॥
सार्थवाहोऽब्रवीत्तर्हि त्वयैकान्ते महीपतिः ।
एवं वाच्यो यथा मत्सोदरोऽयं मम बान्धवः ॥ ४ ॥
अङ्गीकृतेऽथ तत्कार्ये स तस्मै प्रीतमानसः ।
सङ्घाटांश्चतुरः स्वर्णेष्टिकानां प्रददौ सुधीः ॥ ५ ॥
ययौ च नृपतेः पार्श्वे सभासीनस्य तस्य तु ।
मातङ्गोऽपि [1]समभ्येत्य पुरो गातुं प्रचक्रमे ॥ ६ ॥
तद्गीतरञ्जितो राजा स्थगीधरमवोचत ।
देहि ताम्बूलमेतस्मै गान्धर्विकवराय भोः ॥ ७ ॥
ताम्बूलं ददतस्तस्य लगित्वा कण्ठकन्दले ।
चिराद् दृष्टोऽसि हे भ्रातरिति जल्पन् रुरोद सः ॥ ८ ॥

---

(१) ग च तदाऽभ्येत्य ।

किमेतदिति भूपेन पृष्टो मत्स्योदरः सुधीः ।
हृद्युपायं विचिन्त्योचे देवायं सत्यमूचिवान् ॥ ९ ॥
अस्मिंश्च नगरे पूर्वं मातङ्गोऽभूत्पिताऽऽवयोः ।
महागायन इत्युर्वीपतेः प्रणयभाजनम् ॥ १० ॥
तस्याभूतामुभे भार्ये तयोरावां सुतौ प्रभो ।
मनागनिष्टा मे माता तदनिष्टोऽप्यहं पितुः ॥ ११ ॥
सुदीर्घदर्शिना तेन क्षिप्तानि जनकेन मे ।
जङ्घान्तः पञ्चरत्नानि तत्प्रहारश्च रोहितः ॥ १२ ॥
भणितं चेति यद्वत्स विपद्येतानि भक्षयेः ।
सर्वाङ्गेष्वपि तेनास्य [1]संक्षिप्तानि घनानि तु ॥ १३ ॥
ततो विदार्य जङ्घां स्वां तानि रत्नान्यदर्शयत् ।
प्रत्ययार्थं महीभर्तुर्धनदो मतिमद्वरः ॥ १४ ॥
ततो गीतरतो राजादेशाद्बद्धा पदातिभिः ।
विदारयितुमारब्धो जजल्पैवं सुदीनवाक् ॥ १५ ॥
स्वामिन्नेष न मे भ्राता किं त्विदं कर्म गर्हितम् ।
रैदानात्सार्थवाहेन पापिना कारितोऽस्म्यहम् ॥ १६ ॥
प्रतीतिर्यदि ते देव मद्गिरा नहि जायते ।
तदानाययत स्वर्णसङ्घाटांस्तान्ममौकसः ॥ १७ ॥
राजाऽप्यालोकयामास मत्स्योदरमुखं पुनः ।
प्रत्यूचे पार्थिवं सोऽपि सत्यमेतदपि प्रभो ॥ १८ ॥

---

(१) ग च ट ड त थ सन्ति क्षिप्तानि तानि तु ।

पुनः प्रोवाच भूपालः परमार्थं निवेदय ।
मत्स्योदर महाश्चर्यकारि सर्वमिदं यतः ॥ १९ ॥
सोऽवदत्तर्हि विद्यन्ते यानेऽस्य वणिजो मम ।
सपादाष्टशती स्वर्णसङ्घाटानां महीपते ॥ २० ॥
पञ्चदश सहस्राणि रत्नानां च प्रभावताम् ।
इति विज्ञाय गोस्वामिन् यत्कर्तव्यं कुरुष्व तत् ॥ २१ ॥
अभिज्ञानमिदं चात्र यतः सर्वेऽपि सम्पुटाः ।
स्वनामाङ्काः कृताः सन्त्युपलक्षणकृते मया ॥ २२ ॥
भूपपृष्टेन तेनाथ तन्नामोदीरितं निजम् ।
राज्ञाऽप्यानायितास्तेऽथ सङ्घाटाः श्वपचौकसः ॥ २३ ॥
द्विधा कृतेषु तेष्वन्तर्दृष्ट्वा तां धनदाभिधाम् ।
सद्यश्चुकोप मातङ्गवणिग्भ्यामवनीपतिः ॥ २४ ॥
हन्यमानौ च तौ मत्स्योदरेणैव विमोचितौ ।
सोऽथ कल्याणनीरेण स्नात्वा शुचिरभूत्पुनः ॥ २५ ॥
वणिग्[1]पार्श्वात् निजं वस्त्वादाय मातङ्गतोऽपि च ।
तयोः कृत्योचितं चाभूद्धनदो धनदोपमः ॥ २६ ॥
पृष्टोऽथ भूभुजा भूयः स जगादात्मनः कथाम् ।
सत्यां यथाऽत्र वास्तव्यो देवाहं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ २७ ॥
[2]गाथा मयैका दीनारसहस्रेणात्मसात्कृता ।
ततो निष्कासितः पित्रा ततो देशान्तरं गतः ॥ २८ ॥

---

(१) घ ङ ञ पार्श्वे ।

(२) घ ज मया गाथैका । ग मयैका गाथा । च मयैकगाथा ।

इत्यादि सकलां वार्तां कथयित्वाऽब्रवीन्नृपम् ।
देवाद्यापि प्रकाश्योऽहं नावश्यं कस्यचिद्यतः ॥ २९ ॥
मम वित्तकलत्रापहारकार्यपरोऽपि चेत् ।
सार्थवाह इहायाति ततो भव्यं भवेत्प्रभो ॥ ३० ॥
सार्थेशो देवदत्तोऽपि तत्रान्येद्युः समाययौ ।
सार्द्धं तिलकसुन्दर्या स आगाच्च नृपान्तिकम् ॥ ३१ ॥
ढौकयित्वा रत्नजातमुपविष्टो महीभुजा ।
अयं मत्स्योदरप्रोक्तो वणिगित्युपलक्षितः ॥ ३२ ॥
मत्स्योदरोऽपि तं दृष्ट्वा तथा तिलकसुन्दरीम् ।
जिज्ञासुस्तदभिप्रायं गोपिताङ्गोऽभवत् तदा ॥ ३३ ॥
आललापाथ भूपालः सार्थवाहं ससंभ्रमः ।
भद्र त्वं कुत आयासीः का चेयं बालिका वरा ॥ ३४ ॥
सोऽवोचत कटाहाख्यद्वीपादत्रागतोऽस्म्यहम् ।
इयं च जलधेरन्तर्द्वीपे लब्धा मयैकका ॥ ३५ ॥
सुवस्त्राहारताम्बूलालङ्कारैः सत्कृताऽपि हि ।
राजंस्त्वानुमत्यैव भवेन्मम गृहिण्यसौ ॥ ३६ ॥
राजा प्रोवाच हे सुभ्रु किं तेऽयं रोचते वरः ।
अथवा त्वामयं कामी बलादेव रिरंसते ॥ ३७ ॥
साऽवादीत्कोऽस्य पापस्य गृह्णीयादभिधामपि ।
गुणरत्ननिधिः[२] सिन्धौ प्रक्षिप्तो येन मे पतिः ॥ ३८ ॥

(१) ग घ ङ च ज -त्वाऽभवत् चचात् ।
(२) ग घ ङ च ज -खनिः ।

अनेन प्रार्थिता स्वामिन्नकार्षमिदमुत्तरम् ।
यतो राजप्रदत्ताऽहं भविष्यामि प्रिया तव ॥ ३९ ॥
निस्त्राणया मयैतस्मात् शीलमेवं हि रक्षितम् ।
अधुना तु करिष्यामि प्रवेशं ज्वलितानले ॥ ४० ॥
स्त्रीणामवश्यं साक्षी स्याद्भर्त्तुः सङ्गे हुताशनः ।
स एव शरणं तासां विरहे तस्य युज्यते ॥ ४१ ॥
भणिता भूभुजा सैवं मा कार्षीर्मृत्युसाहसम् ।
यतोऽहं दर्शयिष्यामि परिणीतपतिस्तव ॥ ४२ ॥
सोचे नरेन्द्र नो कर्त्तुं परिहासस्तवोचितः ।
क्वास्ति मे स धवो यो हि प्रक्षिप्तोऽगाधवारिधौ ॥ ४३ ॥
ततस्ताम्बूलदानार्थमुत्थाप्य धनदं नृपः ।
प्रोचे भद्रे स्वभर्त्तारममुं दृष्ट्वा विलोकय ॥ ४४ ॥
तमालोक्योपलक्ष्यापि साऽसंभाव्यसमागमम् ।
यावदद्यापि नो हर्षप्रकर्षं तादृशं दधौ ॥ ४५ ॥
अवदद्धनदस्तावद्देवास्याः स पतिः स्फुटम् ।
यः शून्यागारसंस्थायाः कुतोऽप्यागादतर्कितः ॥ ४६ ॥
अनयैवार्पितो यस्य खड्गो राक्षसघातकृत् ।
राक्षसश्च हतो येनोढ्रेयं चानुरागिणी ॥ ४७ ॥
इत्यादि सर्ववृत्तान्ते कथिते सति मूलतः ।
सूर्यालोकेऽब्जिनीवाभूत्वा सद्यो विकसन्मुखी ॥ ४८ ॥
जाता मत्स्योदरस्यैषा पुनर्जाया नृपाज्ञया ।
मार्यमाणश्च सार्थेशो नृपात्तेनैव मोचितः ॥ ४९ ॥

अनन्यसदृशं सर्वमलङ्कारादि वस्तु तत् ।
धनदो वणिजाऽऽनीतं दर्शयामास भूपतेः ॥ ५० ॥
कृतान्यकृत्यः सोऽन्येद्युरनुज्ञाप्य धराधिपम् ।
भूयसा परिवारेण प्रययौ पितृमन्दिरम् ॥ ५१ ॥
राजमान्योऽयमित्यस्यासनादिस्वागतक्रियाम् ।
विधाय व्याजहारैवं रत्नसारोऽप्युदारधीः ॥ ५२ ॥
धन्योऽहं यस्य गेहे त्वमायासीर्नृपवल्लभः ।
तद्ब्रूहि वस्तु येनार्थः सर्वस्वमपि ते मम ॥ ५३ ॥
धनदोऽप्यवदत्तात सत्यमेतद्ब्रवीषि यत् ।
परं पृच्छाम्यहं किञ्चित्कारणेन गरीयसा ॥ ५४ ॥
यस्तेऽभूद्धनदो नाम तनयः क्व तु सोऽधुना ।
शुद्धिं जानासि तस्य त्वं क्वाप्यसौ विद्यते न वा ॥ ५५ ॥
वचः श्रुत्वाऽस्य साकूतं सुताकारं च वीक्ष्य तम् ।
सुतोदन्तमथ श्रेष्ठी सवितर्को न्यवेदयत् ॥ ५६ ॥
गाथा सुतेन दीनारसहस्रेणाददे मम ।
तदर्थे परुषं किञ्चिद्वचनं भणितो मया ॥ ५७ ॥
अभिमानवशात्क्वापि गृहान्निःसृत्य सोऽगमत् ।
गतस्याभूद्बहुः कालः शुद्धिं जानामि नास्य तत् ॥ ५८ ॥
आकृत्या वचसा चैवं मन्येऽहं त्वं स एव हि ।
त्वयि गोपयति स्वं च कुर्वे सन्देहमप्यहो ॥ ५९ ॥
सदृशा बहवो लोका दृश्यन्तेऽत्र महीतले ।
ततस्त्वमपि मत्पुत्रसदृक्षोऽपि भविष्यसि ॥ ६० ॥

धनदः स्माह हे तात स एवास्मि सुतस्तव ।
तस्यांङ्घ्रौ दक्षिणे चिह्नं दृष्ट्वा ज्ञातोऽमुनाऽप्यसौ ॥ ६१ ॥
पितुः पादौ ननामायं गाढं सोऽप्यालिलिङ्ग तम् ।
हर्षाश्रुपूरपूर्णाक्षो जगाद च सगद्गदम् ॥ ६२ ॥
हा पुत्रात्रागतेनापि किं त्वयाऽऽत्मा निगूहितः ।
नोत्कण्ठा किमु ते पित्रोश्चिरान्मिलितयोरपि ॥ ६३ ॥
क्वास्थाः कालमियन्तं त्वमनुभूतं त्वया किमु ।
दुःखं सुखं वा हे वत्स देशान्तरगतेन हि ॥ ६४ ॥
धनदोऽप्यश्रुपूर्णाक्षः सङ्क्षेपादात्मनः कथाम् ।
पित्रोर्निवेदयामास क्षमयामास तौ तथा ॥ ६५ ॥
इदं चोवाच हे तात पार्थिवात्मां विमोचय ।
यथाऽहं तव वध्वश्चागच्छावो निजमन्दिरम् ॥ ६६ ॥
गत्वा राजकुले सोऽथ तमर्थं निरमापयत् ।
सह पुत्रेण भूपालमप्याकारयति स्म च ॥ ६७ ॥
ततो गजेन्द्रमारूढो धनदः प्रेयसीयुतः ।
अनुगम्यमानो भूपेनागान्निजनिकेतनम् ॥ ६८ ॥
पुत्रे देशान्तरायाते गृहप्राप्ते च भूपतौ ।
हृष्टः प्रावर्त्तयत् श्रेष्ठी स महोत्सवमुत्तमम् ॥ ६९ ॥
अत्रान्तरे नृपसुतो नृपस्योत्सङ्गसंस्थितः ।
यावदासीन्मनस्तोषं जनयन्निजलीलया ॥ ७० ॥
तावदारामिकः कश्चिदुद्धृत्य स्वकरण्डकात् ।
कुसुमान्यार्पयद्राज्ञस्तनयस्तानि चाग्रहीत् ॥ ७१ ॥

तेषामन्तर्गतेनायं दष्टो राजाहिनाऽणुना ।
नाघ्राणे [1]घ्राणमानोऽपि पूत्करोति ततश्च सः ॥ ७२ ॥
राजाऽपि पुष्पमध्यस्थं तं दृष्ट्वाऽहिं सुदुःखितः ।
प्रोचे गारुडिकं भद्र कुर्व्वेनं गतवेदनम् ॥ ७३ ॥
सोऽवादीद्राजसर्पोऽयं सर्व्वसर्पशिरोमणिः ।
तत्कर्त्तुं युज्यतेऽस्माकमत्र मन्त्रक्रिया नहि ॥ ७४ ॥
ततश्चक्रेश्वरीदत्तमणिनीरेण निर्विषम् ।
तं चक्रे धनदः सद्यो मुमुदे च महीपतिः ॥ ७५ ॥
ततः संमान्य धनदं समागत्य निजं गृहम् ।
नृपोऽप्यकारयद्वर्द्धापनं पुत्रस्य जन्मवत् ॥ ७६ ॥
अथासौ नृपतेः पुत्रः क्रमात्संप्राप्तयौवनः ।
निर्ययौ गजमारूढो राजपाटिकयाऽन्यदा ॥ ७७ ॥
पुरस्य पश्यता शोभां दृष्टा तेन मनोहरा ।
तनया शूरराजस्य श्रीषेणा नाम कन्यका ॥ ७८ ॥
निरीक्ष्योद्भटरूपां तां कुमारो मारपीडितः ।
बभूव सा च तं दृष्ट्वा नैषदप्यनुरागिणी ॥ ७९ ॥
कुमारो विरहे तस्या गृहे प्राप्तो रतिं गतः ।
मित्रैश्च तदभिप्रायो महीभर्त्तुर्निवेदितः ॥ ८० ॥
मन्त्रेशकः पार्थिवादिष्टो गत्वा शूरनृपान्तिके ।
कुमारार्थे ययाचे तां श्रीषेणां वरकन्यकाम् ॥ ८१ ॥

(१) ग ङ च ट पूत्करोति स्म दष्टोऽस्मीति ततश्च सः ।

परमानुग्रहं सोऽथ मन्यमानोऽतिगौरवम् ।
चक्रे यावदमात्यस्य तावत्सा बालिकाऽवदत् ॥ ८२ ॥
यदि दास्यथ मां तस्मै यूयं तात तदा ध्रुवम् ।
आत्महत्यां करिष्यामि तच्छ्रुत्वा विषसाद सः ॥ ८३ ॥
ऊचे च सचिवं तावत् यात यूयं नृपान्तिकम् ।
कन्यकामनुनीयेमां कथयिष्याम्यहं पुनः ॥ ८४ ॥
मन्त्री गत्वा तदाचख्यौ राज्ञः शूरोऽपि कन्यकाम् ।
बभाण [1]सा तु श्रीषेणं नेच्छति स्मैव तं पतिम् ॥ ८५ ॥
तेनाथ पार्थिवस्येदं कथितं पार्थिवोऽपि तत् ।
सुतस्याख्यत्सोऽपि गाढं बभूव मदनातुरः ॥ ८६ ॥
अत्रान्तरे च संप्राप्तो धनदो राजसन्निधौ ।
पप्रच्छैवं महाराज यूयं चिन्तातुरा नु किम् ॥ ८७ ॥
राजाऽपि तनयावस्थास्वरूपं पर्यकीर्त्तयत् ।
तच्छ्रुत्वा श्रेष्ठिसूः स्माहालं विषादेन भूपते ॥ ८८ ॥
देवीचक्रेश्वरीदत्तमणिमाहात्म्यतः क्षणात् ।
साधयिष्याम्यदःकार्यमित्युक्त्वा मणिमानयत् ॥ ८९ ॥
आर्पयच्च[2] कुमारस्याराधयामास सोऽपि तम् ।
धनदाख्यातविधिना तस्य तुष्टो मणिस्ततः ॥ ९० ॥
सा शूरनन्दनी तस्मिन्ननुरागं नृपात्मजे ।
दध्यौ तं च समीपस्थां सखीं स्निग्धमजिज्ञपत् ॥ ९१ ॥

---

(१) ग ङ च ट बह्वथा सा तु ।

(२) घ ज ख- ।

साऽऽचख्यौ तत्पितुः सोऽपि गत्वाऽशंसन्महीभुजः ।
राजाऽपि तनयस्याख्यत् ततः स्वस्थो बभूव सः ॥ ९२ ॥
सांवत्सरमथाकार्य्य विवाहदिनमुत्तमम् ।
राजाऽपृच्छत्स चाचख्यौ तद्द्वितीयदिने शुभम् ॥ ९३ ॥
लग्ने दोषोज्झिते तस्मिन् शुभग्रहनिरीक्षिते ।
शकुनैर्विहितोत्साहो विवाहः समभूत्तयोः ॥ ९४ ॥
स कुमारस्तया सार्द्धं भेजे वैषयिकं सुखम् ।
अथान्येद्युर्नृपस्योग्रा शिरःशूलव्यथाऽभवत् ॥ ९५ ॥
रोगापहारिसुमणेः प्रभावाद्धनदोऽपि ताम् ।
तत्पीडां शमयामास दुःसाध्यां भिषजामपि ॥ ९६ ॥
ततश्च पार्थिवो दध्यावस्याहो सदृशः पुमान् ।
नास्ति कोऽपि महीपीठे गुणरत्नमहोदधिः ॥ ९७ ॥
भाग्योदयेन केनापि सम्पन्नोऽयं सखा मम ।
इति ध्यात्वाऽधिकं मेने स्वसुतादपि तं सदा ॥ ९८ ॥
चतुर्ज्ञानधरः पद्भ्यां पवित्रितवसुन्धरः ।
आगात्तत्र पुरेऽन्येद्युः सूरिः शीलंधराभिधः ॥ ९९ ॥
जग्मुस्तद्वन्दनाहेतोः पौराः सर्वेऽपि भक्तितः ।
दृष्ट्वा तान् ज्ञातवृत्तान्तो रथस्थो धनदोऽप्यगात् ॥ ५०० ॥
कृत्वा नतिं यथास्थानमासीनेषु [1]जनेषु च ।
सूरिः शीलंधरः सोऽथ विदधे धर्मदेशनाम् ॥ १ ॥

---

(१) ग घ च ज धनादिषु ।

जीवानामिह संसारे विना धर्मेण नो सुखम् ।
त्यक्त्वा प्रमादं भो भव्यास्तद्धर्मे कुरुतादरम् ॥ २ ॥
कुर्वन् कलङ्कयेत् धर्मं मनसाऽप्यन्तरा हि यः ।
महणाक इवाप्नोति स सौख्यं दुःखमिश्रितम् ॥ ३ ॥
पप्रच्छ धनदः कोऽसौ भगवन्महणाभिधः ।
कुर्वताऽपि कथं तेन धर्मो नाम कलङ्कितः ॥ ४ ॥
सूरिः प्रोचेऽत्र भरते पुरे रत्नपुराभिधे ।
शुभदत्ताभिधः श्रेष्ठी वसति स्म महाधनः ॥ ५ ॥
भार्या वसुन्धरा तस्य महणाकश्च तत्सुतः ।
सोमश्रीर्नाम तस्यापि बभूव सहचारिणी ॥ ६ ॥
अन्यदा रथमारुह्योद्यानिकायां ययावसौ ।
उद्याने मण्डपस्तत्र [1]विस्तीर्णश्च विनिर्मितः ॥ ७ ॥
खाद्य-भोज्य-लेह्य-पेय-भेदैस्तत्र चतुर्विधम् ।
बुभुजे स वराहारं मित्रैः सह यदृच्छया ॥ ८ ॥
ततस्ताम्बूलमादाय पञ्चसौगन्धिकं वरम् ।
क्षणं दृष्टिकृतानन्दं प्रेक्ष्य प्रेक्षणकं तथा ॥ ९ ॥
बहु पादपसङ्कीर्णं फलपुष्पर्द्धिबन्धुरम् ।
उद्यानमीक्षमाणोऽसौ ददर्शैकं महामुनिम् ॥ १० ॥(युग्मम्)
स मित्रप्रेरितो गत्वा ववन्दे तं तपोधनम् ।
सोऽपि ध्यानं विमुच्यास्मै धर्मलाभाशिषं ददौ ॥ ११ ॥

---

(१) ग घ ट ड सुविस्तीर्णश्च निर्मितः ।

तद्धर्मदेशनां श्रुत्वा प्रतिबुद्ध[1] स शुद्धधीः ।
सम्यक्त्वमूलं तत्पार्श्वे गृहिधर्ममुपाददे ॥ १२ ॥
पुनः साधुं नमस्कृत्य स गतो निजमन्दिरम् ।
द्रव्येण कारयामास जिनमन्दिरमुत्तमम् ॥ १३ ॥
पश्चाच्च चिन्तयामास बहुद्रव्यव्ययो मया ।
कृतो धर्मरसाधिक्यपराधीनतया कथम् ॥ १४ ॥
स एवं विगतोत्साहो भूत्वा कत्यपि वासरान् ।
ततो लोकानुरोधेनाकारयत्प्रतिमामपि ॥ १५ ॥
प्रतिष्ठां कारयामास तस्याश्च [2]श्वेतभिक्षुभिः ।
न्यवारयज्जीवमारिं ददौ दानं यथोचितम् ॥ १६ ॥
पुनर्दध्याविदं धर्मे बहुद्रव्यव्ययं व्यधाम् ।
उपार्जितधनात्तुर्यभाग एवात्र युज्यते ॥ १७ ॥
फलं भावि नवाऽस्येति सन्देहो मे प्रवर्त्तते ।
शास्त्रे च श्रूयते स्तोकव्ययस्यापि फलं महत् ॥ १८ ॥
स एवं संशयानोऽपि चक्रे पूजादिसत्क्रियाम् ।
अन्येद्युर्गृहमायातावपश्यच्च तपोधनौ ॥ १९ ॥
स्वयमेतौ शुभाहारैरुत्थाय प्रत्यलाभयत् ।
गतयोश्च तयोश्चिन्तां चक्रे धन्योऽहमित्यसौ ॥ २० ॥
निद्राक्षये च यामिन्यामन्यदाऽचिन्तयत्पुनः ।
अप्रत्यक्षफलेनेह कृतेन श्रेयसा हि किम् ॥ २१ ॥

---

(१) ग च ड -द्धः ।

(२) ग ङ च ड विधिपूर्वकम् ।

अपरेद्युर्मुनिद्वन्द्वं दृष्ट्वा मलमलीमसम् ।
स एवं चिन्तयामास धिगहो मलिनाविमौ ॥ २२ ॥
यद्येते निर्मलं वेषमकरिष्यन्महर्षयः ।
ततोऽभविष्यत् किं नाम जैनधर्मस्य दूषणम् ॥ २३ ॥
अथवा हा मया दुष्टं चिन्तितं मुनिपुङ्गवाः ।
भवन्त्येवंविधा यस्मात्संयमेनैव निर्मलाः ॥ २४ ॥
एवं च शुभभावेन शुभं कर्म समार्जयत् ।
सोऽशुभेनाशुभं कर्मार्जयति स्मान्तराऽन्तरा ॥ २५ ॥
आयुःक्षये विपद्याभूत्स देवो भुवनाधिपः ।
ततश्च्युत्वा समुत्पन्नः स त्वं धनदनामकः ॥ २६ ॥
कृत्वा कृत्वाऽन्तरा धर्मो यत्त्वया दूषितस्तदा ।
सुखानि दुःखमिश्राणि लब्धानीह ततः स्फुटम् ॥ २७ ॥
तच्छ्रुत्वा मूर्च्छितः पृथ्व्यां पपात धनदः क्षणम् ।
जातिस्मृत्या निजं पूर्वभवभावं ददर्श च ॥ २८ ॥
उवाच च प्रभो सत्यं यद् युष्माभिः प्ररूपितम् ।
ततो बन्धूननुज्ञाप्य ग्रहीष्याम्यनगारताम् ॥ २९ ॥
इत्युदित्वा गृहे गत्वा पितरावेवमूचिवान् ।
हे अंब तात मां दीक्षाकृते विसृजतं युवाम् ॥ ३० ॥
ताभ्यां निवार्यमाणोऽपि न यावद्विरराम सः ।
तावत्तावूचतुर्दीक्षामादास्यावस्त्वया सह ॥ ३१ ॥
राज्ञः पार्श्वे ययौ सोऽथ स्वाभिप्रायं शशंस च ।
सोऽप्यूचेऽहमपि समं ग्रहीष्यामि व्रतं त्वया ॥ ३२ ॥

धनदः स्माह गार्हस्थ्ये मम स्वामी भवानभूत् ।
भविष्यति यतित्वेऽपि संयोगोऽयं मनःप्रियः ॥ ३३ ॥
ततो राज्ञा सुतो राज्ये स्थापितः कनकप्रभः ।
धनदस्य सुतः श्रेष्ठिपदे चैव धनावहः ॥ ३४ ॥
ततः सार्द्धं महीभर्त्रा पितृभ्यां भार्यया तथा ।
उपाददे परिव्रज्यां धनदो गुरुसन्निधौ ॥ ३५ ॥
गृहीत्वा द्विविधां शिक्षां कृत्वा च विविधं तपः ।
मृत्वा सर्वेऽपि ते जग्मुः पुण्यात्मानः सुरालयम् ॥ ३६ ॥
ततश्च्युत्वा मनुष्यत्वं प्राप्य श्रमणतां तथा ।
क्षेत्रे महाविदेहे ते संप्राप्ताः परमं पदम् ॥ ३७ ॥

॥ इति मत्स्योदरकथा ॥

धनदस्य कथामेतां श्रुत्वा विद्याधराधिप ।
धर्मो निरन्तरं कार्यस्त्वयेत्यूचे मुनिः स तु ॥ ३८ ॥
तच्छ्रुत्वाऽमिततेजाः स गुर्वाज्ञां शिरसा दधत् ।
उत्थाय नमति स्माङ्घ्री भूयोऽपि मुनिवर्ययोः ॥ ३९ ॥
चारणश्रमणौ तौ च समुत्पत्य विहायसा ।
तपोमाहात्म्यसम्पन्नौ जग्मतुः स्थान[1]मीप्सितम् ॥ ४० ॥
नरखेचरराजौ श्रीविजयामिततेजसौ ।
गमयामासतुः कालं तावथो धर्मतत्परौ ॥ ४१ ॥
तौ यात्रात्रितयं धन्यौ चक्रतुः प्रतिवत्सरम् ।
तत्र स्यात् शाश्वतं यात्राद्वयमेका त्वशाश्वती ॥ ४२ ॥

(१) च -सुत्तमम् ।

चैत्रस्य विमले पक्षे यात्रैका शाश्वती भवेत् ।
द्वितीयाश्विनीमासे प्रसिद्धाऽष्टाह्निकाऽभिधा ॥ ४३ ॥
देवा विद्याधराश्चैते द्वीपे नन्दीश्वराभिधे ।
यात्रे कुर्युर्नराः स्वस्वस्थानचैत्येषु संमदात् ॥ ४४ ॥
तृतीयामपि तौ यात्रां चक्रतुः सोमपर्वते ।
बलर्षिकेवलोत्पत्तिस्थाने नाभेयमन्दिरे ॥ ४५ ॥
बहून्यब्दसहस्राणि कृत्वा तौ राज्यमन्यदा ।
गत्वा मेरौ ववन्दाते सनातनजिनक्रमान् ॥ ४६ ॥
नन्दनाख्ये वने तत्र चारणश्रमणावुभौ ।
विपुलमहामतिसंज्ञौ चोपविष्टावपश्यताम् ॥ ४७ ॥
नत्वा श्रुत्वा च तद्व्याख्यां पृष्टौ ताभ्यामिमौ मुनी ।
भगवन्तौ कियदायुरावयोरिति कथ्यताम् ॥ ४८ ॥
षड्विंशतिर्दिनान्यायुः शेषमस्तीति जल्पितौ ।
ताभ्यां तावाकुलीभूतौ पुनरेवं जजल्पतुः ॥ ४९ ॥
विषयामिषगृध्नाभ्यां नेयत्कालं कृतं व्रतम् ।
संप्रत्यल्पायु[१]षावावां करिष्यावो हहा किमु ॥ ५० ॥
मुनिभ्यां भणितावेतौ विनष्टं युवयोर्नु किम् ।
व्रतं गृहीतमद्यापि युवां स्वर्गापवर्गदम् ॥ ५१ ॥
ततः स्वस्वपुरं प्राप्तौ सुतौ राज्ये निधाय तौ ।
पार्श्वे जगृहतुर्दीक्षामभिनन्दनसन्मुनेः ॥ ५२ ॥

---

(१) ग ज ड -षौ सन्तौ ।

स्थितावनशनेनैतौ पादपोपगमेन च ।
सस्मार जनकस्यौजस्तदा श्रीविजयो मुनिः ॥ ५३ ॥
ततश्च तपसाऽनेन भूयासमहमप्यहो ।
पिता मम इति व्यक्तं निदानमकरोदसौ ॥ ५४ ॥
एवं कृतनिदानोऽसावन्योऽकृतनिदानकः ।
मृत्वा तौ प्राणते कल्पे समुत्पन्नौ महर्द्धिकौ ॥ ५५ ॥
विमाने नन्दिकावर्त्ते स्वस्तिकावर्त्तके तथा ।
दिव्यचूलमणिचूलाभिधानौ सुरसत्तमौ ॥ ५६ ॥ (युग्मम्)
तत्रादौ सुरकृत्यजातमखिलं कृत्वा स्थितेर्वेदिनौ
दिव्यं वैषयिकं ततः खलु सिषेवाते सुखं तौ मुदा ॥
कुर्वाणौ जिनचैत्यवन्दनविधिं यात्रां च नन्दीश्वरे
गाढं चक्रतुरुज्ज्वलं शुभमती सम्यक्त्वरत्नं निजम् ॥ ५५७ ॥

इत्याचार्यश्रीअजितप्रभविरचिते श्रीशान्तिनाथचरित्रे
चतुर्थपञ्चमभववर्णनो नाम द्वितीयः प्रस्तावः ॥

तृतीयः प्रस्तावः।

इतोऽस्य जम्बूद्वीपस्य पूर्वविदेहमध्यगे।
विजये रमणीयाख्ये सुभगायां महापुरि ॥ १ ॥
वृत्तगाम्भीर्य्यमर्यादाश्रीगुणैर्जितसागरः।
प्रौढप्रतापयुक्तोऽभूत् राजा स्तिमितसागरः ॥ २ ॥ (युग्मम्)
भार्या वसुन्धरी तस्यानर्घ्यशीलवसुन्धरा।
द्वितीयाऽनुद्धरी नाम बभूव स्त्रीगुणाञ्चिता ॥ ३ ॥
दिव्यचूलः सुरः सोऽथ च्युत्वा प्राणतकल्पतः।
राज्ञः पत्न्या वसुन्धर्या उदरे समवातरत् ॥ ४ ॥
गजपद्मसरश्चन्द्रवृषस्वप्नास्तया तदा।
चत्वारो हलभृज्जन्मसूचका वीक्षिताः शुभाः ॥ ५ ॥
समये सुषुवे साऽथ तनयं कनकप्रभम्।
अपराजित इत्याख्यां चक्रे तस्य पिता शुभम् ॥ ६ ॥
अन्यदाऽनुद्धरीकुक्षौ सरसीव सितच्छदः।
समुत्पन्नः सुतत्वेन मणिचूलो दिवश्च्युतः ॥ ७ ॥
सिंहार्ककुम्भसिन्धुश्रीरत्नोच्चयहुताशनान्।
प्रविशतो मुखेऽद्राक्षीत् सप्त स्वप्नानसौ तदा ॥ ८ ॥
कथयामास तान् भर्त्तुः सोऽपि पप्रच्छ तद्विदम्।
सोऽवदत्ते सुतो विष्णुर्भावी स्वप्नैरिमैर्नृप ॥ ९ ॥

अग्रेतनसुतश्चायं बलभद्रो भविष्यति ।
इत्युक्त्वाऽगात् गृहे राज्ञा विसृष्टः स्वप्नपाठकः ॥ १० ॥
समये सुषुवे साऽपि देवी कृष्णप्रभं सुतम् ।
अनन्तवीर्य इत्याख्या पित्रा तस्य विनिर्ममे ॥ ११ ॥
काले कृतकलाभ्यासौ रूपलावण्यशालिनौ ।
उद्यौवनौ कुमारौ तौ पित्रा कन्ये विवाहितौ ॥ १२ ॥
अन्येद्युस्तत्पुरोद्याने विशिष्टज्ञानसंयुतः ।
स्वयंप्रभो नाम मुनिरागत्य समवासरत् ॥ १३ ॥
इतोऽश्ववाहनां कृत्वा परिश्रान्तः स भूपतिः ।
विश्रामार्थं तमुद्यानमाययौ नन्दनोपमम् ॥ १४ ॥
[1]क्षणमेकं स विश्रान्तस्तत्राशोकतरोस्तले ।
ददर्श मुनिवर्यं तं ध्यानाचलकलेवरम् ॥ १५ ॥
तं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य नमस्कृत्य च भक्तितः ।
निषद्य च यथास्थानं स शुश्रावेति देशनाम् ॥ १६ ॥
कषायाः कटवो वृक्षा दुर्ध्यानं तत्प्रसूनकम् ।
फलं च पापकर्मेह परलोके च दुर्गतिः ॥ १७ ॥
संसारोद्विग्नचित्तेन निर्वाणसुखमिच्छुना ।
कषायाः परिहर्त्तव्यास्तदेतेऽनर्थकारणम् ॥ १८ ॥
अथोचे पार्थिवः सत्यं महात्मन्निदमेव हि ।
परमेवं ममाख्याहि कतिभेदा भवन्ति ते ॥ १९ ॥

---

(१) ख घ च क्षणमेकं शयितस्तत्राशोकस्य तरोस्तले ।

मुनिर्जगौ कोप-मान-माया-लोभाभिधा इमे ।
चत्वारः स्युस्तथाऽमीषां भेदाः प्रत्येकशोऽप्यमी ॥ २० ॥
आद्योऽनन्तानुबन्ध्यत्राप्रत्याख्यानो द्वितीयकः ।
प्रत्याख्यानस्तृतीयस्तु तुर्यः संज्वलनाभिधः ॥ २१ ॥
निश्चलोऽचलरेखेव दारुणो दुःखदायकः ।
भवेत्तत्रादिमो राजन् कोपोऽनन्ताऽनुबन्धकः ॥ २२ ॥
पृथ्वीरेखासमोऽप्रत्याख्यानो नाम्ना द्वितीयकः ।
प्रत्याख्यानस्तृतीयस्तु रेणुरेखासमो मतः ॥ २३ ॥
तुर्यः संज्वलनो नीररेखातुल्यः प्रकीर्त्तितः ।
एवं मानोऽद्रग्रस्थिकाष्ठतृणसस्तम्भसन्निभः ॥ २४ ॥
माया वंशोमेषशृङ्गगवांमूत्रावलेहवत् ।
लोभः क्रमिरागपङ्काञ्जनहारिद्ररागवत् ॥ २५ ॥
जन्मवर्षचतुर्मासीस्थितयः स्युः क्रमात्त्रयः ।
तुर्यः पक्षस्थितिस्ते च श्वभ्रादिगतिहेतवः ॥ २६ ॥
एवं कषायास्ते राजन् षोडशापि प्रकीर्त्तिताः ।
गाढसंरम्भविहिताः स्युर्यके गाढदुःखदाः ॥ २७ ॥
संरम्भेण विना स्तोकभवान् दुःखं ददत्यलम् ।
ततश्चाल्पेऽपि नो कार्याः कषाया नृपते त्वया ॥ २८ ॥
राजन्नल्पीयसोऽपि स्यात् दुष्कृतस्य फलं महत् ।
मित्रानन्दादिसत्त्वानां यथादृष्टं मनीषिभिः ॥ २९ ॥
मित्रानन्दादयः केऽमी इत्युक्तो भूभुजा पुनः ।
स्वयंप्रभमुनिः स्माह तत्कथा श्रूयतामिति ॥ ३० ॥

सुरसद्मसमानर्द्धि नानाऽद्भुतमनोहरम् ।
अस्तीहामरतिलकं नगरं भुवि विश्रुतम् ॥ ३१ ॥
रूपलक्ष्म्याऽतिशायिन्याऽभिभूतमकरध्वजः ।
मकरध्वजनामाऽभूत् भूपतिस्तत्र विक्रमी ॥ ३२ ॥
पत्न्यां मदनसेनायां पद्मकेसरनामकः ।
तस्य पद्मसरःस्वप्नसूचितस्तनयोऽभवत् ॥ ३३ ॥
राज्ञः पत्न्या तयाऽन्येद्युर्विन्नस्तत्या शिरोरुहान् ।
विलोक्य पलितं दूत आगाद्देवेति जल्पितम् ॥ ३४ ॥
ततः संभ्रान्तचित्तस्य कुर्वाणस्य दिगीक्षणम् ।
भूयः पत्युस्तयाऽऽख्यातं पाण्डुकेशं प्रदर्शितम् ॥ ३५ ॥
दूतोऽयं धर्मराजेन प्रेषितः पलितच्छलात् ।
आगच्छति जराऽऽत्यं कुरुष्वेति वदन्निव ॥ ३६ ॥
ततश्च पार्थिवो दध्यौ मम पूर्वैर्महात्मभिः ।
अदृष्टपलितैरेव धर्मसेवा व्यधीयत ॥ ३७ ॥
धिग् मां राज्यलुब्धं तु [1]स्थितिविच्छेदकारिणम् ।
यस्य मे विषयासक्तस्यैव जातो जरागमः ॥ ३८ ॥
इति चिन्ताविषण्णास्यं पतिं दृष्ट्वा सनर्मवाक् ।
उवाचैवं पुना राज्ञी तद्भावाविदुरा सका ॥ ३९ ॥
नाथ त्वं वृद्धभावेन लज्जसे यदि सर्वथा ।
ततोऽहं कारयिष्यामि पटहोद्घोषणामिमाम् ॥ ४० ॥

---

(१) स्व ध म मति- ।

यः कश्चिदवनीनाथं जातयामं वदिष्यति ।
भविष्यति सकोऽवश्यमकालेऽपि यमातिथिः ॥ ४१ ॥
राजा प्रोवाच हे देवि किं ब्रवीष्यविवेकिवत् ।
जरैव मण्डनं यस्माद्भवेदस्मादृशां किल ॥ ४२ ॥
तर्हिं श्याममुखा यूयं किमित्युक्तो तया पुनः ।
स तस्याः कथयामास स्वस्य वैराग्यकारणम् ॥ ४३ ॥
ततश्च तनयं राज्ये संस्थाप्य प्रियया सह ।
तापसीभूय राजाऽसौ वनवासमशिश्रियत् ॥ ४४ ॥
गूढगर्भा तु सा राज्ञी प्रपन्ना तापसव्रतम् ।
वर्द्धमाने तु गर्भेऽस्या अवर्द्धिष्टोदरं क्रमात् ॥ ४५ ॥
किमेतदिति दृष्टा च साऽऽचख्यौ तद्यथातथम् ।
पत्युः कुलपतेः सोऽपि व्रतदूषणभीरुकः ॥ ४६ ॥
तापसीभिः पाल्यमाना समये सुषुवेऽथ सा ।
सुतं देवकुमाराभं शुभलक्षणशोभितम् ॥ ४७ ॥
तस्याश्चानुचिताहाराद्रोगोऽभूद्दारुणस्ततो ।
अचिन्तयंश्च दुःखार्त्तास्ते [1]तपोधनतापसाः ॥ ४८ ॥
गृहिणामपि दुष्पालो बालः स्याज्जननीमृते ।
तन्मातरि विपन्नायां कथं पाल्योऽयमर्भकः ॥ ४९ ॥
वणिगुज्जयिनीपुर्या वाणिज्येन परिभ्रमन् ।
तदा तत्रायथौ देवधराख्यो देवयोगतः ॥ ५० ॥

---

(१) ख घ च तपोवन- ।

सोऽथ तापसभक्तत्वात् तान् प्रणम्य तपस्विनः ।
दृष्ट्वा चिन्तातुरांश्चैतान् पप्रच्छोद्वेगकारणम् ॥ ५१ ॥
ऊचे कुलपतिः सोऽयमस्मद्दुःखेन दूयसे ।
तदाऽमुं बालकं श्रेष्ठिन्नस्मद्दत्तं गृहाण भोः ॥ ५२ ॥
ततस्तेन गृहीत्वाऽयं स्वभार्यायाः समर्पितः ।
देवसेनाभिधानायाः प्रसूतायाः सुतां पुरा ॥ ५३ ॥
देवी मदनसेना सा स्थानप्राप्तं विलोक्य तम् ।
जातचित्तसमाधाना रोगार्त्या संस्थिता तया ॥ ५४ ॥
गृहं गतेन तेनाथ श्रेष्ठिनोत्सवपूर्वकम् ।
तनयस्यामरदत्त इति नाम विनिर्ममे ॥ ५५ ॥
सुरसुन्दरीति पुत्र्याश्चेत्यभूच्च जनश्रुतिः ।
प्रसूताऽपत्ययुगलं पत्नी देवधरस्य यत् ॥ ५६ ॥
सागरश्रेष्ठिनः पुत्रो मित्रश्रीकुक्षिसम्भवः ।
संजज्ञेऽमरदत्तस्य मित्रानन्दाभिधः सुहृत् ॥ ५७ ॥
समहर्षशुचोर्नित्यं समजागरनिद्रयोः ।
तयोः प्रववृते मैत्री नेत्रयोरिव धन्ययोः ॥ ५८ ॥
जीमूतेभघटाशाली हरिरावविराजितः ।
चञ्चिकासिलताधारी गर्जाभम्भारवोद्धरः ॥ ५९ ॥
केकिचक्रप्रियालापग्राम्यस्त्रीगीतमङ्गलः ।
प्रावर्त्तत धराप्रेयानृतुराट् प्रावृडन्यदा ॥ ६० ॥ (युग्मम्)
तस्मिन् काले च तौ सिप्रासैकते वटसन्निधौ ।
क्रीडयोन्नतिकानाम्न्या रेमाते सुहृदौ मुदा ॥ ६१ ॥

एकदाऽमरदत्तेन प्रणुन्नोन्नतिकाऽथ सा ।
वटोद्बद्धस्य चौरस्य प्रविवेश मुखान्तरे ॥ ६२ ॥
मित्रानन्दो हसन्नूचे पश्याहो महदद्भुतम् ।
विवेशाडोलिकाऽ[1]कस्माच्छवस्य वदने कथम् ॥ ६३ ॥
भणितः कुपितेनैष[2] मित्रानन्द ! तवाप्यरे ।
अत्रैवोल्लम्बितस्याऽऽस्येऽवश्यं वेक्ष्यत्यडोलिका ॥ ६४ ॥
तच्छ्रुत्वा मृत्युभीतोऽसौ निरानन्दाशयोऽवदत् ।
पतिताऽडोलिका यस्मान्मृतकस्य मुखे सखे ॥ ६५ ॥
जातेयमशुचिस्पृष्टा तदलं क्रीडयाऽनया ।
प्रत्यूचेऽमरदत्तस्तं ममास्त्यन्याप्यडोलिका ॥ ६६ ॥ (युग्मम्)
इति प्रोक्ते[3]ऽपि तं क्रीडाविमुखं प्रेक्ष्य भाववित् ।
आगादमरदत्तोऽसौ मित्रानन्दश्च[4] मन्दिरम् ॥ ६७ ॥
द्वितीये दिवसेऽप्येनं दृष्ट्वा श्याममुखाम्बुजम् ।
पप्रच्छेत्यमरो मित्रं किं ते दुःखस्य कारणम् ॥ ६८ ॥
अतिनिर्बन्धपृष्टेन तेनाप्यस्य निवेदितम् ।
तच्छवस्य वचो येन गोप्यं स्यान्न सुहृज्जने ॥ ६९ ॥
तन्निशम्यामरः स्माह शवा जल्पन्ति न क्वचित् ।
तदियं व्यन्तरक्रीडा सम्यक् विज्ञायते न तु[5] ॥ ७० ॥

---

(१) च द यस्मान्मृतकस्य मुखे सखे ।
(२) ङ वं ।
(३) ङ द -क्तोऽपि ।
(४) घ च छ -श्च ।
(५) ङ हि ।

इदं सत्यमसत्यं वा परिहासवचोऽथवा ।
कार्यः पुरुषकारो हि तथापि पुरुषेण भोः ॥ ७१ ॥
मित्रानन्दोऽवदद्दैवायत्ते किं नाम पौरुषम् ।
प्रत्यूचे चामरस्त्वं नाश्रौषीत्किन्तु भवानदः ॥ ७२ ॥
आपत् निमित्तदृष्टाऽपि जीवितान्तविधायिनी ।
शान्ता पुरुषकारेण ज्ञानगर्भस्य मन्त्रिणः ॥ ७३ ॥
ज्ञानगर्भः स को मन्त्रीति मित्रेणोदितः पुनः ।
अमरः कथयामास तदग्रे तत्कथामिति ॥ ७४ ॥
अस्त्यत्र भरते धान्यधनर्ध्या बन्धुरा पुरी ।
चम्पेति पृथिवीख्याता [1]लङ्कायाः सदृशा गुणैः ॥ ७५ ॥
जितशत्रुर्नृपस्तत्राभवत्कीर्तियशोनिधिः ।
दृप्तार्य्यनेककुम्भीन्द्रकुम्भपाटनकेसरी ॥ ७६ ॥
राज्ये सर्वेश्वरस्तस्याभवन्मन्त्री पुरोदितः ।
बुद्ध्याऽवगणितो येन गुरुः स्वर्गौकसामपि ॥ ७७ ॥
भार्या गुणावली तस्य पुत्रस्तत्कुक्षिसम्भवः ।
सुबुद्धिनामा तस्याभूत् रूपश्रीविजितस्मरः ॥ ७८ ॥
उपविष्टोऽन्यदाऽऽस्थाने नृपमण्डलसेवितः ।
सहितो मन्त्रिवर्गेण यावदासीन्महीपतिः ॥ ७९ ॥
आययौ तावदष्टाङ्गनिमित्तज्ञानपण्डितः ।
नृपपर्षदि ना कश्चित् प्रतीहारनिवेदितः ॥ ८० ॥

---

(१) ङ च छ ऽलङ्कायाः ।

दत्ताशीर्वचनः सोऽथोपविष्टो विष्टरे वरे ।
कियज्ज्ञानं तवास्तीति पृष्टो राज्ञेत्यभाषत ॥ ८१ ॥
राजन् ! लाभमलाभं च जीवितं मरणं तथा ।
सुखं दुःखं च जानामि गमनागमनं नृणाम् ॥ ८२ ॥
राजोचे मत्परीवारमध्ये त्वं यस्य कस्यचित् ।
पश्यस्यत्यद्भुतं किञ्चित् पश्चात्तस्तन्निवेदय ॥ ८३ ॥
नैमित्तिकोऽवदत्तर्हि ज्ञानगर्भस्य मन्त्रिणः ।
पश्यामि सकुटुम्बस्योपसर्गं मारणात्मकम् ॥ ८४ ॥
तच्छ्रुत्वा पीडितो राजा राजलोकस्तथाऽखिलः ।
अन्तर्दूनोऽपि मन्त्री तु सावहित्थो ययौ गृहम् ॥ ८५ ॥
नैमित्तिकं सहानीय तमपृच्छद्रहस्यदः ।
अयि भद्र ! कुतो हेतोरापदं मम पश्यसि ॥ ८६ ॥
तेनापि तस्य साऽऽख्याता भाविनी ज्येष्ठनन्दनात् ।
विसृष्टो ज्ञानगर्भेण सत्कृत्य ज्ञान्यसौ ततः ॥ ८७ ॥
अभाणि तनयश्चैवं ममाऽऽदेशं करोषि चेत् ।
आपन्निस्तीर्यते वत्स ! तदियं जीवितान्तकृत् ॥ ८८ ॥
यदादिशसि मे तात ! कृत्यं श्वेतमथासितम् ।
तदवश्यं मया कार्यमित्यूचे विनयी स तु ॥ ८९ ॥
ततः पुरुषमानायां मञ्जूषायां महामतिः ।
सचिवस्तं निचिक्षेप नीराहारादिसंयुतम् ॥ ९० ॥
दत्ताष्टतालकां तां च महीभर्तुः समार्पयत् ।
देवेदं मम सर्वस्वं रक्ष्यं चेति व्यजिज्ञपत् ॥ ९१ ॥

राजा प्रोवाच हे मन्त्रिन्निदं धर्मे नियोज्यताम् ।
विना भवन्तमेतेन धनेनाहं करोमि किम् ॥ ९२ ॥
भूयोऽपि सचिवः स्माऽऽह धर्मोऽयं हि नियोगिनाम् ।
यदार्यो वञ्च्यते नैव विपद्यपि धनादिना ॥ ९३ ॥
ततो राज्ञा प्रपन्नं तत् मन्त्री च जिनमन्दिरे ।
अष्टाह्निकोत्सवं चक्रे सङ्घं पूजयति स्म च ॥ ९४ ॥
दीनानाथादिसत्त्वेभ्यो ददौ दानं यथोचितम् ।
शान्तिमुद्घोषयामासाभयदानं च देहिनाम् ॥ ९५ ॥
सन्नद्धकवचैः पुम्भिर्विविधायुधधारिभिः ।
गृहं च रक्षयामास तथा हयगजादिभिः ॥ ९६ ॥
एवं क्रमेण संप्राप्तेऽकस्मात्पञ्चदशे दिने ।
राजान्तःपुरमध्ये वागुदस्थादीदृशी स्फुटा ॥ ९७ ॥
यथा हि मन्त्रिणः पुत्रः सुबुद्धिर्नाम दुर्मतिः ।
राजपुत्र्याः केशपाशं छित्त्वा क्वापि ययावहो ॥ ९८ ॥
तच्छ्रुत्वा कुपितो राजा दध्यौ कर्मेदृशं व्यधात् ।
अतिसम्मानितो मूर्खो मुमूर्षुः सचिवात्मजः ॥ ९९ ॥
अस्यापराधे वध्यो मे सकुटुम्बोऽपि मन्त्र्यसौ ।
इति च ज्ञापयामास पार्षद्यानखिलांस्ततः १०० ॥
सर्वोऽपि मारणीयोऽस्य मोच्या नो कर्मकर्यपि ।
इत्यादिश्य बलं मन्त्रिगृहे प्रैषीन्नराधिपः ॥ १ ॥
तदमात्यभटैरुद्धं गृहं चैत्यपुरः स तु ।
सुधीर्ध्याननिविष्टः सन् वृत्तान्तमशृणोदमुम् ॥ २ ॥

विनिवार्य निजान् पत्तीन् सेनामुख्यानदोऽवदत् ।
यथा नयत मां पार्श्वमेकवारं महीपतेः ॥ ३ ॥
तथा चक्रे च तैस्तस्याभवद्राजा पराङ्मुखः ।
तत्राप्यभिमुखीभूय स नत्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥ ४ ॥
मया मुक्ताऽस्ति या राजन् ! मञ्जूषा सा निरूप्यताम् ।
गृहीत्वा तद्गतं वस्तु पश्चात् कुर्याद्यथोचितम् ॥ ५ ॥
राजा प्रोवाच द्रव्येण मां विलोभ्य समीहसे ।
अरे त्वमात्मनो मोक्षमपराधे महत्यपि ॥ ६ ॥
मन्त्र्यूचे नाथ ! मे प्राणास्तवाऽऽयत्ताः सदैव हि ।
परं प्रसादो मञ्जूषाऽवलोके क्रियतां मम ॥ ७ ॥
ततस्तस्योपरोधेन लोकाभ्यर्थनया तथा ।
उद्घाटयामास सर्वान् मञ्जूषातालकान् नृपः ॥ ८ ॥
सवेणीकसव्यपार्ष्णिं सासिधेन्वितरं पुनः ।
मञ्जूषान्तः सुबुद्धिं तं बद्धक्रममुदैक्षत ॥ ९ ॥
तं दृष्ट्वा विस्मयापन्नः पप्रच्छ सचिवं नृपः ।
किमेतदिति स प्रोचे नाहं जानामि किञ्चन ॥ १० ॥
जानात्येव भवान् राजन् ! यो हि भक्तोऽपि सर्वथा ।
व्यलीकं चिन्तयन् मूलच्छेदायोपस्थितो मम ॥ ११ ॥
परमार्थं ममाऽऽख्याहीत्युक्तो राज्ञाऽब्रवीत्पुनः ।
स्वामिन् ! केनापि रुष्टेन प्रचण्डव्यन्तरादिना ॥ १२ ॥
निर्दोषस्यापि पुत्रस्य दोष उत्पादितो मम ।
अन्यथैवं गोपितस्यावस्थाऽस्य कथमीदृशी ॥ १३ ॥

आपदेतन्निमित्तेनोपस्थिता मे सुदुःसहा ।
इति ज्ञात्वा यथायुक्तं विचारय कुरुष्व च ॥ १४ ॥
अभ्यधाच्च नृपो मन्त्रिन् ! तुष्टोऽस्मि तव सर्वथा ।
परं कथय विज्ञातं कथमेतत्त्वया स्फुटम् ॥ १५ ॥
ततो नैमित्तिकपृच्छाप्रभृत्याख्याय सोऽवदत् ।
सुलभा देव ! संसारे विपदो विषयाशिनाम् ॥ १६ ॥
देवमानुषतिर्यक्स्वकृता एताश्चतुर्विधाः ।
धर्मस्यैव प्रभावेन नश्यन्ति जगतीपते ! ॥ १७ ॥
राज्ये मन्त्रिपदे चैव निवेश्य स्वस्वनन्दनौ ।
तौ तेपाते तपोऽत्युग्रं प्रतिपद्यानगारताम् ॥ १८ ॥
तन्मित्र ! मन्त्रिणा तेन यथाऽऽपल्लङ्घितौजसा ।
आवामपि करिष्यावस्तथैव त्वं विषीद मा ॥ १९ ॥
मित्रानन्दोऽवदद् ब्रूहि कर्तव्यं हे वयस्य ! किम् ।
स ऊचेऽन्यत्र यास्यावो मुक्त्वा स्थानमदो निजम् ॥ २० ॥
तस्य चित्तपरीक्षार्थं पुनर्मित्रोऽब्रवीत् सखे ! ।
देशान्तरगतस्याङ्ग ! खेदस्तव भविष्यति ॥ २१ ॥
कालेन कियता तेन यच्छ्रवेन निवेदितम् ।
तद्भावि सुकुमारत्वात् पञ्चत्वमधुनैव ते ॥ २२ ॥
अमरः स्माह गन्तव्यं दूरदेशान्तरेऽपि भोः ।
मया सौख्यमसौख्यं वा भोक्तव्यं च त्वया सह ॥ २३ ॥
ततश्च कृतसङ्केतौ गृहान्निःसृत्य तावुभौ ।
जग्मतुः क्रमयोगेन पाटलीपुरपत्तनम् ॥ २४ ॥

अशोकशोकपुन्नागनागपूगप्रियङ्गुभिः।
नारङ्गादिकदल्याम्रचारुवृक्षैश्च शोभितम् ॥ २५ ॥
प्रासादमेकमुत्तुङ्गप्राकारपरिवेष्टितम्।
तद्बहिः पश्यतः स्मैतौ ध्वजराजिविराजितम् ॥२६॥ (युग्मम्)
मुखाऽङ्घ्रिकरशौचं तौ कृत्वा पुष्करिणीजले।
अन्तः प्रविश्य प्रासादरूपलक्ष्मीमपश्यताम् ॥ २७ ॥
वर्णिकाऽप्सरसां विश्वकर्मणेव विनिर्मिता।
दृष्टाऽमरदत्तेन तत्र पाञ्चलिकैकका ॥ २८ ॥
पश्यन्नेतामथोत्पश्योऽमरः स्मरशरातुरः।
विदाञ्चकार नो तृष्णां न क्षुधां न श्रमं च सः ॥ २९ ॥
मध्याह्नसमये जाते मित्रेणेति प्रजल्पितः।
आर्येहि नगरं यावो येनोच्छूरं प्रवर्त्तते ॥ ३० ॥
स स्माह ननु भो भद्र! क्षणं तावद्विलम्बय।
यावत्पाञ्चालिकामेतामहं पश्याम्यशेषतः ॥ ३१ ॥
कौतूहलेन याऽऽरूढा तस्यास्तुङ्गे कुचस्थले।
परिश्रान्तेव तद्दृष्टिः स्थिता तत्रैव सा चिरम् ॥ ३२ ॥
पुनस्त[1]थैव मित्रेण क्षणेनोक्तो जजल्प सः।
चलामि चेदितः स्थानात् ततो मृत्युर्भवेन्मम ॥ ३३ ॥
मित्रानन्दो जगादैवं कृत्याकृत्यविदः सदा।
काऽस्यां पाषाणमय्यां ते हन्त रागातिरेकता ॥ ३४ ॥
यदि नारीरिरंसा ते ततः प्राप्तः पुरान्तरे।

(१) ख ग -त्रैव।

विधाय भोजनं स्वेच्छां पूरयेस्तामपि क्षणे ॥ ३५ ॥
एवमुक्तोऽपि तेनास्मिंस्तस्याः पार्श्वममुञ्चति ।
भूरिमन्युभराक्रान्तो मित्रानन्दोऽरुदद्भृशम् ॥ ३६ ॥
करोदामरदत्तोऽपि स्थानं तत् तु मुमोच न ।
तावत्तत्रायया श्रेष्ठी प्रासादस्यास्य कारकः ॥ ३७ ॥
रत्नसाराभिधानेन तेनेदं भणिताविमौ ।
भद्रौ युवां युवतिवत् किं नाम रुदिथो वृथा ॥ ३८ ॥
ताततुल्यस्य तस्याग्रे कथयित्वाऽऽदितः कथाम् ।
मित्रानन्देन मित्रस्य चेष्टितं तन्निवेदितम् ॥ ३९ ॥
तेनाथ बोधितोऽप्येष रागं पाञ्चालिकागतम् ।
न यावद्विजहौ तावत् स सखेदमचिन्तयत् ॥ ४० ॥
अप्यश्मनिर्मितं पुंसां यासां रूपं मनो हरेत् ।
वनिता विश्वमोहाय मन्ये ता वेधसा कृताः ॥ ४१ ॥
तावन्मौनी यतिर्ज्ञानी सुतपस्वी जितेन्द्रियः ।
यावन्न योषितां दृष्टिगोचरं याति पूरुषः ॥ ४२ ॥
एवं चिन्तापरः सोऽथ मित्रेण भणितं पुनः ।
तातास्मिन् सङ्कटे कार्ये क उपायो भविष्यति ॥ ४३ ॥
तस्मिंश्च कञ्चनोपायमपश्यति वणिग्वरे ।
मित्रानन्देन तमभिप्रोचे बुद्धिमता पुनः ॥ ४४ ॥
तं चेत् सूत्रकृतं [1]वेत्सि येनैषाऽकारि पुत्रिका ।
तदिच्छापूरणोपायमस्य तात ! करोम्यहम् ॥ ४५ ॥

---

(१) ख ग घ च ट वेद्मि ।

रत्नसारोऽब्रवीत्तर्हि सूरदेवोऽत्र सूत्रकृत् ।
स तु कुङ्कणदेशान्तःसोपारकपुरेऽस्ति भोः ॥ ४६ ॥
अहं निकेतनस्यास्य कारकस्तेन वेश्मदः ।
शंस त्वमपि मे तावदुपायं स्ववितर्कितम् ॥ ४७ ॥
सोऽवोचत्तात ! मन्मित्रमिदं प्रतिकरोषि चेत् ।
गत्वा सोपारके सूत्रधारं पृच्छाम्यहं ततः ॥ ४८ ॥
यद्यसौ पुत्रिका तेन स्यात्प्रतिकृतिना कृता ।
ततस्तस्मिन् समानीते सेत्स्यत्यस्य समीहितम् ॥ ४९ ॥
श्रेष्ठिना तत्प्रतीकारेऽङ्गीकृतेऽथामरोऽवदत् ।
श्रोष्यामि यद्यपायं ते तदा यास्यन्ति मेऽसवः ॥ ५० ॥
इतरः स्माह नायामि द्विमास्यन्तरहं यदि ।
तदा त्वयाऽवगन्तव्यं नास्ति मन्मित्रमित्यहो ॥ ५१ ॥
कष्टेन बोधयित्वैनं श्रेष्ठिनाऽनुमतोऽथ सः ।
अखण्डितप्रयाणोऽगात् सोपारकपुरे क्रमात् ॥ ५२ ॥
तत्राङ्गुलीयं विक्रीय गृहीत्वा वसनादि च ।
ताम्बूलव्यापृतकरः प्रययौ स्थपतेर्गृहे ॥ ५३ ॥
सश्रीक इति तेनास्य प्रतिपत्तिः कृता मुदा ।
शुभासनोपविष्टः स पृष्टश्चागमकारणम् ॥ ५४ ॥
भद्र ! देवकुलं रम्यं कारयिष्याम्यहं त्वया ।
परं प्रतिकृतिः काचिद्दर्श्यतामिति सोऽब्रवीत् ॥ ५५ ॥
उवाच सूत्रकृच्चक्रे प्रासादो मयका किल ।
पुरे पाटलिपुत्राख्ये स दृष्टो भवता न किम् ॥ ५६ ॥

अवादीदपरो दृष्टः किं तु पञ्चालिकाऽमुका।
प्रतिच्छन्दकृता तत्र स्वबुध्या रचिताऽथवा ॥ ५७ ॥
स जगादावन्तिपुर्यां महासेनस्य भूपतेः।
सुताया रत्नमञ्जर्याः प्रतिच्छन्देन सा कृता ॥ ५८ ॥
पृष्टा सुदिनमेष्यामीत्युक्त्वा गत्वा पणेऽथ सः।
विक्रीय चारुवस्त्राणि व्यधात्पाथेयसूत्रणाम् ॥ ५९ ॥
ततोऽखण्डप्रयाणैः स गच्छन्नुज्जयिनीं ययौ।
तत्र गोपुरमध्यस्थो देव्या देवकुलेऽवसत् ॥ ६० ॥
अत्रान्तरे स शुश्राव पटहोद्घोषणामिमाम्।
यामिन्याश्चतुरो यामान् यो रक्षेन्मृतकं ह्यदः ॥ ६१ ॥
तस्मै ददाति दीनारसहस्रं वणिगीश्वरः।
मित्रानन्देन श्रुत्वेवं पृष्टो दौवारिकस्तदा ॥ ६२ ॥ (युग्मम्)
दीयतेऽतिप्रभूतं स्वं भोः कार्यं किमियत्यपि।
स आचख्याविंयं मारीविद्रुताऽस्त्यधुना पुरी ॥ ६३ ॥
अयं मारीकृतो यावच्छवः श्रेष्ठिगृहेऽभवत्।
तावदस्तमितः सूर्यः प्रतोली पिहिता ह्यसौ ॥ ६४ ॥
समर्थो रक्षितुं कोऽपि न मारीहतमित्यमुम्।
ततोऽस्य रक्षणे भद्र ! लभ्यते प्रचुरं धनम् ॥ ६५ ॥
कार्याणि धनहीनानां न सिध्यन्ति महीतले।
इति मित्रः स्वलाभार्थं शवरक्षां प्रपन्नवान् ॥ ६६ ॥
तस्येप्सितं धनस्यार्द्धमर्पयित्वा शवं च तम्।
शेषं प्रभाते दास्यामीत्युक्त्वाऽगादीश्वरो गृहे ॥ ६७ ॥

शाकिनीभूतवेतालोपसर्गेषु भवत्स्वपि ।
रचितं तेन तद्रात्रौ मृतकं धीरताजुषा ॥ ६८ ॥
प्रभाते स्वजनैस्तच्च मृतकं भस्मसात्कृतम् ।
धनं मार्गयतो मित्रानन्दस्य ददिरे न ते ॥ ६९ ॥
सोऽवदद्यदि राजाऽत्र महासेनो भविष्यति ।
ततो लप्स्ये धनमहमित्युक्त्वाऽगमदापणे ॥ ७० ॥
गृहीत्वा चारुवस्त्राणि दीनारैकशतेन सः ।
विधाय चोद्भटं वेषं वेश्यायाः सदनं ययौ ॥ ७१ ॥
वसन्ततिलकानाम्न्या रूपयौवनयुक्तया ।
अभ्युत्थानादिसत्कारो विदधे तस्य वेश्यया ॥ ७२ ॥
दत्तानि तेन चत्वारि दीनाराणां शतान्यथ ।
कुट्टिन्या हर्षिता सा चादिदेशेति सुतां निजाम् ॥ ७३ ॥
द्रष्टव्यो गौरवेणैष पुत्रुदारो नरस्त्वया ।
आदावेव धनं येन ममादायि प्रभूतशः ॥ ७४ ॥
ततः सा स्वयमेवास्य चक्रे स्नानादिसत्क्रियाम् ।
प्रदोषसमये वासगृहे तस्या ययावसौ ॥ ७५ ॥
धरायाताऽमरीकल्पा कल्पिताऽनल्पभूषणा ।
तत्र शय्यागते तस्मिन् गणिका सा समाययौ ॥ ७६ ॥
सोऽथ दध्यौ न विषयासक्तानामिह देहिनाम् ।
नूनं कार्याणि सिध्यन्तीति विचिन्त्याब्रवीच्च ताम् ॥ ७७ ॥
करोमि स्मरणां काञ्चिद् भद्रे ! पट्टं समानय ।
इत्युक्ते सहसाऽऽनीतः पट्टो हैममयस्तया ॥ ७८ ॥

तत्रोपविश्य निविडं कृत्वा पद्मासनं तथा ।
वस्त्रेणाच्छादयित्वाऽङ्गं सोऽस्थाद्बुद्धिमतां वरः ॥ ७९ ॥
गतेऽथ प्रथमे यामे रन्तुमभ्यर्थितस्तया ।
स तु मौनपरस्तस्थौ वृथा ध्यानेन शान्तवत् ॥ ८० ॥
एवं ध्यानपरस्यास्य सकलाऽपि गता निशा ।
प्रभाते स समुत्थाय देहचिन्ताकृते ययौ ॥ ८१ ॥
सङ्गावेऽथ तयाऽऽख्याति पुनः सा भणिताऽक्कया ।
सर्वथा सेवनीयोऽयं हे पुत्रि ! त्वयका नरः ॥ ८२ ॥
अस्मिंश्च कामिते चित्तं स्थिरमेतद्भविष्यति ।
अन्यथा भद्रिते शीर्षे तत्प्रसूनमिवास्थिरम् ॥ ८३ ॥
द्वितीयाऽपि निशा तस्यातिक्रान्तैवं तथाऽपरा ।
ततस्तं कुट्टिनी रुष्टा सोपालम्भमदोऽवदत् ॥ ८४ ॥
भद्रेमां मम पुत्रीं त्वं भूपानामतिदुर्लभाम् ।
विडम्बयसि किं नामानुरक्तामप्यकामयन् ॥ ८५ ॥
सोऽवदत्समये सर्वं करिष्याम्यक्क ! साध्वहम् ।
किं तु पृच्छामि राज्ञस्ते प्रवेशोऽस्ति गृहे नवा ॥ ८६ ॥
सोवाच वत्स ! मे पुत्री राज्ञश्चमरध(१)र्यसौ ।
तेन तस्य गृहे रात्रौ दिवा चाहमवारिता ॥ ८७ ॥
यद्येवं तस्य तनयामक्क ! त्वं रत्नमञ्जरीम् ।
जानासीत्युदिता तेन सोचे सा मत्सुतासखी ॥ ८८ ॥

---

(१) द -धा- ।

मित्रानन्दोऽवदत्तर्हि तदग्रे कथय त्वकम्।
भद्रे! गुणोत्करः पठ्यमानो यस्य श्रुतस्त्वया॥ ८९॥
जातानुरागया लेखो यस्य च प्रेषितो मुदा।
तस्येहामरदत्तस्याऽऽगतोऽस्ति सुहृदित्यलम्॥९०॥(युग्मम्)
प्रतिश्रुत्याथ तत्कार्यं सा तस्या अन्तिकं ययौ।
तया च हृष्टवदना दृष्टा पृष्टैवमब्रवीत्॥ ९१॥
अहं हि त्वत्प्रियोदन्तमद्य तुभ्यं निवेदितुम्।
आगताऽस्मि ततः स्मेरवदना नृपनन्दिनी॥ ९२॥
कोऽसौ मम प्रियं इति तयोक्ते सा न्यवेदयत्।
वृत्तान्तमखिलं तस्य मित्रानन्दमुखाच्छ्रुतम्॥ ९३॥
तच्छ्रुत्वा राजपुत्र्येवं दध्यौ धूर्त्तविजृम्भितम्।
सर्वमेतद् यतः कोऽपि वल्लभोऽद्यापि नास्ति मे॥ ९४॥
परं येनेदृशी कूटरचना विहिता विशा।
पश्यामि तमहं दृष्ट्येत्यालोच्याक्ता तयोदिता॥ ९५॥
गवाक्षेणामुना सोऽद्याऽऽनेतव्यः पुरुषस्त्वया।
मम प्रियस्य सन्देशवाचको लेखसंयुतः॥ ९६॥
आगत्य निजगेहे सा कुट्टिनी हर्षपूरिता।
तदुक्तं कथयामास मित्रानन्दस्य धीमतः॥ ९७॥
निनाय च निशायां तं द्वारे राजगृहस्य सा।
प्राकारसप्तदुर्लङ्घ्यमिदं तस्मै शशंस च॥ ९८॥
कन्यावासगृहं पृष्ट्वा मित्रोऽथ विससर्ज ताम्।
विद्युदुत्क्षिप्तकिरणेनाविशच्च नृपालये॥ ९९॥

प्राकारोल्लङ्घनं तं च कुर्वन्तं वीक्ष्य कुट्टिनी ।
महावीरोऽयमित्यन्तर्निवृत्ता स्वगृहं ययौ ॥ २०० ॥
मित्रानन्दोऽप्यथाऽऽरूढो राजपुत्र्या निकेतनम् ।
सुष्वाप साऽपि तद्वीरचर्यामालोक्य कैतवात् ॥ १ ॥
कटकं राजनामाङ्कं स तद्धस्तादुपाददे ।
चक्रे चुरिकया वीरो दक्षिणोरौ च लक्षणम् ॥ २ ॥
तेनैव विधिना सोऽथ निर्गत्य नृपमन्दिरात् ।
सुप्तो देवकुले क्वापि दध्यौ चैवं नृपात्मजा ॥ ३ ॥
न सामान्यः पुमानेष चरित्रेणामुना ध्रुवम् ।
तन्मया न कृतं साधु नायं सम्भाषितो यतः ॥ ४ ॥
अनया चिन्तया रात्रिं गमयित्वा निशात्यये ।
निद्रामवाप सा बाला स तु वीरनरस्तदा ॥ ५ ॥
उत्थाय द्वारदेशे च गत्वा भूपतिवेश्मनः ।
अहो अन्याय इत्युच्चैः पूत्करोति स्म बुद्धिमान् ॥ ६ ॥
राजादिष्टप्रतीहाराकारितो नृपसन्निधौ ।
गत्वा नत्वा नृपं मित्रानन्दोऽथैवं व्यजिज्ञपत् ॥ ७ ॥
प्रचण्डशासने देव ! त्वयि सत्यपि भूपतौ ।
वणिजा परिभूतोऽहमीश्वरेण विदेशगः ॥ ८ ॥
राज्ञा च '(१)कथमित्युक्तं कथयामास तस्य सः ।
द्रव्यलाभावसानां तां शबरक्षणजां कथाम् ॥ ९ ॥

---

(१) ख घ च ज किमितीत्युक्तः । ग ङ ट ढ कथमित्युक्तः ।

ततश्चाज्ञापितो राज्ञा रक्षकस्त्वयकाऽऽशु रे!।
सोऽत्र बध्वा दुराचारो वणिगानीयतामिति ॥ १० ॥
ज्ञातव्यतिकरः सोऽथ स्वयमेत्य नृपान्तिकम्।
दीनारानार्पयत्तस्य नृपस्यैवं शशंस च ॥ ११ ॥
तस्मिन् काले मया देव! शोकाकुलितचेतसा।
शबकृत्यविहस्तेन दत्तमस्य धनं न हि ॥ १२ ॥
लोकाचारेण दिवसत्रितयं विगतं [1]यतः।
द्रव्यदानविलम्बेन दोषः को नाम मे प्रभो! ॥ १३ ॥
निर्दोष इति भूपालो वणिजं विससर्ज तम्।
मित्रानन्दं च पप्रच्छ शबरक्षणजां कथाम् ॥ १४ ॥
सोऽवदद्देव! यद्यस्ति भवतोऽत्र कुतूहलम्।
तदैकमानसो भूत्वा शृणु त्वं कथयाम्यहम् ॥ १५ ॥
नन्वहं धनलोभेनाङ्गीकृत्य शबरक्षणम्।
यावदस्थामप्रमत्तो गृहीत्वा चुरिकां करे ॥ १६ ॥
गतेऽथ प्रथमे यामे रात्रेराविरभूत्तदा।
स्फोटयन्निव ब्रह्माण्डं प्रचण्डः फेरवीरवः ॥ १७ ॥
ज्वलद्दावानलज्वालाजालपिङ्गलरोमकाः।
क्षणाच्च परितः स्वस्य शृगालीर्दृष्टवानहम् ॥ १८ ॥
क्लीबजीवितनाशाभिस्ताभिरक्षुभिते मयि।
द्वितीये प्रहरे रात्रेः प्रादुरासन्निशाचराः ॥ १९ ॥

---

(१) द ततः।

अतीव भीषणाः कृष्णवर्णाः किलकिलोर्जिताः ।
मम सत्वसमीरेण ते प्रणष्टा घना इव ॥ २० ॥
क्व गमिष्यसि रे दासेति वदन्त्यः सकर्तिकाः ।
एत्य नष्टाश्च शाकिन्यस्तृतीयप्रहरे निशः ॥ २१ ॥
चतुर्थप्रहरे राजन् ! अप्सरस्सदृशाकृतिः ।
दिव्यांशुकाच्छादिताङ्गी नानाभरणभूषिता ॥ २२ ॥
मुक्तकेशा करालास्या ज्वालाभिः कर्त्तिकाकरा ।
मम पार्श्वेऽबला काचिदाययौ भयकारिणी ॥२३॥ (युग्मम्)
त्वयं नेष्यामि दुष्टाऽद्य भवन्तमिति वादिनीम् ।
तां विलोक्य मया राजन् ! सेयं मारीति चिन्तितम् ॥२४॥
ततोऽतिसविधीभूता धृता वामकरे क्षणात् ।
मया वामकरेणै[1]षोत्पाटिताऽन्येन शस्त्रिका ॥ २५ ॥
मोटयित्वा मम करं [2]बलाद्देव ! चचाल सा ।
मया क्षुरिकया यान्ती दक्षिणोरौ च लक्षिता ॥ २६ ॥
तस्थौ च कटकं तस्या ममैव हि करे प्रभो ! ।
अत्रान्तरेऽब्जिनीबन्धुरुदियाय दिवाकरः ॥ २७ ॥
तच्छ्रुत्वा विस्मितो राजा प्रोचे दर्शय तत्कटम् ।
मारीहस्ताद् गृहीतं यत् त्वया वीरशिरोमणे ! ॥ २८ ॥
परिधानांशुकग्रन्थिमध्यादाकृष्य तद् द्रुतम् ।
मित्रानन्दोऽर्पयामास कटकं भूपतेः करे ॥ २९ ॥

(१) ख ज त -वो- ।
(२) ख ट त बलादेव ।

स्वनामाङ्कं च तद्दृष्ट्वा स दध्यौ किमहो मम ।
कन्यकैवाभवन्मारी यत्तस्या भूषणं ह्यदः ॥ ३० ॥
देहचिन्ताऽपदेशेन ततश्चोत्थाय भूपतिः ।
गत्वा च कन्यकापार्श्वे प्रसुप्तां[1] तामलोकयत् ॥ ३१ ॥
दृष्ट्वा वामकरं तस्या गतालङ्करणं तथा ।
पट्टबन्धं व्रणस्थाने वज्राहत इवाभवत् ॥ ३२ ॥
अचिन्तयच्च वंशो मे चन्द्रमण्डलनिर्मलः ।
कलङ्कितोऽनया दुष्टकन्यया सर्वथा यतः ॥ ३३ ॥
नृशंसोऽसूनृताभाषी कुशीलश्चञ्चलाशयः ।
स्त्रीजनो जायते यत्र तत्कुलं न हि निर्मलम् ॥ ३४ ॥
न यावन्नगरीलोकं निखिलं मारयत्यसौ ।
तावत् केनाप्युपायेन कार्योऽस्या एव निग्रहः ॥ ३५ ॥
विचिन्त्यैवं वलित्वा चापृच्छन्मित्रं महीपतिः ।
भद्र ! किं साहसेनैव मृतकं रक्षितं त्वया ॥ ३६ ॥
अथवा मन्त्रशक्तिस्ते काचिदस्तीति सोऽवदत् ।
कुलक्रमागतो नाम मम मन्त्रोऽपि विद्यते ॥ ३७ ॥
कृत्वैकान्तमथाचख्यौ राजा यद् भद्र ! मे सुता ।
मारी, नास्त्यत्र सन्देहस्ततोऽस्या निग्रहं कुरु ॥ ३८ ॥
मित्रानन्दोऽवदद्वाक्यं घटते देव ! नेदृशम् ।
यत्कुमारी भवेन्मारी समुत्पन्ना कुले तव ॥ ३९ ॥

---

(१) ख घ ज झ -प्रामवलोकयत् ।

उवाच भूपतिर्ना[1]माघटमानं किमत्र भोः ! ।
मेघवृन्दोद्भवा विद्युद् भवेत् प्राणहरो न किम् ? ॥ ४० ॥
इतरः स्माह यद्येवं तदियं दृश्यतां मम ।
यतः साध्यामसाध्यां वा वेद्मि दृष्ट्वा[2] विलोक्य ताम् ॥ ४१॥
गत्वा[3] विलोकयेत्युक्तो राज्ञा तत्र जगाम सः ।
सुप्तोत्थिता कुमारी सा तमायान्तमलोकयत् ॥ ४२ ॥
दध्यौ चैवं नरः सोऽयं येन मे काटकं हृतम् ।
मन्ये त्वाऽऽज्ञापितो राज्ञा यन्निःशङ्कः[4] समेत्य[5]लम् ॥ ४३ ॥
तया दत्तासने सोऽथोपविश्यैवमवोचत ।
मया ह्यारोपितं सुभ्रु ! कलङ्कं [6]सुमहत् तव ॥ ४४ ॥
अर्पयिष्यति भूपालो मम त्वामद्य सुन्दरि ! ।
ततः स्थानं नयामि स्वं तव चेत् सम्मतं भवेत् ॥ ४५ ॥
नो चेदियत्यपि गते ऽकलङ्कां त्वां करोम्यहम् ।
त्वया जलाञ्जलिर्भद्रे ! मम देयस्तदा पुनः ॥ ४६ ॥
तच्छ्रुत्वाऽचिन्तयदसौ कन्या तद्गुणरञ्जिता ।
अहो अकृत्रिमप्रेमा कोऽप्यसौ पुरुषो मयि ॥ ४७ ॥

---

(१) ख घ ज झ -म घटते न किमत्र भोः ।
(२) ङ ञ ट -दृष्ट्वाऽव- ।
(३) ङ ञ ट -त्वाऽव- ।
(४) द -शङ्कं ।
(५) ङ -त्यसौ ।
(६) ज ञ ढ द सुमहत्तरम् ।

दुःखमप्युररीकृत्य श्रयणीयस्ततो मया।
सुलभो राज्यलाभोऽपि न तु स्नेहपरो जनः॥ ४८॥
ऊचे च सुभग! प्राणास्तवाऽऽयत्ता इमे मम।
त्वया [1]सहागमिष्यामि वेत्ति किं न भवानिदम्॥ ४९॥
अन्धो नरपतिश्चित्तं व्याख्यानं महिला जलम्।
तत्रैतानि हि गच्छन्ति नीयन्ते यत्र शिक्षितैः॥ ५०॥
ज्ञात्वा मनोरथान् सिद्धानिति मित्रो जगाद ताम्।
फेत्काराः सर्षपक्षेपे त्वया मोच्या नृपान्तिके॥ ५१॥
उपेत्य च नृपं प्रोचे सा मारी मम सद्महे।
प्राप्ता ढौकय किं त्वेकं भूपते! शीघ्रवाहनम्॥ ५२॥
तत्राऽधिरोप्य यामिन्यां त्वद्देशान्तं नयाम्य[2]हम्।
उदेष्यत्यन्तरा सूर्यश्चेन्मारी सा तथा स्थिता॥ ५३॥
ततो भीतेन राज्ञाऽस्य ढौकिता वडवा निजा।
वायुवेगवती प्राणप्रिया लोकहितैषिणा॥ ५४॥
सन्ध्याकाले च केशेषु गृहीत्वा सा समर्पिता।
तस्य तेनापि फेत्कारान् मुञ्चती हक्किताऽसकृत्॥ ५५॥
ततस्तां वडवारूढां पुरस्कृत्य चचाल सः।
राजाऽपि गोपुरं यावत् तावन्नित्य गृहं ययौ॥ ५६॥
मित्रानन्दमवादीत्साऽर्वत्यां त्वमपि सुन्दर!।
अस्यामारुह किं पादचारेण सति वाहने॥ ५७॥

---

(१) ट सह गमिष्यामि।
(२) ङ अ ण द -ष्यमूम्।

चणमेकमहं पद्मां यास्यामीति वदन्नसौ ।
तदर्थमर्थितो भूयः सीमां प्राप्तस्तया भृशम् ॥ ५८ ॥
मित्रः प्रोवाच हे सुभ्रु ! नात्मार्थं मयका त्वकम् ।
आनीता किं तु मित्रस्यामरदत्तस्य हेतवे ॥ ५९ ॥
मित्रव्यतिकरं चास्याः कथयित्वा न्यवेदयत् ।
न मे युक्तं त्वया सार्द्धमेकत्र शयनासनम् ॥ ६० ॥
तच्छ्रुत्वा राजपुत्री सा दध्यौ विस्मितमानसा ।
अहो अस्य महापुंसश्चरित्रं भुवनोत्तरम् ॥ ६१ ॥
पिता माता सखा भ्राता यदर्थं वच्यते नरैः ।
प्राप्ताऽपि कामिनी साऽहं येन नो कामिता सता ॥ ६२ ॥
सर्वोऽपि सहते क्लेशं स्वार्थसिद्धिपरायणः ।
परार्थसाधने कोऽपि विरलोऽङ्गीकरोति तम् ॥ ६३ ॥
चेतसा चिन्तयत्येवं[1] स्त्रीरत्नं रत्नमञ्जरी ।
पार्श्वे पाटलिपुत्रस्य निन्ये मित्रेण सा शनैः ॥ ६४ ॥
इतश्चामरदत्तोऽसौ [2]पूर्णे मासद्वयावधौ ।
अनागच्छति मित्रे च रत्नसारमदोऽवदत् ॥ ६५ ॥
तात ! मे नाययौ मित्रं काष्ठैः कारय तच्चिताम् ।
येन तद्दुःखदग्धोऽहं प्रवेक्ष्यामि हुताशने ॥ ६६ ॥
तच्छ्रुत्वाऽधिकदुःखार्त्तः स श्रेष्ठी पौरसंयुतः ।
क्रन्दन्नत्याग्रहेणास्य रचयामास तां चिताम् ॥ ६७ ॥

---

(१) ङ ग द -चिन्तयन्त्ये- ।
(२) ञ ग द पूर्णमासद्वयावधिः ।

[1]वह्नौ पार्श्वस्थितैः सर्वैर्नागरैर्भणितोऽथ सः।
भद्राद्यापि प्रतीक्षस्व येनेदमवधेर्दिनम्॥ ६८॥
एवमश्रुमुखे तस्मिन्निषिद्धमरणे जनैः।
अपराह्णे तया सार्द्धं मित्रस्तत्र समाययौ॥ ६९॥
आगच्छन्तं तमुद्वीक्ष्यामरदत्तः ससम्भ्रमः।
उत्थायाऽऽलिङ्गति स्माश्रुजलधौतमुखाम्बुजः॥ ७०॥
यत्तयोर्मित्रयोः सौख्यमभून्मिलितयोः किल।
तावेव वेदकौ तस्य नान्यस्तद्वक्तुमीश्वरः॥ ७१॥
मित्रानन्दोऽवदन्मित्र! तव चित्तस्य चौर्यसौ।
आनीताऽस्त्युररीकृत्य मया कष्टपरम्पराम्॥ ७२॥
इतरः स्माह बन्धो! त्वं सत्यनामा सदैव मे।
साधितेनामुनाऽर्थेन विशेषेणाभवः पुनः॥ ७३॥
[2]अपनाय्य चितैधांसि स्थाने तद्वाग्निसाक्षिकम्।
मित्रः कारयति स्माथ पाणिग्रहणमेतयोः॥ ७४॥
विलोक्य रत्नमञ्जर्या रूपं पौरगणोऽवदत्।
तन्नाश्चर्यं यदेषोऽस्याः प्रतिच्छन्देन मोहितः॥ ७५॥
वृत्तोद्वाहस्य तस्याथाऽमरदत्तस्य तत्र यत्।
सञ्जातं भाग्ययुक्तस्य तदितः श्रूयतां जनाः!॥ ७६॥
तस्मिन्नेव पुरेऽपुत्रो महीपालो व्यपद्यत।
चक्रे च राजलोकेन पञ्चदिव्याऽधिवासना॥ ७७॥

---

(१) ख त वह्निपार्श्वस्थितैः। ञ द वह्नौ पार्श्वस्थिते।

(२) भ अपनीय।

भ्रान्त्वा त्रिकचतुष्कादिस्थानेषु निखिले पुरे ।
तानि तत्र समाजग्मुः कुमारो यत्र विद्यते ॥ ७८ ॥
हयेन हेषितं द्राक् हस्तिना गुलगुलायितम् ।
चक्रे तस्योपरि च्छत्रं तस्थौ तत्र स्वयं तथा ॥ ७९ ॥
वीजितं चामराभ्यां च भृङ्गारेण विनिर्ममे ।
महीपत्या[1]भिषेकोऽस्य, पुण्यैः किं नाम नो भवेत् ॥ ८० ॥
ततस्तं शुण्डयोत्पाद्य गजः स्कन्धेऽध्यरोहयत् ।
विवेश नगरे सोऽथ सञ्जातानेकमङ्गलः ॥ ८१ ॥
पुरप्रवेशे तस्याथ मिलितो महिलाजनः ।
राजराज्ञोः स्वरूपं तं दृष्ट्वाऽन्योऽन्यमदोऽवदत् ॥ ८२ ॥
काचिज्जजल्प राज्ञोऽस्य रूपसम्पद[2]मुत्तमाम् ।
पश्य विश्वजनश्लाघ्यां हला ! रतिपतेरिव ॥ ८३ ॥
अन्याऽवादीत् किमन्यत्त्वं मुग्धे ! वर्णयसि स्फुटम् ।
देव्याः समानरूपाऽस्या न स्त्री त्रिभुवनेऽपि यत् ॥ ८४ ॥
अपरा स्माह यद्रूपमस्यास्त्रिभुवनोत्तरम् ।
तदेतत्प्रतिच्छन्देन मोहितोऽयमभून्नृपः ॥ ८५ ॥
इतरोचे हला ! पुण्यभागिन्येषा महीतले ।
यया विश्वजनश्रेष्ठो लब्ध एवंविधो धवः ॥ ८६ ॥
[3]प्रत्युतामन्ययोषाभिर्धन्यो येनेदृशी प्रिया ।
लब्धा विदेशगेनापि लक्ष्मीरिव मुरद्विषा ॥ ८७ ॥

---

(१) ज महीपट्टाभि- । ख ग महीपत्य- ।
(२) ग रूपसंपद उत्तमाः । (३) ग ट प्रत्युक्तमन्ययैषोऽपि ।

कृत्वा गाढोद्यमं येनानीतेयं मृगलोचना ।
तदस्य भाग्यवन् मित्रं श्लाघ्यमित्यपराऽवदत् ॥ ८८ ॥
जजल्पान्या किमेतं न श्रेष्ठिनं वर्णयस्यलम् ।
अविज्ञातोऽपि येनायं पुत्रवत् परिपालितः ॥ ८९ ॥
इत्यालापान् पुरस्त्रीणां शृण्वानः प्रीतमानसः ।
ययावमरदत्तोऽसौ द्वारे नृपतिवेश्मनः ॥ ९० ॥
स्तम्बेरमात्समुत्तीर्य्य विवेशाऽऽस्थानमण्डपे ।
उपाविशच्च तत्रैव नृपमण्डलसेवितः ॥ ९१ ॥
सा रत्नमञ्जरी देवी मित्रानन्दः सुहृत्तथा ।
निषेदतुर्नृपोपान्ते यथास्थानमथापरे ॥ ९२ ॥
चक्रे राज्याभिषेकोऽस्य सामन्तैर्मन्त्रिभिस्तथा ।
राज्ञा च विहिता पट्टराज्ञी सा रत्नमञ्जरी ॥ ९३ ॥
चक्रे सर्वाऽधिकारी च मित्रानन्दो [1]महामतिः ।
स्थापितश्च पितुः स्थाने रत्नसारो वणिग्वरः ॥ ९४ ॥
एवं कृत्वोचितं तेषां कृतज्ञैकशिरोमणिः ।
अखण्डशासनो राज्यं पालयामास तत्र सः ॥ ९५ ॥
राज्यकार्यरतोऽप्येवं मित्रानन्दः शवोदितम् ।
तन्मृत्युसूचकं वाक्यं विसस्मार कदापि न ॥ ९६ ॥
एकदा तेन भूपस्य कारणं तन्निवेदितम् ।
देशान्तरगतिः स्वस्य प्रार्थिता च पुनस्ततः ॥ ९७ ॥

---

(१) ट न्यमेष सः ।

प्रत्युक्तो भूभुजा सोऽपि मा कार्षीस्त्वं भयं सखे ! ।
दुष्टोऽपि स्थितयोरत्र कर्ता नौ व्यन्तरः स किम् ? ॥ ९८ ॥
मित्रानन्दोऽवदत् प्रत्यासन्नत्वेन मनो मम ।
अद्यापि दूयते दूरं तन्मां प्रेषय भूपते ! ॥ ९९ ॥
विचिन्त्योक्तं पुना राज्ञा यद्येवं गच्छ तत् सखे ! ।
नरैः प्रत्ययितैः सार्द्धं वसन्तपुरपत्तनम् ॥ २०० ॥
अङ्गीकृते तदादेशे विसृष्टोऽसौ महीभुजा ।
प्रेषिताश्च समं तेन शिक्षां दत्त्वेति पूरुषाः ॥ १ ॥
हंहो ! तत्र गतैः कैश्चिद् युष्मन्मध्यान् ममान्तिकम् ।
आगन्तव्यमिहैतस्य क्षेमवार्तां निवेदितुम् ॥ २ ॥
अथ मित्रे गते राजा तद्वियोगार्दितोऽपि सः ।
पुण्यलब्धां समं देव्या भुङ्क्ते स्म नृपतिश्रियम् ॥ ३ ॥
तेषां मध्यान्नृणां कोऽपि नाऽऽययौ भूभुजा ततः ।
अन्ये संप्रेषितास्तस्य शुद्धिज्ञानकृते नराः ॥ ४ ॥
प्रत्यागतैश्च तैः पुम्भिः कथितं नृपतेरदः ।
दृष्टोऽसौ तत्र नाऽस्माभिः वार्ताऽप्यस्य श्रुता न हि ॥ ५ ॥
ततः संभ्रान्तचित्तो राट् देवीमूचे कथं प्रिये ! ।
कर्तव्यं यन्न वार्ताऽपि श्रुता मित्रस्य हा ! मया ॥ ६ ॥
साऽऽख्यद् यद्येति कोऽप्यत्र ज्ञानी तत्तेन छिद्यते ।
सन्देहोऽयं प्राणनाथ ! हन्त नान्येन केनचित् ॥ ७ ॥
उद्यानपालकेनेति विज्ञप्तोऽत्रान्तरे नृपः ।
देवाऽऽयातोऽस्ति श्रीधर्मघोषसूरिः पुरे तव ॥ ८ ॥

अशोकतिलकोद्याने प्रासुकस्थण्डिले स्थितः ।
चतुर्ज्ञानधरो धर्मं लोकानामादिशत्यसौ ॥ ९ ॥
समयाऽऽगमनं तस्य श्रुत्वाऽसौ भक्तितत्परः ।
ययौ तद्वन्दनाहेतोः सामग्र्या प्रेयसीयुतः ॥ १० ॥
खड्गादिराजचिह्नानि मुक्त्वा गुर्वन्तिकं गतः ।
नत्वा सपरिवारं तं निषसाद यथास्थिति ॥ ११ ॥
गुरुरूचेऽत्र भोः ! स्वर्गापवर्गादिसुखैषिभिः ।
नष्टदुष्टाष्टकर्माऽयं कर्तव्यो धर्म एव हि ॥ १२ ॥
अत्रान्तरेऽशोकदत्तः पप्रच्छैवं वणिग्वरः ।
भगवन् ! कर्मणा केनाशोकश्रीर्दुहिता मम ॥ १३ ॥
अतीववेदनाऽऽक्रान्ता सर्वाङ्गेष्वभवत्ततः ।
चिकित्साश्च कृतास्तस्या रोगशान्तिर्बभूव न ॥१४॥(युग्मम्)
सूरिः प्रोचे भूतशालनगरे श्रेष्ठिनः प्रिया ।
साऽभवद् भूतदेवस्य नाम्ना कुरुमती पुरा ॥ १५ ॥
पीते सत्यन्यदा दुग्धे मार्जार्या, भणिता तया ।
स्नुषा देवमती नाम्नी गाढकोपवशादिदम् ॥ १६ ॥
शाकिन्या किं गृहीताऽसीर्यन्नारक्षि पयस्त्वया ।
साऽपि तद्वचसा भीतोत्कम्पिताङ्गी बभूव च ॥ १७ ॥
ततः सा दुष्टमातङ्ग्या शाकिनीमन्त्रयुक्तया ।
घात्ता [1]स्वकर्मकर्येव च्छलं लब्ध्वा झटित्यपि ॥ १८ ॥

(१) ङ ज ट ण स्वकर्मकार्यैव ।

ततस्तद्वेदनाक्रान्ता भिषग्भिः सा चिकित्सिता ।
दोषे तथाऽप्यशान्तेऽस्या योगी कोऽपि समाययौ ॥ १९ ॥
मन्त्रवादेऽमुनाऽऽरब्धेऽग्निना यन्त्रे च ताडिते[1] ।
मातङ्गी मुक्तकेशा सा तत्रागाद्वेदनाऽर्दिता ॥ २० ॥
[2]क्व गृहीता त्वयाऽसाविति पृष्टा योगिना पुनः ।
श्वश्रूदुर्वाक्यभीताङ्गी मयाऽऽत्तेति जगाद सा ॥ २१ ॥
[3]नीरोगाऽथ स्नुषा साऽभूच्छाकिनी सा विनाशिका ।
[4]योगिनो वचसा तस्य राज्ञा निर्वासिता पुरात् ॥ २२ ॥
कुरुमत्यपि लोकेन कालजिह्वेति जल्पिता ।
ततः सा संयतीपार्श्वे व्रतं जग्राह भावतः ॥ २३ ॥
विशुद्धं पालयित्वा तन्मृत्वाऽगादमरालयम् ।
ततश्च्युतेयं संजाता श्रेष्ठिंस्ते दुहिता सका ॥ २४ ॥
उक्ता नालोचितं पूर्वभवे दुर्वाक्यमेतया ।
यतस्तेनेयमाकाशदेवतादोषदूषिता ॥ २५ ॥

---

(१) श्रीमाणिक्यचन्द्रसूरिनिर्मिते शान्तिनाथचरित्रे तृतीयसर्गे—
विदित्वा शाकिनीदोषं मान्त्रिको यन्त्रमालिखत् ॥ २७९ ॥
कृत्वा समग्रां सामग्रीं यावत्तत्ताप्यतेऽग्निना ।

(२) ज किं ।

(३) ज द प्रभावाद्योगिनस्तस्य शाकिन्या सा स्नुषोज्झिता ।

(४) द सापि तद्वचसा शीघ्रं राज्ञा निर्वासिता पुरात् ।
ज सापि तद्वचसा राज्ञा मुक्ता कृतविजम्बणा ।

तामिहानय कन्यां त्वं श्रुत्वा येन वचो मम ।
असौ पूर्वभवं जातिस्मरणेन हि पश्यति ॥ २६ ॥
तस्मादुपद्रवादाशु मुच्यते सेति सूरिणा ।
कथिते श्रेष्ठिना निन्ये सा सद्यस्तत्पदान्तिकम् ॥ २७ ॥
नष्टाः सूरिप्रभावेण खगामिन्यः क्षणेन ताः ।
श्रुत्वा च चरितं स्वस्य जातिस्मृतिमवाप सा ॥ २८ ॥
जजल्प च प्रभो ! सत्यं यद् युष्माभिर्निवेदितम् ।
तदलं भववासेन परिव्रज्यां प्रयच्छ मे ॥ २९ ॥
गुरुः प्रोवाच ते भोगफलं कर्मास्ति संप्रति ।
भुक्ते तस्मिन् श्रमणी त्वं भविष्यसि शुभाशये ! ॥ ३० ॥
एवमस्त्विति तच्छ्रेष्ठी प्रतिपद्या'ऽऽययौ गृहम् ।
तद्दृष्ट्वा चिन्तयामास विस्मितः स महीपतिः ॥ ३१ ॥
अत्यद्भुतं भगवतो ज्ञानमस्य महीतले ।
प्रत्यक्षमिव येनोक्तं यद्वृत्तं पूर्वजन्मनि ॥ ३२ ॥
पप्रच्छ च प्रभो ! मित्रानन्दस्य सुहृदः कथाम् ।
ममाप्याख्याहि कृत्वा त्वं प्रसादमतुलं मयि ॥ ३३ ॥
गुरुणोक्तं महाराज ! त्वत्पार्श्वाच्चलितोऽथ सः ।
जलदुर्गमतिक्रम्य स्थलदुर्गे ययौ क्रमात् ॥ ३४ ॥
तत्रैकत्र गिरिनदीप्रपाते तस्थिवानसौ ।
तदा भोक्तुं निविष्टास्ते सर्वेऽपि तव सेवकाः ॥ ३५ ॥

---

(१) ण द -द्य यवौ ।

कस्याश्चिद् दैवदुर्योगात् पल्लेर्मध्यात् समागता ।
पपात तत्र भिल्लानां धाटी तावदतर्किता ॥ ३६ ॥
सर्वेऽपि पत्तयो भिल्लैः प्रचण्डैस्ते पराजिताः ।
मित्रानन्दः स एकाकी कान्दिशीकः पलायितः ॥ ३७ ॥
क्रिया दर्शयितुं वक्राम‍क्षमास्ते पदातयः ।
केऽपि क्वापि ययुः पार्श्वे भवतः कोऽपि नाऽऽययौ ॥३८॥
मित्रो गच्छन्नरण्येऽथ ददर्शैकं सरोवरम् ।
तत्र पीत्वा च पानीयं न्यग्रोधस्य तलेऽ[1]स्वपत् ॥ ३९ ॥
ततोऽसौ कृष्णसर्पेण निसृत्य वटकोटरात् ।
दष्टो दृष्टश्च तत्रैकेनागतेन तपस्विना ॥ ४० ॥
विद्याऽभिमन्त्रितजलाभिषिक्तसकलाङ्गकः ।
करुणाऽऽपन्नचित्तेन तेन जीवापितस्ततः ॥ ४१ ॥
पृष्टश्चैवं त्वमेकाकी प्रस्थितोऽसि क्व भद्रक ! ।
तेनापि कथिता वार्त्ता सत्या तस्य स्वकीयका ॥ ४२ ॥
स्वस्थानं तापसः सोऽगाद् दध्यौ मित्रोऽपि हा मया ।
संग्राममपि नो लब्धं सुखेन मरणं किल ॥ ४३ ॥
तन्मित्रसङ्गमस्यापि भ्रष्टोऽहं स्वकदाग्रहात् ।
अथवाऽद्यापि तत्पार्श्वे यामि किं चिन्तयाऽनया ॥ ४४ ॥
ततोऽसौ [2]चलितो मार्गे गृहीतस्तस्करैः पुनः ।
नीत्वा च निजपल्लीं तैर्विक्रीतो वणिगन्तिके ॥ ४५ ॥

---

(१) घ ण द -स्वपीत् ।

(२) क द वलितो- ।

सोऽपि पारसकूलाख्ये देशे गन्तुमना वणिक्।
उज्जयिन्यां पुरि प्राप्तोऽन्यदाऽवात्सीच्च तद्बहिः॥ ४६॥
तत्र रात्रावसौ मित्र: कथञ्चिद् गतबन्धन:।
पुर्यां निर्द्धमनेनान्त: प्रविवेश तदा पुन:॥ ४७॥
तस्करोपद्रुता साऽभूत् ततो राज्ञा नियोजित:।
आरक्षको विशेषेण चौरनिग्रहकर्मणि॥ ४८॥ (युग्मम्)
प्रविशंश्चौरवत् तेन मित्रानन्दो निरीक्षित:।
बद्धश्च केकिबन्धेन विपरीतविधेर्वशात्॥ ४९॥
यष्टिमुष्ट्यादिभिर्घातैस्ताडयित्वा च निष्ठुरम्।
वधार्थं स्वमनुष्याणामारक्षेण समर्पित:॥ ५०॥
अयं सिप्रानदीतीरे वटवृक्षे महीयसि।
उद्बध्य वध्यो युष्माभिरिति चाज्ञापिता इमे॥ ५१॥
ततस्तैर्नीयमानोऽसौ मनस्येवं व्यचिन्तयत्।
जातं तद्वचनं सत्यं यच्छवेनोदितं पुरा॥ ५२॥
यत्र वा तत्र वा यातु यद्वा तद्वा करोत्वसौ।
तथाऽपि मुच्यते प्राणी न पूर्वकृतकर्मणा॥ ५३॥
विभवो निर्धनत्वं च बन्धनं मरणं तथा।
यत्र यस्य यदा लभ्यं तस्य तत्र तदा भवेत्॥ ५४॥
याति दूरमसौ जीवोऽपायस्थानाद्भयद्रुत:।
तत्रैवाऽऽनीयते भूयोऽहमिव प्रौढकर्मणा॥ ५५॥
मा कार्षी: कोपमेतेषु रे जीव! वधकेष्वपि।
यदीच्छसि परत्रापि सुखलेशं त्वमात्मन:॥ ५६॥

एवं विचिन्तयन्नेष तैरारक्षकपूरुषैः ।
तत्रोद्बद्धो वटे नीत्वाऽपराधरहितोऽप्यहो ! ॥ ५७ ॥
अन्यदा रममाणानां गोपानां दैवयोगतः ।
उत्प्लुत्योन्नतिकाऽविक्षत् मुखे तस्यापि पूर्ववत् ॥ ५८ ॥
तत् सूरिवदनाच्छ्रुत्वाऽमरदत्तो महीपतिः ।
स्मारं स्मारं गुणग्रामं तस्यैवं व्यलपन्मुहुः ॥ ५९ ॥
हा मित्र ! निर्मलस्वान्त ! हा परोपकृतौ रत ! ।
हा प्रशस्यगुणव्रात ! हा भ्रातः ! क्व गतोऽसि हा ! ॥६०॥
देवी च विललापैवं हा देवर ! सखिप्रिय ! ।
सुविचार ! गुणाधार ! निर्विकार ! क्व तिष्ठसि ॥ ६१ ॥
यदाऽहं भवताऽऽनीता तदाऽनेके विनिर्मिताः ।
उपायाः स्वविपत्तौ ते क्व गता हा महामते ! ॥ ६२ ॥
उवाच सप्रियं भूपं विलपन्तमदो गुरुः ।
शोकं मा कुरु राजेन्द्र ! भवभावं विभावय ॥ ६३ ॥
न चतुर्गतिकेऽप्यस्मिन् संसारे परमार्थतः ।
सौख्यं शरीरिणामस्ति किन्तु दुःखं निरन्तरम् ॥ ६४ ॥
स कोऽपि नास्ति संसारे मृत्युना यो न पीडितः ।
सिद्धमार्गममुं ज्ञात्वा कः शोकं कुरुते सुधीः ॥ ६५ ॥
शोकाऽऽवेशं परित्यज्य राजन् ! धर्मोद्यमं कुरु ।
येनेदृशानां दुःखानां भाजनं नोपजायसे ॥ ६६ ॥
राज्ञा प्रोचे करिष्यामि धर्मं मे कथ्यतां परम् ।
मित्रानन्दस्य जीवोऽसौ कुत्रोत्पन्नो मुनीश्वर ! ॥ ६७ ॥

सूरिः प्रोवाच ते देव्याः सोऽस्याः कुक्षौ समागतः।
सुतत्वेन यतस्तेन भावना भाविता तदा ॥ ६८ ॥
जातः कमलगुप्ताख्यस्तव पुत्रः सुविक्रमः।
पूर्वं कुमारतां प्राप्य क्रमाद्राजा भविष्यति ॥ ६९ ॥
पुनः पप्रच्छ भूपालः कथं तस्य महात्मनः।
जाता निरागसोऽप्येवं तस्करस्येव पश्चता ॥ ७० ॥
कलङ्कसम्भवो देव्याः कथं वा समभूत् प्रभो!।
मम बन्धुवियोगश्चाबाल्यादप्यभवत् कथम् ॥ ७१ ॥
स्नेहोऽधिकतरोऽस्माकं कथं वा भगवन्! वद।
इति पृष्टो मुनीन्द्रस्तु ज्ञात्वा ज्ञानेन सोऽवदत् ॥ ७२ ॥
इतो भवात् तृतीये त्वं भवे क्षेमङ्कराभिधः।
आसीः कौटुम्बिको राजन्! सत्यश्रीस्तस्य गेहिनी ॥ ७३ ॥
चण्डसेनाभिधः कर्मकरः कर्मक्रियापटुः।
बभूव च तयोर्भक्तोऽनुरक्तो विनयान्वितः ॥ ७४ ॥
तत्क्षेत्रे सोऽन्यदा कर्म कुर्वाणः कञ्चनाध्वगम्।
परक्षेत्रे धान्यशम्बा[1] गृह्णन्तं समलोकयत् ॥ ७५ ॥
ऊचे चैनमहो चौरमुल्लम्बय तराविति।
न क्षेत्रस्वामिना तस्य विदधे किञ्चनापि तु ॥ ७६ ॥
दूनस्तद्वचसा सोऽथाध्वगः कर्मकृताऽपि तत्।
बद्धं क्रुधा चेष्टितेन कर्म दुर्वाक्यसम्भवम् ॥ ७७ ॥

---

(१) ज ण द -शिखा।

वध्वाः सत्यश्रियस्तस्या भुञ्जानाया गृहेऽन्यदा ।
उत्तालायाः कथमपि कवलो व्यलगद् गले ॥ ७८ ॥
सोचे सत्यश्रिया पापे ! निशाचरि ! न भुञ्जसे ।
कवलैर्लघुभिः किं त्वं यथा नो विलगेद्गले ॥ ७९ ॥
अन्येद्युः कर्मकृत् सोऽथ स्वामिनोक्तो यथाऽद्य भोः ! ।
ग्रामेऽमुष्मिन् प्रयाहीति कारणेनामुना त्वकम् ॥ ८० ॥
सोऽवदद् व्याकुलोऽद्याहं बन्धूनां मिलनेन हि ।
कुपितेन च तेनोक्तं स्वजना मा मिलन्तु ते ॥ ८१ ॥
अत्रान्तरे मुनिद्वन्द्वं गृहे तस्य समागतम् ।
दानमस्मै प्रदेहीति भणिता चामुना प्रिया ॥ ८२ ॥
सुपात्रमिति हर्षेण तया तत्प्रतिलाभितम् ।
प्रासुकैर्भक्तपानाद्यैरकृताकारितैस्तथा ॥ ८३ ॥
दृष्ट्वा कर्मकरोऽप्येतौ धन्यौ याभ्यां महामुनी ।
काले निजगृहायातौ भक्तितः प्रतिलाभितौ ॥ ८४ ॥
अत्रान्तरेऽपतत् तेषां त्रयाणामुपरि क्षणात् ।
क्षणिका तेन पञ्चत्वं सममेव गता हि ते ॥ ८५ ॥
सौधर्मकल्पे देवत्वं प्राप्ताश्च प्रीतिनिर्भराः ।
ततः क्षेमङ्करस्युत्वा त्वमभूर्जगतीपते ! ॥ ८६ ॥
जीवः सत्यश्रियः सेयं सञ्जाता रत्नमञ्जरी ।
जीवः कर्मकरस्याभूत् मित्रानन्दः सखा तव ॥ ८७ ॥
बद्धं यद् येन दुष्कर्म वचसा पूर्वजन्मनि ।
तत्तस्योपस्थितं राजन् ! युष्माकमिह जन्मनि ॥ ८८ ॥

ततः पूर्वभवे राजन् ! यद्वसद्भिर्निबध्यते ।
[1]रुदद्भिर्वेद्यतेऽवश्यं तत्कर्मेह शरीरिभिः ॥ ८९ ॥
तन्निशम्य महीपोऽसौ मुमूर्च्छ प्रियया सह ।
तत्पूर्वविहितं सर्वं जातिस्मृत्या विवेद [2]सः ॥ ९० ॥
ऊचे च यत्प्रभो ! प्रोक्तं युष्माभिर्ज्ञानभास्करैः ।
तज्जातिस्मरणेनाभूत् प्रत्यक्षमधुनाऽपि मे ॥ ९१ ॥
तदेतस्यामवस्थायां विद्यते यस्य योग्यता ।
कृत्वा प्रसादं युष्माभिः स धर्मो मम कथ्यताम् ॥ ९२ ॥
गुरुः प्रोवाच सञ्जाते तनये ते महीपते ! ।
प्रव्रज्या भवितेदानीं गृहिधर्मस्तवोचितः ॥ ९३ ॥
ततो द्वादशभेदेन गृहिधर्मो विवेकिना ।
प्रपन्नोऽमरदत्तेन भूभुजा प्रियया सह ॥ ९४ ॥
पुनः पप्रच्छ भूपालो यत्तदा तेन जल्पितम् ।
मृतकेन तदाख्याहि कारणं विस्मयोऽत्र मे ॥ ९५ ॥
गुरुणोक्तमसौ पान्थः [3]शम्बाग्राही महीपते ! ।
[4]मृत्वा भ्रान्त्वा भवं तत्र वटेऽभूद् व्यन्तरः क्रमात् ॥ ९६ ॥
मित्रानन्दं समुद्वीक्ष्य स्मृत्वा वैरं च तत्कृतम् ।
अवतीर्य्य शवस्यास्ये तेन तज्जल्पितं वचः ॥ ९७ ॥

---

(१) घ ङ ज थ रटद्भि- ।
(२) ङ ट ण थ द च ।
(३) क ण द सिङ्गा- ।
(४) ण द विपद्य व्यन्तरो जज्ञे वटे तस्मिन् स्वकर्मणा ।

इत्थं विच्छिन्नसन्देहोऽमरदत्तो महीपतिः ।
सूरिं नत्वा स्वसदनमाययौ सपरिग्रहः ॥ ६८ ॥
अज्ञानमोहितप्राणिप्रतिबोधविधौ रतः ।
धर्मघोषमुनीन्द्रोऽपि विजहार महीतले ॥ ६९ ॥
समये रत्नमञ्जर्यां देव्याः सूनुरजायत ।
तदेव समभूत् तस्य नाम यद् गुरुणोदितम् ॥ ४०० ॥
धात्रीभिः पालितः सोऽथ समतिक्रान्तशैशवः ।
समधीतकलो विश्वम्भराधारक्षमोऽभवत् ॥ १ ॥
स एव सुगुरुस्तत्र पुनरन्येद्युराऽऽययौ ।
उद्यानपालकस्तस्याऽऽगतिं राज्ञे शशंस च ॥ २ ॥
निवेश्य तनयं राज्ये ततोऽसौ प्रियया सह ।
गुरूणामन्तिके तेषां परिव्रज्यामुपाददे ॥ ३ ॥
राज्ञः सपरिवारस्य दत्त्वा दीक्षामथो गुरुः ।
तस्याऽन्येषां च बोधार्थं शिक्षामेवंविधां ददौ ॥ ४ ॥
भवाम्भोधिपतज्जन्तुनिस्तारणतरी क्षमा ।
कथञ्चित् पुण्ययोगेन प्रव्रज्या प्राप्यतेऽङ्गिभिः ॥ ५ ॥
प्रव्रज्यां प्रतिपद्यापि स्वर्यके विषयैषिणः ।
जिनरक्षितवद् घोरे ते पतन्ति भवार्णवे ॥ ६ ॥
स्वर्यके निरपेक्षास्तु विषयेष्वर्थिता अपि ।
जिनपालितवत्तेऽत्र भवन्ति सुखभाजिनः ॥ ७ ॥
पृष्टो राजर्षिणा तेन ततः कथयति स्म सः ।
सूरिः सिद्धान्तकथितां भविष्यन्तीं तयोः कथाम् ॥ ८ ॥

चम्पापुर्यां प्रसिद्धायां जितशत्रुरभूनृपः ।
बभूव धारिणी नाम्नी तत्प्रिया रूपशालिनी ॥ ९ ॥
अभवत्तत्र माकन्दी नाम्ना श्रेष्ठी महाधनः ।
प्रशान्तः सरलस्त्यागी बन्धुकैरवचन्द्रमाः ॥ १० ॥
[1]भद्रा नाम्नी च तद्भार्या [2]तत्सुतौ क्रमजावुभौ ।
जिनपालितनामाऽऽद्यो द्वितीयो जिनरक्षितः[3] ॥ ११ ॥
यानमारुह्य कुर्वन्तौ यात्रां परदेशे गताऽऽगतम् ।
वारानेकादशामूभ्यां निस्तीर्णः सरितां पतिः ॥ १२ ॥
अर्जितं हि धनं भूरि ततस्तावतिलोभतः ।
गन्तुकामौ पुनस्तत्रापृच्छतां पितरं निजम् ॥ १३ ॥

---

(१) ट थ सद्धर्मकर्मनिपुणो गुरौ देवे च भक्तिमान् ।
दानशीलतपोभावधर्मं करोत्यनारतम् ॥ ११ ॥
भद्रा नाम्नी च तद्भार्या रूपलावण्यसंयुता ।
सतीत्वं पालयन्ती सा विनयादिगुणान्विता ॥ १२ ॥
तत्कुक्षिसम्भवौ शान्तौ तनयौ क्रमजावुभौ । इत्येवं पाठः ।

(२) अ ग ट तत्पुत्रौ ।

(३) इतिश्लोकानन्तरं ट थ पुस्तके—
विद्याविनयसौन्दर्यलावण्यादिगुणाञ्चितौ ।
शैशवाद् यौवनं प्राप्तौ पित्रा तौ परिणायितौ ॥ १४ ॥
द्विसप्ततिकलायुक्तौ द्रव्योपार्जनतत्परौ ।
स्वदेशे परदेशे च यातायातौ सदैव तौ ॥ १५ ॥ इत्येवं पाठः ।

सोऽवदद् विद्यतेऽग्रेऽपि 'हे वत्सौ! प्रचुरं धनम्।
निजेच्छया त्यागभोगौ तेनैव कुरुतं युवाम्॥ १४॥
इयं च द्वादशी वेला भवेत् सोपद्रवाऽप्यसौ।
ततो न युज्यते वार्द्धौ प्रयातुमिति मे मतिः॥ १५॥
अथ तावूचतुस्तात! मा वादीरीदृशं वचः।
भाविन्येषाऽपि नौयात्रा क्षेमेण त्वत्प्रसादतः॥ १६॥
ततस्तेन विसृष्टौ तावत्याग्रहपरायणौ।
क्रयाणकं जगृहतुर्गणिमादि चतुर्विधम्॥ १७॥
सामग्रीं सकलां कृत्वा जलादीनां च संग्रहम्।
यानमारुह्य चार्णोधौ ततः प्रविशतः स्म तौ॥ १८॥
तयोर्महासमुद्रान्तर्गतयोरभवत् क्षणात्।
अकालदुर्दिनं व्योम्नि जगर्ज च बलाहकः॥ १९॥
विललासासकृद् विद्युदूर्मयश्च जजृम्भिरे।
वातश्च प्रबलो जज्ञे यानं तेन ननर्त तत्॥ २०॥
स्फुटितं च क्षणादेव विधुरेऽधीरचित्तवत्।
विपन्नस्तद्गतो लोकस्तौ यानाधिपती पुनः॥ २१॥
लब्ध्वा फलहकं किञ्चित् तद् गाढं परिरभ्य च।
तीरमासेदतू रत्नद्वीपस्य दिवसैस्त्रिभिः॥ २२॥ (युग्मम्)।
नालिकेरीफलैस्तत्र प्राणयात्रां विधाय तौ।
तत्तैलाभ्यङ्गयोगेन रूढदेहौ बभूवतुः॥ २३॥

---

(१) क भ ट य तनयौ।

ततस्तत्राऽऽययौ रत्नद्वीपदे[१]वीति देवता ।
नृशंसा निर्घृणा पाणौ कृपाणं बिभ्रती शितम् ॥ २४ ॥
ऊचे चैवमहो सार्द्धं मया विषयसेवनाम् ।
चेद् युवां कुरुथः प्राणकुशलं वां ततो भवेत् ॥ २५ ॥
अन्यथाऽनेन खड्गेन शिरश्छेत्स्यामि निश्चितम् ।
इत्युक्ते भयभीताङ्गौ तावप्येवं जजल्पतुः ॥ २६ ॥
भिन्नप्रवहणावावां देवि ! त्वां शरणाऽऽश्रितौ ।
यदादिशसि किञ्चित्त्वं कर्तास्वस्तदसंशयम् ॥ २७ ॥
प्रासादमात्मनो नीत्वा तौ ततः प्रीतमानसा ।
अपजह्रे तयोरङ्गात् पुद्गलानशुभानसौ ॥ २८ ॥
बुभुजेऽथ समं ताभ्यां स्वैरं वैषयिकं सुखम् ।
ताभ्यां सुधाफलाहारं ददौ च प्रतिवासरम् ॥ २९ ॥
एवं च तस्थुषोर्यावद् गताः कत्यपि वासराः ।
तयोस्तत्रान्यदा तावत् तयैवं भणिताविमौ ॥ ३० ॥
सुस्थितेनाऽहमादिष्टाऽधिष्ठात्री लवणोदधेः ।
यथा त्रिः सप्तकृत्वस्त्वं भद्रे ! शोधय वारिधिम् ॥ ३१ ॥
तृणकाष्ठाशुचिप्रायं भवेद् यत् तत्र किञ्चन ।
सर्वं नीत्वा तदेकान्ते परित्याज्यं ममाज्ञया ॥ ३२ ॥
ततस्तत्र मया गम्यं युवामत्रैव तिष्ठतम् ।
कुर्वन्तौ सत्फलैरेभिः प्राणवृत्तिं शुभाशयौ ॥ ३३ ॥

---

(१) च-देव्यधिदेवता ।

कथञ्चिद्विजनत्वाद्वां यद्यत्रोत्पद्यतेऽरतिः ।
पूर्वदिग्वनखण्डे तद्गन्तव्यमपशङ्कितम् ॥ ३४ ॥
सर्वदाऽवस्थितौ तत्र ग्रीष्मप्रावृट्सुसंज्ञितौ ।
उभावृतू विनोदाय युवयोरपि भाविनौ ॥ ३५ ॥
न चेत् तत्राऽपि वां चित्तं रमेत कथमप्यहो ।
तदोत्तरवनखण्डे गन्तव्यं हि ममाज्ञया ॥ ३६ ॥
तत्राप्यवस्थितौ नित्यं शरद्धेमन्तनामकौ ।
भविष्यत ऋतू नाम स्वाधीनौ युवयोरपि ॥ ३७ ॥
तत्राऽपि नो रतिश्चेद्वां तत्प्रतीचीवनान्तरे ।
गम्यं तत्राऽपि शिशिरवसन्ताख्यावृतू स्थिरौ ॥ ३८ ॥
ततः प्रासाद एवाऽत्राऽऽगम्यमौत्सुक्यसम्भवे ।
दक्षिणस्यां वनेऽमुष्मिन् गन्तव्यं न कथञ्चन ॥ ३९ ॥
यतस्तत्रासितच्छायो भुग्नकायो द्विजिह्वकः ।
अस्ति दृष्टीविषः सर्पो वेणीभूतोऽवनिस्त्रियः ॥ ४० ॥
एवमुक्त्वा ययावेषा माकन्दितनयौ च तौ ।
वनखण्डत्रये तस्मिन् गच्छतः स्म पुरोदिते ॥ ४१ ॥
अथाचिन्तयतां चैवं दक्षिणस्यां दिशो वने ।
पौनःपुन्येन गच्छन्तौ तयाऽऽवां वारितौ कथम् ॥ ४२ ॥
चिन्तयित्वेति साशङ्कौ [१]यावत्तौ तत्र गच्छतः ।
प्रविवेश तयोस्तावद् घ्राणे गन्धः सुदुःसहः ॥ ४३ ॥

---

(१) ग यावत्तौ दक्षिणां गतौ । ज द यावत्तत्रेयतुस्तकौ ।

स्थगयित्वोत्तरीयेण नासारन्ध्रे ततश्च तौ ।
राशिं नरकरङ्काणां वने तस्मिन्नपश्यताम् ॥ ४४ ॥
भयभीतौ विशेषेणाऽऽलोकयन्तावदो वनम् ।
नरमेकं च तौ प्रेक्षाञ्चक्राते शूलिकागतम् ॥ ४५ ॥
जीवन्तं विलपन्तं च दृष्ट्वा पप्रच्छतुश्च तम् ।
कस्त्वं भद्र ! कथं वा तेऽवस्थेयं के त्वमी शवाः ॥ ४६ ॥
सोऽप्यवोचत [1]कायन्दीपुर्वास्तव्योऽस्म्यहं वणिक् ।
भग्नं वारिनिधौ यानं वाणिज्येनाऽऽगतस्य मे ॥ ४७ ॥
[2]ततश्चेहागतो रत्नद्वीपदेव्याऽभिकामितः ।
स्तोकापराधेऽप्यन्येद्युस्तयैवं निहितोऽस्म्यहम् ॥ ४८ ॥
तयैवं [3]विहताश्चैतेऽनया प्रक्रियया शवाः ।
तद् युवां कुत आयातौ प्राप्तौ चास्या गृहे कथम् ॥ ४९ ॥
ततस्तावात्मनो वार्तां निवेद्य तमपृच्छताम् ।
भद्र ! नौ जीवनोपायः कोऽप्यस्त्येवंस्थिते सति ॥ ५० ॥
सोऽवदच्छैलको नाम्ना यक्षः पूर्ववनेऽस्ति भोः ! ।
सोऽश्वरूपधरः पर्वदिनेष्वेवं प्रजल्पति ॥ ५१ ॥
कं रक्षामि नरं कं वा विपदं तारयाम्यहम् ।
तद् गत्वा यक्षराजं तं भक्त्याऽऽराधयतं युवाम् ॥ ५२ ॥

---

(१) ङ ज, काकन्दीपुर्यां वास्तव्योऽहं वणिक्। ज ञ ट ठ ढ ण त थ द, कायन्दी-पुर्य्यम्वानामहं वणिक्। च, कायन्दीपुर्यस्त्यस्यामहं वणिक्।

(२) ङ ञ ण इतश्चे-

(३) ण निहता-

उद्घोषणायां जातायामावां रक्षेति जल्पतम् ।
इति शिक्षां तयोर्दत्त्वा स नरः संस्थितस्ततः ॥ ५३ ॥
पूजयामासतुः पुष्पैर्यक्षं गत्वा च तत्र तौ ।
आवां निस्तारयेत्याशु तदुक्तौ च जजल्पतुः ॥ ५४ ॥
उवाच शैलको निस्तारयिष्यामि युवामहम् ।
एकं त्ववहितौ भूत्वा वाक्यं संशृणुतं मम ॥ ५५ ॥
युवयोर्गच्छतोः पृष्ठे देवता सा समेष्यति ।
सानुरागसकामानि जल्पिष्यति वचांस्यपि ॥ ५६ ॥
अनुरागं ततस्तस्यां युवां यदि करिष्यथः ।
ततश्चोल्लालयित्वाऽहं प्रक्षेप्स्यामि महोदधौ ॥ ५७ ॥
यदि वा निरपेक्षौ हि तस्यां ननु भविष्यथः ।
ततः क्षेमेण चम्पायां प्रापयिष्यामि निश्चितम् ॥ ५८ ॥

॥ किं बहुना ॥

संमाननं न दृष्ट्याऽपि तस्याः कार्यं कथञ्चन ।
न भेत्तव्यं भयं तस्यां दर्शयन्त्यामपि स्फुटम् ॥ ५९ ॥
व्यवस्थयाऽनया त्वं भोः ! शक्तौ निर्वाहितुं यदि ।
तन्ममाऽऽरूहतं पृष्ठं शीघ्रं येन नयाम्यहम् ॥ ६० ॥
ततस्तत्पृष्ठमारूढौ तावङ्गीकृत्य तद्वचः ।
उत्पत्य नभसा सोऽपि ययौ मध्येमहोदधेः ॥ ६१ ॥
अत्रान्तरे च देवी साऽपश्यन्ती तौ स्ववेश्मनि ।
बभ्राम वनखण्डेषु तत्राऽप्येतौ ददर्श न ॥ ६२ ॥

ततो ज्ञानोपयोगेन ज्ञात्वा तद्गमनं तयोः ।
दधावे खड्गमादाय पृष्ठे कोपपराऽसकौ ॥ ६३ ॥
दृष्ट्वा च तावुवाचैवं रे ! किं याथो विमुच्य माम् ।
पुनरागच्छतं स्वस्य जीवितं वाञ्छतो यदि ॥ ६४ ॥
नोचेदनेन खड्गेन पातयिष्यामि वां शिरः ।
तयेत्युक्तेऽथ यक्षेण भणितौ ताविदं पुनः ॥ ६५ ॥
मम पृष्ठे स्थितावस्या मा भैष्टं भोः ! कथञ्चन ।
इति संधीरितावेतौ स्थिरचित्तौ बभूवतुः ॥ ६६ ॥
ततोऽनुकूलवाक्यानि जजल्पैवमसौ यथा ।
मां मुक्त्वैकाकिनीं दीनां क्व प्रियौ प्रस्थितौ युवाम् ॥ ६७ ॥
इत्यादिदीनवचनैस्तया भणितयोरपि ।
न चचाल तयोश्चित्तं यक्षावष्टम्भशालिनोः ॥ ६८ ॥
ततोऽसौ भेदनिष्णाता प्रत्यूचे जिनरक्षितम् ।
मम प्रियो विशेषेण त्वमेवासि महाशय ! ॥ ६९ ॥
ईक्षणाऽऽलापसंमानक्रियासाम्येऽपि देहिनाम् ।
चित्ताह्लादकरं प्रेम कस्मिंश्चिदपि जायते ॥ ७० ॥
एवं ममाऽपि कुर्वत्या युवाभ्यां सह सङ्गतिम् ।
जिनरक्षित ! सद्भावे स्नेहस्त्वय्येव निश्चलः ॥ ७१ ॥
तदेहि देहि हे कान्त ! ममैकान्तरतेः सुखम् ।
अन्यथाऽहं मरिष्यामि त्वद्वियोगरुजाऽर्दिता ॥ ७२ ॥
नाथानाथां म्रियमाणां दृष्ट्वा मां किं न वीक्षसे ।
ददाति रागिणी प्राणानित्यर्थे संशयो नु किम् ॥ ७३ ॥

तत्कूटमोहितः सोऽथ तत् सत्यमिति चिन्तयन् ।
दृष्ट्याऽऽलोकयते स्मास्या दुर्गतेरिव संमुखम् ॥ ७४ ॥
यक्षेणोल्लालयित्वाऽथ चिप्तः सोऽथ स्वपृष्ठतः ।
तया नीरमसंप्राप्तस्त्रिशूलेन प्रतीच्छितः ॥ ७५ ॥
लभस्व पाप ! रे सद्यो मम वञ्चनजं फलम् ।
इत्युदित्वा च खड्गेन खण्डयित्वा निपातितः ॥ ७६ ॥
ततश्च कूटकपटरचनानाटिका नटी ।
प्रत्याययितुमारेभे चाटुभिर्जिनपालितम् ॥ ७७ ॥
यक्षेण भणितः सोऽथ यद्यस्या वचने रुचिः ।
भविष्यति गतिस्तत्ते कनिष्ठस्येव निश्चितम् ॥ ७८ ॥
जातो निश्चलचित्तोऽसौ तं कूटमवधूय तत् ।
क्षेमेण सह यक्षेण प्राप्तः चम्पापुरीं निजाम् ॥ ७९ ॥
वलिता व्यन्तरी साऽथ यक्षोऽपि वलितः सकः ।
क्षामितः कृतकृत्येन श्रेष्ठिपुत्रेण भक्तितः ॥ ८० ॥
गेहे गत्वा स्वलोकस्य मिलितो जिनपालितः ।
कथयामास तद्बन्धुमरणं शोकसङ्कुलम्[1] ॥ ८१ ॥
मृतकार्याणि तस्याऽथ माकन्दी स्वजनान्वितः ।
विधाय पालयामास गृहवासं सुतश्च सः ॥ ८२ ॥
अन्यदा समवासार्षीत् तत्र वीरजिनेश्वरः ।
तं नन्तुं जग्मतुश्चैतौ माकन्दिजिनपालितौ ॥ ८३ ॥

---

(१) ङ च छ शोकसंकुलः ।

श्रुत्वा तदन्तिके धर्मं प्रतिबुद्धौ महाशयौ ।
जातव्रतपरीणामौ जिनं नत्वेयतुर्गृहम् ॥ ८४ ॥
पौत्रे भारं कुटुम्बस्य विन्यस्य सुतसंयुतः ।
स श्रेष्ठी परिवव्राज श्रीवीरजिनसन्निधौ ॥ ८५ ॥
पित्रा समन्वितः सोऽथ जिनपालितसंयुतः ।
स्वकार्यसाधको जज्ञे तपः कृत्वा सुदुश्चरम् ॥ ८६ ॥
कथयित्वा कथामेतां धर्मघोषमुनीश्वरः ।
राजर्षेरमरस्योपनयं कथयति स्म सः ॥ ८७ ॥
यथा तौ वणिजौ तद्वद् जीवाः संसारिणोऽखिलाः ।
रत्नद्वीपदेवतेवाऽविरतिः परिकीर्तिता ॥ ८८ ॥
तथाऽविरतिजं दुःखं यथाऽस्याः शवसञ्चयः ।
शूलागतनरो यद्वद् हितभाषी गुरुस्तथा ॥ ८९ ॥
यथा तेन तत्स्वरूपमनुभूतं निवेदितम् ।
तथैवाविरतेर्दुःखं गुरुराख्याति देहिनाम् ॥ ९० ॥
यथाऽसौ शैलको यक्षस्तारकः संयमस्तथा ।
समुद्र इव संसारस्तरणीयोऽमुना ध्रुवम् ॥ ९१ ॥
यथा तस्या वशीभूतो विनष्टो जिनरक्षितः ।
तथैवाऽविरतेर्जन्तुर्वशीभूतो विनश्यति ॥ ९२ ॥
देवतोक्तिनिराकाङ्क्षी यक्षादेशमखण्डयन् ।
क्षेमेण स्वपुरं प्राप्तो यथाऽसौ जिनपालितः ॥ ९३ ॥
विरतोऽविरतेस्तद्वच्चारित्रमविराधयन् ।
निष्कर्मा जायते प्राणी निर्वाणसुखभाजनम् ॥ ९४ ॥

तद् भोः ! प्रपद्य श्रामण्यं पुनर्भोगेषु नो मनः ।
कर्त्तव्यमिति सन्दिष्टे गुरुणा मुमुदे मुनिः ॥ ९५ ॥
समर्पिता प्रवर्तिन्यास्ततोऽसौ रत्नमञ्जरी ।
कृत्वोदारं तपस्तौ द्वौ संप्राप्तौ परमं पदम् ॥ ९६ ॥

॥ इति मित्रानन्दामरदत्तकथानकं समाप्तम् ॥

स्वयंप्रभमुनेर्धर्मोपदेशमतिपावनम् ।
श्रुत्वैवं प्रतिबुद्धोऽसौ राजा स्तिमितसागरः ॥ ९७ ॥
अनन्तवीर्यं भूपत्वे, कुमारत्वेऽपरं सुतम् ।
विन्यस्यास्य मुनेः पार्श्वे स दीक्षां समुपाददे ॥ ९८ ॥
विराध्य मनसा किञ्चित् सोऽन्तकालेऽनगारताम् ।
मृत्वाऽधो भुवने जज्ञे चमरेन्द्रोऽसुराऽधिपः ॥ ९९ ॥
इतोऽपराजितानन्तवीर्ययोर्विभुताजुषोः ।
विद्याधरेण केनाऽपि मैत्री सममजायत ॥ ५०० ॥
दत्ता विद्यास्तेन ताभ्यां विहायोगमनक्षमाः ।
सर्वा तत्साधनोपायसामग्री च निवेदिता ॥ १ ॥
बर्बरीति चिलातीति गीतनाट्यकलाविदौ ।
तयोर्बभूवतुर्दास्यौ विनोदास्पदमद्भुतम् ॥ २ ॥
अन्यदा स्थानमासीनौ सन्नाट्यक्रियया तयोः ।
अभूतां व्याकुलौ यावत् तौ बन्धू रङ्गनिर्भरौ ॥ ३ ॥
तावत् तत्र ब्रह्मधारी स्वेच्छाचारी कलिप्रियः ।
सम्यग्दर्शनपुण्यात्मा नारदर्षिरुपाययौ ॥ ४ ॥

नासाव[1]भ्युत्थितस्ताभ्यामाक्षिप्ताभ्यां ततश्च सः ।
रुष्टो व्यचिन्तयदिमौ चेटीनाट्येन मोहितौ ॥ ५ ॥
वित्तो मामपि नायातं ततोऽमू चेटिके ध्रुवम् ।
महामात्ते कलापात्ते हारयिष्यामि केनचित् ॥६॥ (युग्मम्)
विद्याधराधिराजस्य त्रिखण्डविजयेशितुः ।
प्रतिविष्णोर्दमितारेः सकाशे स ययौ ततः ॥ ७ ॥
अभ्युत्थानादिसत्कारं कृत्वाऽसावासनस्थितम् ।
पप्रच्छ तं मुनिं दृष्टं पृथिव्यां किञ्चिदद्भुतम् ॥ ८ ॥
सोऽवदच्छृणु राजेन्द्र ! सुभगायाः पुरो विभोः ।
अनन्तवीर्यभूपस्य समीपे गतवानहम् ॥ ९ ॥
[2]तद्बर्बरिचिलात्याख्यचेट्योर्नाट्यक्रिया वरा ।
मयाऽवलोकिता तत्र विश्वविस्मयकारिणी ॥ १० ॥
किं विद्याभिः प्रचण्डाभिः किं राज्येन किमाज्ञया ।
ते विना तत्र भूपेति गदित्वा नारदो ययौ ॥ ११ ॥
तेनाऽथ प्रेषितो दूतः स गत्वा तत्र सत्वरम् ।
इदमूचे तयोरग्रे स्वस्वामिबलगर्वितः ॥ १२ ॥
हंहो भवन्ति रत्नानि राजगामीनि निश्चितम् ।
चेट्यौ नाट्यविधायिन्यौ तदेते अर्प्यतां प्रभोः ॥ १३ ॥

---

(१) द -भ्यर्चित- ।

(२) त ठ तद्बर्बरिचिलात्याख्ये चेट्यौ नाट्यक्रियावरे ।
मया विलोकिते तत्र विश्वविस्मयकारिके ॥ १० ॥

तावेवमूचतुर्भद्र ! युक्तं त्वं ननु जल्पसि ।
आलोच्यैतत् करिष्यावो याहि त्वं स्वामिनोऽन्तिके ॥ १४ ॥
दूतं विसृज्य तावेवं मन्त्रयांचक्रतुर्यथा ।
विद्याबलेन नौ तावत् करोत्येष पराभवम् ॥ १५ ॥
आवामपि ततो विद्याः साधयित्वा स्वचित्तगाः ।
दर्पमस्य हरिष्याव इति चिन्तयतोस्तयोः ॥ १६ ॥
पूर्वजन्मसाधितास्ताः स्वयमेवोपतस्थिरे ।
शंसित्वा सिद्धमात्मानं विविशुश्च तदन्तिके ॥ १७॥(युग्मम्)
जातौ विद्याधरौ तौ द्वौ तत्प्रभावान्महोजसौ ।
विद्यानां चक्रतुश्चार्चां गन्धमाल्यादिवस्तुभिः ॥ १८ ॥
अत्रान्तरे पुनर्दूतः प्राप्तस्तस्य महीपतेः ।
जजल्पैवमहो मृत्योरतिथी किं भविष्यथः ॥ १९ ॥
येन नाट्याऽपि चेट्यौ ते कृते प्रेषयथः प्रभोः ।
तावूचतुश्च कर्तव्यमवश्यं स्वामिनो हितम् ॥ २० ॥
ततस्तद्दुहितुः स्वर्णश्रियो लोभेन तावुभौ ।
चेट्यौ रूपं तयोः कृत्वा जग्मतुस्तत्पुरे द्रुतम् ॥ २१ ॥
कलाकौशलमालोक्य भणितौ तौ महीभुजा ।
युवाभ्यां करणीयो हि विनोदः कनकश्रियः ॥ २२ ॥
यथैतुर्दुग्धरक्षायां क्षुद्रान् सिद्धान्नरक्षणे ।
हृष्टो भवेत् तथाऽभूतां तदादेशे नृपस्य तौ ॥ २३ ॥
सा काममृहिणीरूपा दृष्टा ताभ्यां सुकन्यका ।
सर्वोपमादलौघैर्या विधिनेव विनिर्मिता ॥ २४ ॥

आभाषि भावमधुरैः परिहासमनोहरैः ।
देशीभाषासगर्भैश्च प्रियालापैः ससंभ्रमम् ॥ २५ ॥
पप्रच्छ साऽथ तत्पार्श्वेऽनन्तवीर्यस्वरूपताम् ।
ततोऽपराजितोऽशंसत् तदग्रे तद्गुणानिति ॥ २६ ॥
रूपचातुर्य्यगाम्भीर्य्यवीर्य्यौदार्यादिसद्गुणाः ।
शक्या ह्यनन्तवीर्यस्य शंसितुं नैकजिह्वया ॥ २७ ॥ (युग्मम्)

किञ्च

कुटिलः सरलाङ्गेन विश्रुतिः श्रुतिशालिना ।
शेषोऽपि निर्जितो येन क्षमाभृद् बिभ्रता क्षमाम् ॥ २८ ॥
सञ्जातरोमहर्षां तां दृष्ट्वा पुनरभाषत ।
यद्यस्ति कौतुकं तत्ते दर्शयाम्यधुनैव तम् ॥ २९ ॥
आमेति तकया प्रोक्ते तावभूतां स्वरूपिणौ ।
दृष्ट्वा जगाद सा चाहं युष्मदाज्ञाकरी खलु ॥ ३० ॥
विष्णुः प्रोवाच यद्येवमेहि यामो निजां पुरीम् ।
जजल्प सा च मत्तातो विधाता वां पराभवम् ॥ ३१ ॥
☞ भणिता सा ततस्ताभ्यां भेतव्यं न हि सर्वथा ।
आवयोः समरे नैष पुरः स्थातुं क्षणं क्षमः ॥ ३२ ॥

☞ ङ ज ढ ण द पुस्तकेषु भूयान् पाठभेद एषः—

भणिता सा ततस्ताभ्यां भेतव्यं सुभ्रु ! न त्वया ।
आवां त्वज्जनकं जेतुं शक्तौ सबलवाहनम् ॥ ३२ ॥

तयोरिति वचः श्रुत्वा प्रेमपाशनियन्त्रिता ।
विस्मिता रूप[१]सूर्याभ्यामाभ्यां सह चचाल सा ॥ ३३ ॥
विमानं विद्यया कृत्वा समारुह्य नभःस्थितः ।
उवाचानन्तवीर्योऽथ दमितारिं सदःस्थितम् ॥ ३४ ॥
भो भोः ! सामन्तमन्त्र्याद्याः ! सेनाध्यक्षाः ! नृपस्य ये ।
शृण्वन्त्वपहरन्नस्मि सुतां युष्मत्पतेरिमाम् ॥ ३५ ॥
न वाच्यं तेन भावेन [२]गृहीताऽस्माकमजानताम् ।
इत्युदीर्यानन्तवीर्यो नभोऽगात् सपरिग्रहः ॥ ३६ ॥
तदाकर्ण्य ज्वलत्कोपकरालः प्रतिकेशवः ।
रे रे ! गृह्णीत गृह्णीत दुरात्मानममुं जवात् ॥ ३७ ॥

---

(१) क भ ठ त, रूपशौर्याभ्यां ।
(२) भ हृताऽस्मा- । ठ -नाग्राह्याऽ- ।

ततः सा प्रस्थिताऽनन्तवीर्येणैवमथोदितम् ।
सर्वे शृणुत भो लोकाः ! दमितारिश्च भूपतिः ॥ ३३ ॥
अनन्तवीर्यनामाऽहं निजभ्रातृसमन्वितः ।
सहसा हरामि कनकश्रियं स्नेहवतीमिमाम् ॥ ३४ ॥
विद्याविर्निर्मितविमानाऽधिरूढौ ततस्तौ ।
नभसा गन्तुमारब्धौ तां गृहीत्वा नृपात्मजाम् ॥ ३५ ॥
दमितारिनृपेणाऽथ प्रेषिताः सुभटा निजाः ।
तदोत्पन्नास्त्ररत्नाभ्यां *सुभटास्ते पराजिताः ॥ ३६ ॥
दमितारिः स्वयं सोऽथ महाबलसमन्वितः ।
हन्तुमेतावधाविष्ट दुष्टो दष्टाधरः क्रुधा ॥ ३७ ॥

---

* ज ण द ताभ्यां सद्यः पराजिताः ।

खेचरा हुं प्रकुर्वन्तः क्व गमिष्यसि दुर्मते ! ।
अन्वधावन् गृहीतास्त्रा मृगारेरिव जम्बुकाः ॥ ३८ ॥
एतान् विद्रावयामास तृणां वायुः क्षणादिव ।
विष्णुस्तांश्च तथा दृष्ट्वा दमितारिरथाचलत् ॥ ३९ ॥
कल्पान्त इव पाथोधिर्वलोर्मिकुलसङ्कुलः ।
गजाश्वपत्तिग्रा[1]हाक्रान्तस्तद्विरावघनध्वनिः ॥ ४० ॥
तमायान्तमथालोक्य भीरुं भयसमाकुलाम् ।
आश्वास्य रचयामास नाशकारि रिपोर्बलम् ॥ ४१ ॥
तयोर्नामीरवीराणां प्रतिकेशवशार्ङ्गिणोः ।
कलिः कलकलारावसङ्कुलः समभूत् तदा ॥ ४२ ॥

(१) क भ, -ग्राहोप- ।

कृतान्तमिव संक्रुद्धं समायान्तं विलोक्य तम् ।
बिभाय कनकश्रीः सा ताभ्यां चाश्वासिता पुनः ॥ ३८ ॥
संग्रामे संमुखीनौ तावित्युक्तौ दमितारिणा ।
भो ! भोः ! समर्प्य मे पुत्रीं जीवन्तौ गच्छतं युवाम् ॥ ३९ ॥
लभेतां मा पतङ्गत्वं मम कोपहुताशने ।
तावच्चतुश्च याहि त्वं मा म्रियस्व मुधैव रे ! ॥ ४० ॥
ततोऽपराजितानन्तवीर्ययोः समुपस्थितम् ।
चतुरङ्गबलं ताभिर्विद्याभिर्विहितं क्षणात् ॥ ४१ ॥
क्षणमेकमथो युद्धमुभयोः सैन्ययोरभूत् ।
विश्वस्य विस्मयोऽधायि विद्याजनितमायया ॥ ४२ ॥

प्रत्यनीकभटैर्भग्नं वीक्ष्य सैन्यं निजं हरिः ।
किञ्चिच्चिन्तावशो जज्ञे रत्नान्युत्पेदिरे तदा ॥ ४३ ॥
वनमाला गदा खड्गो मणिः शङ्खो धनुस्तथा ।
प्रत्यर्द्धचक्रिणश्चक्रं सप्तमं तद् भविष्यति ॥ ४४ ॥
पाञ्चजन्यमथादायानन्तवीर्यो महौजसा ।
दध्मौ ध्वानेन तस्याशु शत्रुसैन्यं मुमूर्च्छ च ॥ ४५ ॥
बलमुत्साहवत् जातं निजं विष्णोस्तदाऽखिलम् ।
सर्वाभिसारतस्तावद् डुढौके दमितार्यपि ॥ ४६ ॥
संवर्म्य रथमारुह्य शस्त्राण्यादाय भूरिशः ।
उत्तस्थौ केशवस्यापि तथैव ह्यपराजितः ॥ ४७ ॥

उपशान्ते ततस्तस्मिन् दमितारिर्महाभुजः ।
युध्यते स्म समं ताभ्यां दिव्यास्त्रैस्तिमिरादिभिः ॥ ४३ ॥
तानि शस्त्राणि तस्याशु प्रतिशस्त्रैर्महाभुजौ ।
निर्भाग्यस्येप्सितानीव विफलीचक्रतुस्तकौ ॥ ४४ ॥
जातसर्वास्त्रवैफल्यो दमितारिरमर्षणः ।
दध्यौ हा धिक् कथमहं शत्रुणाऽनेन निर्जितः ॥ ४५ ॥
विफलत्वं यथा जग्मुर्दिव्यास्त्राण्यखिलान्यपि ।
भविता चक्रमप्ये*वं प्रतिहन्तुं तथैव किम् ॥ ४६ ॥
किं वा प्रनष्टमेवेदं नायात्यद्यापि यत् करे ।
इति चिन्तापरस्यास्य हस्ते तच्छीघ्रमाययौ ॥ ४७ ॥

---

* ज द चक्रमप्येतं ।

वहन्ति चासृजां नद्यो मौलिपङ्कजभीषणाः ।
नृत्यन्ति च कबन्धानि रणरङ्गावनौ तदा ॥ ४८ ॥
दमितारिप्रयुक्तानि शस्त्राण्यपि क्षणात् पुनः ।
सर्वाण्यनाशयत् शार्ङ्गी नवोदयवशात् तदा ॥ ४९ ॥
दीपयन्तं दिशश्चक्रं स्मृतमात्रमुपागतम् ।
मुक्तमेतेन तुम्बेनाहत्य तस्थौ करे हरिः ॥ ५० ॥
तदादाय जगौ विष्णुर्भुङ्क्ष्व राज्यं म्रियस्व मा ।
कनकश्रीपितेति त्वं मया मुक्तः प्रयाहि भोः ! ॥ ५१ ॥ ☞
सोऽवोचन्मशका मुक्तं यथा मोघमभूदिदम् ।
तथा त्वया विनिर्मुक्तमपि भावीति मे मतिः ॥ ५२ ॥
अथवा मण्डलाग्रेण तच्चक्रं त्वां च घातकम् ।
अनेन खण्डयिष्यामीत्युक्त्वाऽधावत सोऽम्बरे ॥ ५३ ॥
खड्गखेटकभृत् स्वस्याभिमुखं च समापतन् ।
अनन्तवीर्यमुक्तेन चक्रेणाशु निपातितः ॥ ५४ ॥

तत् तेन मुक्तमागत्यानन्तवीर्यस्य वक्षसि ।
विशाले लगति स्फोरुनाभिना न तु धारया ॥ ४८ ॥
क्षणमेकमसौ मूर्च्छां लेभे घातेन तस्य च* ।
तस्यावस्थैव सविधे भेदिना†ऽन्येन भेदितम् ॥ ४९ ॥
ततोऽसौ तत् समादाय दमितारिमदोऽवदत् ।
अरे ! त्वं निजचक्रेण मन्मुक्तेन मरिष्यसि ॥ ५० ॥ ☞

---

* ञ ण, तत् ।
† ञ ण द, भेदनीत्येव भेदितम् ।

ततश्चानन्तवीर्यस्योपरि पुष्पभरोऽम्बरात् ।
विमुक्तो व्यन्तरैरेवं प्रजल्पद्भिः प्रमोदतः ॥ ५५ ॥
संजातो वासुदेवोऽयं विजयार्द्धपतिर्बली ।
द्वितीयो बलदेवश्च तच्चिरं जयतामिमौ ॥ ५६ ॥
विद्याधरभटास्तेऽथानन्तवीर्यं समाश्रिताः ।
कृतप्रणामास्तेनापि सर्वे संमानिता इमे ॥ ५७ ॥
ततोऽपराजितानन्तवीर्यौ विद्याधरान्वितौ ।
रम्यं विमानमारूढौ चेलतुः स्वपुरीं प्रति ॥ ५८ ॥
कनकाद्रावथ प्राप्तौ प्रोक्तौ विद्याधरैरिमौ ।
सन्त्यत्र जिनचैत्यानि युज्यन्ते तानि वन्दितुम् ॥ ५९ ॥
ततोऽवतीर्य्य चैत्यानि वन्दित्वा तानि भक्तितः ।
तत्रावलोकितस्ताभ्यां मुनिः कीर्तिधराभिधः ॥ ६० ॥
वर्षोपवासतपसोत्पन्नकेवलचक्षुषः ।
तस्यपर्षेश्वरणावेतौ नेमतुः परया मुदा ॥ ६१ ॥
उपविश्य धरापीठे हर्षोदञ्चितविग्रहौ ।
इति शुश्रुवतुश्चास्य विशुद्धां धर्मदेशनाम् ॥ ६२ ॥

तद्यथा—

मिथ्यात्वमविरतिश्च कषाया दुःखदायिनः ।
प्रमादा दुष्टयोगाश्च पञ्चैते बन्धकारणम् ॥ ६३ ॥
यद् देवत्वमदेवेषु गुरुत्वमगुरौ तथा ।
अतत्त्वे तत्त्वबुद्धिश्च तन्मिथ्यात्वं प्रकीर्त्तितम् ॥ ६४ ॥

(१) घ च ज ठ -श्चोभौ ।

यत्र कर्मसु पापेषु न स्तोकमपि वर्जनम्।
जानीथोऽविरतिं तां हि सर्वदुःखनिबन्धिनीम्॥ ६५॥

कोपो मानश्च माया च लोभश्चेति निवेदिताः।
मूलं संसारवासस्य कषाया जिनशासने॥ ६६॥

क्षान्तेर्विपर्ययः कोपो मानोऽमार्दवसंज्ञितः।
मायाऽऽर्जवस्य वैरूप्यं लोभो मुक्तेर्विपर्ययः॥ ६७॥

मदिरा विषयाश्चैव निद्राश्च विकथास्तथा।
प्रमादाः कथिताः पञ्च कषायसहिता इमे॥ ६८॥

काष्ठपिष्टादिनिष्पन्ना कथिता मदिरा द्विधा।
शब्दरूपरसगन्धस्पर्शाख्या विषयास्तथा॥ ६९॥

निद्रा च निद्रानिद्रा च तृतीया प्रचलाऽभिधा।
प्रचलाप्रचला तुर्या स्त्यानर्द्धिः पञ्चमी भवेत्॥ ७०॥

[1]सुखबोधा भवेन्निद्रा दुःखबोधाऽतिनिद्रिका।
प्रचला संनिविष्टस्य चतुर्थी गच्छतो भवेत्॥ ७१॥

दिनचिन्तितकार्यस्य साधनी पञ्चमी [2]पुनः।
सा तूदये भवेज्जन्तोरतिसंक्लिष्टकर्मणः॥ ७२॥

स्त्रीकथा भक्तवार्ता च राजदेशकथा तथा।
चतस्रो विकथा एता वर्जनीया विवेकिना॥ ७३॥

---

(१) घ ङ च ज झ, सुखबोधो भवेन्निद्रा दुःखबोधोऽति-।
(२) घ च ज झ, भवेत्।

मनोवचनकाया[१]ख्यास्त्रयो योगाः प्रकीर्तिताः ।
अप्रशस्ता भवन्त्येते कर्मबन्धस्य हेतवः ॥ ७४ ॥
सर्वमेतत् परित्यज्य पापकर्मनिबन्धनम् ।
विदधीत मतिं धर्मे भव्यो मुक्तिसुखप्रदे ॥ ७५ ॥
अत्रान्तरे कनकश्रीः सा पप्रच्छेति तं मुनिम् ।
अभूद्बन्धुवियोगो मे पितुर्मृत्युश्च किं प्रभो ! ॥ ७६ ॥
ततः कीर्तिधरेणोक्तं तद् भद्रे ! शृणु कारणम् ।
येन बन्धुवियोगादि तव दुःखमभूदितः[२] ॥ ७७ ॥
अस्त्यत्र धातकीखण्डे द्वीपे प्राग्भरते पुरम् ।
नाम्ना शङ्खपुरं भूरिधनधान्यसमाकुलम् ॥ ७८ ॥
काचिदुच्छिन्नसन्ताना श्रीदत्ता नाम दुर्गता ।
तत्राभूदबला कर्मकरणावाप्तजीवना ॥ ७९ ॥
पीडिता दुर्गतत्वेन निशम्य मुनिसन्निधौ ।
चकार साऽन्यदा धर्मचक्रवालाभिधं तपः ॥ ८० ॥
त्रिरात्रद्वितयं तत्र प्रथमं क्रियते तपः ।
सप्तत्रिंशच्चतुर्थानि शक्त्याऽऽर्चा गुरुदेवयोः ॥ ८१ ॥
ददौ तस्यै जनः सर्वः संप्रीतः पारणाहनि ।
मनोज्ञभक्ष्यभोज्यादि[३] तपो हि महितं जने ॥ ८२ ॥

---

(१) घ च भ -नां त्रियोगाश्च । ज -नां त्रयो- ।
(२) ख घ च ज भ -र्दृति ।
(३) ख घ च ज भ द -भोज्यानि ।

तपोगुणरतेत्यस्यै कर्मणोऽन्ते महेभ्यकाः ।
[1]द्विगुणां त्रिगुणां वृत्तिं ददिरे वसनानि च ॥ ८३ ॥
जाता सकिञ्चना किञ्चिदन्येद्युर्निजवेश्मनः ।
कुड्यैकदेशात् पतितात् साऽवाप धनसञ्चयम् ॥ ८४ ॥
उद्यापनं च तपसः प्रारेभे कर्तुमन्यदा ।
पूजां जिनेन्द्रबिम्बानां विधिनाऽ[2]कारयत् ततः ॥ ८५ ॥
साधर्मिकगणे भक्त्या भोजितेऽस्या गृहाङ्गणे ।
मासोपवासी सत्साधुः सुव्रतः समुपाययौ ॥ ८६ ॥
परप्रमोदपूर्णाङ्ग्या तयाऽसौ प्रतिलाभितः ।
प्राशुकैर्भक्तपानाद्यैर्भावसारं च वन्दितः ॥ ८७ ॥
धर्मं [3]दृष्टप्रभावा सा पप्रच्छाथ तदन्तिके ।
सोऽवदत् साम्प्रतं धर्मदेशना न हि साम्प्रतम् ॥ ८८ ॥
यदि ते धर्मशुश्रूषा ततः काल उपाश्रये ।
आगत्य विधिना भद्रे ! श्रव्यो धर्मः सविस्तरः ॥ ८९ ॥
इत्युक्त्वा स्वाऽऽश्रयं गत्वा रागादिरहितोऽथ सः ।
विधिना पारणं चक्रे स्वाध्यायं च ततः क्षणम् ॥ ९० ॥
पुरलोकस्तदा तत्र श्रीदत्ता च समाययौ ।
प्रणम्य मुनिवर्यं तं तत्पुरो निषसाद च ॥ ९१ ॥

---

(१) ख ग घ च ज झ द्विगुणप्राज्यभोज्यानि ।
(२) ख घ च ज झ कामितप्रदाम् ।
(३) ख ग घ झ दृष्टफलं दृष्टा । च ज दृष्ट्वा फलं दृष्टा सा पप्रच्छ ।

धर्मलाभाऽऽशिषं दत्त्वा स मुनिर्धर्मदेशनाम् ।
विदधे प्रतिबोधार्थं श्रीदत्ताया जनस्य च ॥ ९२ ॥

तद्यथा—

धर्मादर्थस्तथा कामो धर्मान्मोक्षोऽपि जायते ।
चतुर्वर्गे ततस्तस्य मुख्यता परिकीर्तिता ॥ ९३ ॥
अयमर्थोऽपरोऽनर्थ इति निश्चयशालिना ।
भावनीया अस्थिमज्जा धर्मेणैव विवेकिना ॥ ९४ ॥
श्रीदत्ता स्माह भगवन्नस्थिमज्जाऽधिवासना ।
अमूर्तेन हि धर्मेण कथङ्कारं विधीयते ॥ ९५ ॥
ततोऽसौ सुव्रतः साधुस्तस्याः पौरजनस्य च ।
दृष्टान्तं कथयामासेप्सितार्थस्य निवेदकम् ॥ ९६ ॥
आसीदुज्जयिनीपुर्य्यां जितशत्रुर्महीपतिः ।
तत्प्रिया धारिणी नाम्नी नरसिंहश्च तत्सुतः ॥ ९७ ॥
कलाकलापसम्पूर्णः सोऽथ संप्राप्तयौवनः ।
रम्या द्वात्रिंशतं कन्यास्तातेन परिणायितः ॥ ९८ ॥
शरत्कालेऽन्यदा तत्र पुरेऽरण्यात् समाययौ ।
करी कश्चित् मदोन्मत्तः शङ्खश्वेतो नगोन्नतः ॥ ९९ ॥
कृतान्तमिव तं क्रुद्धं जनविप्लवकारिणम् ।
करिणं कथयामास पुमान् कोऽपि महीपतेः ॥ ६०० ॥
तेनाथ प्रेषितं सैन्यं दैन्यं भेजे पुरोऽस्य तत् ।
स्वयमेव महीपालश्चचाल सबलस्ततः ॥ १ ॥

नरसिंहकुमारोऽथ विनिवार्य्य महीपतिम्।
दमनार्थमिभस्यास्य प्राचलत्सेनया सह ॥ २ ॥
दीर्घो नव करान् सप्तोन्नतश्च त्रींश्च विस्तृतः।
दीर्घदन्तकरस्तुच्छपुच्छो मधुपिशङ्गदृक् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशत्समधिकैर्लक्षणानां चतुःशतैः।
अलङ्कृतः करीन्द्रोऽयं कुमारेण निरीक्षितः ॥ ४ ॥ (युग्मम्)
अभियानापसरणप्रपातोत्पतनादिभिः।
बहुधा खेदयित्वा तं वशमानयति स्म सः ॥ ५ ॥
तस्मिन्नैरावणाकारेऽधिरूढं मेनिरे जनाः।
कुमारमद्भुतश्रीकं साक्षादिव शचीपतिम् ॥ ६ ॥
तं गजेन्द्रमथालाने नीत्वा कलयति स्म सः।
समुत्तीर्य्य ततस्तस्य स्वयं नीराजनां व्यधात् ॥ ७ ॥
जनकस्य समीपेऽथ स ययौ विनयाञ्चितः।
विदधे जनकोऽप्यस्य परिरम्भादिगौरवम् ॥ ८ ॥
दध्यौ च जगतीभारक्षमोऽयमभवत् सुतः।
तदेनं भूपतिं कृत्वा युज्यते मेऽनगारता ॥ ९ ॥
ततस्तं मन्त्रिसामन्तपौरलोकस्य संमतम्।
स्वपदे स्थापयामास सुमुहूर्ते महीपतिः ॥ १० ॥
जयन्धरगुरोः पार्श्वे सोऽथ दीक्षामुपाददे।
न्यायेन पालयामास नरसिंहनृपः [1]क्षमाम् ॥ ११ ॥

---

(१) ख घ च ज झ क्षितिम्।

अन्येद्युर्दस्युनैकेनातिप्रचण्डेन मायिना ।
अदृश्येणालक्षितेन मुष्यते स्म पुरी सका ॥ १२ ॥
महाजनेन विज्ञप्ते तस्मिन्नर्थे महीभुजा ।
आरक्षकः समादिष्टश्चौरनिग्रहहेतवे ॥ १३ ॥
पुनर्विज्ञापयामासान्येद्युर्भूपं महाजनः ।
मुषिता निखिला देव ! तस्करेण पुरी तव ॥ १४ ॥
सुरूपा यौवनस्था च या काचि(१)दबलाऽभवत् ।
साऽपि रात्रौ तस्करेण नीयते स्म बलादपि ॥ १५ ॥
वासस्थानं ततोऽस्माकं किञ्चिदन्यत् प्रदर्शय ।
निवसामो वयं तत्र नृनाथ ! निरुपद्रवाः ॥ १६ ॥
ततश्चारक्षको राज्ञा क्रुद्धेनैवं प्रजल्पितः ।
रे स्वं गृह्णन् ! विना रक्षामधमर्णोऽसि (२)किं मम ? ॥१७॥
महाजनेन भणितं दोषो नास्त्यस्य कश्चन ।
अमुना सबलेनापि चौरो धर्तुं न शक्यते ॥ १८ ॥
तथा मया विधातव्यं यथा भव्यं भविष्यति ।
इत्युदित्वा नरेन्द्रेण विसृष्टोऽथ महाजनः ॥ १९ ॥
वण्ठवेषो नृपो रात्रौ निर्गत्य निजमन्दिरात् ।
शङ्कास्थानेषु बभ्राम कुर्वंश्चौरगवेषणम् ॥ २० ॥
रात्रौ भ्रान्तः पुरीमध्ये बहिष्पुर्यां दिवा पुनः ।
तथाऽपि क्वापि नो दृष्टः स दुष्टस्तस्करोऽमुना ॥ २१ ॥

---

(१) ख घ च ज झ -दबला भवेत् ।

(२) च ज ठ किञ्चन ।

सायं मार्गरजःकीर्णस्तरुमूलस्थितो नृपः ।
कषायवस्त्रमायान्तं ददर्शैकं [1]त्रिदण्डिकम् ॥ २२ ॥
स्वसमीपे समायान्तं ननाम स महीपतिः ।
कुतः स्थानादागतोऽसीत्याऽऽललाप स कोऽपि तम् ॥ २३ ॥
राजा प्रोवाच द्रव्यार्थी पथिको भगवन्नहम् ।
भ्रान्तोऽस्मि बहुदेशेषु विभवं क्वापि नाऽऽप्नुवम् ॥ २४ ॥
तदा त्रिदण्डिकस्तूचे ये देशा वीक्षितास्त्वया ।
तेषां स्वरूपमाख्याहि नामग्राहमहो मम ॥ २५ ॥
भूपतिः स्माऽऽह चतुरशीतिसङ्ख्या हि नीवृतः ।
स्वरूपमपि केषाञ्चिच्छृणु त्वं कथयाम्यहम् ॥ २६ ॥
यत्रैकवसना नार्यः प्रायो लोकः प्रियंवदः ।
केशो नैवोच्यते बालो लाटदेशः स वीक्षितः ॥ २७ ॥
सुदीर्घचिहुरा मञ्जु[2]रावाः कम्बलचीवराः ।
यत्र रामाः स [3]सौराष्ट्रनामा राष्ट्रो मयेक्षितः ॥ २८ ॥
नालिकेरीकदलीनां फलं शालिश्च भोजने ।
नागवल्लीदलं यत्र स दृष्टः कुङ्कणो मया ॥ २९ ॥
शुचिवेषाः प्रियाऽऽलापा यत्र लोका विवेकिनः ।
वैदग्धीरुचिरो देशो मया दृष्टः स गूर्जरः ॥ ३० ॥
यत्रैकभक्तिकं [4]वस्त्रमस्त्रं सर्वनृणां करे ।
भाषाऽतिपरुषा दृष्टः स देशो मारुकाऽऽह्वयः ॥ ३१ ॥

---

(१) ङ ठ त्रिदण्डिमम् ।
(२) ङ -रवाः ।
(३) घ च सौराष्ट्रो नाम ।
(४) ख घ वस्त्रं शस्त्रं ।

यवेक्षवो व्रीहयश्च जायते च कृषित्रयम् ।
सर्वसाधारणो लोको मध्यदेशः स वीक्षितः ॥ ३२ ॥
गोधूमाः प्रचुरा यत्र दुष्प्रापं लवणं तथा ।
सजलः सकलोऽप्येष मालवोऽपि निरीक्षितः ॥ ३३ ॥
विदग्धिवेषभृच्चौरः स श्रुत्वैवं व्यचिन्तयत् ।
अयं हि पथिकोऽवश्यं द्रव्यार्थी सदृशो मम ॥ ३४ ॥
बभाषे च मम त्वं चेद् भणितं भोः ! करिष्यसि ।
तन्मनोवाञ्छितं द्रव्यमचिरात् समवाप्स्यसि ॥ ३५ ॥
नृपः [1]प्रोवाच यो द्रव्यं ददाति हृदयेप्सितम् ।
न केवलमहं तस्य सर्वोऽप्याज्ञाकरो जनः ॥ ३६ ॥
सोऽवदत् सांप्रतं तर्हि वर्तते भोः ! तमस्विनी ।
पारदारिकदस्यूनां दुष्टानां च प्रियङ्करी ॥ ३७ ॥
तदुत्तिष्ठ कृपाणं त्वं करे कुरु, यथा पुरे ।
प्रविश्याऽऽनीयते द्रव्यं कुतोऽपीश्वरमन्दिरात् ॥ ३८ ॥
राजाऽपि चिन्तयामास नूनमेष स तस्करः ।
तदेनं हन्मि वा पश्याम्यथो यद्विदधात्य[2]सौ ॥ ३९ ॥
ततः खड्गं चकर्षासौ दध्यौ [3]संवीक्ष्य योग्यपि ।
दृष्टेनैव खड्गेन नगरीशो विभाव्यते ॥ ४० ॥

---

(१) घ च ज द प्रोचे च ।
(२) च -लम् ।
(३) ख घ च ज ठ तं वीक्ष्य ।

तन्मया मारणीयोऽयमुपायेन हि केनचित् ।
इति ध्यात्वाऽग्रतो गत्वा वलितोऽसौ झटित्यपि ॥ ४१ ॥
जागर्त्यद्यापि पूर्वोक्तो विश्रामं कुर्वहे ततः ।
क्षणमेकमिहाऽऽवां भोरित्यूचे च नृपं प्रति ॥ ४२ ॥
ततस्तदाऽऽज्ञया राजा चक्रे पल्लवसंस्तरौ ।
तत्रैकत्र स विश्रान्तो द्वितीये पार्थिवः स्वयम् ॥ ४३ ॥
मयि जाग्रति नैषोऽपि शयिष्यते कथञ्चन ।
चिन्तयित्वेति सुष्वाप संस्तरे सोऽथ तस्करः ॥ ४४ ॥
झटित्यथो समुत्थाय स्वस्थानेऽस्थापयन्नृपः ।
महत्काष्ठं, स्वयं चास्थात् सासिर्वृक्षस्य कोटरे ॥ ४५ ॥
त्रिदण्डी खड्गमाकृष्य तस्करोऽपि समुत्थितः ।
तत्काष्ठमसिघातेन नृपभ्रान्त्या द्विधा व्यधात् ॥ ४६ ॥
अपसार्य पटीं स्पर्शादिना विज्ञाय दारु तत् ।
धूर्तेन वञ्चितोऽस्मीति पश्चात्तापं चकार च ॥ ४७ ॥
राज्ञा सोऽभाणि रे दुष्ट ! मया त्वं मार्यसेऽधुना ।
विद्यते पौरुषं चेत् ते ततो मेऽभिमुखो भव ॥ ४८ ॥
साधु साध्विति चौरोऽपि बलात् निस्त्रिंशपाणिकः ।
संग्रामाय समं राज्ञाऽभ्यढौकिष्ट स दुष्टधीः ॥ ४९ ॥
खड्गाखड्गि चिरं कृत्वा दोष्मता पृथिवीभुजा ।
मर्मप्रदेश आहत्य पातितोऽसौ महीतले ॥ ५० ॥
विधुरस्तेन घातेन तस्करः स्माह भूपतिम् ।
सोऽहं दस्युरहो वीर ! येनेयं मुषिता पुरी ॥ ५१ ॥

अहं तावन् मरिष्यामि शृणु त्वं मम भाषितम् ।
अस्ति देवकुलस्यास्य पृष्ठे पातालमन्दिरम् ॥ ५२ ॥
तत्रास्ति प्रचुरं द्रव्यं धनदेवी च मे स्वसा ।
अन्याश्च नायिकाः सन्ति नगर्यां या मया हृताः ॥ ५३ ॥
अमुं [1]च खड्गमादाय गच्छ त्वं तत्र सत्वरम् ।
आकारयेः स्वसारं मे शिलाया विवरेण ताम् ॥ ५४ ॥
कथयेश्च मृतिं मेऽस्याः खड्गमेनं च दर्शयेः ।
ततोऽसौ [2]त्वत्प्रवेशाय द्वारमुद्घाटयिष्यति ॥ ५५ ॥
तत् सर्वं भवता ग्राह्यमथवा यद् यस्य तस्य तत् ।
अर्पयेस्त्वमिति प्रोच्य विपन्नः स मलिम्लुचः ॥ ५६ ॥
गत्वा तत्र नरेन्द्रोऽपि कृत्वा च तदुदीरितम् ।
पातालभवने तत्र प्रविष्टोऽथ ददर्श तत् ॥ ५७ ॥
विश्राम्यतु क्षणं तावत् पर्यङ्केऽत्र भवानिति ।
भणित्वा भूपतिं द्वारं पिदधे तस्करस्वसा ॥ ५८ ॥
दृष्ट्वाऽवलोकयन्तीं तां छन्नं छन्नं स्वसंमुखम् ।
साशङ्कः स्थापयामासोपधानं तत्र भूपतिः ॥ ५९ ॥
स्वयं तस्थौ च दीपस्य च्छायायां मतिमानथ ।
मुक्त्वा यन्त्रशिलां शय्यां बभञ्ज धनदेव्यसौ ॥ ६० ॥
ततः सा रुदती ताला जजल्पैवमहो मया ।
भव्यं कृतं यतो भ्रातृवधको विनिपातितः ॥ ६१ ॥

---

(१) ग घ च ठ मरखड्ग- ।

(२) भ त्वद्गृवशा सद्यो ।

धृत्वा केशेषु तां राजा प्रोचे रण्डे ! भविष्यसि ।
त्वमेवं कुर्वती हन्त भ्रातुर्मार्गानुयायिनी ॥ ६२ ॥
जल्पन्ती दीनवाक्यानि ततोऽसौ प्रविमुच्य ताम् ।
हारमुद्दाल्य च क्षिप्रं निजं धाम समाययौ ॥ ६३ ॥
मेलयित्वा च पूर्वोक्तं वस्तु यद् यस्य तस्य तत् ।
[1]सर्वं समर्पयामास भवनं तद्बभञ्ज च ॥ ६४ ॥
आनीताः स्वस्वगेहेषु ताः स्त्रियस्तेन दस्युना ।
मोहिता न रतिं तत्र लेभिरे चञ्चलाशयाः ॥ ६५ ॥
मुहुर्मुहुर्व्रजन्ति स्म दस्युस्थाने ततो जनैः ।
कथितं पार्थिवस्यैतत् तेनापि भणितो भिषक् ॥ ६६ ॥
सोऽवदद् दस्युचूर्णेन जाता एवं विधा इमाः ।
दत्त्वा स्वचूर्णं राजेन्द्र ! स्वभावस्थाः करोम्यहम् ॥ ६७ ॥
ततो राजाज्ञया तेन ताः कृता गतकार्मणाः ।
एका तु तदवस्थैवाऽऽचख्ये तदपि भूभुजा ॥ ६८ ॥
पृष्टोऽथ भिषगाचख्यौ देव ! चूर्णेन योगिनः ।
कासाञ्चित् वासिता कृत्तिः कासाञ्चित् मांसशोणिते ॥६९॥
सर्वास्ताः प्रतिचूर्णेन स्वभावस्थाः कृता मया ।
अस्यास्तु वासितास्तेनास्थिमज्जा अपि भूपते ! ॥ ७० ॥
यद्यसौ घर्षयित्वाऽस्य दस्योरस्थीनि पाय्यते ।
ततः संजायते राजन् ! स्वभावस्थाऽन्यथा न हि ॥ ७१ ॥

---

(१) घ च झ, स सर्वमर्पयामास ।

तत् तथा कारयित्वाऽऽशु निर्विकारा कृताऽप्यसौ ।
नरसिंहनरेन्द्रेण सदा परहितैषिणा ॥ ७२ ॥
स श्रीजयन्धराचार्योऽन्यदा तत्र समाययौ ।
यस्य पार्श्वे पिता राज्ञो जितशत्रुरभूद् व्रती ॥ ७३ ॥
धर्मं तदन्तिके श्रुत्वा नरसिंहनृपोऽपि सः ।
प्रतिबुद्धः सुतं राज्येऽस्थापयद् गुणसागरम् ॥ ७४ ॥
ततो दीक्षामुपादाय तपः कृत्वाऽतिदुष्करम् ।
निष्कर्मा नरसिंहर्षिरवाप शिवसम्पदम् ॥ ७५ ॥

॥ इति नरसिंहऋषिकथानकम् ॥

ऊचेऽथ[1] सुव्रतो भद्रे ! यथा चूर्णेन योगिनः ।
तस्यास्तस्या नितम्बिन्या अस्थि[2]मज्जाऽधिवासिता ॥ ७६ ॥
तथा त्वमपि कल्पद्रुचिन्तामण्यधिकश्रिया ।
धर्मेण भावयात्मानं श्रीदत्ते ! दृष्टप्रत्यये ! ॥ ७७ ॥
ततोऽसौ शुद्धसम्यक्त्वमूलं धर्ममगारिणाम् ।
प्रतिपेदे मुनेस्तस्य समीपे सरलाऽऽशया ॥ ७८ ॥
व्यहार्षीन्मुनिरन्यत्र श्रीदत्ताऽपि गता गृहम् ।
प्रतिपन्नं निजं धर्मं विधिवत् पर्यपालयत् ॥ ७९ ॥
चकार साऽन्यदा कर्मपरिणामवशादिमाम् ।
धर्मस्य विषये श्राद्धी विचिकित्सां मनोगताम् ॥ ८० ॥

---

(१) च भ, च ।
(२) च भ द -मज्जा हि वासिता: ।

जैनं धर्ममम् रम्यं यत्नतः प्रकरोम्यहम् ।
परमस्य फलं भावि न वेति ज्ञायते न हि ॥ ८१ ॥
विचिकित्सामिमां कृत्वा मृत्वा चायुःक्षये सका ।
सञ्जाता यत्र तदितः स्थानं सङ्कीर्तयाम्यहम् ॥ ८२ ॥
विजयेऽत्रैव वैताढ्ये नगरे सुरमन्दिरे ।
राजा कनकपूज्योऽभूद् वायुवेगा च तत्प्रिया ॥ ८३ ॥
तस्य कीर्तिमतो राज्ञः पुत्रः कीर्तिधरोऽस्म्यहम् ।
ममाप्यनिलवेगाख्या बभूव सहचारिणी ॥ ८४ ॥
गजकुम्भबलीवर्दस्वप्नत्रितयसूचितः ।
प्रतिविष्णुर्नृपो जज्ञे दमितारिर्ममाऽऽत्मजः ॥ ८५ ॥
उद्यौवनो मया बह्वीः स कन्याः परिणायितः ।
स्थापितश्च निजे राज्ये मया चाऽऽत्ताऽनगारता ॥ ८६ ॥
दमितारेर्नृपस्यास्य मदिरा नाम वल्लभा ।
तत्कुक्षिसम्भवा पुत्री कनकश्रीर्भवत्यभूत् ॥ ८७ ॥
यत् त्वया विहिता धर्मविचिकित्सा पुरा भवे ।
तत् ते बन्धुवियोगादि भद्रे ! दुःखमभूदिदम् ॥ ८८ ॥
निजं पूर्वभवं श्रुत्वा पितामहमुनेर्मुखात् ।
जातसंसारवैराग्या दमितारिनृपात्मजा ॥ ८९ ॥
जचेऽपराजितानन्तवीर्याविवं कृताञ्जलिः ।
चेद् युवामनुजानीथ[1]स्तदद्य प्रव्रजाम्यहम् ॥ ९० ॥

---

(१) ख घ च ज भ -स्तदाऽऽर्यौ !।

ताभ्यां सा भणिता चैवं [1]संप्राप्य सुभगापुरीम् ।
स्वयंप्रभजिनोपान्ते भूयास्त्वं व्रतिनी शुभे ! ॥ ६१ ॥
तं तपोधनमानम्य विमानमधिरुह्य च ।
तौ तया सहितौ शीघ्रं संप्राप्तौ नगरीं निजाम् ॥ ६२ ॥
स्वयंप्रभजिनोऽन्येद्युः सुरासुरनरार्चितः ।
आगत्य समवासार्षीत् सुभगायां पुरि प्रभुः ॥ ६३ ॥
गत्वा भक्त्या ववन्दाते तमिमौ बलकेशवौ ।
धर्मं शुश्रुवतुः सार्द्धं तया च कनकश्रिया ॥ ६४ ॥
अग्रेऽपि कनकश्रीः सा विषयेभ्यो विरक्तधीः ।
जैनीं वाचं समाकर्ण्य विशेषेणाभवत् तदा ॥ ६५ ॥
ततश्च हरिसीरिभ्यां कृतनिष्क्रमणोत्सवा ।
सा प्रवव्राज तेपे चैकावल्यादि तपो महत् ॥ ६६ ॥
शुक्लध्यानानलप्लुष्टघातिकर्मचतुष्टया ।
उत्पाद्य केवलज्ञानं संप्राप्ता परमं पदम् ॥ ६७ ॥
इतोऽपराजितस्याऽऽसीद् विरता नाम गेहिनी ।
तदङ्गसंभवा पुत्री [2]जाता सुमतिसंज्ञिका ॥ ६८ ॥
जीवाजीवाऽऽदितत्त्वज्ञा तपःकर्मसमुद्यता ।
आबाल्यादपि सा जज्ञे कुशला जिनशासने ॥ ६९ ॥
चतुर्थपारणेऽन्येद्युस्तस्या गेहे समाययौ ।
शान्तो दान्तः क्षमायुक्तो वरदत्तो महामुनिः ॥ ७०० ॥

(१) ख घ च संभाव्य ।
(२) घ च ज झ जज्ञे ।

[1]परिवेषितया स्थाले स्वस्य पारणहेतवे ।
प्रत्यलाभि तया साधू रसवत्या मनोज्ञया ॥ १ ॥
मुनेः प्रभावतस्तस्य तत्र तद्भक्तिरञ्जितैः ।
विहितानि सुरैरासन् पञ्च दिव्यानि तत्क्षणात् ॥ २ ॥
स स्वस्थानमगात् साधुस्तद् दृष्ट्वा बलकेशवौ ।
चिन्तयामासतुः कन्या धन्येयं कृतपुण्यका ॥ ३ ॥
आलोच्य मन्त्रिणा सार्द्धं महानन्देन तौ ततः ।
कारयामासतुस्तस्याः कृते रम्यं स्वयंवरम् ॥ ४ ॥
एत्य दूतसमाहूताः सर्वेऽपि पृथिवीभुजः ।
आसीना आसनेषूच्चैः स्वयंवरणमण्डपे ॥ ५ ॥
कन्याऽपि कृतशृङ्गारा सखीवृन्दसमन्विता ।
वरमालाऽङ्कितकरा यावत् तत्र समागता ॥ ६ ॥
तावद् देवतया पूर्वभवस्तस्या प्रबोधिता ।
कृतसङ्केतया तत्राऽऽगतया व्रतहेतवे ॥ ७ ॥
अनुज्ञाप्य नृपान् सर्वान् स्वयम्वरसमागतान् ।
मुरारिबलभद्राभ्यामनुज्ञाता विशेषतः ॥ ८ ॥
[2]पञ्चकन्याशतैः सार्द्धं प्रतिपद्यानगारताम् ।
समीपे सुव्रताऽऽर्यायाः सा [3]चचार तपोऽमलम् ॥९॥ (युग्मम्)
क्षपकश्रेणिमारूढा क्रमात् संप्राप्तकेवला ।
प्रतिबोधितभव्यौघा ययौ साऽपि शिवं सती ॥ १० ॥

---

(१) ग परिवेष्य- ।
(२) ख घ भ ङ, कन्या पञ्चशतैः ।
(३) ज चकार ।

अशीतिपूर्वलक्षाणि चतुर्भिरधिकान्यथ ।
आयुः प्रपूर्य्य सोऽनन्तवीर्यो विष्णुर्व्यपद्यत ॥ ११ ॥
संवत्सरद्विचत्वारिंशत्सहस्रायुरादिमे ।
श्वभ्रे नारकिको जज्ञे [1]स निकाचितकर्मभिः ॥ १२ ॥
तद्वियोगेऽपरः शोकमस्तोकं विदधे ततः ।
नीतिधर्मविदग्धेन मन्त्रिणैवमभाणि सः ॥ १३ ॥
यदि मोहपिशाचेन च्छल्यन्ते त्वादृशा अपि ।
[2]तदा किमपरं धीर ! धीरता संश्रयत्वियम् ॥ १४ ॥
इति तद्वचसा किञ्चिद् गतशोको बभूव सः ।
अन्यदा गणभृत् तत्राऽऽययौ नाम्ना यशोधरः ॥ १५ ॥
विज्ञायाऽऽगमनं तस्य वन्दनार्थमगादसौ ।
भक्त्या षोडशभिर्भूपसहस्रैः परिवारितः ॥ १६ ॥
नत्वा गणधरेन्द्रं तं निषण्णोऽसौ यथास्थिति ।
कृताञ्जलिपुटो धर्मदेशनामशृणोदिति ॥ १७ ॥
शोकोऽभीष्टवियोगेन जायते दारुणो जने ।
स सद्भिः परिहर्तव्यस्तत्स्वरूपमिदं यतः ॥ १८ ॥
नामान्तरः पिशाचोऽयं पाप्मा रूपान्तरस्तथा ।
तारुण्यं तमसो ह्येष [3]विषस्यैष विशेषतः ॥ १९ ॥

---

(१) क ख द स्वनिका- । ङ ऽसौ ।
(२) ङ तदा कमपरं विश्वे धीरा यं संश्रयन्ति हि ।
(३) च ज विषयस्य ।

तस्मादिष्टवियोगाऽऽख्यमहद्रोगनिपीडितैः ।
सुश्रुतोक्तक्रियायुक्तैः कार्यं धर्मौषधं महत् ॥ २० ॥

'सम्पदोऽत्र करिकर्णचञ्चलाः
सङ्गमाः प्रियवियोगनिष्फलाः ।
जीवितं मरणदुःखनीरसं
मोक्षमक्षयमतोऽर्जयेद् बुधः ॥ २१ ॥

तां धर्मदेशनां श्रुत्वा गतशोकोऽपराजितः ।
जातव्रतपरीणामो नत्वा तं गणनायकम् ॥ २२ ॥
गृहमागत्य राज्ये च स्थापयित्वा स्वनन्दनम् ।
समाददे परिव्रज्यां नृपमण्डलसंयुतः ॥ २३ ॥ (युग्मम्)
बहुकालं तपस्तप्त्वा कृत्वाऽन्तेऽनशनं तथा ।
विपद्याच्युतकल्पेऽसौ संजज्ञे त्रिदशेश्वरः ॥ २४ ॥
इतोऽस्य जम्बूद्वीपस्य क्षेत्रे भरतनामनि ।
वैताढ्यदक्षिणश्रेण्यां पुरे गगनवल्लभे ॥ २५ ॥
मेघवाहनविद्याभृद्भूपतेर्मेघमालिनी ।
बभूव गुणसंयुक्ता गेहिनी रूपशालिनी ॥ २६ ॥ (युग्मम्)
अनन्तवीर्यो नरकादुद्धृत्य समभूत् तयोः ।
मेघनादाभिधः पुत्रो यौवनं समवाप सः ॥ २७ ॥
कन्या विवाह्य बह्वीस्तं स्वराज्ये विनिवेश्य च ।
प्रतिपेदेऽनगारत्वं मेघवाहनभूपतिः ॥ २८ ॥

---

(१) अयं श्लोकः ग ङ ट ढ पुस्तकेष्वेव दृश्यते ।

सोऽथ श्रेणिद्वयस्वामी मेघनादो [1]महामतिः ।
दशोत्तरशतं देशान् स्वसुतेभ्यो ददौ क्रमात् ॥ २९ ॥
गत्वा सुराचलेऽन्येद्युः प्रतिमाः शाश्वतार्हताम् ।
पूजयामास विद्यां च प्रज्ञप्तिं भक्तिपूर्वकम् ॥ ३० ॥
तदा तत्राऽऽययुः सर्वदेवाः कल्पनिवासिनः ।
अच्युतेन्द्रेण दृष्टोऽसौ स्नेहात् सम्भाषितस्तथा ॥ ३१ ॥
स आख्याय पूर्वभवस्वरूपं धर्मसंयुतम् ।
[2]निजं स्थानं ययौ मेघनादोऽपि खचरेश्वरः ॥ ३२ ॥
भक्त्याऽमरगुरोः पार्श्वे मुनीन्द्रस्यानगारताम् ।
प्रतिपद्य तपस्तेपे गत्वा नन्दनपर्वते ॥ ३३ ॥
अश्वग्रीवसुतजीवासुरेणास्य विनिर्मिताः ।
महोपसर्गास्तत्रैकरात्रिकीप्रतिमाजुषः ॥ ३४ ॥
प्रतिमां पारयित्वा तां विहृत्य जगतीतले ।
मृत्वा समाधिना चान्ते सोऽप्यभूदच्युतेश्वरः ॥ ३५ ॥

षष्ठो भवः सप्तमसंयुतोऽयं
कषायविच्छेदकथाविचित्रः ।
प्रोक्तो मया शान्तिजिनेश्वरस्य
करोतु कल्याणततिं [3]स सद्यः ॥ ७३६ ॥

इत्याचार्यश्रीअजितप्रभसूरिविरचिते श्रीशान्तिनाथचरिते
षष्ठसप्तमभववर्णनो नाम तृतीयः प्रस्तावः ॥ ३ ॥

---

(१) ख घ च ज महीपतिः ।
(२) घ च ज झ ययौ स्थानं निजं ।
(३) ङ च ।

चतुर्थः प्रस्तावः ।

इतः पूर्वविदेहेऽत्र जम्बूद्वीपस्य मध्यगे ।
विजये मङ्गलावत्यभिधे सीतानदीतटे ॥ १ ॥
तीर्थङ्करादिपुंरत्नसञ्चया रत्नसञ्चया ।
अस्ति सिद्धान्तविख्याता शाश्वता नगरी वरा ॥२॥ (युग्मम्)
दुर्नीतिवारकत्वेन प्रजायाः क्षेमकारकः ।
तत्र क्षेमङ्करो जज्ञे राजा तीर्थङ्करस्य सः ॥ ३ ॥
सतीत्वपादपाऽऽवाला सुविशाला गुणश्रिया ।
बभूव भूपतेस्तस्य रत्नमालाऽभिधा प्रिया ॥ ४ ॥
अपराजितजीवोऽसौ द्वाविंश[1]त्यर्णवस्थितेः ।
अच्युतेन्द्रपदाच्च्युत्वा तस्याः कुक्षाववातरत् ॥ ५ ॥
चतुर्दश महास्वप्ना वज्रस्वप्नसमन्विताः ॥
[2]दृष्टा देव्या तया रात्रौ चक्रभृज्जन्मसूचकाः ॥ ६ ॥
कथितास्ते महीभर्तुः प्रभातोत्थिततया तया ।
[3]सुपुत्रजन्मकथनात् तेनाप्याऽऽह्लादिता सका ॥ ७ ॥

---

(१) ग ज ट ण, -त्यतरस्थितेः ।

(२) ज ट दृष्टा ।

(३) ज सुपुत्रकथनात्तेन राज्ञाऽप्याह्लादिता सका । भ ठ -सकाः ।

अजीजनत् सुतं राज्ञी सम्पूर्णसमयेऽथ सा।
प्रवर्द्धितश्च भूपालश्चेटीभिः सुतजन्मना ॥ ८ ॥
आसन्नकुलवृत्त्या ताः सुतजन्मनिवेदिकाः।
तोषयित्वा महीपालो वर्द्धापनमकारयत् ॥ ९ ॥
दृष्टं पञ्चदशस्वप्ने देव्या वज्रायुधं ततः।
वज्रायुधाभिधानं तत्पित्रा पुत्रस्य निर्ममे ॥ १० ॥
अष्टवर्षप्रमाणोऽसौ कलाचार्यस्य सन्निधौ।
कारितस्तु[1] कलाभ्यासमावासं गुणसंपदः ॥ ११ ॥
संप्राप्तयौवनो राजकन्यां लक्ष्मीवतीं वराम्।
सोऽथोत्सवेन गुरुणा गुरुणा परिणायितः ॥ १२ ॥
अनन्तवीर्यजीवोऽथ प्रच्युत्याच्युतकल्पतः।
वज्रायुधकुमारस्य लक्ष्मीवत्याः[2] सुतोऽभवत् ॥ १३ ॥
सहस्रायुधनामाऽसावपि संप्राप्तयौवनः।
उपयेमे नृपसुतां सुरूपां कनकश्रियम् ॥ १४ ॥
भुञ्जानस्य तया सार्द्धं भोगांस्तस्याऽपि[3] बन्धुरान्।
कालक्रमेण संजज्ञे पुत्रः शतबलाभिधः ॥ १५ ॥
क्षेमङ्करनृपोऽन्येद्युः [4]पुत्रपौत्रसमन्वितः।
सिंहासनोपविष्टोऽसौ यावदासीत् सभान्तरे ॥ १६ ॥

---

(१) ख घ च ड -तः स कलाभ्यास-।

(२) ग ज झ ठ ड लक्ष्मीवत्यां।

(३) ङ ऽति-।

(४) ङ क्ष पुत्रपौत्रप्रपौत्रयुक्। द पुत्रपौत्रप्रपौत्रकः।

तत्रागात्तावदीशानकल्पवास्यमृताशनः।
चित्रचूलोऽभिधानेन कश्चिद् मिथ्यात्वमोहितः॥१७॥(युग्मम्)
नास्ति देवो गुरुर्नास्ति नास्ति पुण्यं न पातकम्।
न जीवपरलोकौ चेत्यादिनास्तिकवाद्यसौ॥ १८॥
वज्रायुधकुमारेण भणितो भोः! न युज्यते।
तव नास्तिकवादोऽयमत्र हेतुर्भवानपि॥ १९॥
चेत् त्वया सुकृतं किञ्चित् नाभविष्यत् पुरा कृतम्।
नालप्स्यथाः सुरत्वं हि ततस्त्वं शर्मणः पदम्॥ २०॥
आसीस्त्वं मनुजः पूर्वमिह जातोऽसि निर्जरः।
घटते कथमप्येतद् यदि जीवो न विद्यते॥ २१॥
इत्यादिहेतुभिः सोऽथ निर्जरः प्रतिबोधितः।
वज्रायुधकुमारेण ततस्तुष्टो जगाद सः॥ २२॥
भोः! कुमार! त्वया साधु विदधे यद्भवार्णवे।
पतन् संज्ञानहस्तावलम्बनेनोद्धृतोऽस्म्यहम्॥ २३॥
आददे सोऽथ सम्यक्त्वं कुमारस्यैव सन्निधौ।
प्रियं किं ते करोमीति कुमारं तं जजल्प च॥ २४॥
निःस्पृहाय ततस्तस्मै दत्त्वाऽऽभरणमुत्तमम्।
स देवः प्रययौ स्वर्गमीशानेन्द्रस्य सन्निधौ॥ २५॥
वज्रायुधकुमारोऽसावीशानेन्द्रेण पूजितः।
अयं जिनेन्द्रो भावीति भक्तिरञ्जितचेतसा॥ २६॥
वसन्तसमयेऽन्येद्युः कुमारं तं स्मरोपमम्।
सुद्रा सुदर्शना पुष्पाण्यर्पयित्वा व्यजिज्ञपत्॥ २७॥

देव ! लक्ष्मीवती देवी युष्माभिः सह वाञ्छति ।
कर्तुं सूरनिपाताख्योद्याने सुरभिखेलनम् ॥ २८ ॥
वज्रायुधकुमारोऽथ सप्तराज्ञीशताग्रया ।
लक्ष्मीवत्या समं देव्या तदुद्यानमगाद्वरम् ॥ २९ ॥
तत्र नानाविधक्रीडाः कर्तुं प्रववृते जनः ।
कुमारश्च ययौ वापीं सप्रियः प्रियदर्शनः ॥ ३० ॥
तत्र प्रविश्य पत्नीभिः सानुरागाभिरञ्चितः ।
निरासन्नीकृतव्रीडां जलक्रीडां चकार सः ॥ ३१ ॥
दमितारेरथो जीवो भवं भ्रान्त्वा पुरा भवे ।
कृत्वा किञ्चिदनुष्ठानं विद्युद्दंष्ट्रः सुरोऽभवत् ॥ ३२ ॥
जलक्रीडापरं वीक्ष्य कुमारं पूर्वमत्सरात् ।
तद्वधार्थं महाशैलं वाप्या उपरि सोऽमुचत् ॥ ३३ ॥
अधस्तान्नागपाशैश्च तं बबन्ध दुराशयः ।
वज्रायुधोऽपि चक्रीति महाबलसमन्वितः ॥ ३४ ॥
अधिष्ठितश्च यक्षाणां सहस्रद्वितयेन सः ।
बिभेद तं नगं नागपाशान् त्रोटयति स्म च ॥३५॥ (युग्मम्)
ततो वाप्या विनिर्गत्य सर्वराज्ञीगणाऽऽवृतः ।
अक्षताङ्गः कुमारोऽसौ चिरं चिक्रीड कानने ॥ ३६ ॥
अत्रान्तरे सहस्राक्षो जिनं नत्वा विदेहतः ।
वलितः शाश्वतयात्राकृते नन्दीश्वरं प्रति ॥ ३७ ॥
वापीमध्यान्नगं भित्त्वा छित्त्वा पाशांश्च सप्रियम् ।
निर्गच्छन्तं कुमारं तं पश्यति स्म सविस्मयः ॥ ३८ ॥

ज्ञात्वा ज्ञानोपयोगेन भाविनं तं च तीर्थपम्।
ननाम परया भक्त्या तुष्टुवे च कृताञ्जलिः॥ ३९॥
धन्योऽसि त्वं कुमारेन्द्र! यो भविष्यसि भारते।
षोडशः तीर्थंकृत् शान्तिनामा शान्तिकरो जने॥ ४०॥
इति श्रुत्वा सुनासीरः प्रययौ स्थानमीप्सितम्।
कुमारोऽपि गृहं प्राप्तः क्रीडित्वोपवने चिरम्॥ ४१॥
सोऽपि क्षेमङ्करच्छापोऽभ्येत्य लोकान्तिकामरैः।
तीर्थं प्रवर्तयेत्युच्चैर्बोधितः स्थितिवेदिभिः॥ ४२॥
ततो वज्रायुधं राज्ये निवेश्य जगतीप्रियम्।
दत्त्वा च वार्षिकं दानं स चारित्रमुपाददे॥ ४३॥
विहृत्य जिनलिङ्गेन किञ्चित् कालं विकेवलः।
अवाप केवलज्ञानं घातिकर्मक्षये ततः॥ ४४॥
देवैरागत्य समवसरणे रचिते सति।
तत्रोपविश्य विधिना चक्रेऽसौ धर्मदेशनाम्॥ ४५॥
कल्पद्रुमचिन्तामणिकामधेन्वधिकप्रभः।
कर्तव्यः सर्वदा धर्मो भो भव्याः! प्रतियत्नतः॥ ४६॥
किन्तु सम्यक् परीक्ष्योऽयं श्रुतशीलक्षपादिभिः।
आयुर्वेदविनिर्दिष्टक्षीरपाणवचो यथा॥ ४७॥
अविचार्य प्रवृत्तः सन् क्षीरमर्कादिसम्भवम्।
पिबेद् [1]येनान्धतातादिदोषः संजायते महान्॥ ४८॥

---

(१) क भ पिबेद् यो नाऽत्र पित्तादि-।

बुद्ध्या विचारयेद् यस्तु वैद्यवाक्यं, पिबत्यसौ ।
बलपुष्टिकरं क्षीरं गवादीनां मनोहरम् ॥ ४९ ॥
धर्मे प्रवृत्तिः कर्तव्येति वाक्येऽप्यविचारिते ।
करोत्यज्ञानतो जीवः प्रवृत्तिं धनुरादिषु ॥ ५० ॥
धर्मे तस्मादहिंसादिलक्षणे जिनभाषिते ।
विदधीत प्रवृत्तिं भोः ! शिवं सौख्यं यदीच्छथ ॥ ५१ ॥
अविचार्य धिया कार्यं कुर्वतामिह देहिनाम् ।
[1]दोषा भवन्त्यमृताम्रनिपात्यादिनरेन्द्रवत् ॥ ५२ ॥
पप्रच्छैवमथो सर्वा पर्षत् कौतूहलाकुला ।
अमृताम्रनिपात्यादिनृपाः के भगवन्निमे ॥ ५३ ॥
दोषो जज्ञे कथं तेषामविचारितकर्मणाम् ।
इति सर्वसदःप्रोक्तः क्षेमङ्करजिनोऽवदत् ॥ ५४ ॥
अस्त्यवन्तिजनपदे प्रसिद्धोज्जयिनी पुरी ।
नगरी धनदस्येवावतीर्णेह कुतूहलात् ॥ ५५ ॥
जितशत्रुर्महीपालः पालयामास तां पुरीम् ।
यो वैरिवारनारीणां वैधव्यव्रतदो गुरुः ॥ ५६ ॥
तस्याग्रमहिषी जज्ञे विजयश्रीः सुलोचना ।
भुञ्जानस्तामिलां चैव राजा राज्यमपालयत् ॥ ५७ ॥
आस्थानमण्डपाऽऽसीनमन्यदा तं महीपतिम् ।
सुविज्ञातेङ्गिताकारः प्रतीहारो व्यजिज्ञपत् ॥ ५८ ॥

---

(१) ख घ ङ झ दोषो भवत्यमृ- ।

राजन् ! त्वन्मन्दिरद्वारे त्वद्दर्शनसमुत्सुकाः ।
चत्वारः पुरुषाः सन्ति मूर्त्ता राजसुता इव ॥ ५९ ॥
ततः किं क्रियतां तेषामित्युक्ते स्माऽऽह भूपतिः ।
शीघ्रमानय तानन्वेत्यानिनाय च सोऽपि तान् ॥ ६० ॥
दत्ताऽऽसनोपविष्टांस्तान् निरीक्ष्य विहितानतीन् ।
दध्यौ राजाऽनयाऽऽकृत्या नूनमेते सुवंशजाः ॥ ६१ ॥
ताम्बूलादिप्रदानेन संमान्याभाषितास्ततः ।
कुतो यूयमिहाऽऽयाताः केनार्थेनेति भूभुजा ॥ ६२ ॥
अथोवाचानुजस्तेषामस्ति देवोत्तरापथे ।
सुवर्णतिलकं नाम विख्यातमवनौ पुरम् ॥ ६३ ॥
तद् वैरिमर्दनो राजा न्यायेन प्रत्यपालयत् ।
तस्य रूपवती नाम्ना चारुरूपवती प्रिया ॥ ६४ ॥
तयोः क्रमेण सञ्जातायत्वारस्तनया वराः ।
तेषां नामानि चामूनि प्रदत्तानि क्रमेण हि ॥ ६५ ॥
प्रथमो देवराजाख्यो वत्सराजो द्वितीयकः ।
तृतीयो दुर्लभराजः कीर्त्तिराजश्चतुर्थकः ॥ ६६ ॥
सर्वे शुभकलाऽभ्यासं कारिता जनकेन ते ।
प्राप्ताश्च यौवनं स्वानुरूपकन्याविवाहिताः ॥ ६७ ॥
अन्येद्युः स महीपालो निवर्तकरुजाऽर्दितः ।
राज्ये संस्थापयामास देवराजं सुताग्रिमम् ॥ ६८ ॥
दत्त्वा शिक्षामथो तस्मै परलोकमियाय सः ।
स्वं राज्यं देवराजोऽपि कियत्कालमपालयत् ॥ ६९ ॥

दायादैरन्यदा तत्र संभूय बलवत्तरैः ।
प्रसह्य स्वीकृतं देशात् निरासे स च सानुजः ॥ ७० ॥
देवराजः स देवाऽयमाययौ युष्मदन्तिके ।
सेवाविधित्सयाऽस्माभिरनुजैः परिवारितः ॥ ७१ ॥
गुणदूतसमाहूता भवतामन्तिके वयम् ।
धृत्वा सम्भावनां चित्ते समायाता महीपते ! ॥ ७२ ॥
हृष्टो राजाऽवदद् यूयं मम पार्श्वे यदागताः ।
तत्साधु विहितं सन्तः सतां शरणमेव यत् ॥ ७३ ॥
प्रतीहारं समादिश्य राज्ञा वृत्तिसमन्वितः ।
निवासाय ततस्तेषामावासः प्रवरोऽर्पितः ॥ ७४ ॥
दृढभक्तिपराः प्रौढाः सेवकास्ते महीभुजा ।
प्रसादपूर्वकं स्वाङ्गरक्षकत्वे नियोजिताः ॥ ७५ ॥
रात्रेश्चतुर्षु यामेषु चत्वारोऽपि क्रमेण ते ।
चक्रिरे नृपते रक्षां शयितस्य धृताऽऽयुधाः ॥ ७६ ॥
ग्रीष्मकालेऽन्यदा देवराजोऽनुज्ञाप्य भूपतिम् ।
ग्रामे क्वापि समासन्ने ययौ कार्येण केनचित् ॥ ७७ ॥
कार्यं कृत्वा स मध्याह्ने वलितो यावदन्तरे ।
भीषणा तावदुत्तस्थौ प्रबला वातमण्डली ॥ ७८ ॥
धूलिरुच्छलति स्मोच्चैः प्रचण्डपवनोद्धता ।
निपेतुः कर्कराः पत्रतृणानि भ्रेमुरम्बरे ॥ ७९ ॥
पपात विरलं चाम्बु गुरुगर्जारवोत्कटम् ।
विललास तथा विद्युद् दृष्टिसन्तापकारिणी ॥ ८० ॥

तद्धूलिजलभीतोऽसावाश्रित्य वटपादपम् ।
यावत् तस्थौ क्षणं तावदश्रौषीदुपरि स्वरम् ॥ ८१ ॥
किमेतदिति दत्तावधानो भाषाविशारदः ।
वचः पिशाचयोः सोऽथ शुश्रावेति सुदुःश्रवम् ॥ ८२ ॥
[1]भो भो ! जाणसि किंची सो पभणइ णो कहेहि मह किं तं ।
जंपइ इमोवि अज्जं मरिहीए सो नरिन्दोत्ति ॥ ८३ ॥
[2]बीएण तओ *पुट्ठो केण निमित्तेण कोइ वेलाए ।
सो जंपइ सप्पाओ पढमे पहरंमि रत्तीए ॥ ८४ ॥
तत्पिशाचवचः श्रुत्वा पीडितो हृदयेऽधिकम् ।
स दध्यौ हा कथं कार्यं दैवेनैतद्विनिर्मितम् ॥ ८५ ॥
तथा कथञ्चिदत्रार्थे यतिष्येऽहं यथा विभोः ।
नैतद्भविष्यतीत्येवं ध्यायन् सोऽगाद् नृपान्तिकम् ॥ ८६ ॥
प्रदोषसमये जाते विसृज्याऽऽस्थानगं जनम् ।
प्रविश्य वासभवने सुप्तो देव्या समं नृपः ॥ ८७ ॥
देवराजोऽपि तद्वासगृहं सर्वत्र शङ्कितः ।
उपरिष्टादधस्ताच्च शोधयामास यत्नतः ॥ ८८ ॥

---

(१) भो भोः ! जानासि किञ्चित् स प्रभणति नो कथय मम किं तत् ।
कथयत्ययमपि अद्य मरिष्यति स नरेन्द्र इति ॥

(२) द्वितीयेन ततः पृष्टः केन निमित्तेन कस्यां वेलायाम् ।
स कथयति सर्पात् प्रथमे प्रहरे रात्रेः ॥

* इ पुणोवि ।

ततः खड्गं समाकृष्य दीपच्छायान्तरस्थितः ।
उपर्यधो वीक्ष्यमाणो यावदस्थादसौ तदा ॥ ८९ ॥
चन्द्रोदयस्य विवरेणाहिं दृष्ट्वा प्रलम्बितम् ।
अभीतो जगृहे ग्रीवं करेणैकेन तन्मुखम् ॥ ९० ॥ (युग्मम्)
द्विखण्डं विदधे चास्य देहमन्येन सोऽसिना ।
एकत्र गोपयामास तत् खण्डद्वयमप्यसौ ॥ ९१ ॥
दृष्ट्वाऽथ पतितान् रक्तबिन्दून् देव्या उरःस्थले ।
सोऽपजह्रे स्वहस्तेन विषसंक्रान्तिभीरुकः ॥ ९२ ॥
अत्रान्तरे पश्यति स्म जातनिद्राचयो नृपः ।
करं व्यापारयन्तं तं देव्या वक्षोरुहोपरि ॥ ९३ ॥
ततः कोपपरीताङ्गो दध्यौ किं मारयाम्यमुम् ।
अथवा सबलो नैष शक्यो मारयितुं मया ॥ ९४ ॥
अमुं केनाप्युपायेन मारयिष्यामि निश्चितम् ।
इति सञ्चिन्त्य तस्थौ स सनिद्राऽवस्थया [1]तया ॥ ९५ ॥
[2]वादितोऽथाऽऽदिमो यामो रजन्याः घटिकागृहे ।
वत्सराजं विमुच्याऽऽत्मस्थाने सोऽगान्निजाऽऽलयम् ॥ ९६ ॥
जजल्प भूपतिः कोऽत्र स्थाने प्राहारिकोऽस्ति भोः ! ।
सोऽवदद् वत्सराजोऽहं तिष्ठामि तव सेवकः ॥ ९७ ॥

---

(१) ख च ठ तथा ।

(२) ट वादितेऽथादिमे यामे । ख घ च ड वादितः प्रथमो यामो ।
छ झ वादिते प्रथमे यामे ।

उवाच भूपतिर्भूयः किमेकं प्रेषणं मम ।
करिष्यसीति सोऽवोचदादेशं देहि सत्वरम् ॥ ९८ ॥
राजा प्रोवाच यद्येवं भद्राऽऽदेशस्त्वेष भोः ! ।
यद् भ्रातुर्देवराजस्य शीर्षं छित्त्वा समानय ॥ ९९ ॥
तथेत्याज्ञां गृहीत्वाऽसौ निर्ययौ वासमन्दिरात् ।
दध्यौ च देवराजस्याऽतीव क्रुद्धो महीपतिः ॥ १०० ॥
तमुदारधनद्रोहैः कोपो ह्येवंविधो भवेत् ।
एकोऽपि सम्भवत्येषां मध्याद् बन्धोर्न मे तनौ ॥ १ ॥

यतः—

ये भवन्त्युत्तमा लोके स्वप्रकृत्यैव ते ध्रुवम् ।
अभ्यङ्गीकुर्वते मृत्युं प्रपद्यन्ते न चोत्पथम् ॥ २ ॥
भीता जनापवादस्य ये भवन्ति जितेन्द्रियाः ।
अकार्यं नैव कुर्वन्ति ते महामुनयो यथा ॥ ३ ॥
कुविज्ञातं कुदृष्टं वा कुश्रुतं कुपरीक्षितम् ।
नूनमेतद् भावि कार्यं तत्कर्तव्यं मया कथम् ॥ ४ ॥
हुं ज्ञातमथवा कालविलम्बं प्रकरोम्यहम् ।
अशुभस्य निरासाय स एव कथितो बुधैः ॥ ५ ॥
चिन्तयित्वेति भूपस्य समागत्य च सन्निधौ ।
स ऊचेऽद्यापि जागर्ति देवराजो महीपते ! ॥ ६ ॥
जाग्रन्न शक्यते हन्तुं केनाप्येष महाभुजः ।
तमहं मारयिष्यामि जातनिद्राभरं पुनः ॥ ७ ॥

एवं भवतु राज्ञेति प्रपन्ने सोऽवदत् पुनः ।
यूयं विनिद्रा मे काञ्चित् कथां कथयत प्रभो ! ॥ ८ ॥
अथवा कथ्यमानां तां यूयं शृणुत सोद्यमाः ।
इयं हि निर्विनोदानां क्षयं याति न यामिनी ॥ ९ ॥
त्वमेवाऽऽख्याहि भोः ! भद्रेत्यादिष्टः पृथिवीभुजा ।
ततश्चाऽऽख्यातुमारेभे वत्सराजः कथामिमाम् ॥ १० ॥
बहुलोकसमायुक्तं मुक्तमीतिभयादिभिः ।
अस्तीह पाटलीपुत्रं युक्तं भूपशतैः पुरम् ॥ ११ ॥
तत्राभूत् पृथिवीराजो राजा शत्रुविनाशकृत् ।
भूमिमण्डलविख्यातो धार्मिको विनयी नयी ॥ १२ ॥
विनयादिगुणाऽऽधारा सुविचारा मनोहरा ।
आसीद् रत्या समाकारा [1]सुतारा तस्य वल्लभा ॥ १३ ॥
उदारो निर्मलाऽऽचारः सुविचारो दयापरः ।
रत्नसारोऽभिधानेन तत्र श्रेष्ठिवरोऽभवत् ॥ १४ ॥
अनवद्यक्रियाऽऽसक्ता भक्ता देवगुरुष्वलम् ।
सलज्जा रज्जुकानाम्नी तस्याभूद् गृहिणी वरा ॥ १५ ॥
धनदत्तस्तयोः पुत्रः पवित्रः शुभकर्मणा ।
कलाकलापसंयुक्तो विमुक्तो व्यसनाऽऽदिभिः ॥ १६ ॥
सोऽन्यदा कृतशृङ्गारो मित्रबान्धवसंयुतः ।
निर्गत्य मन्दिराद् गन्तुं प्रवृत्तोऽर्थेन केनचित् ॥ १७ ॥

---

(१) घ ज ड द सुभगा ।

तं दृष्ट्वा कश्चिदित्यूचे धन्योऽसौ श्रेष्ठिनन्दनः।
य एवंविधसामग्र्या स्वेच्छया विलसत्यहो ॥ १८ ॥
सोऽन्येन भणितो मुग्ध! किमस्य त्वं प्रशंससि।
यः पित्रोपार्जितां लक्ष्मीं भुङ्क्ते कापुरुषक्रियः ॥ १९ ॥
प्रशंसायाः स योग्योऽत्र यो द्रव्योपार्जने रतः।
त्यागभोगपरो यश्च लोकमध्ये विजृम्भते ॥ २० ॥
तच्छ्रुत्वा श्रेष्ठिपुत्रोऽसौ चिन्तयामास चेतसि।
अमुनेर्ष्यापरेणापि जल्पितं मे हितं वचः ॥ २१ ॥
ततो देशान्तरे गत्वा समुपार्ज्य धनं घनम्।
तत् सर्वं साधयिष्यामि यदनेन विभाषितम् ॥ २२ ॥
स्ववितर्कोऽथ मित्राणामग्रे तेन निवेदितः।
प्रशंसितश्च तैस्तस्याभिप्रायः प्रियवादिभिः ॥ २३ ॥
लगित्वा पादयोः सोऽथ जगाद जनकं मया।
अर्थार्जनकृते गम्यं परदेशे त्वदाज्ञया ॥ २४ ॥
वज्राऽऽहत इव श्रेष्ठी दुःखितस्तमभाषत।
अर्थस्ते विद्यते वत्स! त्यागभोगक्षमो बहुः ॥ २५ ॥
तेनैव साधनीयानि सर्वकार्याणि निश्चितम्।
प्राणसन्देहकारणे गम्यं देशान्तरे न हि ॥ २६ ॥
पुनरप्यवदत् पुत्रस्तात! लक्ष्मीस्त्वयाऽर्जिता।
जननीव न मे भोक्तुं युज्यते शैशवादृते ॥ २७ ॥
अत्याग्रहपरं ज्ञात्वा विससर्ज पिताऽपि तम्।
ततोऽसौ यानसामग्रीमखिलां प्रगुणां व्यधात् ॥ २८ ॥

ससहायः सपाथेयः समादाय क्रयाणकम् ।
विदधे सार्थसंयुक्तः स शुभेऽह्नि प्रयाणकम् ॥ २९ ॥
कृत्वाऽनुगमनं तस्य किञ्चिदध्वानमञ्जसा ।
श्रेष्ठी निवर्तमानोऽथ शिक्षामेवंविधामदात् ॥ ३० ॥
त्यागिना कृपणेनैव निर्घृणेन दयालुना ।
विदेशगेन भवता भाव्यं शूरतरेण च ॥ ३१ ॥
सर्वथाऽलब्धमध्यस्त्वं भूया वत्स ! ममाऽऽज्ञया ।
शिक्षां दत्त्वेति वलितः श्रेष्ठी स प्रचचाल च ॥ ३२ ॥
आगच्छाऽऽगच्छ भोः ! अत्र तिष्ठोत्तिष्ठ व्रज द्रुतम् ।
इत्यादिवाक्यतुमुलः सार्थमध्ये तदाऽभवत् ॥ ३३ ॥
[1]श्रीपुरं नगरं प्राप्तस्तत्र चोपसरोवरम् ।
सार्थोऽस्थात् सार्थनाथस्तु रम्ये पटकुटीतटे[2] ॥ ३४ ॥
तदैकः कम्पमानाङ्गो भयात् चञ्चललोचनः ।
पुरुषः शरणं कश्चिद् धनदत्तमुपाश्रितः ॥ ३५ ॥
तेनैवं भणितः सोऽथ मा भैषीस्त्वं कुतोऽपि भोः ! ।
महत्यप्यपराधेऽपि मत्समीपमुपागतः ॥ ३६ ॥
अत्रान्तरे हत हतेतिवदन्त उदायुधाः ।
आरक्षकनरा एत्य सार्थवाहमदोऽवदन् ॥ ३७ ॥
दासोऽयं नरनाथस्य तस्याऽऽभरणमुत्तमम् ।
गृहीत्वा हारयामास द्यूतकारस्य सन्निधौ ॥ ३८ ॥

---

(१) ख घ झ श्रीपुरे नगरे प्राप्ते त- ।

(२) ङ ज ट -गृहे ।

तद् विलोक्य महीभर्तुरस्माभिः प्रतिपादितम् ।
तेनापि वध्य आदिष्टो द्रोहकारीति रोषतः ॥ ३९ ॥
ततो दयाप्रपन्नेन मन्त्रिणेत्युदितो नृपः ।
गुप्तौ तिष्ठत्वसौ तावद् यावन्नाऽऽभरणागमः ॥ ४० ॥
ततः कारागृहे क्षिप्तो रजन्याः प्रहरेऽन्तिमे ।
भङ्क्त्वा तदारक्षकं च हत्वाऽप्येष विनिर्ययौ ॥ ४१ ॥
विज्ञाय वयमप्यस्य पृष्ठे शीघ्रं प्रधाविताः ।
एषोऽस्य सरसः प्रत्यासन्ने गूढवनेऽविशत् ॥ ४२ ॥
ततोऽधुना विनिर्गत्य प्रविष्टः शरणे तव ।
तदयं मुच्यतां राजापथ्यकारी महामते ! ॥ ४३ ॥
उवाच सार्थवाहोऽपि यद्यप्येवं तथाऽपि भोः ! ।
सतां नार्पयितुं युक्तः कदाऽपि शरणाऽऽगतः ॥ ४४ ॥
आरक्षका वदन्ति स्म राजादेशकरा वयम् ।
सोऽवदत् तर्हि राजानं गत्वा विज्ञापयाम्यहम् ॥ ४५ ॥
एवमस्त्विति तैरुक्ते सोऽगात् नृपतिसन्निधौ ।
तस्य रत्नाऽऽवलीं चैकां महामूल्यामढौकयत् ॥ ४६ ॥
राज्ञा सोऽभाणि सार्थेश ! कुत आगमनं तव ।
तेनापि कथितस्तस्य वृत्तान्तश्च सविस्तरः ॥ ४७ ॥
इति चोक्तं महाराज ! लब्धमाभरणं यदि ।
तदसौ मुच्यतां मेऽद्य तस्करः शरणागतः ॥ ४८ ॥
राजा प्रोवाच लब्धेऽपि भूषणे वधमर्हति ।
यद्यप्येष तथाऽप्यद्य मुक्तः प्रार्थनया तव ॥ ४९ ॥

महाप्रसाद इत्युक्त्वा निजस्थानमगादसौ ।
आरक्षकनरास्ते च राजदूतेन वारिताः ॥ ५० ॥
भोजनं कारयित्वाऽथ तस्करोऽप्यात्मना सह ।
इत्युक्तो धनदत्तेन मैवं कार्षीद् भवान् पुनः ॥ ५१ ॥
सोऽवदद् विनिवृत्तोऽस्मि चौर्यात् सार्थेश ! संप्रति ।
करिष्यामि व्रतं किञ्चिद् हितं स्वस्य प्रियाय ते ॥ ५२ ॥
अन्यच्च साधुना दत्तो भूतनिग्रहकारकः ।
मन्त्रः सप्रत्ययो मेऽस्ति ग्राह्योऽवश्यमसौ त्वया ॥ ५३ ॥
जगृहे प्रार्थनाभङ्गभीरुणा सार्थपेन सः ।
तस्करोऽपि तमापृच्छ्य ययौ स्वेप्सितहेतवे ॥ ५४ ॥
दत्तं प्रयाणकं शीघ्रं धनदत्तेन चाग्रतः ।
गच्छन् क्रमेण संप्राप्तोऽटवीं कादम्बरीमसौ ॥ ५५ ॥
एकस्याश्च महानद्या रोधस्यावासितोऽथ सः ।
तत्र प्रकर्तुमारब्धा सामग्री भोजनादिका ॥ ५६ ॥
अत्रान्तरे च सार्थेशो व्याधमेकं ददर्श सः ।
कृष्णरक्तेक्षणं चापबाणव्यापृतपाणिकम् ॥ ५७ ॥
सारमेयसमायुक्तं रुदन्तं च सुदुःखितम् ।
किमेतदिति तं दृष्ट्वा पप्रच्छ च कृताग्रहः ॥ ५८ ॥
सोऽवोचत् शृणु भो भद्र ! मम दुःखस्य कारणम् ।
इहास्ति पर्वते भिल्लपल्लीगिरिकुडङ्गिका ॥ ५९ ॥
तत्र पल्लीपतिः शूरो विख्यातः सर्वभूभुजाम् ।
सिंहचण्डोऽभिधानेन प्रचण्डो रणकर्मणि ॥ ६० ॥

तस्य सिंहवती भार्या जीवितादपि वल्लभा।
वर्त्तते प्राणसन्देहे सा भूतग्रहपीडया॥ ६१॥
पल्लिनाथोऽपि नः स्वामी वियोगेऽस्या मरिष्यति।
एतेन कारणेनाहं दुःखितो भद्र! रोदिमि॥ ६२॥
सार्थवाहस्ततोऽवादीदेकवारमहं द्रुशा।
पश्यामि तां यतो मेऽस्ति मन्त्रो भूतग्रहापहः॥ ६३॥
तेनाथ पल्लिनाथस्याऽऽचख्ये तस्तोऽपि सत्वरम्।
प्रेयसीं तां समादाय तत्समीपमुपाययौ॥ ६४॥
विलोक्य सार्थवाहोऽपि कृत्वा च सकलाकृतिम्।
मन्त्रजापविधानेन निर्दोषां विचकार ताम्॥ ६५॥
जीवदानोपकारं तं कृत्वा पल्लीपतिः स तु।
विसृष्टः सार्थवाहेन स्वपल्लीं पुनरप्यगात्॥ ६६॥
वलितो धनदत्तोऽपि ततः स्थानात् शनैः शनैः।
वेलाकूलगतं प्राप गम्भीराख्यं पुरं वरम्॥ ६७॥
कृत्वा निवेशं सार्थस्य तस्थुषस्तत्र पत्तने।
न मनोवाञ्छितो लाभो बभूवास्य कथञ्चन॥ ६८॥
ततोऽसौ चिन्तयामास पाश्चात्यप्रहरे निशः।
अर्जयिष्याम्यहं वित्तमागाह्य सरितां पतिम्॥ ६९॥
इति चिन्तापरस्यास्य विगता सा विभावरी।
ततश्चोत्थाय शय्याया वेलाकूलमियाय सः॥ ७०॥
रङ्गत्तरङ्गमालाभिरभ्युत्थान इवोत्थितम्।
विधिज्ञः पूजयामास सार्थवाहः सरित्पतिम्॥ ७१॥

महद्गुणगणाऽऽधारं धीवराऽध्यासितं तथा ।
सार्थं सितपटीस्फीतं संसाराम्बुधितारकम् ॥ ७२ ॥
देवताऽधिष्ठितं जैनवाक्यवन्नैगमान्वितम् ।
तत्रैकं स्वीकृतं तेन यानं द्रव्येण सुन्दरम् ॥ ७३ ॥ (युग्मम्)
तत्र संक्रामितं भाण्डं योग्यं देशान्तरस्य यत् ।
आरूढश्च स्वयं श्रेष्ठिसुतो वेलासमागमे ॥ ७४ ॥
[1]ततोऽनुकूलपवनप्रेरितं गुरुरंहसा ।
ययौ महासमुद्रे तदतीत्य बहुयोजनीम् ॥ ७५ ॥
गृहीताम्रफलं वक्त्रे समायान्तं विहायसा ।
ददर्शैकमथान्येद्युः राजकीरमसौ पुरः ॥ ७६ ॥
परिश्रमवशादेनं पतन्तं वारिधेर्जले ।
धारयित्वाऽऽत्मनः पार्श्वे धीवरैरानिनाय च ॥ ७७ ॥
जलवाताऽऽदिदानेन स्वस्थीभूतः क्षणेन सः ।
मुक्त्वा चञ्चुपुटादाम्रफलं कीरवरोऽवदत् ॥ ७८ ॥
सार्थाधिनाथ ! ते नैवोपकर्तुं शक्यते मया ।
जीवितव्यप्रदानं यत् त्वया चक्रे ममाधुना ॥ ७९ ॥
जीवितं ददता मेऽद्य साधो ! जीवापितौ त्वया ।
मद्दत्तजीवनावन्धौ वृद्धौ मत्पितरावपि ॥ ८० ॥
ततः किमुपकुर्वेऽहं तवातुल्योपकारिणः ।
तथाऽप्येतत् मयाऽऽनीतं फलं चूतस्य गृह्यताम् ॥ ८१ ॥

---

(१) ख घ ङ वेलाऽनुकूल- ।

सार्थवाहोऽब्रवीद् भद्र ! किमेतेन करोम्यहम् ।
भक्ष त्वमेव यच्छामि भक्ष्यमप्यन्यदात्मनः ॥ ८२ ॥
शुकः प्रोवाच सार्थेश ! सुदुष्प्रापमिदं फलम् ।
अनेकगुणकारि स्यात् श्रूयतामत्र कारणम् ॥ ८३ ॥
अस्त्यत्र भारते वर्षे विन्ध्यो नाम महीधरः ।
गजेन्द्रभग्नदेवद्रुगन्धव्याप्तदिगन्तरः ॥ ८४ ॥
प्रसिद्धा विद्यते विन्ध्याऽटवी तस्य समीपगा ।
तत्रैकस्मिन् द्रुमे कीरमिथुनं मञ्जुभाषकम् ॥ ८५ ॥
तयोः सूनुरहं तौ चानेडमूकौ बभूवतुः ।
वृद्धत्वाच्च तयोर्भक्ष्यमानीय प्रददाम्यहम् ॥ ८६ ॥
अन्येद्युरटवी[1]प्रान्तवने चूतद्रुमे वरे ।
यावदस्मि समारूढस्तावत् तत्र समाययौ ॥ ८७ ॥
सुसाधुयुगलं तच्च कृत्वा दिगवलोकनम् ।
निःशङ्कं विजनत्वेन वार्तामेवंविधां व्यधात् ॥८८॥ (युग्मम्)
अस्ति मध्ये समुद्रस्य पादे शैलस्य कस्यचित् ।
प्ररूढः सहकाराख्यः सद्वृक्षः सफलः सदा ॥ ८९ ॥
तस्यैकमपि योऽश्नाति फलं तस्य शरीरतः ।
नश्यन्ति व्याधयः सर्वे[2]ऽपमृत्युश्च जरा तथा ॥ ९० ॥
सौभाग्यमतुलं रूपं दीप्तिः कान्तिश्च जायते ।
तत्फले भक्षिते तस्मिन्नेकवारमपि स्फुटम् ॥ ९१ ॥

---

(१) ग च ज ठ प्राप्त- । क -प्राप्तो ।   (२) ट -ऽल्पमृत्युश्च ।

तदाकर्ण्य मयाऽचिन्ति सत्यमेतन्न संशयः ।
[1]यद् जायते मुनीन्द्राणां प्रलयेऽप्यन्यथा न गोः ॥ ९२ ॥
ततस्तत्फलमानीय पितृभ्यां प्रददाम्यहम् ।
येनैतौ तरुणावस्थौ जायेते [2]च सुचक्षुषौ ॥ ९३ ॥
चिन्तयित्वेति सार्थेश ! गत्वा तत्र मया [3]द्रुतम् ।
फलमेतत् समानीतं तदिदं भद्र ! गृह्यताम् ॥ ९४ ॥
अहमन्यत् समानीय पित्रोर्दास्यामि तत्फलम् ।
भवता ग्राह्यमेवेदं ममानुग्रहहेतवे ॥ ९५ ॥
ततश्च सार्थवाहेन विस्मयोत्फुल्लचक्षुषा ।
जगृहे तत्फलं कीरोऽप्युत्पपात नभस्तले ॥ ९६ ॥
बहूनामुपकाराय देयं कस्यापि भूपतेः ।
फलमेतदिति ध्यात्वा गोपितं सार्थपेन तत् ॥ ९७ ॥
परकूलमथान्येद्युः प्राप्तं प्रवहणं ततः ।
दत्त्वाऽऽवासं गृहीत्वा चोपायनं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ ९८ ॥
ययौ भूमिपतेः पार्श्वे ढौकयित्वाऽथ प्राभृतम् ।
तत्फलं चार्पयामास परमार्थं निवेद्य तम् ॥९९॥ (युग्मम्)
परितुष्टो मुमोचाथ शुल्कमस्याखिलं नृपः ।
महाप्रसाद इत्युक्त्वा निजाऽऽवासमगादसौ ॥ २०० ॥

---

(१) घ च ज झ, संजायते ।
(२) ख घ झ, दिव्यचक्षुषौ ।
(३) घ च छ -ऽद्भुतम् ।

विक्रीयाधिकलाभेन भाण्डमादाय चापरम्।
वलित्वा च स संप्राप्तो गम्भीराख्यं पुरं [१]ततः॥ १॥
ततश्च प्रस्थितः प्राप्तोऽटवीं कादम्बरीं क्रमात्।
दत्त्वाऽऽवासं च तत्रास्थात् सलोकः [२]सार्थवाहकः॥ २॥
सुप्तेषु सार्थलोकेषु रात्रौ भाण्डोत्कराद् बहिः।
यामिकेषु च जाग्रत्सु यद् जातं तद् निगद्यते॥ ३॥
परिगलितायां रात्रौ लोकैः शुश्रुविरे स्वराः।
खरा हतहतेत्युच्चैस्तुमुलेन विमिश्रिताः॥ ४॥
उत्तालकाहलारावहक्कानादभयङ्करी।
कुतोऽप्यतर्किता तत्र भिल्लधाटी समाययौ॥ ५॥
सन्नह्य सार्थवाहो[३]ऽपि सुभटैः परिवारितः।
योद्धुं सह तया वीरो डुढौके भिल्लसेनया॥ ६॥
पपाठात्रान्तरे बन्दी गुरुदेवार्चने रतः।
निर्भयः स्थिरचित्तश्च धनदत्तो जयत्वयम्॥ ७॥
निशम्य धनदत्तस्याभिधां पूर्वोपकारिणः।
साशङ्कः पल्लिनाथोऽथ रणात् पत्तीन् न्यवारयत्॥ ८॥
ज्ञात्वा नरप्रयोगेण तदुदन्तं यथातथम्।
विश्वस्तो मिलनायास्य सम्मुखश्च ययावसौ॥ ९॥
धनदत्तोऽपि विज्ञाय तमुवाच ससंभ्रमः।
अहो कृतज्ञतासार! स्वागतं स्वागतं तव॥ १०॥

---

(१) ख घ च पुनः।

(२) ख ग घ च सार्थनायकः।

(३) क ख ट -ऽथ।

तावन्योऽन्यं समाश्लिष्य निविष्टावुचितासने ।
ताम्बूलाद्यौचितीं तस्य सार्थनाथश्चकार सः ॥ ११ ॥
क्षेमवार्तां च पप्रच्छ प्रत्यूचे सोऽपि किं मम ।
पृच्छ्यते येन विदधे प्रतिपत्तिस्त्वदीदृशी ॥ १२ ॥
इत्याद्यात्मानमानिन्द्याऽभ्यर्थयित्वाऽथ सार्थपम् ।
आनिनाय निजां पल्लीं पल्लिनाथोऽप्युदारधीः ॥ १३ ॥
स्नानभोजनवस्त्राऽऽद्यैस्तं संमान्य गृहाऽऽगतम् ।
मुक्ताफलेभदन्ताद्यैः पूजयामास चाऽऽदरात् ॥ १४ ॥
ततस्तं समनुज्ञाप्य गृहीत्वा वस्तु किञ्चन ।
स सार्थसहितोऽचालीत् प्राप्तश्च नगरं निजम् ॥ १५ ॥
प्रविश्य धनदत्तोऽथ महाभूत्या निजे पुरे ।
स्वभुजोपात्तवित्तेन विदधे स्वविचिन्तितम् ॥ १६ ॥
ददौ दानानि पात्रेषु सच्चक्रे च सुवासिनीः ।
गुरूंश्च पूजयामासाकारयत् कीर्तनानि च ॥ १७ ॥
चकार चान्यदप्यात्मचिन्तितं विभवेन सः ।
तत्र सूरिवरोऽन्येद्युर्विहरन् कश्चिदाययौ ॥ १८ ॥
तत्पार्श्वे धर्ममाकर्ण्य स भूत्वा च महाव्रती ।
प्राप्तः क्रमेण निष्कर्मा निर्वाणपद[1]मव्ययम् ॥ १९ ॥
इतो नरवरेन्द्रोऽसौ गृहीत्वाऽऽम्रफलं करे ।
दध्यौ स्वयं प्राशितेन किमेतेन भवेद्गुणः ॥ २० ॥

(१) ख ग घ ज -मुत्तमम् ।

बहुशः कारयित्वाऽहममून्याम्रफलानि चेत् ।
करोमि बहु लोकस्योपकारं तद् महान् गुणः ॥ २१ ॥
ध्यात्वेत्याज्ञापयामास भूपतिः पुरुषान् निजान् ।
वप्यमेतत् शुभस्थाने सहकारो भवेद् यथा ॥ २२ ॥
[1]ततस्तैर्विदधे पुम्भिर्गत्वाऽऽरामे मनोहरे ।
पाय्यते स्म जलं कृत्वाऽऽलवालं परितोऽस्य हि ॥ २३ ॥
तैश्च संप्रीणितो राजा पूर्वं तस्याङ्कुरोद्गमे ।
प्रत्यहं नवनवर्द्धिकथनाच्च ततः परम् ॥ २४ ॥
क्रमाच्चूतवरे तस्मिन् पुष्पिते फलिते सति ।
यत्नतो रक्षणीयोऽयमिति राज्ञोदिता नराः ॥ २५ ॥
एवं तेषु प्रकुर्वत्सु प्रसुप्तेष्वन्यदा निशि ।
तस्य दैववशेनैकं पतति स्म फलं भुवि ॥ २६ ॥
तत् प्रभाते महीभर्तुः प्रहृष्टैस्तैः समर्पितम् ।
देयं पात्राय कस्मैचिदिदं चिन्तयति स्म सः ॥ २७ ॥
आकार्य देवशर्माणं चतुर्वेदधरं द्विजम् ।
अमृताम्रफलं तस्मै भक्तिपूर्वं ददौ नृपः ॥ २८ ॥
सोऽप्यात्ममन्दिरे गत्वा पूजयित्वा च देवताम् ।
तत्फलं भक्षयामास पञ्चत्वं समवाप च ॥ २९ ॥
केनचित् कथितं राज्ञो देवशर्माऽद्य स द्विजः ।
अमृताम्रफले तस्मिन् भक्षिते संस्थितः प्रभो ! ॥ ३० ॥

---

(१) क ख ङ ट, तैस्तथा ।

सखेदोऽथ नृपः स्माहाहो अकार्यं कृतं मया ।
पातकं ब्रह्महत्याया धर्मभ्रान्त्या यदर्जितम् ॥ ३१ ॥
नूनमेष विषस्याम्रः प्रपञ्चं प्रविधाय तम् ।
मम प्राणविनाशाय केनचित् प्रेषितोऽरिणा ॥ ३२ ॥
ततोऽयं स्वयमुप्तोऽपि पालितोऽपि प्रयत्नतः ।
बहुप्राणिक्षयङ्कारी छिद्यतां विषपादपः ॥ ३३ ॥
राजादिष्टनराः तीक्ष्णकुठारैस्तरुपुङ्गवम् ।
मूलादपि तमाच्छिद्य पातयन्ति स्म भूतले ॥ ३४ ॥
निर्विण्णा जीवितस्याथ कुष्टरोगार्दिता जनाः ।
धावितास्तत् समाकर्ण्य विषाऽऽम्रतरुच्छेदनम् ॥ ३५ ॥
कश्चित् पक्वमपक्वं वाऽर्द्धपक्वं चाऽपरस्तथा ।
तत्फलं भक्षयामास सुखमृत्युविधित्सया ॥ ३६ ॥
तस्मिन् चूतफले चाऽऽत्ते गतरोगव्यथाः क्षणात् ।
अभूवंस्ते जनाः सर्वेऽप्यमृताशनसन्निभाः ॥ ३७ ॥
दृष्ट्वा तान् विस्मयाऽऽपन्नः चिन्तयामास भूपतिः ।
अहो असदृशफलं फलमस्य तरोः कथम् ॥ ३८ ॥
[1]गतरोगाः कामतुल्याः संजाता यद्यमी जनाः ।
यजनादिक्रियाऽऽसक्तः तद्विप्रोऽयं कथं मृतः ॥ ३९ ॥
[2]व्याहार्याऽऽरक्षकान् तस्यापृच्छत् तच्चूतजं फलम् ।
त्रोटितं किं नु युष्माभिर्गृहीतं वा धरागतम् ॥ ४० ॥

---

(१) ङ ट ढ गतकल्पाः । (२) ठ आकार्य्य ।

तैश्च सत्ये समाख्याते राजोचेऽहिविषेण तत्।
लिप्तं भावि बहिस्तेन विपन्नोऽयं द्विजोत्तमः॥ ४१ ॥
अकार्यमविचार्येदं धिगहो विहितं मया।
यदसौ छेदितो रोषात् तरुराजः सुधामयः॥ ४२ ॥
अकारि सहसा कार्यं यथा तेनापरीक्षितम्।
तथाऽन्येन न कर्तव्यं महीनाथ! सुखैषिणा॥ ४३ ॥
द्वितीयप्रहरेऽतीते निशाया वासमन्दिरात्।
निर्ययौ वत्सराजोऽत्र प्रविष्टस्तस्य चानुजः॥ ४४ ॥
राजा दध्यावहो रम्यं कथयित्वा कथानकम्।
मम कार्यमकृत्वैव वत्सराजो गृहं ययौ॥ ४५ ॥
अथ दुर्लभराजोऽपि तथैव भणितोऽमुना।
प्रत्युत्पन्नमतिः सोऽपि गत्वाऽऽगत्याऽवदद् नृपम्॥ ४६ ॥
नृनाथ! जाग्रतोऽद्यापि तौ द्वावपि ममाग्रजौ।
तत् प्रतीक्ष्य क्षणं कार्यं साधयिष्यामि तावकम्॥ ४७ ॥
राजन्! कथानकं किञ्चित् कथ्यतां शृणुताथवा।
इत्युक्ते तेन सोऽवादीत् त्वमप्याख्याहि तन्मम॥ ४८ ॥
उवाच दुर्लभोऽत्रैव भरते पर्वतोपरि।
अस्ति राजपुरं नाम पुरमद्भुतसङ्कुलम्॥ ४९ ॥
तत्राऽभूद् भूपतिः शत्रुदमनोऽन्वर्थसंज्ञितः।
रत्नमालाऽभिधा तस्य महिषी प्रेमसंयुता॥ ५० ॥
अन्यदा तस्य भूपस्याऽऽस्थानाऽऽसीनस्य सन्निधौ।
आजगाम बटुः कश्चित् प्रतीहारनिवेदितः॥ ५१ ॥

व्यग्रत्वाद् भूपतेः सोऽथोपविश्यास्थाद् नृपस्तथा[1] ।
विसृज्याऽऽस्थानमभ्यङ्गस्नाने चक्रे श्रमापहे ॥ ५२ ॥
देवपूजनवेलायामथ तस्य महीपतेः ।
सपुष्पबटुरागत्य प्रसूनानि समार्पयत् ॥ ५३ ॥
कस्त्वं भद्रेति राज्ञोक्तः सोऽवोचद् यज्ञदत्तसूः ।
अहं शुभङ्करो नाम्ना विप्रोऽरिष्टपुरस्थितिः ॥ ५४ ॥
निजगेहाद् विनिर्गत्य देशदर्शनकौतुकी ।
भ्रमन्निह समायातः समीपे ते महीपते ! ॥ ५५ ॥
प्रकृत्या विनयी सोऽथ स्वसमीपे [2]महीभुजा ।
स्थापितस्तत्र निश्चिन्तस्तस्थौ चापि शुभङ्करः ॥ ५६ ॥
शूरस्त्यागी प्रियाभाषी कृतज्ञो दृढसौहृदः ।
विज्ञानी स्वामिभक्तश्च स सर्वगुणमन्दिरम् ॥ ५७ ॥
[3]अतिगौरवतो राज्ञा शुद्धान्तादिष्ववारितः ।
सर्वत्राऽस्खलितो जज्ञे गुणवान् स शुभङ्करः ॥ ५८ ॥
अन्यदा नगरस्याऽस्य समीपे हरिराययौ ।
व्याध एकः समागत्य तमाचख्यौ महीपतिम् ॥ ५९ ॥
सेनया चतुरङ्गिण्या संयुक्तः सशुभङ्करः ।
वधार्थं मृगराजस्य निर्ययौ नगराद् नृपः ॥ ६० ॥
ज्ञात्वाऽथ व्याधवचनात् तं सिंहं वनमध्यगम् ।
वनार्वाक् स्थापयामास सैनिकानखिलान्नृपः ॥ ६१ ॥

---

(१) ख ङ ट न्वपस्तदा । (२) घ, च भूभुजा ।
(३) ख घ इतो गौरवितो । ज ट अतिगौरवितो ।

स्वयं तु स्वयशःकाङ्क्षी समारूढः स कुञ्जरम् ।
ययौ केशरिणः पार्श्वे शुभङ्करपुरस्सरः ॥ ६२ ॥
विदारितास्यः सिंहोऽपि रक्ताक्षः सज्जितक्रमः ।
उत्पपाताम्बरतले प्रपित्सुः पार्थिवोपरि ॥ ६३ ॥
मा भूद् मत्स्वामिनः पीडेति ध्यायन् स शुभङ्करः ।
निपतन्तं जघानैनं मुखे क्षिप्ताऽङ्कुशं शितम् ॥ ६४ ॥
राजोचे न त्वया साधु विदधे भोः शुभङ्कर ! ।
मया जिघांसितः सिंहो यत् चापल्याद् हतोऽन्तरा ॥६५॥
न केवलं मृगारातिस्त्वयाऽयं निहतोऽद्य रे ! ।
मध्ये सर्वनरेन्द्राणां मद्यशोऽपि हतं खलु ॥ ६६ ॥
सोऽवदद् भवतां देव ! देहापायाभिशङ्कया ।
मया व्यापादितोऽयं हि न तु स्वोत्कर्षकाम्यया ॥ ६७ ॥
अन्यच्च निहतः स्वामि[1]प्रभावेणैव केशरी ।
अन्यथा सृणिमात्रेण कथमस्य निकृन्तनम् ? ॥ ६८ ॥
कथयिष्यामि सैन्यानामग्रे यत् स्वामिना स्वयम् ।
हर्यक्षो निहतस्तत् त्वं माऽप्रसादं व्यधा मयि ॥ ६९ ॥
इदं कार्यं तु प्रत्यक्षमावयोरेव तत् प्रभो ! ।
चतुष्कर्णस्य मन्त्रस्य नास्य भेदो भविष्यति ॥ ७० ॥
राजा प्रोवाच यद्येष मन्त्रो भावी स्फुटः सखे ! ।
तदा मे भविता लोकेऽलीकवादिकलङ्कता ॥ ७१ ॥

---

(१) ङ ञ ट ण प्रसादेनैव ।

शुभङ्करोऽब्रवीत् किं न श्रुतमेतत् त्वया प्रभो ! ।
साधोः समर्पितं गुह्यं सह तेनैव दह्यते ॥ ७२ ॥
ततस्तौ सिंहमादाय सैन्यमध्ये समागतौ ।
इति व्यावर्णयामास तदग्रे च बटुः प्रभुम् ॥ ७३ ॥
त्यजन्ति यस्य नादेन मदं मत्तद्विपा अपि ।
लीलया निहतः [1]सोऽद्य स्वामिना नखरायुधः ॥ ७४ ॥
ततश्च पत्तिसामन्ताः संजातामितसंमदाः ।
शिरांसि धूनयन्तस्ते प्राशंसन् पौरुषं [2]प्रभोः ॥ ७५ ॥
भर्तृजयमहे तेऽथ संप्राप्ता नगरान्तरे ।
सुवर्द्धापनकं चक्रुस्तूर्यनादपुरस्सरम् ॥ ७६ ॥
महोत्सवमये तस्मिन्नतीते लघुवासरे ।
विसृज्याऽऽस्थानलोकं राट् ययौ देव्या निकेतनम् ॥ ७७ ॥
पप्रच्छ देवी नाथाद्य पुरे किं कश्चिदुत्सवः ? ।
वर्तते तूर्यनिर्घोषो यदयं श्रूयते महान् ॥ ७८ ॥
राजा प्रोवाच हे देवि ! यन्मया निहतो हरिः ।
ततोऽयं विहितो भूपैर्वर्द्धापनमहोत्सवः ॥ ७९ ॥
प्रत्यूचे सा पुनर्नाथोत्तमवंशोद्भवस्य ते ।
किमिदं युज्यते कर्तुं स्वस्याऽलीकप्रशंसनम् ? ॥ ८० ॥
शुभङ्करेण बटुना सिंहो व्यापादितो यतः ।
संवर्द्धनमहोऽकारि यशोलुब्धेन तु त्वया ॥ ८१ ॥

---

(१) ज सोऽपि । (२) ङ ज विभोः ।

तच्छ्रुत्वा भूपतिः क्रुद्धो दध्यौ तस्य दुरात्मनः ।
पश्य दुश्चरितं कीदृक् स्फुटं मिथ्याऽभिभाषिणः ॥ ८२ ॥
गुह्यं कस्यापि नाख्येयमित्युदित्वा पुरो मम ।
तदैव कथयामास देव्याः स्वोत्कर्षलम्पटः ॥ ८३ ॥
प्रच्छन्नं मारणीयोऽयं तन्मया मर्मभाषकः ।
इति ध्यात्वाऽऽरक्षकस्य शिक्षां तां प्रददौ नृपः ॥ ८४ ॥
तेन व्यापादितः सोऽथ निजगेहमुपागतः ।
सिद्धं तद् देव ! ते कार्यं भर्तुश्चेति निवेदितम् ॥ ८५ ॥
अन्यस्मिंश्च दिने देवी पप्रच्छ जगतीपतिम् ।
शुभङ्करबटुर्नाथ ! दृश्यते नाधुना कथम् ? ॥ ८६ ॥
बभाण भूपतिस्तस्य ग्राह्यं नामापि न प्रिये ! ।
सोचेऽपराद्धं किं तेन तव देव ! महात्मना ? ॥ ८७ ॥
ततस्तद्विषये राज्ञा स्वाभिप्राये निवेदिते ।
[1]तयोक्तं न ममाऽऽख्यातं तेनेदं सिंहमारणम् ॥ ८८ ॥
किं तु दृष्टं मयैवेदं प्रासादे सप्तभूमिके ।
आरूढया कौतुकेन नास्य दोषोऽत्र कश्चन ॥ ८९ ॥
देव ! सत्यं [2]समाख्याहि किं जीवति मृतोऽथ सः ? ।
इति पृष्टे तया भूपो भूयः सानुशयोऽवदत् ॥ ९० ॥
अकार्यं हा ! मया देवि ! कृतमद्य महत्तरम् ।
यदसौ घातितः सर्वगुणरत्ननिधिर्बटुः ॥ ९१ ॥

---

(१) ङ तद देव्योक्तम् । (२) ङ समाख्या- ।

नास्ति मत्सदृशः कश्चिदविमर्शितकारकः ।
कृतोपकारं निघ्नंस्तं कृतघ्नोऽप्यहमेव हि ॥ ९२ ॥
अभाणि देव्या रभसकृतानामिह कर्मणाम् ।
विपाको हृदये दाही स्यादाजन्मापि शल्यवत् ॥ ९३ ॥
राजन् ! रात्रेर्विनोदाय कथितेयं कथा मया ।
कथायाः परमार्थस्तु श्लोकयुग्मेन कथ्यते ॥ ९४ ॥

तद्यथा—

भक्तः सर्वगुणैर्युक्तो हतो येन शुभङ्करः ।
कृतघ्नो भूतले शत्रुदमनात् कोऽपि नापरः ॥ ९५ ॥
अकारणोत्पन्नरोषे हिंसा निर्दोषमानुषे ।
कार्या नरेण नो शत्रुदमनेन कृता यथा ॥ ९६ ॥
आख्याय सत्कथामेतां गते यामि तृतीयके ।
रात्रेर्दुर्लभराजोऽपि समुत्थाय ययौ गृहम् ॥ ९७ ॥
तत्राऽऽसीनमथो कीर्तिराजं भूपतिरब्रवीत् ।
कार्यमेकं मामकीनं त्वया सेत्स्यति किं न वा ? ॥ ९८ ॥
सोऽप्यवोचत् न चेत् कार्यं साधयिष्यामि ते विभो ! ।
तत् त्वामाराधयिष्यामि चलस्नेहमहं कथम् ? ॥ ९९ ॥
भ्रातुः शीर्षमानयेति भणितः सोऽथ भूभुजा ।
गतप्रत्यागतं कृत्वा किञ्चिदूचे सुधीरिदम् ॥ २०० ॥
शर्वर्याः प्रान्तकालत्वात् सर्वे जाग्रति यामिकाः ।
पुनः प्रस्तावे देवायं तत्राऽऽदेशो विधास्यते ॥ १ ॥

सोऽपि प्रस्तावनां कृत्वाऽनुज्ञातः पृथिवीभुजा ।
कथां कथयति स्मैनां तस्य मन्युविनाशिनीम् ॥ २ ॥
इहाभूद् भरतक्षेत्रे महापुरपुरे नृपः ।
शत्रुञ्जयाभिधस्तस्य प्रियङ्गुरिति वल्लभा ॥ ३ ॥
अन्यदा नैगमः कश्चिद् जात्यमेकं तुरङ्गमम् ।
भूपतेर्ढौकयामास तस्य देशान्तरागतः ॥ ४ ॥
पृष्ठे पर्याणमाधाय तत्राऽऽरुह्य महीपतिः ।
वाहयामास वाहं तं गतिविज्ञानहेतवे ॥ ५ ॥
वेगात् प्रधाविते तस्मिन् तस्य शिक्षाविपर्ययम् ।
सामन्तानां समाचख्यौ स वणिग् पूर्वविस्मृतम् ॥ ६ ॥
ततोऽश्वेषु समारुह्याऽऽदाय भक्ष्यजलाऽऽदिकम् ।
गच्छन्तं तं महीपालमनुजग्मुः पदातयः ॥ ७ ॥
अथ वेगं निरुन्धाने पार्थिवे स तुरङ्गमः ।
तं जग्राह विशेषेण वैपरीत्येन शिक्षितः ॥ ८ ॥
आकुञ्चनेन वल्गायाः पाणिभ्यां रक्तमक्षरत् ।
भूपतिः सोऽथ निर्विण्णो मुमोच शिथिलामिमाम् ॥ ९ ॥
अश्वोऽप्यस्यां विमुक्तायां पदमात्रं चचाल न ।
ततो दुःशिक्षित इति तं विवेद महीपतिः ॥ १० ॥
तस्मादुत्तीर्य पर्याणमथापनयति स्म सः ।
जातत्रोटस्तुरङ्गोऽपि पतित्वा भूतले मृतः ॥ ११ ॥
भीमाटव्यामथो तस्यां दवदग्धवनान्तरे ।
तृष्णाक्षुधापीडिताङ्गो बभ्राम पृथिवीपतिः ॥ १२ ॥

वटमेकमथाऽद्राक्षीद् दीर्घशाखं सुविस्तृतम् ।
श्रान्तो गत्वा शनैस्तस्य च्छायायां निषसाद सः ॥ १३ ॥
पार्श्वावलोकनं तेन कुर्वाणेन निरीक्षिताः ।
तरोस्तस्यैव शाखायाः पतन्तो जलबिन्दवः ॥ १४ ॥
ततः सोऽचिन्तयदिदं वर्षाकालोद्भवं जलम् ।
शाखारन्ध्रे स्थितमियत्कालं पतति संप्रति ॥ १५ ॥
पलाशभाजनं सोऽथ कृत्वा तत्र न्यवेशयत् ।
क्रमेण पूरितं तत् चेषन्नीलकलुषाम्बुना ॥ १६ ॥
तद् गृहीत्वा नृपः पातुं यावदभ्युद्यतोऽभवत् ।
तावत् तत्राऽऽययौ पक्षी कश्चिदुत्तीर्य पादपात् ॥ १७ ॥
तद् नीरभाजनं तेन पातितं नृपतेः करात् ।
तथैव तरुशाखायां गत्वा तस्थौ च [1]स स्वयम् ॥ १८ ॥
विलक्षो भूपतिर्भूयः कृत्वा पूर्णं जलस्य तत् ।
यावत् पास्यति तेनैवापाति तावद् विहायसा ॥ १९ ॥
ततः प्रकुपितो भूपो दध्यौ भूयः समेष्यति ।
यद्येष पक्षी दुष्टाऽऽत्मा मारणीयस्तदा मया ॥ २० ॥
चिन्तयित्वेति जगृहे कशामेकेन पाणिना ।
जलार्थं स्थापयामास द्वितीयेन पुनः [2]पुटीम् ॥ २१ ॥
दध्यौ च विहगः सोऽथ कुपितोऽयं महीपतिः ।
चेत् पुटं पातयिष्यामि तद् मामेष हनिष्यति ॥ २२ ॥

---

(१) द सत्वरम् ।   (२) ज ह पुटम् ।

नो चेद् विषे निपीतेऽस्मिन् मरिष्यत्येष निश्चितम् ।
ततो वरं विपन्नोऽहं न त्वसौ लोकपालकः ॥ २३ ॥
एवं विचिन्त्य भूयोऽपि पातितं तेन तत्करात् ।
कशाऽऽघातेन राज्ञा च पक्षीन्द्रोऽपि निपातितः ॥ २४ ॥
पुनः प्रहृष्टचित्तेनास्यापि राज्ञा पुटोऽम्भसे ।
क्रमेण नीरकं तत् तु पतति स्माग्रतोऽग्रतः ॥ २५ ॥
ततश्चोत्थाय भूपालः किमेतदिति शङ्कितः ।
यावद् व्यलोकयत् तावद् ददर्शाजगरं तरौ ॥ २६ ॥
सोऽथ दध्यौ मुखादस्य सुप्तस्य गरलं किल ।
पतदेतदपास्यं चेदमरिष्यं तदा ध्रुवम् ॥ २७ ॥
पश्याहो ! पक्षिणाऽनेन चेष्टामाबिभ्रता सताम् ।
मम प्राणकृते प्राणास्तृणवत्कल्पिता निजाः ॥ २८ ॥
हा ! वृथा कोपयुक्तेन परमार्थमजानता ।
मया निष्ठुरचित्तेन हतः पक्षिवरोऽसता ॥ २९ ॥
इति खेदपरस्यास्य समेयुस्तत्र सैनिकाः ।
दृष्ट्वा स्वस्वामिनं ते च सद्यो मुमुदिरेतराम् ॥ ३० ॥
नीराऽऽहाराऽऽदिभिः स्वस्थीभूतोऽथ जगतीपतिः ।
पक्षिणं तं समादाय निजं पुरमथाऽऽययौ ॥ ३१ ॥
विधाय पक्षिदेहस्य दाहं चन्दनदारुभिः ।
दत्त्वा जलाञ्जलिं तस्य स आगाद् निजमन्दिरम् ॥ ३२ ॥
पृष्टो दुःखाऽऽसनस्थोऽसौ तत्र सामन्तमन्त्रिभिः ।
प्रेतकार्यं पक्षिणोऽपि कृतं स्वस्येव किं विभो ! ॥ ३३ ॥

ततो राजा निजां वार्तां यथावृत्तां न्यवेदयत् ।
पक्षिघातानुशयं च विसस्मार कदापि न ॥ ३४ ॥
यदेवमनुतापः स्यादविचारितकारिणाम् ।
ततो विचार्य कर्तव्यं कार्यं सुन्दरबुद्धिभिः ॥ ३५ ॥
कथयित्वा कथामेतां कीर्तिराजे स्थिते सति ।
प्रातस्तूर्यरवो जज्ञे पेठुर्मङ्गलपाठकाः ॥ ३६ ॥
अथोत्थाय ययौ कीर्तिराजो राजाऽप्यचिन्तयत् ।
हन्तैकचित्ताः सर्वेऽमी तद् न जातं ममेप्सितम् ॥ ३७ ॥
दास्यानीतजलेनाथ प्रक्षाल्य वदनं नृपः ।
कृत्वा सुवेषमास्थानमण्डपे निषसाद सः ॥ ३८ ॥
अत्रान्तरेऽलकन्यस्तकरद्वन्द्वः प्रसन्नवाक् ।
एत्य विज्ञापयामास देवराजो महीपतिम् ॥ ३९ ॥
यदि देवोऽनुजानाति किञ्चिद् विज्ञापयामि तत् ।
क्रुद्धेनाप्यमुना सोऽथानुज्ञातः संज्ञया भ्रुवोः ॥ ४० ॥
ततः पिशाचवचनश्रवणाऽऽदिकथाऽखिला ।
राज्ञोऽग्रे कथिता तेन भयविस्मयकारिणी ॥ ४१ ॥
आकृष्य वासभवनाद् द्विखण्डं तदहेर्वपुः ।
अदर्शि चास्य विद्वेषविषनाशनभेषजम् ॥ ४२ ॥
राजाऽथ चिन्तयामास हा ! अनेन महात्मना ।
मम जीवितरक्षाऽर्थं विहितं पश्य कीदृशम् ? ॥ ४३ ॥
असमीक्षितकारित्वात् परोपकृतिकार्यपि ।
विघातयितुमारब्धो मयाऽसावपि पाप्मना ॥ ४४ ॥

एतैश्च वत्सराजाद्यैः कथाऽऽख्यानविचक्षणैः ।
तत् साधु विदधे यद् न निहतोऽयं नरोत्तमः ॥ ४५ ॥
ऊचे च स्वपरीवारमिति सर्वगुणाऽऽस्पदम् ।
कुलदेवतया दत्ता अपुत्रस्य सुता मम ॥ ४६ ॥
ततोऽहं स्थापयिष्यामि देवराजं महीपतिम् ।
कुमारं वत्सराजं च ग्रहीष्यामि व्रतं स्वयम् ॥ ४७ ॥
एवमाकर्ण्य [1]लोकेन प्रोक्तं देव ! प्रतीक्ष्यताम् ।
कालं [2]कञ्चित् ततश्चान्यकाले कुर्या इदं खलु ॥ ४८ ॥
राजा प्रोवाच मद्वंश्या अदृष्टपलिता नृपाः ।
प्रतिपद्य व्रतं कृत्वा तपश्च सुगतिं गताः ॥ ४९ ॥
अहं पुनरियत्कालं स्थितो राज्यधरं विना ।
इदानीं तु करिष्यामि निश्चयेन समीहितम् ॥ ५० ॥
ततो दैवज्ञनिर्दिष्टे सुमुहूर्ते महीपतिः ।
देवराजं नृपं चक्रे कुमारं चापरं तथा ॥ ५१ ॥
अन्येद्युर्नन्दनवनोद्याने तत्र समाययौ ।
बहुशिष्यपरीवारः श्रीदत्त इति साधुराट् ॥ ५२ ॥
उद्यानपालकेनास्य समाख्याते समागमे ।
ववन्दे परया भक्त्या गत्वा तं जगतीपतिः ॥ ५३ ॥
उपविश्य यथास्थानं श्रुत्वा सद्धर्मदेशनाम् ।
संप्राप्यावसरं सोऽथ पप्रच्छैवं कृताञ्जलिः ॥ ५४ ॥

---

(१) द लोकैश्च । (२) ख घ ङ द किञ्चित् ।

प्रभो ! प्रोक्तः पिशाचाभ्यां यदि नाम ममात्ययः ।
देवयोन्युदितस्यापि तस्याभूदत्ययः कथम् ॥ ५५ ॥
सूरिराख्यदहो राजन् ! गौरी नाम गृहास्तव ।
बभूव रूपसम्पन्ना वैश्यवंशसमुद्भवा ॥ ५६ ॥
कर्मदोषेण केनापि जाता दौर्भाग्यदूषिता ।
संजज्ञे सा तवाऽनिष्टा दृष्टा दृष्ट्याऽप्यसौख्यदा ॥ ५७ ॥
ततः सा जातवैराग्या गत्वा पितृगृहे निजे ।
अज्ञानतपसाऽऽत्मानं शोषयित्वा व्यपद्यत ॥ ५८ ॥
संप्राप्तव्यन्तरीभावा स्मृत्वा तं पूर्वमत्सरम् ।
अधिष्ठायोरगं कायं प्रविष्टा सा तवाऽऽलये ॥ ५९ ॥
कृत्वा पिशाचयो रूपं कुलदेवतया तव ।
ज्ञापितो देवराजोऽर्थममुं त्वत्क्षेमहेतवे ॥ ६० ॥
अचिन्त्या मानुषैर्दैवी शक्तिर्यद्यपि वर्त्तते ॥
तथापि पौरुषं तेजः क्षमं तल्लङ्घने यतः ॥ ६१ ॥
महाविषधरः क्रूरो व्यन्तर्याऽधिष्ठितोऽपि सः ।
बलिना देवराजेन लीलयैव हतस्ततः ॥ ६२ ॥ (युग्मम्)
सूरिं विज्ञपयामास पुनर्नत्वाऽथ भूपतिः ।
भाग्योदयेन मुक्तोऽहममुष्माद् व्यसनात् प्रभो ! ॥ ६३ ॥
भाग्यमेव ततः कर्तुं युज्यतेऽतः परं मम ।
तद् देहि दत्त ! सुव्रज्यां प्रव्रज्यां शुभदेहिनाम् ॥ ६४ ॥
ततश्च सूरिणा सूत्रविधानेनैष दीक्षितः ।
महाव्रतानि चारोप्य शिक्षितः सङ्घसाक्षिकम् ॥ ६५ ॥

स चास्य कथयामास प्रतिबोधविधायकम् ।
ज्ञाताधर्मकथाऽऽदिष्टं रम्यं भावि कथानकम् ॥ ६६ ॥
प्रसिद्धे मगधे देशे पुरे राजगृहाभिधे ।
धनो नामाभवत् श्रेष्ठी लक्ष्म्या वैश्रवणोपमः ॥ ६७ ॥
धारिणी गृहिणी तस्य सुतास्तत्कुक्षिसम्भवाः ।
पुरुषार्था इवाभूवन् चत्वारस्तस्य विश्रुताः ॥ ६८ ॥
प्रथमो धनपालाख्यो धनदेवो द्वितीयकः ।
धनगोपस्तृतीयश्च चतुर्थो धनरक्षितः ॥ ६९ ॥
उज्झिका भोगिका चैव धन्निका रोहिणी तथा ।
तेषां भार्याः क्रमेणैताः चतस्रो जज्ञिरे शुभाः ॥ ७० ॥
सुप्तजागरितोऽन्येद्युः स श्रेष्ठी धनसंज्ञकः ।
यामिन्याः पश्चिमे यामे चिन्तां चक्रे निजौकसः ॥ ७१ ॥
यथा सर्वगुणाऽऽधारैः पुरुषैर्वर्तते गृहम् ।
गृहिण्याऽपि तथैवेदं विदुः शास्त्रविदो यतः ॥ ७२ ॥
भुङ्क्ते गृहजने भुक्ते सुप्ते स्वपिति तत्र या ।
जागर्ति प्रथमं चास्मात् सा गृहश्रीर्न गेहिनी ॥ ७३ ॥
ततः परीक्ष्य जानामि स्वामिनी का भविष्यति ? ।
मध्याद् वधूनामेतासां गृहस्याधिगुणा मम ॥ ७४ ॥
विचिन्त्येति समादेशं [1]स्नुषाणां प्रददौ प्रगे ।
सारा रसवती सर्वा प्रगुणीक्रियतामिति ॥ ७५ ॥

---

(१) ख घ ङ स्नूहानां ।

तासां वधूनां स्वजनवर्गं सर्वं निमन्त्र्य तम् ।
पौरं चान्यजनं श्रेष्ठी भोजयामास गौरवात् ॥ ७६ ॥
संमान्य वस्त्रताम्बूलाऽऽदिभिः सर्वमथो जनम् ।
दत्त्वा शालिकणान् पञ्च प्रोचे ज्येष्ठवधूमिति ॥ ७७ ॥
प्रत्यक्षं सर्वलोकानां मया ह्येते तवार्पिताः ।
मार्गयामि यदैवाहमर्पणीयाः[1] स्तदा स्नुषे ! ॥ ७८ ॥
विसृष्टा तेन गत्वाऽथ विजने सेत्यचिन्तयत् ।
नूनं वृद्धस्वभावेन जातो मे श्वशुरो विधीः ॥ ७९ ॥
एवं मेलापकं कृत्वा दत्ता येन कणा इमे ।
अन्यान् तस्यार्पयिष्यामीति ध्यात्वा त्यजति स्म तान् ॥८०॥
एवं दत्ता द्वितीयस्याः साऽपि दध्यौ तथैव हि ।
परं सा वितुषान् कृत्वा कणान् भक्षयति स्म तान् ॥ ८१ ॥
तृतीयया तु संचिन्त्य कार्यमेतद् गुरोरिति ।
रक्षितास्ते सुवस्त्रेण बद्ध्वा भूषणमध्यगाः ॥ ८२ ॥
[2]ते कणास्तुर्यवद्ध्वा च स्वबन्धूनां समर्पिताः ।
उप्ता वर्षासु संरूढा जाताश्चातिफलान्विताः ॥ ८३ ॥
प्रथमे वत्सरे तेषामभूत् प्रस्थोऽपरेषु च ।
संजाता बहवः कुम्भास्ततः कुम्भशतान्यपि ॥ ८४ ॥

---

(१) ङ -त्वया ।
(२) ङ चतुर्था मनसि ध्यात्वा लात्वा पञ्च कणानि च ।
गत्वा च पैतृके गेहे दापयति स्म निश्चला ॥ ८३ ॥

अभूवन् पञ्चमे वर्षे शालिपल्यशतान्यथ ।
पुनर्निमन्त्र्य लोकं तं श्रेष्ठी भोजयति स्म च ॥ ८५ ॥
मार्गयामास तान् पञ्च कणान् ज्येष्ठवधूं ततः ।
पल्यान्तरात् समानीयाऽर्पयामास सकाऽपि तान् ॥ ८६ ॥
देवगुर्वादिशपथपूर्वं भणितया तया ।
तस्य सत्यं समाख्यातं रुष्टः श्रेष्ठी ततोऽवदत् ॥ ८७ ॥
मया समर्पिताः शालिकणा यद्यनयोज्झिताः ।
रजोभस्मगोमयाऽऽदि त्याज्यं तदनया गृहात् ॥ ८८ ॥
[1]पृष्ट्वा शालिकणोदन्तं द्वितीयाऽपि स्नुषाऽमुना ।
कृता रसवतीमुख्यगृहव्यापारकारिणी ॥ ८९ ॥
चक्रे वधूं तृतीया च शालिरक्षाविधायिनी ।
मणिमौक्तिकहेमादिभाण्डागाराधिकारिणी ॥ ९० ॥
शालिवृद्धिकरी साऽथ चतुर्थी रोहिणी वधूः ।
गृहस्य स्वामिनी चक्रे श्रेष्ठिना दीर्घदर्शिना ॥ ९१ ॥
यथायुक्तविधानेन कृत्वैवं सुस्थितं गृहम् ।
निश्चिंतं स व्यधात् श्रेष्ठी धर्मव्यापारमन्वहम् ॥ ९२ ॥
श्रेष्ठितुल्यो गुरुर्ज्ञेयः स्नुषातुल्याश्च दीक्षिताः ।
योज्या महाव्रतानां च पञ्चशालिकणोपमाः ॥ ९३ ॥
सङ्घश्चतुर्विधोऽप्यत्र कुलमेलनसन्निभः ।
महाव्रतप्रदानं च तत्समक्षं विधीयते ॥ ९४ ॥

---

(१) ङ· द्वितीयां भक्षितां ज्ञात्वा पाकस्थाने नियोजिता ।
तृतीयां रक्षितां ज्ञात्वा भाण्डागाराऽधिकारिणीम् ॥ ८९ ॥

उज्झिकातुल्य आख्यातः शिष्यः त्यक्तव्रतो हि यः ।
इह लोके परलोके स भवेद् दुःखभाजनम् ॥ ९५ ॥
लिङ्गमात्रोपजीवी यः स द्वितीयस्नुषासमः ।
व्रतपालनसंप्रीतो भाण्डागारवधूपमः ॥ ९६ ॥
धर्मदेशनयाऽन्येषामप्यारोप्य व्रतानि यः ।
सूरिस्तद्वृद्धिकारी स्यात् स रोहिण्या समो मतः ॥ ९७ ॥
श्रीवीरजिनकालेऽदो भविष्यति कथानकम् ।
ततो व्रतानि पञ्चात्राऽधुना चत्वारि तानि तु ॥ ९८ ॥
एवं शिक्षाकथां श्रुत्वा जितशत्रु[१]र्महीपतिः ।
प्रव्रज्यां पालयामास श्रीदत्तगुरुसन्निधौ ॥ ९९ ॥
तद् भो भव्याः ! अहिंसाऽऽदिलक्षणं धर्ममुत्तमम् ।
परीक्ष्य विदधीतेति क्षेमङ्करजिनोऽब्रवीत् ॥ ४०० ॥
दुःखपर्वतदम्भोलिर्भाजनं सुखसन्ततेः ।
अहिंसा व्रतमुख्या सा स्वर्गमोक्षविधायिनी ॥ १ ॥
सत्येन लभ्यते कीर्तिः सत्यं विश्वासकारणम् ।
सत्यं जयति लोकेऽस्मिन् द्वितीयं धर्मलक्षणम् ॥ २ ॥
अदत्तत्यागतो नृणां राजदण्डो न जायते ।
विशिष्टजनसंयोगो निर्भयत्वं च जायते ॥ ३ ॥
ब्रह्मव्रतेन तेजस्वी सुभगश्च भवेद् नरः ।
नपुंसकत्वं तिर्यक्त्वं कदापि न लभेत च ॥ ४ ॥

---

(१) ज महामुनिः ।

अभिग्रहेण वितस्य चित्तं सन्तोषपूरितम्।
मुक्तिश्च क्रमयोगेन जायते भव्यदेहिनः॥ ५॥
एतेषु नियतं धर्मलक्षणेष्वपि पञ्चसु।
यूयं महानुभावा भोः! प्रयत्नं कुरुतान्वहम्॥ ६॥
श्रुत्वेमां देशनां जीवाः प्रतिबुद्धा अनेकशः।
प्रावर्ति च जिनेन्द्रेण तीर्थं गणधराऽऽदिकम्॥ ७॥
वज्रायुधोऽपि धर्मस्य प्रतिपत्तिं विधाय ताम्।
प्रणम्य भगवन्तं च प्रविवेश पुरीं निजाम्॥ ८॥
अन्यदाऽऽयुधशालायां चक्ररत्नं सुनिर्मलम्।
समुत्पन्नं तस्य यक्षसहस्राऽधिष्ठितं वरम्॥ ९॥
विधायाष्टदिनान्यस्य पूजां तदनुगाम्यसौ।
षट्खण्डं साधयामास विजयं मङ्गलावतीम्॥ १०॥
ततो निजपुरीं प्राप्तः चक्रवर्तिश्रियाऽञ्चितः।
सहस्रायुधपुत्रं स यौवराज्ये न्यवेशयत्॥ ११॥
अन्यदाऽऽस्थानमासीनः स वज्रायुधचक्रभृत्।
अभूद् यावद् नृपामात्यपदातिपरिवारितः॥ १२॥
तावद् नभस्तलात् कश्चिदेत्य विद्याधरो युवा।
भयात् प्रकम्पमानाङ्गः शरणं तं समाश्रितः॥ १३॥
तस्य पृष्ठे वरा काचित् खड्गखेटकधारिणी।
आगाद् विद्याधरी विद्याधरश्चैको (१)गदाधरः॥ १४॥

---

(१) ङ युवा पुनः।

खेचरेणाऽमुना चक्री भणितः सपरिच्छदः ।
पापकर्म[1]कृतेरस्यापराधः श्रूयतामिति ॥ १५ ॥
अहं सुकच्छविजये वैताढ्ये शुक्लपूःस्थितेः ।
पुत्रः पवनवेगाख्यः शुक्लदत्तस्य भूपतेः ॥ १६ ॥
सुकान्ता नाम मे कान्ता तस्याः कुक्षिसमुद्भवा ।
एषा शान्तिमती नाम्ना मम पुत्री शुभाकृतिः ॥ १७ ॥
अथान्येद्युर्मया दत्तामिमां प्रज्ञप्तिसंज्ञिकाम् ।
ययौ साधयितुं विद्यां मणिसागरपर्वते ॥ १८ ॥
विद्यां प्रसाधयन्तीयं हृताऽनेन दुरात्मना ।
अत्रान्तरे च विद्या सा सिद्धाऽस्या भक्तिरञ्जिता ॥ १९ ॥
तस्या बिभ्यदृ विवेशायं युष्माकं शरणे प्रभो ! ।
तत्रापश्यन् नगे पुत्रीमत्रागामहमप्यरम् ॥ २० ॥
तदेनं मत्सुताशीलविध्वंसनरुचिं बलात् ।
मुञ्च राजन् ! यथैकेन गदाऽऽघातेन हन्म्यहम् ॥ २१ ॥
अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा तत्पूर्वभवचेष्टितम् ।
प्रतिबोधकृते तेषां चक्री वज्रायुधोऽब्रवीत् ॥ २२ ॥
कारणेन हृता येन पुत्री पवनवेग ! ते ।
खेचरेणाऽमुना तत् त्वं शृणवहं कथयामि भोः ! ॥ २३ ॥
विज्ञाय ज्ञानमाहात्म्यं सर्वे सभ्या निजप्रभोः ।
श्रोतुमभ्युद्यता जाताः स चाऽऽचख्याविदं स्फुटम् ॥ २४ ॥

---

(१) द -रते- ।

द्वीपस्यास्यैव विद्ग्रदैरवतच्चैत्रमध्यगे ।
पुरे विन्ध्यपुरे राजा विन्ध्यदत्ताभिधोऽभवत् ॥ २५ ॥
पत्नी सुदक्षिणा तस्य जज्ञे तत्कुक्षिसम्भवः ।
तनयो नलिनकेतुरिति ख्यातो महीतले ॥ २६ ॥
तत्रैव नगरे धर्ममित्रसार्थपतेः सुतः ।
श्रीदत्ताकुक्षिसम्भूतो दत्तो नामाभवद् धनी ॥ २७ ॥
रूपेण रतिसङ्काशा कान्त्या चन्द्रप्रियासमा ।
जज्ञे प्रभङ्करानाम्नी दत्तस्य गृहिणी वरा ॥ २८ ॥
सुशृङ्गाररसमये वसन्तसमयेऽन्यदा ।
गत्वोद्यानवने दत्तः क्रीडति स्म तया सह ॥ २९ ॥
नृनाथतनयः सोऽथ दृष्ट्वा तां सुन्दराऽऽकृतिम् ।
बाणैर्विषमबाणस्य पञ्चभिस्ताडितो हृदि ॥ ३० ॥
स्वामित्वयौवनैश्वर्यगर्वितः सोऽथ तां ततः ।
अपजह्रेऽगणयित्वा कलङ्कं कुलशीलयोः ॥ ३१ ॥
भुङ्क्ते स्म विषयसुखं कुमारः स तया सह ।
दत्तश्च तद्वियोगार्तो ययावुद्यानमन्यदा ॥ ३२ ॥
सुसाधुः सुमनास्तत्र तत्कालोत्पन्नकेवलः ।
दृष्टोऽमुना वन्द्यमानो देवदानवमानवैः ॥ ३३ ॥
तेनापि वन्दितो भावसारं मुनिवरस्य सः ।
बोधयामास दत्तं तं धर्मदेशनयाऽग्रया ॥ ३४ ॥
कृत्वा दानाऽऽदिकं धर्मं मृत्वा चाऽऽयुःक्षयेऽथ सः ।
सुकच्छविजये वैताढ्याद्रौ विद्याधरेशितुः ॥ ३५ ॥

महेन्द्रविक्रमस्याऽभूत् तनयोऽजितसेनकः ।
तस्यापि कमलानाम्नी बभूव सहचारिणी ॥३६॥ (युग्मम्)
इतः स नलिनकेतू राज्यं संप्राप्य पैतृकम् ।
प्रभङ्कराऽऽख्यया सार्द्धं गृहवासमपालयत् ॥ ३७ ॥
अधिरूढोऽन्यदा भूमिं स्वप्रासादस्य सप्तमीम् ।
स ददर्शाच्छितं मेघैः पञ्चवर्णैर्नभस्तलम् ॥ ३८ ॥
तस्य पश्यत एवेदं मेघवृन्दं सकौतुकम् ।
प्रचण्डपवनच्छिन्नं [1]खण्डखण्डं ययौ क्षणात् ॥ ३९ ॥
तद्दृष्ट्वा जातसंवेगः स दध्यौ द्रविणाऽऽदिकम् ।
सांसारिकमहो ! वस्तु सर्वमेतदिवाध्रुवम् ॥ ४० ॥
मयाऽज्ञानविमूढेन हरता हा ! परस्त्रियम् ।
क्षणिकस्य सुखस्यार्थे बहुपापमुपार्जितम् ॥ ४१ ॥
तत् प्रपद्य परिव्रज्यां तपोनियमवारिणा ।
पापकर्मविलिप्तं स्वं निर्मलं प्रकरोम्यहम् ॥ ४२ ॥
निवेश्य तनयं राज्ये सोऽथ त्यक्त्वा नृपश्रियम् ।
उपाददे परिव्रज्यां क्षेमङ्करजिनान्तिके ॥ ४३ ॥
विशुद्धां पालयित्वा तां समासाद्य च केवलम् ।
धौतकर्ममलः सिद्धिमाससाद स शुद्धधीः ॥ ४४ ॥
साऽपि प्रभङ्करानाम्नी तपः चान्द्रायणाभिधम् ।
गणिन्याः सुव्रताख्यायाः समीपे विदधेऽमलम् ॥ ४५ ॥

---

(१) ख घ ङ ञ खण्डखण्डैः ।

सेयं मृत्वा समुत्पन्ना पुत्री शान्तिमती तव ।
अस्याः प्राग्भवभर्ताऽयं खेचरोऽजितसेनकः ॥ ४६ ॥
[1]दृष्ट्वा विद्यां साधयन्तीं समुत्क्षिप्ता विहायसा ।
इयं पूर्वभवस्नेहमोहितेनाऽमुना ध्रुवम् ॥ ४७ ॥
ततः पवनवेग ! त्वं त्वं च शान्तिमति ! स्फुटम् ।
मुञ्च कोपं धृताटोपमस्योपरि निरर्थकम् ॥ ४८ ॥
इति वज्रायुधवाक्यं श्रुत्वा तौ सा च बालिका ।
अन्योन्यं क्षमयन्ति स्मापराधं प्रीतचेतसः ॥ ४९ ॥
पुनश्चक्री समाचख्यौ समुद्दिश्य सभाजनम् ।
अतीतमुक्तमेतेषां भविष्यत् कथयामि भोः ! ॥ ५० ॥
अमूभ्यां सहिता शान्तिमती दीक्षां ग्रहीष्यति ।
रत्नावलीतपः कृत्वाऽनशनेन विपत्स्यते ॥ ५१ ॥
साधिकसागरद्वन्द्वस्थितिर्वृषभवाहनः ।
स्वामी समस्तदेवानामीशानेन्द्रो भविष्यति ॥ ५२ ॥
वायुगत्यजितसेननाम्नोः साध्वोस्तदा पुनः ।
घातिकर्मेन्धने दग्धे भावि केवलमुत्तमम् ॥ ५३ ॥
केवलज्ञानमहिमां तयोः कृत्वाऽर्चनं तथा ।
स्वस्वाङ्गस्य निजं स्थानमीशानेन्द्रो गमिष्यति ॥ ५४ ॥
इन्द्रोऽपि हि ततश्च्युत्वा कुले लब्ध्वा मनुष्यताम् ।
दीक्षां चाऽऽदाय निष्कर्मा निर्वाणं समवाप्स्यति ॥ ५५ ॥

---

(१) द दृष्ट्वा विद्यां साधयन्ती ।

तच्छ्रुत्वा विस्मिताः सर्वेऽप्येवमूचुः सभासदः ।
अहो अस्मत्प्रभोर्ज्ञानं कालत्रितयदीपकम् ॥ ५६ ॥
साऽथ शान्तिमती वायुवेगश्चाऽजितसेनकः ।
त्रयोऽपि चक्रिणं नत्वा जग्मुस्ते स्थानमात्मनः ॥ ५७ ॥
कुमारस्य सहस्रायुधस्याथ तनयोऽभवत् ।
जवनाकुक्षिसञ्जातो नाम्ना कनकशक्तिकः ॥ ५८ ॥
आद्या कनकमाला वसन्तसेना तथाऽपरा ।
उभे बभूवतुस्तस्य प्रिये तुल्यकुलोद्भवे ॥ ५९ ॥
क्रीडां कर्तुमथाऽन्येद्युः [1]स गतो गहनं वनम् ।
ददर्शैकं प्रकुर्वन्तं [2]पतनोत्पतने नरम् ॥ ६० ॥
पृष्टोऽत्र कारणं तेन सोऽवदद् खेचरोऽस्म्यहम् ।
वैताढ्यवासी सर्वत्रास्खलितो विचरामि भोः ! ॥ ६१ ॥
इहागत्य चिरं स्थित्वा गच्छतः पुनरेव मे ।
पदमेकं खगामिन्या विद्याया भद्र ! विस्मृतम् ॥ ६२ ॥
ततो गन्तुमनीशोऽहं करोम्येवंविधक्रियाम् ।
कुमारः स्माऽऽह भोः ! तावत् पठ विद्यां ममाग्रतः ॥ ६३ ॥
विद्याधरोऽप्यपाठीत् तां सत्पुमानिति तत्पुरः ।
पदानुसारिलब्ध्या कुमारः पूरयति स्म तत् ॥ ६४ ॥
खेचरोऽथ कुमाराय स्वविद्यां प्रददौ मुदा ।
तेन प्रणीतविधिना साधयामास सोऽपि ताम् ॥ ६५ ॥

---

(१) ङ समगाद् । (२) घ ङ पतनोत्पतनम् ।

स्वस्थानमगमत् खेटः कुमारोऽपि यदृच्छया ।
विद्याबलेन बभ्राम प्रियाद्वययुतो भुवि ॥ ६६ ॥

हिमवन्तमथान्येद्युः शिलोच्चयमगादसौ ।
ददर्श चात्र विपुलमतिं विद्याधरं मुनिम् ॥ ६७ ॥

प्रणम्य चरणौ तस्य कुमारः प्रेयसीयुतः ।
निषसाद यथास्थानं मुनिश्चक्रे च देशनाम् ॥ ६८ ॥

कुलं रूपं कलाऽभ्यासो विद्या लक्ष्मीर्वराङ्गना ।
ऐश्वर्यं सुप्रभुत्वं च धर्मेणैव प्रजायते ॥ ६९ ॥

धर्मश्चतुर्विधो येन भवेत् पूर्वभवे कृतः ।
स मनोवाञ्छितं सर्वं लभते पुण्यसारवत् ॥ ७० ॥

पुण्यसारः प्रभो ! कोऽसाविति पृष्टोऽमुना मुनिः ।
तत्कथां कथयामास [1]प्रतिबोधविधायिनीम् ॥ ७१ ॥

अस्त्यत्र भरतक्षेत्रे जीवाजीवाऽऽदि[2]तत्त्ववत् ।
नानाऽद्भुतमनोहारि पुरं गोपालयाऽऽह्वयम् ॥ ७२ ॥

पुरन्दरसमश्रीको धर्मार्थी राजमानितः ।
महाजनस्य मुख्योऽभूत् तत्र श्रेष्ठी पुरन्दरः ॥ ७३ ॥

भक्त्या पत्यौ तथा देवे गुरौ गुणगणाऽन्विता ।
बभूव गेहिनी तस्य पुण्यश्रीरिति विश्रुता ॥ ७४ ॥

पतिवाल्लभ्यसौभाग्यभाग्यवत्याः शुभाऽऽकृतेः ।
अप्येकं दूषणं तस्याः शरीरे निरपत्यता ॥ ७५ ॥

---

(१) अ ह ड प्रतिबोधकरीमिमाम् ।

(२) अ ट द -लोकवत् ।

वाञ्छन्नपि सुतं श्रेष्ठी भणितः स्वजनैरपि ।
तस्याः स्नेहपरो नारीं नान्यां परिणिनाय सः ॥ ७६ ॥
यक्षं भट्टारिकां वा नो काञ्चिदर्थयति स्म सः ।
नैवोपयाचितं चक्रे तयोः स्थिरसुदर्शनः ॥ ७७ ॥
सन्तानार्थी स चाऽन्येद्युरभ्यर्च्य कुलदेवताम् ।
उवाच सप्रियोऽप्येवं प्रणिपातमसंस्पृशन् ॥ ७८ ॥
अस्माकं पूर्वजैः सर्वैः पूजिता त्वं मयाऽपि च ।
इहलोकसुखस्याऽर्थे सर्वदा कुलदेवते ! ॥ ७९ ॥
अविद्यमानसन्ताने परलोकं गते मयि ।
पूजां बन्धुजनस्येव करिष्यति तवापि कः ? ॥ ८० ॥
तत्त्वं ज्ञात्वाऽवधिज्ञानेनाऽऽख्याहि मम सन्ततिम् ।
भविष्यत्यथवा नेति नान्यत्त्वामर्थयाम्यहम् ॥ ८१ ॥
देवतोवाच श्रेष्ठिन् ! ते भविष्यति सुतः खलु ।
धर्मे प्रवर्तमानस्य गते काले कियत्यपि ॥ ८२ ॥
ततः प्रहृष्टचित्तोऽसौ गृहवासमपालयत् ।
कुलक्रमाऽऽगतं धर्मं विशेषेण चकार [1]च ॥ ८३ ॥
कश्चित् पुण्याधिको जीवः सुतत्वेन समागमत् ।
कुक्षौ पुण्यश्रियोऽन्येद्युश्चन्द्रस्वप्नोपसूचितः ॥ ८४ ॥
तत्स्वप्नदर्शनं प्रातः स्वभर्त्रा ज्ञापितस्तया ।
तेनाऽप्याह्लादिता पुत्रजन्मना सा सुचेतसा ॥ ८५ ॥

---

(१) घ ज सः ।

जज्ञेऽथ समये तस्यास्तनयः शुभलक्षणः ।
तस्य जन्मनि तत्पित्रा विदधे च महोत्सवः ॥ ८६ ॥
पुण्यं कृत्वाऽयमायातः प्राप्तः पुण्येन वा मया ।
पुण्यसार इति नाम चक्रे तस्येति तत्पिता ॥ ८७ ॥
बालरक्षाविधात्रीभिर्धात्रीभिः परिपालितः ।
स पित्रोर्वल्लभतमो बभूवाऽध्ययनक्षमः ॥ ८८ ॥
उपाध्यायस्य वर्यस्य कलाग्रहणहेतवे ।
जनकेनार्पितो लेखशालाकृत्युत्सवेन सः ॥ ८९ ॥
तत्रैव नगरे रत्नसारस्य वणिजः सुता ।
बभूव बालिका रत्नसुन्दरी सुन्दराङ्गका ॥ ९० ॥
अधीयानाऽथ तस्यैव कलाचार्यस्य सन्निधौ ।
जज्ञे सहाध्यायिनी सा पुण्यसारस्य धीमती ॥ ९१ ॥
सा चापलेन महिला सुलभेन कलाविधौ ।
विवादं पुण्यसारेण सह चक्रे मनीषिणी ॥ ९२ ॥
अन्यस्मिन् दिवसे तेन रुष्टेनैवमभाणि सा ।
बालिके ! पण्डितंमन्या यद्यप्यसि कलावती ॥ ९३ ॥
तथापि हि मया सार्द्धं विवादस्तव नोचितः ।
भविष्यसि यतो दासी पुरुषस्य गृहे खलु ॥ ९४ ॥ (युग्मम्)
साऽवदद् यदि रे ! दासी महाभाग्यस्य कस्यचित् ।
भविष्यामि नरस्याहं तद् मूढ ! भवतोऽत्र किम् ? ॥ ९५ ॥
शशंस पुण्यसारोऽपि परिणीय बलादपि ।
करोमि किङ्करीं चेत् त्वां तदाऽहं नियतं नरः ॥ ९६ ॥

भूयोऽपि साऽब्रवीद् मूर्ख ! बलात्कारेण जायते ।
स्नेहो नाऽन्यस्य कस्यापि दम्पत्योस्तु विशेषतः ॥ ९७ ॥
ततोऽसौ लेखशालायाः पुण्यसारो गतो गृहम् ।
सुष्वाप मन्युशय्यायां भूत्वा म्लानमुखोऽसुखी ॥ ९८ ॥
श्रेष्ठी पुरन्दरो वेश्म भोजनार्थमुपागतः ।
ज्ञात्वा तच्चेष्टितं तस्यान्तिकमेत्यैवमूचिवान् ॥ ९९ ॥
अयि वत्स ! कुतो हेतोरद्य श्याममुखो भवान् ? ।
अकाले शयनं किं ते कारणं मे निवेदय ? ॥ ५०० ॥
निर्बन्धपृष्टः सोऽवोचत् तात ! मां रत्नसुन्दरीम् ।
परिणाययसि त्वं चेत् तदा स्वस्थो भवाम्यहम् ॥ १ ॥
भूयोऽभाषिष्ट तं श्रेष्ठी बालोऽस्यद्यापि वत्सक ! ।
कुरु तावत् कलाऽभ्यासं काले परिणयेः स्नुषाम् ॥ २ ॥
पुत्रेण भणितं तात ! यदि तां याचसेऽधुना ।
मदर्थं तत्पितुः पार्श्वात् तदा भोक्ष्ये न चान्यथा ॥ ३ ॥
संबोध्य भोजयित्वा तं स्वयं भुक्त्वा च श्रेष्ठ्यसौ ।
बन्धुभिः सहितो रत्नसारश्रेष्ठिगृहं ययौ ॥ ४ ॥
अभ्युत्थानासनदानस्वागतप्रश्नपूर्वकम् ।
सोऽवदत् कारणं ब्रूत येन यूयमिहागताः ॥ ५ ॥
ऊचे पुरन्दरस्त्वत्तः कन्यकां रत्नसुन्दरीम् ।
याचितुं स्वसुतस्यार्थे श्रेष्ठिन् ! वयमुपागताः ॥ ६ ॥
अभ्यधाद् रत्नसारोऽपि कृत्यं यद् मम सर्वथा ।
युष्माभिर्विहितं तत् तद् देयाऽवश्यं सुता मया ॥ ७ ॥

यूयमत्र पुरे मुख्या याचितारः सुतां मम ।
सहिता बन्धुभिश्चैभिस्तद् वाच्यं किमतः परम् ? ॥ ८ ॥
पितुः पार्श्वे स्थिता साऽथ कन्यका [1]सहसाऽवदत् ।
ताताहं पुण्यसारस्य भविष्यामि न गेहिनी ॥ ९ ॥
तस्यास्तद् वचनं श्रुत्वा दध्यावेवं पुरन्दरः ।
अहो ! मे तनयस्यास्यां व्यर्थः पाणिग्रहाग्रहः ॥ १० ॥
यस्या एवंविधा वाणी कर्कशा शैशवेऽप्यहो ! ।
भाविनी यौवनोन्मत्ता सा भर्तुः सुखदा कथम् ? ॥ ११ ॥
उवाच रत्नसारस्तु मुग्धेयं तनया मम ।
वाच्यावाच्यं न जानाति तदस्याः फल्गु जल्पितम् ॥ १२ ॥
तथाऽहं बोधयिष्यामि श्रेष्ठिन् ! ते तनयो यथा ।
परिणेष्यत्यमुं चैव मया दत्ता त्वसौ ध्रुवम् ॥ १३ ॥
ततः पुरन्दरः श्रेष्ठी गृहमागत्य तत्कथाम् ।
कथयित्वाऽवदत् पुत्रं वत्स ! सा तव नोचिता ॥ १४ ॥

यतः—

कुदेहां विगतस्नेहां लज्जाशीलकुलोज्झिताम् ।
अतिप्रचण्डां दुस्तुण्डां गृहिणीं परिवर्जयेत् ॥ १५ ॥
प्रत्यूचे पुण्यसारस्तु अमुं परिणयामि चेत् ।
भवामि तदहं सत्यप्रतिज्ञस्तात ! नान्यथा ॥ १६ ॥

---

(१) ङ चाब्रवीदिदम् ।
नाहं परिणायिष्यामि त्वेनं च श्रेष्ठिनः सुतम् ॥
श्रुत्वा त्वेवंविधां वाणीं कर्कशा शैशवेऽप्यहो ! ।

अपश्यन्नपरोपायं तल्लाभे सोऽथ बुद्धिमान् ।
[1]पृष्ट्वा तातं स्वदार्चीं तां विवेद कुलदेवताम् ॥ १७ ॥
ततः कुसुमनैवेद्यगन्धधूपविलेपनैः ।
अभ्यर्च्य सुविनीतात्मा प्रार्थयामास तामिति ॥ १८ ॥
दत्तोऽहं तुष्टया देवि ! श्रेष्ठिनस्तनयो यथा ।
सा त्वं वाञ्छां कलत्रस्य सकले ! पूरयाद्य मे ॥ १९ ॥
न चेत् पूरयसि स्वेच्छां मम त्वं कुलदेवते ! ।
अमत्वमपमानस्य ततोऽहं निर्मितः कथम् ? ॥ २० ॥
उत्थास्यामि तदैवाहमितः स्थानाद् यदीप्सितम् ।
पूरयिष्यसि देवि ! त्वं भोक्ष्ये चाहं तदैव हि ॥ २१ ॥
इत्थं कृतप्रतिज्ञेऽस्मिन् दिनमेकमुपोषिते ।
तुष्टा सोचे शनैर्वत्स ! सर्वं भव्यं भविष्यति ॥ २२ ॥
हृष्टचित्तस्ततः पुण्यसारो विहितभोजनः ।
अवशिष्टकलाऽभ्यासं विदधे जनकाऽऽज्ञया ॥ २३ ॥
समधीतकलः सोऽथोद्यौवनः श्रेष्ठिनन्दनः ।
केनचित् कर्मदोषेण दुरोदररतोऽभवत् ॥ २४ ॥
अतीववल्लभत्वेन पितृभ्यामनिवारितः ।
स द्यूतव्यसनी जज्ञे निषिद्धो न न्यवर्तत ॥ २५ ॥
लक्षमूल्यमथान्येद्युः राज्ञोऽलङ्करणं गृहात् ।
हृत्वा दत्तं सभिकस्य स्खलन्ते हारितेऽमुना ॥ २६ ॥

---

(१) ङ· दृष्ट्वा तां तत्प्राप्तिहेतोर्विवेद कुलदेवताम् ।

याचमाने नृपे श्रेष्ठी स्थानं यावद् व्यलोकयत् ।
तत्र तावददृष्ट्वा तद् मनस्येवमचिन्तयत् ॥ २७ ॥
गृहीतं पुण्यसारेण नूनमेतद् भविष्यति ।
अन्यस्य गूढमद्वस्तूपादाने योग्यता न हि ॥ २८ ॥
यदर्थं खिद्यते लोकैः यत्नश्च क्रियते महान् ।
तेऽपि सन्तापदा एवं दुष्पुत्रा हा ! भवन्त्यहो ! ॥ २९ ॥
हारितं क्वापि तेनेदं चेद् भविष्यति तद् मया ।
गृहाद् निर्वासनीयोऽयं पुत्ररूपेण वैरिकः ॥ ३० ॥
एवं विचिन्त्य हट्टेऽगात् श्रेष्ठी तत्रागतं सुतम् ।
पप्रच्छालङ्कृतेः शुद्धिं सोऽप्याचख्यौ यथातथम् ॥ ३१ ॥
ततः प्रकुपितः श्रेष्ठी तमूचे दुष्ट ! रे ! त्वया ।
तद्भूषणमुपादाय समागम्यं गृहे मम ॥ ३२ ॥
वचसा तर्जयित्वैवं धृत्वा च गलकन्दले ।
निरस्तस्तनयस्तेन गाढरोषवशेन सः ॥ ३३ ॥
तदा दिनावसानत्वात् अन्यतो गन्तुमक्षमः ।
पुरान्निस्सृत्य न्यग्रोधकोटरं प्रविवेश सः ॥ ३४ ॥
श्रेष्ठिन्या भणितः सोऽथ गृहं प्राप्तः पुरन्दरः ।
कथमद्य पुण्यसारो नायात्यद्यापि मन्दिरे ? ॥ ३५ ॥
राजभूषणवृत्तान्तमाख्यायैवमुवाच सः ।
मया निर्वासितः सोऽद्य प्रिये ! शिक्षापनाकृते ॥ ३६ ॥
सोचे निस्सारितो येन तनयो रजनीमुखे ।
स त्वं मे मुखमात्मीयं कथं दर्शयसि स्फुटम् ? ॥ ३७ ॥

बालं नेत्रविशालं तमेकतोकं त्वमात्मनः ।
अस्यां विकालवेलायां निरस्यन् लज्जसे न किम् ? ॥ ३८ ॥
तद्गच्छ वत्सके तस्मिन् समानीते गृहे मम ।
आगन्तव्यं त्वयाऽपीति स तया निरवास्यत ॥ ३९ ॥
[1]गेहिनीभर्त्सितः पुत्रं स्मृत्वा सोऽपि सुदुःखितः ।
सर्वत्राऽन्वेषयामास नगरे निजनन्दनम् ॥ ४० ॥
गृहं निर्मानुषं वीक्ष्य श्रेष्ठिनी सा व्यचिन्तयत् ।
निरासि हा ! मया गेहाद् पतिः कोपपरीतया ॥ ४१ ॥
पुत्रापायकृता पूर्वं मूर्खता श्रेष्ठिना कृता ।
निरस्यन्त्या स्वभर्तारं पश्चात् चक्रे मयाऽपि सा ॥ ४२ ॥
एवं चिन्ताऽऽतुरा साऽस्रा तयोर्मार्गावलोकनम् ।
कुर्वाणोद्विग्नतनुः साऽस्थाद् द्वारदेशे स्ववेश्मनः ॥ ४३ ॥
ददर्श पुण्यसारोऽथ तत्रोभे देवते निशि ।
स्वरोचिषा तमोहन्त्र्यौ शुश्रावेति च तद्गिरम् ॥ ४४ ॥
एका स्माह स्वसः ! किं न स्वेच्छया भ्राम्यते भुवि ? ।
वर्तते यदियं रात्रिरस्मत्पक्षकृतोदया ॥ ४५ ॥
द्वितीयोवाच किं व्यर्थं भ्रान्त्याऽऽत्मा खेद्यते हले ! ।
दृश्यते कौतुकं क्वाऽपि यदि तत्रैव गम्यते ॥ ४६ ॥
साऽवदत् कौतुकं तर्हि गच्छामो [2]वलभीपुरे ।

---

(१) ज द गेहिन्या भर्त्सितः ।

(२) वलभीपुरस्य यत्र यत्र प्रसङ्गस्तत्र तत्र वल्लभीतिलकारद्वयाविशिष्टोऽपि पाठो दृश्यते क्वचित् ।

श्रेष्ठी वसति यत् तत्र धनप्रवरनामकः ॥ ४७ ॥
[1]जाता धनवतीकुक्षिसम्भवाः तस्य कन्यकाः ।
सप्तैताः सन्ति चार्वङ्ग्यस्तत्राऽऽद्या धर्मसुन्दरी ॥ ४८ ॥
धनसुन्दर्यथो कामसुन्दरी मुक्तिसुन्दरी ।
भाग्यसौभाग्यसुन्दर्यौ सप्तमी गुणसुन्दरी ॥ ४९ ॥
वरप्राप्तिकृते तासां श्रेष्ठिना भक्तिपूर्वकम् ।
आराध्य तोषितो लम्बोदरो मोदकदानतः ॥ ५० ॥
प्रत्यक्षीभूय सोऽवोचदितः सप्तमवासरे ।
रात्रौ सुलग्नवेलायां संयोगे प्रगुणीकृते ॥ ५१ ॥
सुवेषयोषायुगलपृष्ठे यः कश्चिदेष्यति ।
श्रेष्ठिन् ! तव सुतानां स भविष्यत्युचितो वरः ॥ ५२ ॥
सेयं सप्तमघस्रस्य रात्रिस्तत् तत्र गम्यते ।
निवासपादपश्चायं नीयते च सहाऽऽत्मना ॥ ५३ ॥
दध्यौ स पुण्यसारोऽथ तदाकर्ण्य मनस्यदः ।
अहो ! प्रासङ्गिकं मेऽपि भावि कौतूहलेक्षणम् ॥ ५४ ॥
कीदृशी वलभी सा पूः कीदृग् लम्बोदरः स च ? ।
कीदृश्यः कन्यकाश्चेति सर्वं द्रष्टास्मि कौतुकम् ॥ ५५ ॥
विधाय हुंकृतिं ताभ्यामुत्क्षिप्तो वटपादपः ।
उद्याने वलभीपुर्याः गत्वा तस्थौ क्षणेन सः ॥ ५६ ॥
विधाय नायिकारूपं चेलतुर्[2]देवते ततः ।
तयोरनुपदं पुण्यसारोऽपि चलति स्म सः ॥ ५७ ॥

(१) ङ तती- । (२) ङ -ः कुलदेवते ।

लम्बोदरगृहद्वारे वेदिकामण्डपे कृते ।
मेलितस्वजनः श्रेष्ठी यावदासीत् सुताऽन्वितः ॥ ५८ ॥
तावत् ते देवते तस्य समीपेन प्रजग्मतुः ।
श्रेष्ठ्यावासे रसवत्या रसग्रहणहेतवे ॥ ५९ ॥ (युग्मम्)
एते अनुव्रजन् पुण्यसारः श्रेष्ठिवरेण सः ।
दृष्टश्चे भणितश्चैवं निवेश्य प्रवराऽऽसने ॥ ६० ॥
लम्बोदरेण भद्र ! त्वं जामाता परिकल्पितः ।
एता मम सुताः सप्त तत्त्वं परिणयानघ ! ॥ ६१ ॥
इत्युदित्वा सुवसने नवीने परिधापितः ।
लक्षमूल्यभूषणेनालङ्कृतः श्रेष्ठिना च सः ॥ ६२ ॥
ततो भवत्सु धवलमङ्गलेष्वग्निसाक्षिकम् ।
परिणीताः चारु कन्याः पुरन्दरसुतेन ताः ॥ ६३ ॥
सोऽथ दध्यावदो युक्तं पित्रा निर्वासितोऽस्मि यत् ।
अन्यथैवं कथं पुण्यसारनाम स्फुटीभवेत् ? ॥ ६४ ॥
इति ध्यायन् कृतोद्वाहः स वधूभिः समन्वितः ।
श्रेष्ठिना स्वगृहं निन्ये महोत्सवपुरस्सरम् ॥ ६५ ॥
प्रासादस्योपरितनभूमौ नीत्वा निवेशितः ।
वल्लभाभिः स पर्यङ्के निविष्टास्ताश्च विष्टरे ॥ ६६ ॥
पृच्छन्ति स्म कलाऽभ्यासस्तव नाथ ! कियानिति ? ।
सोऽब्रवीत् सकला मुग्धाः ! मम नेष्टतरा यतः ॥ ६७ ॥
अत्यन्तं विदुषां नैव सुखं मूर्खनृणां न च ।
उपार्जयत तद् यूयं सर्वथा मध्यमां कलाम् ॥ ६८ ॥

यावत् ता न विदन्ति स्म श्लोकस्यार्थमपि स्फुटम् ।
तावत् स दध्यौ ब्रच्योऽसौ गमिष्यति सदैवतः ॥ ६९ ॥
इति गन्तुमना: सोऽथ दिशाऽऽलो[1]कादिचेष्टया ।
विज्ञातो गुणसुन्दर्या तया दारकनिष्ठया ॥ ७० ॥
किमङ्ग ! चिन्तां कर्तुं ते शङ्काऽस्तीति तयोदितः ? ।
सोऽब्रवीदेवमेवेति दत्तहस्तस्तया ततः ॥ ७१ ॥
अधोभूमौ समागत्य स्वस्य ज्ञापनहेतवे ।
इति श्लोकं तुलायां स सुधीः खडिकयाऽलिखत् ॥ ७२ ॥
[2]किहां गोवालो किहां वलहिपुरं किहां लम्बोदरदेव ? ।
लाडन आयो विहिवसिं गिओ सत्तइ परिणेवि ॥ ७३ ॥
गोपालयपुरादागां वलभ्यां नियतेर्वशात् ।
परिणीय वधूः सप्त पुनस्तत्र गतोऽस्म्यहम् ॥ ७४ ॥
साऽर्थमग्रेतनस्याऽपि श्लोकस्याविदुषी तदा ।
लज्जमानाऽनुष्टुभं तं प्रसन्नं नाऽप्यवाचयत् ॥ ७५ ॥
गृहद्वारगतः सोऽथ तामूचे गुणसुन्दरीम् ।
सुखेन तनुचिन्ता स्यादतिनिर्विजने मम ॥ ७६ ॥
ततस्त्वयाऽत्र स्थातव्यमहं त्वन्निकटे गतः ।
निराबाधो भविष्यामीत्युक्त्वा तत्र वटे ययौ ॥ ७७ ॥

---

(१) ङ॰ -लोकनचे- ।

(२) गूर्जरभाषानिबद्धेयं प्रतिभासते तथा केषु च पुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

तत्कोटरप्रविष्टेऽस्मिन्[1] निन्यतुर्देवते अपि ।
तच्छक्त्योत्पाटितः सोऽथ वटः स्वस्थानमागमत् ॥ ७८ ॥
इतः पुरन्दरः श्रेष्ठी भ्रामं भ्रामं पुरेऽखिले ।
निशान्तेऽतीवनिर्विण्णो यावत् तत्र समाययौ ॥ ७९ ॥
तावत् सा विगता रात्रिः प्रणष्टं क्वापि तत् तमः ।
ततो विभातं न्यग्रोधे गतस्येत्युच्यते जनैः ॥ ८० ॥
निर्ययौ पुण्यसारोऽथ तदानीं वटकोटरात् ।
वस्त्रालङ्कारसाराङ्गः पितृवक्त्राम्बुजार्यमा ॥ ८१ ॥
पुत्रमत्यद्भुतश्रीकं दृष्ट्वा श्रेष्ठी सविस्मयः ।
वत्स ! वत्सेति जल्पन्तमालिलिङ्ग ससंभ्रमम् ॥ ८२ ॥
ततः स्वगेहमायातः [2]सह तेन विलोक्य तौ ।
बभूव श्रेष्ठिनी हृष्टा स्पृष्टा रुच्येव शीतगोः ॥ ८३ ॥
गाढमालिङ्ग्य सस्नेहं तमुत्सङ्गे निवेश्य च ।
पप्रच्छ वत्स ! शोभेयं संजाता क्व तवेदृशी ? ॥ ८४ ॥
ऊचे च जनकोऽप्येवं ततोऽसौ सकलां कथाम् ।
तदग्रे कथयामास महद्विस्मयकारिणीम् ॥ ८५ ॥
तावेवमूचतुर्भाग्यमहो ! वत्सस्य कीदृशम् ? ।
ऋद्धिर्येनेदृशी लब्धा रात्रिमध्येऽप्यचिन्तिता ॥ ८६ ॥
बभाण जनको भूयः क्षन्तव्यं वत्स ! तत् त्वया ।
मया विरूपं यत् किञ्चिदुक्तं शिक्षापनाकृते ॥ ८७ ॥

---

(१) ङ -ऽस्मिन्नीयतुः । (२) ङ सहसैव ।

पुण्यसारोऽवदत् तात ! युष्मत्शिक्षापनैव हि ।
संजाता हेतुरीदृश्याः[1] सम्पदो नियतं मम ॥ ८८ ॥
दत्त्वाऽथ[2] द्यूतकारस्य [3]तदानीतं विभूषणम् ।
नृपसत्कं नृपस्यैवार्पयामास पुरन्दरः ॥ ८९ ॥
विदधे पुण्यसारोऽथ हट्टव्यापारमुत्तमम् ।
दूरं विहाय तद् द्यूतव्यसनं गुणनाशनम् ॥ ९० ॥
इतस्तस्मिन्ननायाति[4] वलित्वा गुणसुन्दरी ।
सोदरीणां समाचख्यौ सर्वासामपि तद्गतिम् ॥ ९१ ॥
ततस्ता नवगेहान्तर्धूमांसक इवोत्कटे ।
आकस्मिकेऽसुखे तस्मिन् पतिते रुरुदुर्भृशम् ॥ ९२ ॥
आकर्ण्य रुदितं पित्रा पृष्टास्तस्य च कारणम् ।
कथयन्ति स्म तास्तस्य तत्पत्युरपवारणम् ॥ ९३ ॥
सोऽब्रवीदपरिज्ञातपारम्पर्यो निजः पतिः ।
किं न सम्भूय युष्माभिर्धृतो ज्ञात्वा तदाशयम् ? ॥ ९४ ॥
रूपलावण्ययुक्ताभिः स्त्रीभिः सर्वोऽपि लुभ्यते ।
तद् भवत्यः प्रियास्तेन प्राप्ताः परिहृताः कथम् ? ॥ ९५ ॥
यदङ्गलग्नमादाय भूषणं गतवानसौ ।
तद् मन्ये व्यसनी कोऽपि व्यंसको वा भविष्यति ? ॥ ९६ ॥
दत्तो लम्बोदरेणाऽपि यदेवमकरोदसौ ।
तद् नूनं दुष्कृतं किञ्चित् पुरा चीर्णमिदं हि वः ॥ ९७ ॥

---

(१) ग -रीदृक्ष- ।
(२) ख ङ दत्त्वाऽर्थं ।
(३) ङ तदानीं तद्विभूषणम् ।
(४) ग च ट ढ -नायाति ।

विज्ञातं किं न युष्माभिः कुर्वतीभिः कथामिमाम् ।
तस्याभिधानं स्थानं वा स्वरूपमपरं तथा ? ॥ ९८ ॥
गुणसुन्दर्यथोवाच दीपोद्द्योते तदाऽमुना ।
अस्त्यत्र लिखितं किञ्चिद् वाचितं तद् मया न तु ॥ ९९ ॥
अथ प्रभाते संजाते श्लोके तस्मिंश्च वाचिते ।
सोचे गोपालयपुरे गतस्तात ! पतिः स नः ॥ १०० ॥
केनचिद् दैवयोगेन रात्र्यन्ते स इहाऽऽगतः ।
त्वद्दत्ताः परिणीयास्मान् तत्रैव हि पुनर्गतः ॥ १ ॥
ततस्त्वं निजहस्तेन नरवेषं ममार्पय ।
मेलयित्वा महासार्थं यतस्तत्र व्रजाम्यहम् ॥ २ ॥
ज्ञास्यामि तं निजं कान्तं तत्रा[1]ऽन्विष्य कथञ्चन ।
षण्मासाभ्यन्तरे वह्निरन्यथा शरणं मम ॥ ३ ॥
पित्राऽर्पितनृवेषा सा महासार्थसमन्विता ।
ययौ गोपालयपुरे कियद्भिर्दिवसैस्ततः ॥ ४ ॥
गुणसुन्दराभिधानः कश्चित् सार्थपतेः सुतः ।
इत्यसौ नगरे तस्मिन् मानितः पृथिवीभुजा ॥ ५ ॥
[2]क्रयविक्रयादि चक्रे व्यवहारं वणिग्घितम् ।
समं च पुण्यसारेण मैत्रीत्वं वचनाऽऽदिभिः ॥ ६ ॥ (युग्मम्)
अथोचे रत्नसारं स्ववप्तारं रत्नसुन्दरी ।
यद् मया परिणेतव्यस्ताताऽयं गुणसुन्दरः ॥ ७ ॥

---

(१) ख घ ङ ऽन्वेष्य । (२) घ ङ -विक्रयादिं ।

विज्ञाय दुहितुर्भावं रत्नसारस्तदन्तिकम् ।
गत्वोवाच मम सुता भर्तारं त्वां समीहते ॥ ८ ॥
गुणसुन्दर्यथो दध्यावस्या वाञ्छा निरर्थिका ।
द्वयोर्महिलयोर्यस्माद् गृहवासः कथं भवेत् ? ॥ ९ ॥
यत् किञ्चिदुत्तरं कृत्वा तदेतां वारयाम्यहम् ।
अन्यथा या गतिर्मेऽस्ति साऽस्या अपि भविष्यति ॥ १० ॥
एवं विचिन्त्य मनसा साऽवदत् श्रेष्ठिपुङ्गवम् ।
अस्मिन्नर्थे कुलीनानां पित्रोरेव प्रधानता ॥ ११ ॥
वर्तेते तौ च मे दूरे तत् त्वया निजनन्दिनी ।
प्रदेयाऽन्यस्य कस्यापि प्रत्यासन्ननिवासिनः ॥ १२ ॥
अभाणि रत्नसारेण मत्पुत्र्यास्त्वं हि वल्लभः ।
सा देया कथमन्यस्मै पुरुषाय मया यतः ? ॥ १३ ॥
शत्रुभिर्बन्धुरूपैः सा प्रक्षिप्ता दुःखसागरे ।
या दत्ता हृदयानिष्टरमणस्य कुलाङ्गना ॥ १४ ॥
अनुमेनेऽथ तद्वाक्यं साग्रहं साऽमुनोदिता ।
तयोर्विवाहश्चक्रे च श्रेष्ठिना पुण्यवासरे ॥ १५ ॥
पुण्यसारस्तदाकर्ण्य कुलदेव्याः पुरो गतः ।
शिरः क्षुरिकया छेत्तुमारेभे मानिनां वरः ॥ १६ ॥
साहसं किं करोष्येतदिति देवतयोदितः ? ।
स स्माह पर्यणैषीद् यद् कन्यामन्यो मयेप्सिताम् ॥ १७ ॥
पुनरेष तयाऽभाणि या दत्ता वत्स ! ते मया ।
भाविनी सा तवैवैषा मा विधा मृत्युसाहसम् ॥ १८ ॥

सोऽवदद् युज्यते कर्तुं परस्त्रीसंग्रहो न मे ।
इयं च परिणीतैव किं कर्तव्यं मया ततः ? ॥ १९ ॥
देवतोवाच हे वत्स ! किं बहूक्तेन संप्रति ? ।
एषा ते वल्लभाऽवश्यं न्यायेनैव भविष्यति ॥ २० ॥
तद्वाक्यमनुमेनेऽसौ सा पुनर्गुणसुन्दरी ।
षण्मासीमतिचक्राम पत्युर्विरहदुःखिता ॥ २१ ॥
अप्राप्नुवत्यसौ कान्तं रहस्यं चाविज्ञाणती ।
पूर्णेऽवधौ प्रतिज्ञां स्वां संपूरयितुमुद्यता ॥ २२ ॥
सुकाष्ठैः कारयामास चितां तस्मात् पुराद् बहिः ।
[1]चचाल वार्यमाणाऽपि प्रवेष्टुं ज्वलितानले ॥ २३ ॥
बालोऽपि सार्थवाहोऽयं वैराग्येण हि केनचित् ।
मुमूर्षतीत्युदन्तोऽयं सकलेऽपि पुरेऽभवत् ॥ २४ ॥
तमाकर्ण्य ययौ राजा सपौरः सपुरन्दरः ।
रत्नसारपुण्यसारसहितश्च तदन्तिकम् ॥ २५ ॥
राज्ञा [2]सोऽभाणि केनाऽऽज्ञा खण्डिताऽत्र पुरे तव ? ।
यदतिलक्षणं काष्ठभक्षणं कुरुते भवान् ॥ २६ ॥
ऊचे च रत्नसारेण सुविचारेण किं तु ते ।
अपराद्धमहो ! दारैरुदारैर्भद्र ! किञ्चन ॥ २७ ॥
सोऽवदद् नापराद्धं मे केनाप्याज्ञा न खण्डिता ।
अहं क्लिष्टवियोगार्तिकृता दैवेन खण्डिता ॥ २८ ॥

---

(१) घ चेले च । ङ लोकैश्च वार्यमाणोऽपि ।
(२) ज द साऽभाणि ।

इति[1]जल्पन्त्यसावन्तर्विरहाऽग्निशिखानिभान्।
सुदीर्घतरनिःश्वासान्[2]मुञ्चत्युपचितं ययौ ॥ २९ ॥
राज्ञोक्तमत्र यः कश्चिद् मित्रमस्य प्रवर्तते।
संबोध्य रक्षणीयोऽयममुना मृत्युसाहसात् ॥ ३० ॥
नागरैः पुण्यसारोऽस्य तन्मित्रं परिकीर्तितः।
राज्ञाऽऽदिष्टः स निकटे गत्वाऽथ[3] तमभाषत ॥ ३१ ॥
तारुण्ये वर्तमानस्य संपदाऽलङ्कृतस्य च।
दुःखहेतुमनाख्याय युक्ता नो मित्र! ते मृतिः ॥ ३२ ॥
[4]सोऽवदद् यस्य दुःखानि कथ्यन्ते स न दृश्यते।
हृदयात् कण्ठमागत्य यान्ति तत्रैव तान्यहो! ॥ ३३ ॥
अपरः प्राह मित्र! [5]त्वां तथाऽहं तर्कयामि यत्।
करोष्येवंविधां चेष्टामुपहासकरीं नृणाम् ॥ ३४ ॥
स्मित्वा तल्लिखितश्लोकमुक्त्वा चैवमुवाच सा।
किमयं भवता श्लोकोऽलेखि नो वेति कथ्यताम्? ॥ ३५ ॥
आमेति भणिते तेन सोचे साऽहं तव प्रिया।
या मुक्ता तोरणद्वारेऽभिधया गुणसुन्दरी ॥ ३६ ॥
प्रयासोऽयं मया चक्रे हे कान्त! तव हेतवे।
तत् प्रसीद स्त्रियो वेषं ममाऽऽशु त्वं समर्पय ॥ ३७ ॥
गृहादानाय्य तेनाऽपि दत्तः सोऽस्यै मनोहरः।
प्रतिसीरान्तरात् साऽथ निर्ययौ परिधाय[6]तम् ॥ ३८ ॥

---

(१) ख घ जल्पन्नसौ। (३) घ ज गत्वा च। (५) घ त्वं।
(२) ख घ मुञ्चन्नुप-। (४) ज द साऽवदत्। (६) ङ च।

वधूर्वो [1]वन्दत इति भर्त्रा निर्दिश्यमानया ।
नमश्चक्रेऽनया राजा श्वश्रूश्वशुरकौ तथा ॥ ३९ ॥
किमेतदिति पृष्टश्च पुण्यसारः कथां निजाम् ।
कथयामास भूपस्यातिविस्मयविधायिनीम् ॥ ४० ॥
विज्ञप्तो रत्नसारेण राजैवं येन [2]मे सुता ।
उदूढा सोऽभवद् नारी तदस्या देव ! का गतिः ? ॥ ४१ ॥
सोऽवादीदत्र प्रष्टव्यं किमु भोः साऽपि गेहिनी ? ।
भवतात् पुण्यसारस्योदूढा तत्प्रियया यतः ॥ ४२ ॥
सा रत्नसुन्दरी ताश्च वल्लभा वलभीपुरात् ।
आययुः पुण्यसारस्य मन्दिरं पुण्ययोगतः ॥ ४३ ॥
एवमष्टौ कलत्राणि[3] कृतचित्राणि शृण्वताम् ।
पूर्वं विहितपुण्यस्य पुण्यसारस्य जज्ञिरे ॥ ४४ ॥
धर्मदेशनया भव्यप्राणिनः प्रतिबोधयन् ।
ज्ञानसाराभिधाऽऽचार्यस्तत्रान्येद्युः समाययौ ॥ ४५ ॥
अथ तद्वन्दनाहेतोर्भक्तिभावितमानसः ।
ययौ पुरन्दरः श्रेष्ठी पुण्यसारसमन्वितः ॥ ४६ ॥
[4]सोऽथ नत्वा तमाचार्यं पप्रच्छेति कृताञ्जलिः ।
प्रभो ! मत्सूनुना पूर्वभवे किं सुकृतं कृतम् ? ॥ ४७ ॥
शशंस सोऽवधिज्ञानी पुरे नीतिपुराभिधे ।
बभूव कश्चिदुच्छिन्नसन्तानः कुलपुत्रकः ॥ ४८ ॥

---

(१) द विन्दत इति । (३) ङ कलत्राणां ।
(२) घ ज ट मत्सुता । (४) द असौ ।

संसारवासनिर्विसः सुधर्ममुनिसन्निधौ ।
जग्राह स सुधीर्दीक्षां शिक्षां च द्विविधामपि ॥ ४९ ॥
स पञ्च समितीः सम्यक् पालयामास यत्नतः ।
गुप्ती चापालयत् कायगुप्तौ किं तु न निश्चलः ॥ ५० ॥
[1]कायोत्सर्गे स्थितो दंशमशकोपद्रवे सति ।
पारयामास तं शीघ्रमसंपूर्णेऽवधावपि ॥ ५१ ॥
सुधर्मसाधुनाऽभाणि किमावश्यकखण्डनम् ? ।
[2]प्रकरोषि यतो दोषो व्रतभङ्गे भवेद् महान् ॥ ५२ ॥
ततस्तद्भयभीतोऽसावसहिष्णुरिमामपि ।
गुप्तिं निर्वाहयामास वैयावृत्त्यं चकार च ॥ ५३ ॥
मृत्वा समाधिना सोऽन्ते[3] सौधर्मे त्रिदशोऽभवत् ।
जज्ञे तव सुतः श्रेष्ठिन् ! ततः च्युत्वाऽऽयुषः क्षये ॥ ५४ ॥
सप्त प्रवचनमातृर्यत् सुखेनैव पालिताः ।
तदनेन प्रियाः सप्त परिणीताः सुखेन हि ॥ ५५ ॥
कष्टेन पालितैका यत् प्रियाऽप्येवमभूत् ततः ।
अप्रमादो विधातव्यो धर्मकर्मणि सर्वथा ॥ ५६ ॥
तच्छ्रुत्वा जातसंवेगोऽग्रहीद् दीक्षां [4]पुरन्दरः ।
जग्राह श्रावकत्वं च पुण्यसारो विविकवान् ॥ ५७ ॥

---

(१) घ ङ कायोत्सर्गस्थितो । (३) ङ सोऽपि ।
(२) द भोः । (४) ङ, च श्रेष्ठ्यपि ।

ततः पुत्रेषु जातेषु पुण्यसारोऽपि वार्द्धके ।
प्रतिपद्य परिव्रज्यां मृत्वा सुगतिभागभूत् ॥ ५८ ॥

॥ इति पुण्यसारकथानकं समाप्तम् ॥

श्रुत्वेमां पुण्यसारस्य सत्कथां [1]विमलाऽऽशयः ।
जग्राह दीक्षां कनकशक्तिस्त्यक्त्वा नृपश्रियम् ॥ ५९ ॥
समीपे विमलमत्या आर्यायास्ते च तत्प्रिये ।
दीक्षां गृहीत्वा संजाते सुतपःसंयमोद्यते ॥ ६० ॥
[2]विहरन् नगनगरे सिद्धिपर्वतनामके ।
गत्वा शिलोच्चये तस्थौ प्रतिमामेकरात्रिकीम् ॥ ६१ ॥
तत्पूर्वमत्सरी तत्र हिमचूलाभिधः सुरः ।
तस्योपसर्गान् विदधे निराचक्रे स खेचरैः ॥ ६२ ॥
प्रभाते पारयित्वा तां स आगाद् रत्नसञ्चयाम् ।
तत्र सूरि[3]निपाताख्योद्याने तां प्रतिमां व्यधात् ॥ ६३ ॥
शुक्लध्यानजुषः तस्य घातिकर्मचतुष्टये ।
प्रक्षीणे केवलज्ञानमुत्पेदे विश्वदीपकम् ॥ ६४ ॥
विदधे महिमा तस्य देवविद्याधराऽसुरैः ।
वज्रायुधचक्रिणा च मानवैरपरैरपि ॥ ६५ ॥
आगत्य समवासार्षीत् पुरि तस्यामथाऽन्यदा ।
पूर्वोत्तरदिग्विभागे क्षेमङ्करजिनेश्वरः ॥ ६६ ॥

---

(१) ख ङ ज विगताऽऽशयः । क ठ विरताशयः ।
(२) ठ नगनगरैः । द विहरन्नगारोऽसौ सिद्धपर्वतमस्तके ।
(३) ङ -विमानाख्यो- ।

चक्री वर्द्धापितः पुम्भिस्तदाऽऽगत्य नियोजितैः।
ततश्च सपरीवारस्तं नन्तुं [1]द्राग् ययावसौ ॥ ६७ ॥
प्रदक्षिणात्रयपूर्वं प्रणम्य परमेश्वरम्।
निषसाद यथास्थानं शुश्रूषुर्धर्मदेशनाम् ॥ ६८ ॥
अत्रान्तरे सुतस्तस्य सहस्राऽऽयुधनामकः।
नमस्कृत्य जिनेन्द्रं तं पप्रच्छैवं कृताञ्जलिः ॥ ६९ ॥
भगवन्! पवनवेगादीनां पूर्वापरे भवाः।
कथं तातेन विज्ञाता ममैतत् कौतुकं महत्? ॥ ७० ॥
भगवानप्यथाऽवादीदवधिज्ञानचक्षुषा।
भवस्वरूपं विज्ञातं तेषां वज्रायुधेन भोः! ॥ ७१ ॥
पुनः पप्रच्छ [2]तद् ज्ञानं कतिभेदं भवत्वदः।
जिनोऽवोचत् पञ्चधा तत् प्रसिद्धं ह्यस्मदागमे ॥ ७२ ॥
मतिश्रुतावधिसंज्ञं तत्र ज्ञानत्रयं भवेत्।
तुर्यं मनःपर्यवं च पञ्चमं केवलाऽभिधम् ॥ ७३ ॥
बुद्धिः स्मृतिश्च प्रज्ञा च मतिः पर्यायवाचकाः।
धीमद्भिः पुनरेतासां पृथक् भेदाः प्रकीर्तिताः ॥ ७४ ॥
भविष्यत्कालविषया मतिस्तावत् प्रकीर्तिता।
बुद्धिश्च वर्तमाने स्यादतीते च स्मृतिर्भवेद् ॥ ७५ ॥
कालत्रये च विज्ञेया प्रज्ञा सा च चतुर्विधा।
[3]क्षयं गतैर्भवे जन्तोर्मत्यावरणकर्मभिः ॥ ७६ ॥

---

(१) घ ठ द -प्रययाव-। (२) ङ स।
(३) द क्षयं गते भवेद् जन्तोर्मत्यावरणकर्मणि।

औत्पत्तिकी वैनयिकी [1]कार्मिकी पारिणामिकी ।
चतुर्विधा भवेद् बुद्धिः पञ्चमी नोपलभ्यते ॥ ७७ ॥
अदृष्टाश्रुतपूर्वे या वस्तुन्युत्पद्यते [2]क्षणात् ।
बुद्धिरौत्पत्तिकी नाम सा बुधैः परिकीर्तिता ॥ ७८ ॥
भारते रोहको नाम शिलाप्रभृतिवस्तुषु ।
दृष्टो निदर्शनं तस्यां तत्कथा श्रूयता[3]मिति ॥ ७९ ॥
उज्जयिन्यां महापुर्यामरिकेसरिनामकः ।
बुद्धिविक्रमसंपन्नो बभूव पृथिवीपतिः ॥ ८० ॥
तस्याः पुर्याः समासन्ने महत्या शिलयाऽङ्किते ।
नटग्रामेऽभवद् रङ्गशूरो नाम्ना कुशीलवः ॥ ८१ ॥
अतिमात्रकलापात्रं बुद्धिनिर्जितवाक्पतिः ।
बालोऽप्यबालभावोऽभूत् तत्पुत्रो रोहकाह्वयः ॥ ८२ ॥
तन्मातरि विपन्नायां रङ्गशूरस्य तस्य तु ।
बभूव रुक्मिणी नाम्नी प्रेयसी रूपशालिनी ॥ ८३ ॥
सा यौवनमदोन्मत्ता भर्तृगौरवगर्विता ।
रोहकस्याङ्गसंस्कारं न चकार तथाविधम् ॥ ८४ ॥
सोऽवदद् कुपितो यत् त्वं शुश्रूषां न करोषि मे ।
भविष्यति ततोऽवश्यं हे मातः ! ते न सुन्दरम् ॥ ८५ ॥

---

(१) ङ कार्मिका परिणामिका । (३) क ज ट द -मियम् ।
(२) ख घ ङ ज मतिः ।

साऽब्रवीद् रे शिशो ! यत् त्वं निग्रहानुग्रहाक्षमः ।
स त्वं रुष्टोऽथवा तुष्टः करिष्यसि ममात्र किम् ? ॥ ८६ ॥
रोहकः चिन्तयामासोत्पाद्य मन्तुं कमप्यहम् ।
तथा करिष्ये तातस्यानिष्टेयं जायते यथा ॥ ८७ ॥
विचिन्त्यैवं स यामिन्यामुत्थाय सहसाऽब्रवीत् ।
यात्येष पुरुषः कोऽपि निःसृत्य गृहमध्यतः ॥ ८८ ॥
तद् निशम्य पिता तस्य शयानोऽथ गृहाजिरे ।
उत्थायोवाच रे ! दुष्टं तं दर्शय नरं मम ॥ ८९ ॥
रोहकोऽप्यवदत् तात ! स उत्प्लुत्य गतः क्षणात् ।
रङ्गोऽपि हि विरागार्हस्ततोऽभूद् गेहिनीं प्रति ॥ ९० ॥
आः ! किमन्यनराऽऽसक्ता जातेयमथवा भवेत् ? ।
किमिदं दुर्घटं येन भवन्त्येवंविधाः स्त्रियः ? ॥ ९१ ॥
पृथक्शय्याविधानेन ततोऽसौ तेन धीमता ।
अशस्त्रवधवद् दुःखभागिनी विदधे स्फुटम् ॥ ९२ ॥
साऽपि दध्यौ मया नापराद्धं किमपि भर्तरि ? ।
नूनमेतेन बालेन कोपितोऽयं पतिर्मम ॥ ९३ ॥
करोम्यस्यैव तद्भक्तिं भर्तृतोषविधित्सया ।
येनैवाऽऽरोपितं दुःखं स एवा[1]पनयत्वरम् ॥ ९४ ॥
ततः सा प्रार्थयामास रोहकं भक्तिपूर्वकम् ।
वत्स ! मेऽभिमुखं कान्तं कुरु दास्यस्मि ते स्फुटम् ॥ ९५ ॥

---

(१) ख घ ङ -पनयेत्तराम् ।

विधाय स सुधीरेवं तामात्मवशवर्तिनीम् ।
पुना रात्रौ सचन्द्रायां प्रोवाच जनकं प्रति ॥ ६६ ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठ हे तात ! यात्यद्याप्यसकौ नरः ।
अथास्य पृच्छतोऽदर्शि तेन च्छाया शरीरजा ॥ ६७ ॥
त्वच्छायेयमिति प्रोक्ते पित्रा प्रोवाच रोहकः ।
अग्रेऽप्येवंविधो दृष्टस्तर्हि तात ! मया नरः ॥ ६८ ॥
रङ्गशूरः ततो दध्यौ हा ! मया वचनात् शिशोः ।
अपमानपदं चक्रे पत्नी दोषाऽभिशङ्कया ॥ ६९ ॥
ततः सा रुक्मिणी भर्तुः पूर्ववद् वल्लभाऽभवत् ।
रोहकस्य सदा भक्तिं कुरुते स्म च सादरम् ॥ ७०० ॥
स पित्रा सह भुङ्क्ते स्म तथाऽपि कुशलाऽऽशयः ।
स्वजनन्या अपि प्रायो बुद्धिमान् न हि विश्वसेत् ॥ १ ॥
अन्यदा सह तातेन स गत्वोज्जयिनीं पुरीम् ।
सर्वमालोकयामास पुरे देवकुलाऽऽदिकम् ॥ २ ॥
गते ताते पुरीमध्ये स सिप्रासैकतेऽन्यदा ।
पुरीं रेणुमयीं कृत्वा तस्थौ तद्रक्षणे स्वयम् ॥ ३ ॥
अथाल्पभृत्योऽश्वाऽऽरूढस्तेनागच्छन् पथा नृपः ।
सहसा रोहकेणोचे सावष्टम्भमिदं वचः ॥ ४ ॥
पुरः प्रासादचैत्याढ्यां राजपुत्र ! पुरीमिमाम् ।
किं त्वं भङ्क्तासि येनाश्वं निवर्तयसि नान्यतः ? ॥ ५ ॥
तस्य बुद्ध्या गिरा चैव प्रहृष्टः पृथिवीपतिः ।
कस्यायं सूनुरित्येवं पप्रच्छानुचरान् निजान् ? ॥ ६ ॥

तेऽवोचन् रङ्गशूरस्य सुतोऽयं देव ! रोहकः ।
विज्ञानवचनाभ्यां यो जातस्त्वच्चित्तमोहकः ॥ ७ ॥
मन्त्रिपञ्चशतान्यासन् तस्य राज्ञः परं नरम् ।
प्रकृष्टं मार्गयामास स विधातुं मदुत्तमम् ॥ ८ ॥
ततोऽसौ रोहकप्रज्ञापरीक्षणकृतेऽन्यदा ।
पुरुषं प्रेषयित्वा स्वं ग्रामीणानिदमादिशत् ॥ ९ ॥
अस्मद्योग्य इह ग्रामे प्रासादः कार्यतां परम् ।
द्रव्यव्ययेन बहुनाऽप्येकद्रव्यविनिर्मितः ॥ १० ॥
संभूय ग्रामवृद्धास्ते रङ्गशूरनटश्च सः ।
चिरमालोचयामासुस्तद् विधातुमनीश्वराः ॥ ११ ॥
विना तातमभुञ्जानो रोहकोऽथ रुदन् गृहात् ।
आगत्याकारयामास भोजनायैनमादरात् ॥ १२ ॥
सोऽवदद् वत्स ! दत्तोऽद्य क्षुद्राऽऽदेशो महीभुजा ।
एकद्रव्येण केनापि प्रासादः कार्यतामिति ॥ १३ ॥
तन्निर्णयमकृत्वैव भोजनं क्रियते कथम् ? ।
आज्ञा बलवतां यस्माद् लङ्घिता न शुभावहा ॥ १४ ॥
रोहकोऽप्यवदत् तावद् भोजनं क्रियतां ननु ।
पश्चात् सर्वं भणिष्यामि चिन्तनीयं किमत्र भोः ? ॥ १५ ॥
भोजनोर्ध्वमभाषिष्ट स सुधी राजपूरुषम् ।
इयमुच्चतरा दीर्घाऽऽयामयुक्ताऽस्ति या शिला ॥ १६ ॥
तयैव कारयिष्यामः प्रासादं नृपचिन्तितम् ।
पूरणीयं नृपेणैव पुनः शिल्पिधनाऽऽदिकम् ॥ १७ ॥

इत्यर्थे कथिते तेन पुना राज्ञा परेद्यवि: ।
ग्रामस्था इत्यभाष्यन्त बस्तमुद्दिश्य पुंगिरा ॥ १८ ॥
पोषणीय: प्रतिदिनं बस्तोऽसौ चारिवारिभि: ।
अहीनाधिकमेदास्तु पुन: प्रेष्योऽस्मदन्तिकम् ॥ १९ ॥
कथितं रोहकस्यैव ततस्तेनापि धीमता ।
तृणाऽऽदिपोषितस्यास्य दर्श्यते प्रत्यहं वृक: ॥ २० ॥
तथाकृतेऽमुना राज्ञा प्रेषित: कुक्कुटोऽन्यदा ।
एकोऽपि योधनीयोऽयं दत्ताऽऽज्ञा चेट्गमी तथा ॥ २१ ॥
संक्रान्तप्रतिबिम्बोऽसावादर्शे योधित[1]श्चिरम् ।
तिलानां शकटान् प्रेष्य भाणितं भूभुजा पुन: ॥ २२ ॥
यन्त्रे हि पीडयित्वाऽमून् तैलं कार्यं परं तिला: ।
मीयन्ते येन मानेन मेयं तेनैव तैलकम् ॥ २३ ॥
रोहको मापयामास पृष्ठ्यादर्शतलेन तान् ।
भूयस्तेनैव तैलं च बुद्धे: किं नाम दुष्करम् ? ॥ २४ ॥
अन्यदाऽकारयद् वर्तिं नृपतिर्वालुकामयीम् ।
अनया गोपयिष्यन्ते शालीनां किल तन्दुला: ॥ २५ ॥
रोहकोऽप्यवदद् राजकार्यं कार्यं यथातथम् ।
परं प्रमाणं नैतस्या जानीमोऽकृतपूर्विण: ॥ २६ ॥
ततस्तस्या: पुरातन्या: खण्डमेकं प्रदर्श्यताम् ।
यतस्तेन प्रमाणेन सा नव्या क्रियते बहु: ॥ २७ ॥

---

(१) ख घ ज -तः स्वयम् ।

अन्यदा च जरद्धस्ती प्रेषितस्तत्र भूभुजा ।
कथितं च यथा यत्नात् पाल्योऽयं मम वारणः ॥ २८ ॥
संस्थितस्यास्य मे वार्ता कथनीया यथा तथा ।
मृत इत्यचरद्वन्हं नोच्चार्यं तु पुरो मम ॥ २९ ॥
ज्ञापितो रोहकेणेति मृते तस्मिन् महीपतिः ।
यद् देव ! न चरत्यद्य करी पिबति वा न च ॥ ३० ॥
चक्रे नोच्छ्वासनिःश्वासौ राज्ञोचे तर्हि किं मृतः ? ।
सोऽवदद् वेद्मि नैवाहं देवो जानाति कारणम् ॥ ३१ ॥
राज्ञा पुनः समादिष्टं ग्रामलोकस्य तस्य तु ।
यद् भोः ! स्वादुजलाऽऽपूर्णः स्वकूपः प्रेष्यतामिह[1] ॥ ३२ ॥
प्रत्यूचे रोहकोऽप्येवं पुरस्था काऽपि कूपिका ।
देवाऽऽदौ प्रेष्यतामत्र यतः सार्द्धं तयैत्ययम् ॥ ३३ ॥
हृष्टो राजाऽप्यभाषिष्ट युक्तमेतेन जल्पितम् ।
कार्यस्याऽघटमानस्याऽघटमानमिहोत्तरम् ॥ ३४ ॥
प्रदत्ताऽऽज्ञा पुना राज्ञा यदुदीच्यां वनं दिशि ।
दक्षिणस्यां दिशि ग्रामात् तत् कथं क्रियते वद ? ॥ ३५ ॥
रोहकोऽप्यवदद् ग्रामनिवेशः क्रियतेऽन्यतः ।
तेनैव विधिना ग्रामाद् भवेद् दक्षिणतो वनम् ॥ ३६ ॥
राजाऽऽदेशात् स चान्येद्युः पायसं पावकं विना ।
पपाचावकरस्यान्तः स्थालीं विन्यस्य यत्नतः ॥ ३७ ॥

---

(१) ख घ -मिति । ज -मितः ।

समीपे भूपतिः स्वस्याकारयामास रोहकम् ।
व्यवस्थयाऽनयाऽन्येद्युरन्योऽन्यस्य विरुद्धया ॥ ३८ ॥
नागम्यं मलिनाङ्गेन कार्यं स्नानं न च त्वया ।
यानाऽऽरूढेन चागम्यं पद्भ्यां नाऽस्पृशता भुवम् ॥ ३९ ॥
नोत्पथेन न मार्गेण न रात्रौ न च वासरे ।
न कृष्णे नोज्ज्वले पक्षे न च्छायायां न चाऽऽतपे ॥ ४० ॥
नोपदापाणिना नैव रिक्तहस्तेन वा त्वया ।
आगन्तव्यं त्वयाऽभ्यासे शेमुषीशालिना ध्रुवम् ॥ ४१ ॥
ततश्चैडकिकाऽऽरूढः स्पृशन् पद्भ्यां धरातलम् ।
प्रक्षालिताङ्गस्तोयेन सन्ध्याकाले कुहूदिने ॥ ४२ ॥
धृतचालनकः शीर्षे चक्ररेखान्तरालगः ।
मृदुपायन[1]पाणिश्च स ययौ नृपपर्षदि ॥ ४३ ॥
कृत्वा प्रणामं भूपस्य समीपे निषसाद च ।
ढौकयामास चामुष्य प्राभृतं मृत्तिकामयम् ॥ ४४ ॥
किमेतदिति राज्ञोक्ते कथयित्वाऽऽत्मनः कथाम् ? ।
सोऽवदद् देव ! गुर्वीयं जगन्मातेव मृत्तिका ॥ ४५ ॥
ततश्च स्वाऽऽगतप्रश्नद्रव्यदानाऽऽदिना नृपः ।
संमान्यैनं सभामध्ये प्रशशंस सविस्मयः ॥ ४६ ॥
अहो ! अस्य महापुंसो विलोक्य मतिवैभवम् ।
वयं मन्यामहे रूढं सत्यमेतत् सुभाषितम् ॥ ४७ ॥

---

(१) ख घ ज -पाणिभ्यां ।

वाजिवारणलोहानां काष्ठपाषाणवाससाम्।
नारीपुरुषतोया[1]नामन्तरं महदन्तरम् ॥ ४८ ॥
अथाऽङ्गरक्षकत्वे तं निवेश्य निशि भूपतिः।
सुष्वाप शयने तस्मिन् रोहकोऽपि महामतिः ॥ ४९ ॥
यामिन्याः प्रथमे यामे जातनिद्राक्षयोऽथ सः।
विबोध्य रोहकं स्माऽऽह सुप्तो जागर्ति वा भवान् ? ॥ ५० ॥
सोऽवदद् नैव सुप्तोऽस्मि देव ! चिन्तां करोम्यहम्।
अविकालिण्डिकाः को नु करोत्येवंविधा इति ? ॥ ५१ ॥
भूपपृष्टेन तेनैव कृतस्तन्निर्णयो यथा।
वातप्राबल्यतस्तासां जायन्ते तास्तथाविधाः ॥ ५२ ॥
द्वितीयप्रहरेऽप्येवं पृष्टो राज्ञा जजल्प सः।
यथा पिप्पल[2]पर्णानामादिरन्तोऽथवा गुरुः ॥ ५३ ॥
तेनैव निर्णयश्चक्रे द्वावप्येतौ समाविति।
तृतीयप्रहरे खाडिहलादेहस्य चिन्तनम् ॥ ५४ ॥
[3]निर्णीतमिति तेनैव समत्वं देहपुच्छयोः।
यावती श्वेतता तावत् कृष्णत्वमपि तत्तनौ ॥ ५५ ॥
चतुर्थप्रहरे विद्धः कण्टकेन महीभुजा।
जगाद रोहको देव ! चिन्ता त्वत्तातजा मम ॥ ५६ ॥

---

(१) ठ -नां दृश्यते।
(२) ख घ न पत्राणां।
(३) ङ निर्णीय कृतं।

कीदृशीति नृपेणोक्ते सोऽवदद् राजगुह्यकौ ? ।
निर्व्यंजकालिमातङ्गाश्चेति ते जनकाः स्फुटम् ॥ ५७ ॥
राजोचे किमसंबद्धं ब्रूषे जानासि वा कथम् ? ।
सोऽप्यवोचत जानामि भूपते ! तव चेष्टया ॥ ५८ ॥
न्यायेन पालयस्युर्वीं येन तेन नृपाऽऽत्मजः ।
तुष्टो ददासि यद् भूरि धनं तद् धनदात्मजः ॥ ५९ ॥
कोपं करोषि यद् गाढं तत् त्वं चण्डालनन्दनः ।
रुष्टो हरसि सर्वस्वं येन तद् रजकाऽऽत्मजः ॥ ६० ॥
विद्धः कण्टिकया यस्माद् दूनोऽहमलिदंशवत् ।
तेन जानाम्यहं राजन् ! वृश्चिकोऽपि पिता तव ॥ ६१ ॥
इत्यर्थे संशयश्चेत्ते जननीं पृच्छ तन्निजाम् ।
तयाऽप्यनुमतं ह्येतदतिनिर्बन्धपृष्टया ॥ ६२ ॥
वीक्ष्याभिलषिता एते यदृतुस्नातया मया ।
तेन पञ्चाप्यमी वत्स ! पितृभावं भजन्ति ते ॥ ६३ ॥
ततोऽसौ रोहको नामाऽनन्यसामान्यधीधनः ।
पञ्चमन्त्रिशतस्वामी कृतस्तुष्टेन भूभुजा ॥ ६४ ॥
तस्य बुद्धिप्रभावेण दृप्ता अपि महीभुजः ।
अरिकेसरिभूपस्य बभूवुर्वशवर्तिनः ॥ ६५ ॥

॥ इति रोहककथानकं समाप्तम् ॥

बुद्धिर्वैनयिकी सा या विनयेन भवेद् गुरोः ।
अधीतेऽपि निमित्ताऽऽदिशास्त्रे चारुविचारकृत् ॥ ६६ ॥

घटचित्राऽऽदिकरणशिल्पिनां लेखकस्य च ।
भवेत् कर्मसमुत्था या सा बुद्धिः कार्मिकी स्फुटम् ॥ ६७ ॥
परिणामवशात् सर्ववस्तुनः कृतनिश्चया ।
स्यात् पारिणामिकी बुद्धिः प्रतिबोधविधायिनी ॥ ६८ ॥
सर्वासामपि बुद्धीनां दृष्टान्ता आगमोदिताः ।
अनेके सन्ति ते ग्रन्थगौरवादिह नोदिताः ॥ ६९ ॥
बुद्धिश्चतुर्विधाऽप्येषा मतिज्ञानमिहोच्यते ।
सति यस्मिन् श्रुतमपि प्रादुर्भवति देहिनाम् ॥ ७० ॥
त्रिकालविषयं वस्तु येनाऽधीतेन विद्यते ।
तत् सिद्धमातृकामुख्यं श्रुतज्ञानं प्रकीर्तितम् ॥ ७१ ॥
कियन्तोऽपि भवा येन विज्ञायन्ते शरीरिणाम् ।
प्रोक्तं तदवधिज्ञानं सर्वदिक्षु कृतावधि ॥ ७२ ॥
भावा मनोगता येन ज्ञायन्ते संज्ञिदेहिनाम् ।
मनःपर्यवसंज्ञं तच्चतुर्थं ज्ञानमुच्यते ॥ ७३ ॥
सर्वत्र सर्वदा यस्य स्खलना न कथञ्चन ।
तद्भवे केवलज्ञानं पञ्चमं सिद्धिसौख्यकृत् ॥ ७४ ॥
अथोत्थाय जिनं नत्वा गृहे गत्वा च चक्रभृत् ।
राज्ये न्यवेशयत् पुत्रं [1]स सहस्राऽऽयुधाभिधम् ॥ ७५ ॥
चतुःसहस्रै राज्ञीनां तत्संख्यैः पार्थिवैस्तथा ।
सप्तपुत्रशतैः सार्द्धं स श्रामण्यं ततोऽग्रहीत् ॥ ७६ ॥

(१) ङ सहस्रायुधनामकम् ।

गृहीत्वा द्विविधां शिक्षां गीतार्थो विहरन् भुवि ।
ययौ सोऽपि गिरिवरं सिद्धिपर्वतसंज्ञकम् ॥ ७७ ॥
तत्र वैरोचने स्तम्भे रमणीये शिलातले ।
स सांवत्सरिकीं तस्थौ प्रतिमां मेरुनिश्चलः ॥ ७८ ॥
इतोऽश्वग्रीवतनयौ मणिकुम्भमणिध्वजौ ।
भवं भ्रान्त्वा सुरत्वेन समुत्पन्नौ तदा हि तौ ॥ ७९ ॥
तत्प्रदेशं समायातौ भगवन्तं निरीक्ष्य तम् ।
उत्पन्नमत्सरौ तस्योपसर्गानिति चक्रतुः ॥ ८० ॥
तीक्ष्णदंष्ट्राकरालास्यं दीर्घलाङ्गूलमादितः ।
तौ सिंहव्याघ्रयो रूपं मुक्तनादं वितेनतुः ॥ ८१ ॥
ततश्च रूपमास्थाय करेण्वोरतिभीषणम् ।
क्रुद्धौ विदधतुः तस्य दन्तघाताऽऽद्युपद्रवम् ॥ ८२ ॥
भूत्वाऽथ सर्पसर्पिण्यौ फटाटोपभयङ्करौ ।
ततः पिशाचराक्षस्यावुपदुद्रुवतुश्च तम् ॥ ८३ ॥
रम्भातिलोत्तमानाम्न्यौ शक्रस्याग्रप्रिये तदा ।
वज्रायुधमुनीन्द्रं तं नमस्कर्तुमुपेयतुः ॥ ८४ ॥
ते विलोक्य समायान्त्यौ (१)त्वरितं तौ प्रणेशतुः ।
ताभ्यां संतर्जितौ गाढं वचनैर्भयकारिभिः ॥ ८५ ॥
साङ्गहारं सविलासं हावभावरसोत्तरम् ।
रम्भा नृत्यं स्वयं चक्रे वज्रायुधमुनेः पुरः ॥ ८६ ॥

---

(१) क ज विरतौ तौ प्रणेमतुः । च द वारितौ ।

सप्तस्वरसमायुक्तं ग्रामत्रयपवित्रितम् ।
तिलोत्तमाऽपि सपरीवारा गीतं व्यधाद् वरम् ॥ ८७ ॥
विधायैवंविधां भक्तिं मुनीन्द्रं तं प्रणम्य च ।
रम्भातिलोत्तमे देव्यौ जग्मतुः स्थानमात्मनः ॥ ८८ ॥
वार्षिकीं पारयित्वा तां प्रतिमामतिदुष्कराम् ।
विजहार महीपीठे वज्रायुधमहामुनिः ॥ ८९ ॥
क्षेमङ्करे गते मोक्षं गणभृत् पिहिताश्रवः ।
आययौ नगरेऽन्येद्युः सहस्रायुधभूपतिः ॥ ९० ॥
धर्मं तदन्तिके श्रुत्वा प्रतिबुद्धः सकोऽपि हि ।
राज्ये शतबलं पुत्रं निवेश्य व्रतमाददे ॥ ९१ ॥
गीतार्थो मिलितः सोऽथ तातसाधोस्ततश्च तौ ।
भूम्यां विहरतः स्मोभौ कुर्वन्तौ विविधं तपः ॥ ९२ ॥
ईषत् प्राग्भारसंज्ञेऽथ समारुह्य महीधरे ।
संतस्थतुः कृतप्रायौ पादपोपगमेन तौ ॥ ९३ ॥
त्यक्त्वा देहमिदं मलाञ्चितमुभौ तौ देवलोकोत्तरं
संप्राप्तौ नवमं गतावमुमथ ग्रैवेयकाग्र्यकम् ।
इत्थं शान्तिजिनेश्वरस्य चरिते तस्यैव वर्योऽष्टमः
प्रोक्तोऽयं मयका भवः सनवमः सङ्घस्य कुर्याच्छिवम् ॥७९४॥

इत्याचार्यश्रीअजितप्रभसूरिविरचिते श्रीशान्तिनाथचरिते
अष्टमनवमभववर्णनो नाम चतुर्थः प्रस्तावः ॥

अर्हम्

अथ पञ्चमः प्रस्तावः ।

इतोऽस्य जम्बूद्वीपस्य प्राग्विदेहस्य [1]मध्यगे ।
विजये पुष्कलावत्यामस्ति पूः पुण्डरीकिणी ॥ १ ॥
नीतिकीर्तिजयश्रीणां स्त्रीणां सङ्केतमन्दिरम् ।
अभूत् तीर्थङ्करस्तत्र राजा घनरथाभिधः ॥ २ ॥
रूपलावण्यसंयुक्ते तस्याऽभूतामुभे प्रिये ।
आद्या प्रीतिमतीनाम्नी द्वितीया च मनोहरी ॥ ३ ॥
वज्रायुधस्य जीवोऽथैकत्रिंशत्सागरस्थितेः ।
तस्मात् सर्वोत्तमग्रैवेयकादायुःक्षये च्युतः ॥ ४ ॥
तत्पूर्वप्रेयसीकुक्षिशुक्तौ मुक्तामणिप्रभः ।
समुत्पेदे सुतत्वेन मेघस्वप्नोपसूचितः ॥ ५ ॥ (युग्मम्)
सहस्रायुधजीवोऽथ ततश्च्युत्वोदरेऽभवत् ।
राज्ञः पत्न्याः द्वितीयस्याः सुरथस्वप्नशंसितः ॥ ६ ॥
पूर्णकालेऽथ ते देव्यौ प्रसूते शुभलक्षणौ ।
मेघरथदृढरथनामानौ वरनन्दनौ ॥ ७ ॥
अतिक्रान्तशिशुत्वौ तौ कलाचार्यस्य सन्निधौ ।
सुविनीतौ महाप्राज्ञौ पेठतुः सकला इति ॥ ८ ॥

---

(१) ख घ ज भूषणे ।

लेख्यं गणितमालेख्यं नाट्यं गीतं च वादितम् ।
स्वरपुष्करगतं समतालं चेति तत् त्रिधा ॥ ९ ॥
अष्टापदं नालिका च जनवादं तथैव च ।
त्रिधा द्यूतं चान्नपानविधिः शयनसंयुतः ॥ १० ॥
आभरणविधिश्चाऽऽर्या गाथा गीतिः प्रहेलिका ।
श्लोकश्च गन्धयुक्तश्च तरुणीनां प्रसाधनम् ॥ ११ ॥
नगरस्त्रीहयहस्तीनां लक्षणानि गवां तथा ।
लक्षणं ताम्रचूडस्य तथा [1]मेंढ्रस्य लक्षणम् ॥ १२ ॥
चक्रच्छत्रमणिदण्डकाकिणीखड्गचर्मणाम् ।
प्रत्येकं लक्षणानीह ज्ञातव्यानि कलाविदा ॥ १३ ॥
चन्द्रसूर्यग्रहराहुचरितं सूपकारता ।
विद्याकारो मन्त्रगतं रहस्यगतमेव च ॥ १४ ॥
व्यूहं चापि प्रतिव्यूहं चारं च प्रतिचारकम् ।
स्कन्धावारप्रमाणं च मानं च पुरवास्तुनोः ॥ १५ ॥
स्कन्धावारपुरवास्तुनिवेशं चाऽश्वशिक्षणम् ।
हस्तिशिक्षा तत्त्ववादं नीतिशास्त्रं सविस्तरम् ॥ १६ ॥
धनुर्वेदमणिस्वर्णधातुवादं तथैव च ।
बाहुयुद्धं दण्डयुद्धं दृष्टिमुष्ट्योर्युधं तथा ॥ १७ ॥
नियुद्धं वाग्युधं सर्पवश्यापां स्तम्भनं तथा ।
पत्रच्छेदं वैद्यकं च कृषिवाणिज्यकर्म च ॥ १८ ॥

(१) क ख ङ ज षण्डस्य ।

विज्ञेयो वलिपलितनाशः पञ्चिरुतं तथा ।
कला द्विसप्ततिश्चैता विद्वद्भिः परिकीर्तिताः ॥ १९ ॥
कलाकलापसम्पूर्णौ रूपनिर्जितमन्मथौ ।
क्रमेण यौवनं प्राप्तौ कुमारौ तौ बभूवतुः ॥ २० ॥
सुमन्दिरपुराधीशनिहतारिनृपाऽऽत्मजे ।
उपयेमे मेघरथः प्रियमित्रामनोरमे ॥ २१ ॥
तस्यैव भूपतेः पुत्री कनिष्ठा रूपसंयुता ।
पत्नी दृढरथस्यापि जज्ञे सुमतिसंज्ञका ॥ २२ ॥
नन्दिषेणमेघसेनाऽभिधानौ वरनन्दनौ ।
जातौ [1]मेघरथस्याऽथ पत्नीद्वितयसंभवौ ॥ २३ ॥
पुत्रो दृढरथस्यैको रथसेनाभिधोऽभवत् ।
ते त्रयोऽपि कलाऽभ्यासं समये चक्रिरेऽखिलम् ॥ २४ ॥
राजा मेघरथोऽन्येद्युः पुत्रपौत्रसमन्वितः ।
सिंहासननिविष्टोऽधितष्ठावास्थानमण्डपम् ॥ २५ ॥
प्रोक्ता मेघरथेनाथ न वाधीता निजात्मजाः ।
वत्साः ! प्रज्ञाप्रकाशाऽर्थं ब्रूत प्रश्नोत्तराणि च ॥ २६ ॥

ततस्तद्वचनानन्तरमेव एकेन कनिष्ठेन पठितम् :—

कथं संबोध्यते ब्रह्मा दानार्थो धातुरत्र कः ? ।
कः पर्यायश्च योग्यानां को वाऽलङ्करणं नृणाम् ? ॥ २७ ॥

---

(१) ङ मेघरथस्येमौ विनयादिगुणैर्युतौ ।

विचिन्त्य द्वितीयेनोक्तम्—'कलाऽभ्यासः' इति ।

स च पठितवान् :—

दण्डनीतिः कथं पूर्वं महाखेदे क उच्यते ? ।
काऽबलानां गतिर्लोकपालः कः पञ्चमो मतः ? ॥ २८ ॥

ज्येष्ठेन तस्योत्तरं दत्तम्—"महीपतिरिति" ।

ततश्च स पपाठ :—

किमाशीर्वचनं राज्ञां का शम्भोः तनुमण्डनम् ? ।
कः कर्ता सुखदुःखानां [1]पात्रं च सुकृतस्य कः ? ॥ २९ ॥

अन्येषु अजानत्सु मेघरथेन तस्योत्तरमादायि—'जीवरक्षाविधिरिति' ।

स्वयं च भणितवान्—

सुखदा का शशाङ्कस्य मध्ये च भुवनस्य कः ? ।
निषेधवाचकः को वा का संसारविनाशिनी ? ॥ ३० ॥

राज्ञोक्तम्—'भावनेति' ।

तथैका गणिका तत्रोपविश्य नृपमब्रवीत् ।
जीयते देव ! नान्येन कृकवाकुरयं मम ॥ ३१ ॥
यदि वाऽन्यस्य कस्याऽपि गर्वोऽस्ति चरणायुधात् ।
स पादमूले भवतामानयत्वात्मकुक्कुटम् ॥ ३२ ॥
जेष्यति कुक्कुटो मे चेत् ताम्रचूडेन कस्यचित् ।
तत् तस्मै संप्रदास्यामि द्रव्यलक्षमहं स्फुटम् ॥ ३३ ॥
राज्ञी मनोरमा तस्याः समाकर्ण्याथ तद्वचः ।
दास्या राजाज्ञया तत्रानाययद् निजकुक्कुटम् ॥ ३४ ॥

---

(१) ठ मूलं च सुकृतस्य कः ।

मुक्तस्तेन पक्षिणाऽसौ ततस्तौ नृपतेः पुरः ।
योद्धुं प्रवृत्तावन्योऽन्यं चञ्चुघातक्षतच्चतौ ॥ ३५ ॥
चञ्चुपादप्रहारैस्तौ युध्यन्तावरुणेक्षणौ ।
राजसभ्यजनकृतां प्रशंसां समवापतुः ॥ ३६ ॥
तीर्थङ्करत्वादागर्भवासाद् ज्ञानत्रयाऽन्वितः ।
अत्रान्तरे मेघरथं राजा घनरथोऽब्रवीत् ॥ ३७ ॥
चिरं युध्वाऽनयोर्मध्याद् वत्स ! नैकोऽपि जेष्यति ।
पृष्टोऽथ कारणं तेन पुनरेव जगाद सः ॥ ३८ ॥
इहैव भरतक्षेत्रेऽभूतां रत्नपुरे पुरे ।
धनदसुदत्तसंज्ञौ वणिजौ मित्रतां गतौ ॥ ३९ ॥
वाहयन्तौ बलीवर्दौ क्षुत्तृष्णाभरपीडितौ ।
व्यवहारं सदा गत्वरा चक्रतुः सममेव तौ ॥ ४० ॥
मिथ्यात्वमोहितौ कूटतुलामानविधानतः ।
अर्जयामासतुर्वित्तं तौ चाल्पं परवञ्चकौ ॥ ४१ ॥
अन्यदा कलहायन्तौ तौ प्रहृत्य परस्परम् ।
विपद्य चार्तध्यानेन संजातौ वनदन्तिनौ ॥ ४२ ॥
कूले सुवर्णकूलायाः वर्द्धमानौ बभूवतुः ।
काञ्चनताम्रकलशाऽभिधानौ यूथनायकौ ॥ ४३ ॥
तौ च यूथस्य लोभेन युद्ध्वा मृत्वा बभूवतुः ।
सैरिभौ पुर्ययोध्यायां नन्दिमित्रस्य मन्दिरे ॥ ४४ ॥
गृहीत्वा राजपुत्राभ्यां योधितौ तौ परस्परम् ।
विपद्य पुरि तत्रैव संजातौ मेषकौ दृढौ ॥ ४५ ॥

मिथः शृङ्गाऽग्रघातेन भिन्नशीर्षौ सविस्मयम् ।
मल्लेमौ कुक्कुटौ जातौ रोषारुणविलोचनौ ॥ ४६ ॥
ततश्च नैतयोर्मध्याद् वल्लैकोऽपि विजेष्यते ।
इति श्रुत्वा मेघरथोऽवधिज्ञानी शशंस च ॥ ४७ ॥
न केवलमिमौ तात ! [1]मत्सरावेष्टितौ दृढम् ।
खेचराधिष्ठितौ चात्र कारणं कथयामि वः ॥ ४८ ॥
अस्त्यत्र भरतक्षेत्रे वैताढ्यवरपर्वते ।
सुवर्णनाभं नगरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ॥ ४९ ॥
तत्राऽऽसीद् गरुडवेगाभिधानः खेचरेश्वरः ।
तस्य पुत्रौ चन्द्रसूरतिलकाऽऽख्यौ नभश्चरौ ॥ ५० ॥
अन्यदा तौ नमस्कर्तुं प्रतिमाः शाश्वतार्हताम् ।
जग्मतुर्मेरुशिखरे जिनस्नात्रपवित्रिते ॥ ५१ ॥
तत्र सागरचन्द्राऽऽख्यं चारणश्रमणं वरम् ।
दृष्ट्वा प्रणेमतुः स्वर्णशिलाऽऽसीनमिमौ मुदा ॥ ५२ ॥
पृष्टो मुनिवरस्ताभ्यां निजपूर्वभवस्थितिम् ।
सोऽपि ज्ञानेन विज्ञाय कथयामास ताविति ॥ ५३ ॥
अस्तीह धातकीखण्डद्वीपस्यैरवते पुरम् ।
नाम्ना वज्रपुरं तत्राभयघोषोऽभवद् नृपः ॥ ५४ ॥
सुवर्णतिलका तस्य राज्ञी तत्कुक्षिसम्भवौ ।
अभूतां जयविजयाभिधानौ वरनन्दनौ ॥ ५५ ॥

---

(१) क युद्धेरते वैरसंयुतौ । खेचरावेष्टितौ । ख घ ङ मत्सरावेष्टितौ युतौ । युद्धेरते रोषरणौ । ठ पूर्वदुष्कर्मवैरिणौ । मत्सरावेष्टितौ ।

इतः सुवर्णनगरस्वामिनः शङ्खभूपतेः ।
पृथ्वीदेवीभवा पृथ्वीसेना नाम्नी सुकन्यका ॥ ५६ ॥
भूपस्याभयघोषस्य समायाता स्वयंवरा ।
परिणीताऽतिहर्षेण तेनासौ मृगलोचना ॥ ५७ ॥
अन्यदाऽथ वसन्तर्तौ सुपुष्पवनबन्धुरे ।
ययौ क्रीडितुमुद्याने राजा राज्ञीशतान्वितः ॥ ५८ ॥
भ्रमन्त्या तत्र तत्पत्न्या पृथ्वीसेनाभिधानया ।
अदर्शि दान्तदमनाभिधानो मुनिपुङ्गवः ॥ ५९ ॥
तत्पार्श्वे धर्ममाकर्ण्य तया च प्रतिबुद्धया ।
अनुज्ञाप्य महीपालं प्रव्रज्यां प्रत्यपद्यत ॥ ६० ॥
राजाऽप्युद्यानलक्ष्मीं तामनुभूय ययौ पुरम् ।
प्राप्तश्च तद्गृहेऽन्येद्युश्छद्मस्थोऽनन्ततीर्थकृत् ॥ ६१ ॥
प्रासुकैरन्नपानैश्च स तेन प्रतिलाभितः ।
चक्रिरे पञ्च दिव्यानि तद्गृहे च दिवौकसः ॥ ६२ ॥
उत्पन्नकेवलस्यास्य समीपे स महीपतिः ।
तनयाभ्यां समं ताभ्यां प्रव्रज्यां प्रतिपन्नवान् ॥ ६३ ॥
विंशतिस्थानकैः तीर्थकरकर्म निबध्य सः ।
कृत्वा कालं ससुतोऽप्यच्युतकल्पे सुरोऽभवत् ॥ ६४ ॥
ततश्च्युतोऽभयघोषजीवः स्वस्याऽऽयुषः क्षये ।
राजा घनरथो जज्ञे हेमाङ्गदनृपाऽऽत्मजः ॥ ६५ ॥
जीवौ जयविजययोः सञ्जातौ वां दिवश्च्युतौ ।
इति तेनानगारेण तयोस्तात ! निवेदितम् ॥ ६६ ॥

ततस्तौ दृष्टुमुक्तौ त्वामिहायातौ नभश्चरौ ।
अपश्यतां युध्यमानौ कौतुकात् [1]कुर्कुटाविमौ ॥ ६७ ॥
ताभ्यामधिष्ठितावेतौ विद्यया तस्थतुश्च तौ ।
इहैव गोपयित्वा स्वं स्वविद्यायाः प्रभावतः ॥ ६८ ॥
वाक्यं मेघरथस्येदं श्रुत्वा तौ खेचरावुभौ ।
राज्ञो घनरथस्यांह्री प्रकटीभूय नेमतुः ॥ ६९ ॥
तौ पूर्वभवतातस्य तस्य नत्वा क्रमद्वयम् ।
क्षणं स्थित्वा निजं स्थानं पुनरेव प्रजग्मतुः ॥ ७० ॥
ततो दीक्षां गृहीत्वा तौ तपस्तप्त्वा सुदुश्चरम् ।
उत्पन्नकेवलज्ञानौ सनातनपदं गतौ ॥ ७१ ॥
अथ तौ कुर्कुटौ सर्वां श्रुत्वा पूर्वभवस्थितिम् ।
महापापविधातारं मनसा स्वं निनिन्दतुः ॥ ७२ ॥
प्रणम्य चरणद्वन्द्वं राज्ञो घनरथस्य तौ ।
स्वभाषयोचतुश्चैवमावां किं कुर्वहे [2]प्रभो ! ? ॥ ७३ ॥
ततो राज्ञा सम्यक्तो धर्मोऽहिंसाऽऽदिलक्षणः ।
तयोर्निवेदितस्ताभ्यां भावसारं प्रतीप्सितः ॥ ७४ ॥
[3]प्रायं कृत्वा विपन्नौ तौ देवयोनौ बभूवतुः ।
ताम्रचूलस्वर्णचूलौ भूतौ भूताऽटवीं गतौ ॥ ७५ ॥

---

(१) कुक्कुटकुर्कुटशब्दयोः पर्यायत्वात् केषु पुस्तकेषु कुक्कुटशब्दस्य केषुचन कुर्कुटस्योल्लेखः ।

(२) क ट विभो ! ।

(३) ङ आयुःक्षये ।

ततो विमानमारुह्याऽऽगत्य नत्वा महीपतिः ।
कृतोपकारं तं प्राशंसतां विरचिताञ्जली ॥ ७६ ॥
राजानं समनुज्ञाप्य जग्मतुस्तौ स्वमाश्रयम् ।
राजाऽपि पालयामास राजलक्ष्मीमसौ चिरम् ॥ ७७ ॥
एत्य लोकान्तिकैर्देवै राजा घनरथोऽन्यदा ।
तीर्थं प्रवर्तयेत्युक्त्वा दीक्षाकालं विबोधितः ॥ ७८ ॥
दत्त्वा सांवत्सरं दानं राज्ये मेघरथं सुतम् ।
स्थापयित्वा स जगृहे दीक्षां देवेन्द्रवन्दितः ॥ ७९ ॥
उत्पाद्य केवलज्ञानं भविकान् प्रतिबोधयन् ।
विजहार महीपीठे श्रीमान् घनरथो जिनः ॥ ८० ॥
युक्तो दृढरथेनाथ युवराजेन सप्रियः ।
उद्याने देवरमणे ययौ मेघरथोऽन्यदा ॥ ८१ ॥
तत्राशोकतरोर्मूले निविष्टस्यास्य भूपतेः ।
पुरोभूतैः समारब्धा कैश्चित् प्रेक्षणकक्रिया ॥ ८२ ॥
नानाशस्त्रधराः कृत्तिवाससो भूतिमण्डिताः ।
तेऽतीव विस्मयकरं नृत्यं विदधिरे क्षणम् ॥ ८३ ॥
तेषु नृत्यं प्रकुर्वत्सु किङ्किणीकेतुमालितम् ।
विमानमेकमाकाशादाययौ नृपसन्निधौ ॥ ८४ ॥
तन्मध्ये सुन्दराऽऽकारं नारीपुरुषयोर्युगम् ।
दृष्ट्वा पप्रच्छ कावेताविति देवी महीपतिम् ॥ ८५ ॥
राजा प्रोवाच हे देवि ! शृणु वैताढ्यपर्वते ।
उत्तरस्यां वरश्रेण्यां नगरी विद्यतेऽलका ॥ ८६ ॥

विद्युद्रथखेचरेन्द्रपुत्रस्तत्र महाभुजः ।
अयं सिंहरथो नाम्ना सर्वविद्याधरेश्वरः ॥ ८७ ॥
इयं वेगवतीनाम्नी भार्याऽस्य सहितोऽनया ।
गतोऽभूद् धातकीखण्डद्वीपेऽसौ वन्दितुं जिनम् ॥ ८८ ॥
ततो निवर्तमानोऽसौ यावदागादिह प्रिये ! ।
प्रतिघातो गतेस्तावदस्याभूत् सहसैव हि ॥ ८९ ॥
मां दृष्ट्वाऽचिन्तयदसौ सामान्योऽयं नृपो न हि ।
यत्प्रभावेण सञ्जाता विमानस्खलना मम ॥ ९० ॥
ततोऽनेन प्रहृष्टेन भूतरूपाण्यनेकशः ।
कृत्वा मम पुरश्चक्रे प्रिये ! प्रेक्षणकौतुकम् ॥ ९१ ॥
पप्रच्छैवं पुनर्देवी किमनेन पुराभवे ? ।
सुकृतं विहितं येन जाता नाथर्द्धिरीदृशी ॥ ९२ ॥
राजोवाच प्रिये ! पूर्वं पुरे सङ्घपुराभिधे ।
राजगुप्ताभिधः कश्चिद् बभूव कुलपुत्रकः ॥ ९३ ॥
शङ्खिका नाम तद्भार्या निर्धनत्वेन पीडितौ ।
तौ कृत्वाऽन्यगृहे कर्म प्राणवृत्तिं वितेनतुः ॥ ९४ ॥
काष्ठाद्यर्थमथान्येद्युर्गताभ्यां काननान्तरे ।
दृष्ट्वा भक्तिवशात् ताभ्यां साधुरेको नमस्कृतः ॥ ९५ ॥
उपदिष्टस्तयोरग्रे तेन धर्मो जिनोदितः ।
विधिनाऽऽराधितश्चिन्तामणिकल्पद्रुमोपमः ॥ ९६ ॥
जन्मान्तरोपार्जितानां पापानामन्तकारकम् ।
आदिष्टं च तपो द्वात्रिंशत्कल्याणाभिधं वरम् ॥ ९७ ॥

त्रिरात्रद्वितयं तत्र भवेच्चातुर्थिकानि च ।
द्वात्रिंशदिति ताभ्यां तद् विदधे भक्तिपूर्वकम् ॥ ९८ ॥
तस्य पारणके ताभ्यां मुनिरेको गृहागतः ।
प्रणम्य प्रासुकैर्भक्तपानाद्यैः प्रतिलाभितः ॥ ९९ ॥
प्रतिपन्नाऽथ कालेन ताभ्यामप्यनगारता ।
राजगुप्तः स चाचाम्लवर्धमानं तपोऽकरोत् ॥ १०० ॥
आयुःक्षये विपन्नोऽसौ ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ।
ततश्च्युतः सिंहरथाभिधोऽयं समभूत् प्रिये ! ॥ १ ॥
शङ्खिका च तपः कृत्वा कल्पे गत्वा च पञ्चमे ।
इयं वेगवतीनाम्नी जज्ञेऽस्यैव हि वल्लभा ॥ २ ॥
इति मेघरथप्रोक्तमाकर्ण्य चरितं निजम् ।
प्रतिबुद्धः सिंहरथो गतो निजगृहं ततः ॥ ३ ॥
निवेश्य तनयं राज्ये प्रियया सहितस्तया ।
श्रीघनरथतीर्थेशपादान्ते व्रतमग्रहीत् ॥ ४ ॥
घोरं कृत्वा तपःकर्माऽवाप्य केवलमुत्तमम् ।
धौतकर्ममलः सिद्धिं ययौ सिंहरथो मुनिः ॥ ५ ॥
वनाद् गेहं समायातो राजा मेघरथोऽन्यदा ।
मुक्ताऽलङ्करणाऽऽरम्भो विदधे पोषधव्रतम् ॥ ६ ॥
मध्ये पोषधशालायाः स्थितो योगाऽऽसने सुधीः ।
पुरः समस्तभूपानां विदधे धर्मदेशनाम् ॥ ७ ॥
अत्रान्तरे कम्पमानशरीरस्तरलेक्षणः ।
संवृत्तोऽस्मि महाराज ! तवाहं शरणाऽऽगतः ॥ ८ ॥

इति जल्पन् मनुष्योक्त्या कुतोऽप्येत्य भयद्रुतः ।
पपात भूपतेः क्रोडे पक्षी पारापताभिधः ॥ ९ ॥ (युग्मम्)
भयभीतममुं दृष्ट्वा दयालुः स महीपतिः ।
प्रोचे त्वं भद्र ! मा भैषीः कुतोऽपि मम सन्निधौ ॥ १० ॥
एवमाभाषितो राज्ञा निर्भयः समभूदसौ ।
तावत् तत्र समायातः क्रूरः श्येनाऽभिधो द्विजः ॥ ११ ॥
सोऽवदत् शृणु राजेन्द्र ! त्वदुत्सङ्गगतोऽस्ति यः ।
पारापतः स मे भक्ष्यं तं मुञ्च क्षुधितोऽस्म्यहम् ॥ १२ ॥
जजल्प भूपतिर्भद्र ! ममाऽयं शरणाऽऽगतः ।
युक्तो नाऽर्पयितुं येन पठन्त्येवं मनीषिणः ॥ १३ ॥
शूरस्य शरणाऽऽयातोऽहेर्मणिश्च सटा हरेः ।
गृह्यन्ते जीवतां नैतेऽमीषां सत्या उरस्तथा ॥ १४ ॥
परप्राणैः निजप्राणपोषणं पुण्यशोषणम् ।
तवाऽपि नोचितं स्वर्गवारणं श्वभ्रकारणम् ॥ १५ ॥
छिद्यमानेऽप्येकपिच्छे यथा ते जायते व्यथा ।
तथाऽन्येषामपि भवेदिदं चित्ते विभावय ॥ १६ ॥
भाविनी ते क्षणं तृप्तिः पललेऽप्यस्य भक्षिते ।
सर्वप्राणविनाशोऽस्येति चित्ते परिभावय ॥ १७ ॥
पञ्चेन्द्रियाणां जीवानां वधं कृत्वा दुराशयाः ।
गच्छन्ति नरकं जीवा इदं चित्ते विभावय ॥ १८ ॥
श्रूयते जीवहिंसावान् निषादो नरकं गतः ।
दयाऽऽदिगुणयुक्ता च वानरी त्रिदिवं गता ॥ १९ ॥

इहाऽऽसीदमरावत्याः शाखानगरसन्निभा ।
शाखामृग[1]शताऽऽकीर्णा हरिकान्ताऽभिधा पुरी ॥ २० ॥
तत्राभूत् पृथिवीपालो हरिपालाभिधः सुधीः ।
हरीणां पालनत्वेन यदाख्या सत्यतां गता ॥ २१ ॥
तस्यामेव पुरि क्रूरो यमकिङ्करसन्निभः ।
कृतघ्नो निर्दयश्चाभूद् निषादो नाम घातकः ॥ २२ ॥
स पापर्द्धिरतः पापो गत्वा नित्यं वनान्तरे ।
जघानानेकशो जीवान् वराहहरिणादिकान् ॥ २३ ॥
इतस्तस्मिन् पुरासन्ने वनेऽनेकद्रुमाकुले ।
भूपप्रसादबलिनो वसन्ति स्म बलीमुखाः ॥ २४ ॥
तन्मध्ये वानरी काऽपि कापेयविरता सदा ।
हरिप्रियाऽभिधानाऽभूद् दयादाक्षिण्यशालिनी ॥ २५ ॥
एकदा च निषादोऽयं नृशंसः शस्त्रपाणिकः ।
अपश्यत् पुरतो घोरं मृगारिं मृगयापरः ॥ २६ ॥
सप्राणोऽपि ततः प्राणभयभीतो द्रुतं द्रुतम् ।
नंष्ट्वा क्वापि समासन्नेऽधिरूढो जगतीरुहे ॥ २७ ॥
समारोहन्नसौ तत्र पादपे समलोकयत् ।
विवृतास्यां भयात् तस्य पूर्वारूढां हरिप्रियाम् ॥ २८ ॥
यस्य बाणप्रहारेण मातङ्गोऽपि विपद्यते ।
सोऽस्या अपि तदा भीतो यद् भयो भयमीक्षते ॥ २९ ॥

---

(१) ख घ ठ -समाकीर्णा ।

व्याघ्रात् त्रस्तं तमुद्वीक्ष्य वानरी सा झटित्यपि ।
प्रविहायात्मनः क्षोभं प्रसन्नवदनाऽभवत् ॥ ३० ॥
विश्वस्तोऽभूद् निषादोऽथ निषसश्च तदन्तिके ।
सा तस्य शिरसः केशान् व्यावृणोद् बन्धुवत्सला ॥ ३१ ॥
तदुत्सङ्गे शिरः कृत्वा सुप्तोऽसौ विटपाश्रितः ।
वीक्ष्य निद्रायमाणं तं व्याघ्रः प्रोवाच वानरीम् ॥ ३२ ॥
भद्रे ! नोपकृतिं वेत्ति सर्वकोऽपि महीतले ।
मनुष्यस्तु विशेषेणास्मिन्नर्थे श्रूयतां कथा ॥ ३३ ॥
एकस्मिन् सन्निवेशेऽभूत् शिवस्वामीति स द्विजः ।
स तीर्थवन्दनाहेतोर्निरगान्निजमन्दिरात् ॥ ३४ ॥
एकस्यां पतितोऽटव्यां तृष्णार्तोऽन्वेषयन् जलम् ।
पुराणकूपमद्राक्षीद् गूढं तरुलतादिभिः ॥ ३५ ॥
कृत्वा दाम तृणैस्तेन बद्ध्वा च करपत्रकम् ।
कूपान्तः क्षेपयामास जलार्थं सोऽजडाशयः ॥ ३६ ॥
रज्ज्वा तत्र विलग्यैको निर्ययौ कूपकात् कपिः ।
सफलोऽयं ममारम्भ इति दध्यौ द्विजोऽपि हि ॥ ३७ ॥
पुनर्द्वितीयवेलायां व्याघ्रसर्पौ विनिर्गतौ ।
ब्राह्मणस्यांह्रियुग्मं ते प्रणेमुः प्राणदायिनः ॥ ३८ ॥
मतिमान् वानरस्तेषु जातिस्मरणपण्डितः ।
द्विजातिं ज्ञापयामास लिखित्वेत्यक्षरावलिम् ॥ ३९ ॥
वसामो मथुरोपान्ते वयं तत्र त्वयाऽपि हि ।
समागम्यं ततः किञ्चित् स्वागतं ते करिष्यति ॥ ४० ॥

कूपेऽमुष्मिन्मनुष्योऽपि पतितोऽस्ति परं त्वया।
न ह्युत्तार्यो यतः सोऽयं कृतघ्नः किं करिष्यति ? ॥ ४१ ॥
इत्युदीर्य ययुस्तेऽथ चिन्तयामास स द्विजः।
कथमेष मनुष्योऽपि वराको न हि कृष्यते ? ॥ ४२ ॥
सर्वस्याप्युपकारो हि विधातव्यः स्वशक्तितः।
मनुष्यजन्मनः सारमेतदेव निगद्यते ॥ ४३ ॥
कूपे क्षिप्ता ततो रज्जुं सोऽप्याकृष्टो द्विजन्मना।
कोऽसि त्वं कुत्र वास्तव्य इति पृष्टो जगाद च ? ॥ ४४ ॥
अहं हि मथुरावासी स्वर्णकारोऽत्र केनचित्।
कारणेनागतः कूपे पतितः तृष्णयाऽर्दितः ॥ ४५ ॥
कूपान्तरप्ररूढस्य शाखामालम्ब्य शाखिनः।
यावदस्थामहं तावत्ते पेतुर्वानरादयः ॥ ४६ ॥
समानव्यसनत्वाच्च त्यक्तवैराः परस्परम्।
परोपकाररसिक ! त्वया जीवापिता वरम् ॥ ४७ ॥
मथुरायां समागच्छेरित्युदित्वा ययौ च सः।
द्विजश्च क्रमयोगेण तत्र प्राप्तो भुवि भ्रमन् ॥ ४८ ॥
ततोऽसौ वानरो दृष्टस्तमुद्वीक्ष्योपलक्ष्य च।
हृष्टः सम्मानयामास तत्कालं पेशलैः फलैः ॥ ४९ ॥
व्याघ्रोऽपि तस्य सम्मानं विधातुं वाटिकां गतः।
जघान चाविवेकित्वात् तत्र राजसुतं बलात् ॥ ५० ॥
तस्याभरणमादाय बहुमूल्यं सुखेन सः।
ब्राह्मणाय ददौ तस्मै जीवितव्यप्रदायिने ॥ ५१ ॥

कृतप्रणामं दीर्घायुर्भवेत्याशीर्गिरा स तम् ।
तुष्टस्तुष्टाव किं कोऽपि नोपकारेण तुष्यति ? ॥ ५२ ॥
ततश्च ब्राह्मणो नत्वा मथुरायां जनार्दनम् ।
पृच्छन् पृच्छन् पुरीमध्ये स्वर्णकारगृहं ययौ ॥ ५३ ॥
सलोभो लोलुपो दूरादीषद् दृष्ट्याऽवलोक्य तम् ।
अधोदृष्टिस्तथैवाऽस्थाद् रचयन् भूषणादिकम् ॥ ५४ ॥
ब्राह्मणः स्माह भोः ! किं नु नाऽभिजानासि माम् ? ।
सम्यग् नाहं विजानामीत्युक्ते तेनावदत् पुनः ॥ ५५ ॥
येन त्वमटवीमध्ये पुरा कूपात् समुद्धृतः ।
सोऽस्मि द्विजो महाभागागतः प्राघुणिकस्तव ॥ ५६ ॥
ततोऽसावुपविष्टः सन्नीषन्नम्रो ननाम तम् ।
ढौकयित्वाऽऽसनं किं ते करोमीति जगाद च ? ॥ ५७ ॥
भूषणं दर्शयित्वाऽथ विप्रः प्रोवाच मुष्टिकम् ।
दक्षिणायामिदं लब्धं मया क्वापि कुतोऽपि हि ॥ ५८ ॥
अस्य मूल्यविधौ धीमांस्त्वमेवासि महाशय ! ।
तद्गृहीत्वा यथायोग्यं मूल्यं भव्यं प्रयच्छ मे ॥ ५९ ॥
इति तस्यार्पयित्वा तन्नद्यां स्नातुं ययौ द्विजः ।
शुश्राव स्वर्णकारश्च पटहोद्घोषणामिमाम् ॥ ६० ॥
हत्वाऽद्य राजतनयं केनाप्यात्तं विभूषणम् ।
यस्तं वेत्ति स आख्यातु वध्योऽसौ भूपतेर्यतः ॥ ६१ ॥
इत्याकर्ण्य कलादोऽपि वितर्काऽऽकुलितोऽभवत् ।
मयैव घटितं ह्येतदिति सम्यग् विवेद च ॥ ६२ ॥

दृष्टो चासंस्तुतो मेऽयं श्रोत्रियो गोत्रिकश्च न ।
तत्कथं युज्यते कर्तुमस्यार्थेऽनर्थमात्मनः ? ॥ ६३ ॥
ततश्च पटहं धृत्वा गत्वा दत्त्वा च भूषणम् ।
राज्ञे तदपहर्तारं ब्राह्मणं तं न्यवेदयत् ॥ ६४ ॥
राज्ञाऽऽज्ञाप्य निजान् पत्तीन् स बद्धाऽऽनायितस्ततः ।
पृष्टाः पौराणिकाः किं भोः ! युज्यतेऽत्र ममेत्यथ ? ॥ ६५ ॥
तेऽवोचन् वेदवेदाङ्गपारगोऽपि द्विजोत्तमः ।
महाहत्याकरो राज्ञा वध्यो नास्त्यत्र पातकम् ॥ ६६ ॥
रासभारोपितं कृत्वा राजादेशात् पदातयः ।
रक्तचन्दनलिप्तं च तं निन्युर्वध्यभूमिकाम् ॥ ६७ ॥
नीयमानो महात्माऽसौ चिन्तयामास चेतसि ।
अहो ! मे दैवदोषेण कीदृशी दुर्दशाऽभवत् ? ॥ ६८ ॥
अहो ! दुष्टस्य धृष्टस्य मुष्टिकस्य कृतघ्नता ।
व्याघ्रवानरयोः पश्य कीदृशी च कृतज्ञता ? ॥ ६९ ॥
स्मृत्वा तदुदितं वाक्यमात्मनश्चाऽज्ञतां पुनः ।
पश्चात्तापाऽभितप्ताङ्गः श्लोकयुग्मं पपाठ सः ॥ ७० ॥
व्याघ्रवानरसर्पाणां यन्मया न कृतं वचः ।
तेनाहं दुर्विनीतेन कलादेन विनाशितः ॥ ७१ ॥
वेश्याऽ(१)श्चकुक्कुराश्चौरनीरमार्जारमर्कटाः ।
जातवेदाः कलादश्च न विश्वास्या इमे क्वचित् ॥ ७२ ॥

---

(१) ख ठ द च -श्वाश्वकुरा- । ग वेश्या च कुक्कुराश्चौरा । गूर्जरभाषानिबद्ध-श्रीशान्तिनाथरासनाम्नि पुस्तके तु वेश्याश्वा राजचौराश्चेत्युपलभ्यते ।

इदं पुनः पुनस्तेन पठ्यमानं निशम्य सः ।
तं च विज्ञाय तत्रस्थो भुजगोऽचिन्तयत्त्विदम् ॥ ७३ ॥
वयं येनोद्धृताः कूपात् पुराऽरण्ये महात्मना ।
स एवाद्य महीदेवो व्यसने पतितो हहा ! ॥ ७४ ॥

उक्तञ्च—

उपकारिणि विश्रब्धे साधुजने यः समाचरति पापम् ।
तं जनमसत्यसन्धं भगवति ! वसुधे ! कथं वहसि ? ॥७५॥
इयत्यपि गते सोऽहं कृत्वा किञ्चिद्विधानकम् ।
यास्याम्यस्योपकारस्यानृण्यं बुद्धिवशाद् [1]द्रुतम् ॥ ७६ ॥
ततश्च वाटिकां गत्वा क्रीडन्तीं सममालिभिः ।
लतागुल्मान्तरीभूय सोऽदशद् राजनन्दिनीम् ॥ ७७ ॥
निराधारा लतेवैषा मूर्च्छिताङ्गाऽपतद्भुवि ।
सख्यस्तूर्णं तदाचख्युः पूत्कुर्वत्यो महीपतेः ॥ ७८ ॥
राजा च तत् समाकर्ण्य स्फूर्जथुप्रतिमं वचः ।
[2]महाशोकाकुलः काममाबाधाविधुरोऽवदत् ॥ ७९ ॥
यावन्नैकस्य दुःखस्य पारमासाद्यते मया ।
द्वितीयं ढौकितं तावच्छिद्रेऽनर्था भवन्त्यहो ! ॥ ८० ॥
मान्त्रिकास्तान्त्रिकाश्चैव समाहूता महीभुजा ।
चिकित्सा च समारब्धा तत्रैको मान्त्रिकोऽवदत् ॥ ८१ ॥

---

(१) ठ ध्रुवम् ।
(२) द महाशोकासमाबाधाविधुरो न्वपरोऽवदत् ।

ममास्ति निर्मलज्ञानं तेन जानामि भूपते ! ।
योऽसौ व्यापाद्यते विप्रस्तमवेहि निरागसम् ॥ ८२ ॥
अनेन किल कान्तारे पुरा कूपात् समुद्धृताः ।
व्यालवानरशार्दूलाः कलादस्य चतुर्थकः ॥ ८३ ॥
सोऽयमत्रागतोऽपूजि वानरेण फलादिभिः ।
अस्य पूजाकृते राजन् ! हतो व्याघ्रेण ते सुतः ॥ ८४ ॥
व्याघ्रदत्तं तमादायालङ्कारमृजुधीरयम् ।
पार्श्वे कृतोपकारस्य कलादस्य समागतः ॥ ८५ ॥
कलादवचसा देव ! भवता हन्तुमादरात् ।
समादिष्टोऽथ दृष्टश्च भोगिना तेन सोऽध्वनि ॥ ८६ ॥
ततश्च तद्विमोचार्थं दष्टा युष्मत्सुताऽमुना ।
यद्येष मुच्यते विप्रस्तदा जीवत्यसावपि ॥ ८७ ॥
अत्रार्थे प्रत्ययः कश्चिदित्युक्ते भूभुजाऽथ सः ।
तत्रावतारयामास मान्त्रिकस्तं महोरगम् ॥ ८८ ॥
तेनाप्यनुमतं सर्वं यदुक्तं मन्त्रवादिना ।
संजातप्रत्ययो राजा ततश्चामोचयद् द्विजम् ॥ ८९ ॥
मुक्तं दृष्ट्वा द्विजन्मानमुरगो गौरवाञ्चितम् ।
प्रत्याजहार गरलमात्मीयं दंष्ट्राधावनात् ॥ ९० ॥
अथ सा राजतनया कौमुदीवोदयं ययौ ।
राजलोकस्तदा सर्वो बभूव कुमुदोपमः ॥ ९१ ॥
तस्य द्विजन्मनश्चाग्रे कथयामास मान्त्रिकः ।
यत्ते दत्तं जीवदानं पन्नगेनामुना खलु ॥ ९२ ॥

विप्रोऽवोचदहो ! रम्यं चरित्रं देहिनामिह ।
क्रूरा अपि कृतज्ञत्वं दधत्यन्ये कृतघ्नताम् ॥ ९३ ॥
दधात्यसौ भूतधात्री द्वावेव पुरुषौ सदा ।
उपकारे मतिर्यस्य यश्च नोपकृतं हरेत् ॥ ९४ ॥
ततश्च विस्मयाद्राज्ञा पृष्टः कथयति स्म सः ।
समारभ्य प्रवासादि बन्धनान्तां निजां कथाम् ॥ ९५ ॥
पुनः स्माह महाराज ! सुखदुःखकृतौ कृती ।
ध्रुवं कृतान्त एवैकः सर्वेषामिह देहिनाम् ॥ ९६ ॥
तत्कथाश्रवणाद् गाढं तुष्टेनाथ महीभुजा ।
शिवस्वामी कृतः स्वामी विषयस्य गरीयसः ॥ ९७ ॥
शिवस्वाम्यपि देशे स्वे कृतज्ञैकशिरोमणिः ।
प्रावर्तयन्नागपूजाविधाने नागपञ्चमीम् ॥ ९८ ॥
कथयित्वा कथामेतां पुनर्व्याघ्रोऽब्रवीदिदम् ।
हरिप्रिये ! यथा तेन सरलेन द्विजन्मना ॥ ९९ ॥
कलादाद्विपदः प्राप्ता निषादोऽयं तथैव हि ।
विधाता ते महानर्थं तन्मुञ्चैनं ममाशनम् ॥ २०० ॥ (युग्मम्)
एवमुक्ताऽपि नामुञ्चत् साधुप्रकृतिवानरी ।
यावत्तावत् स आसीनो व्याघ्रस्तस्य तरोरधः ॥ १ ॥
इति व्यचिन्तयदहो ! तिरश्चामपि चेतसि ।
मैत्र्यादि दृश्यते बुद्धिर्दुर्लभा या तु योगिनाम् ॥ २ ॥
प्रबुद्धस्याथ दुष्टस्य निषादस्य दुरात्मनः ।
अस्वपद् वानरी साऽपि निवेश्याङ्के निजं शिरः ॥ ३ ॥

व्याघ्रोऽप्यभ्यासमागत्य तं जगाद निषादकम् ।
मित्रं मामनया कृत्वा निर्भयो भव सर्वतः ॥ ४ ॥
सप्ताहक्षुधितस्यैनां समर्पय न चेदथ ।
प्रभूतेनापि कालेन स्वगृहं न गमी ततः ॥ ५ ॥
अपरं च न सङ्गोऽस्याः शुभोदर्काय ते ध्रुवम् ।
नाश्रौषीस्त्वं पुरा किं वा वानरेण हृतो नृपः ? ॥ ६ ॥
इत्यर्थे श्रूयतां भद्र ! प्रथयामि कथामहम् ।
सहर्षः स निषादोऽपि प्राहाऽऽख्याहि शृणोम्यहम् ॥ ७ ॥
पुरे नागपुरे भूपः स्वरूपजितमन्मथः ।
शत्रुवंशव्रजस्यासीद्दावाभः पावकाह्वयः ॥ ८ ॥
वाहकेल्यां शूकलेन वाजिना काननेऽन्यदा ।
बलान्नीतो नृपो दूरमध्वानं प्रविलङ्घ्य सः ॥ ९ ॥
एकाकिनो वने तस्मिन् भ्रमतो नृपतेस्तदा ।
क्षुधितस्य तृषार्तस्य मिलितः कोऽपि वानरः ॥ १० ॥
फलान्यानीय रम्याणि तेन दत्तानि भूभुजे ।
दर्शितं शुचिपानीयपूर्णं चापि सरोवरम् ॥ ११ ॥
फलान्यास्वाद्य पीत्वा च वारि हारि धरापतिः ।
आससाद परां प्रीतिं मनसस्तावदागतम् ॥ १२ ॥
तत्सैन्यं मन्त्रिसामन्तवाजिवारणबन्धुरम् ।
नीतोऽसौ वानरो राज्ञा कृतज्ञेन निजं पुरम् ॥ १३ ॥
बुभुजे सोऽथ पक्वान्नं मोदकादि मुहुर्मुहुः ।
फलानि कदलीचूतप्रमुखानि नृपाज्ञया ॥ १४ ॥

स्मरन्नुपकृतिं तां च तं सदा निजपार्श्वगम् ।
चकार नृपतिश्चैषा प्रकृतिः पौरुषी यतः ॥ १५ ॥
वसन्ते सङ्गतेऽन्येद्युः कामिनां चित्तशालिनाम् ।
ऋतौ पुष्पफलाकीर्णे कानने [1]कमिताञ्चते ॥ १६ ॥
अन्दोलजलकेल्यादि प्रक्रीड्य कदलीगृहे ।
सुष्वाप श्रमनाशाय प्लवगे त्वङ्गरक्षके ॥ १७ ॥ (युग्मम्)
कुधिया कपिना तेन स्वामिभक्तत्वमानिना ।
भ्रमरव्याजतो राज्ञः कृत्ता खड्गेन कन्धरा ॥ १८ ॥
यथा तेन चित्तीशेन हितादपि हि वानरात् ।
प्राप्तं तु मरणं तस्मात्तदियं श्रेयसे न ते ॥ १९ ॥
इत्याकर्ण्य कथा तेन व्याधेनाशु हरिप्रिया ।
पातिताऽस्य मृगारातेः पुरः प्रोवाच तामसौ ॥ २० ॥
न धार्यं हृदये दुःखं भद्रे ! प्राप्ता त्वया ननु ।
तादृशी फलसम्प्राप्तिर्यादृशः सेवितो नरः ॥ २१ ॥
प्रत्युत्पन्नमतिः साऽथ व्याघ्रं स्माह स्वसंज्ञया ।
रक्षणीया त्वया नाहं भक्षणीयैव केवलम् ॥ २२ ॥
हितं ते वक्ष्यदो वाक्यं वानराणां मृगाधिप ! ।
प्राणा वसन्ति लाङ्गूले ग्राह्यास्तत्रैव तत्त्वया ॥ २३ ॥
तथैव कृतवान् व्याघ्रः सहसा साऽपि वानरी ।
वृक्षे त्वरितमारूढा पुच्छं मुक्त्वा मुखेऽस्य तत् ॥ २४ ॥

---

(१) द कामिर्वाञ्छते ।

विलक्षवदनो व्याघ्रो व्याघ्रुव्याऽगादहश्यताम् ।
उत्ततार ततो वृक्षात् सनिषादा च वानरी ॥ २५ ॥
अग्रे भूत्वा तया निन्ये स स्वावासे लताश्रये ।
तस्याः शिशवस्तत्रासंस्तेषां पार्श्वे निवेश्य तम् ॥ २६ ॥
विधातुं स्वागतं तस्य सा त्वनालस्यशालिनी ।
वनमध्ये ययौ स्वादुफलानयनहेतवे ॥ २७ ॥ (युग्मम्)
जिघत्सुना निषादेन तदपत्यानि तान्यपि ।
खादितानि कुतः कृत्याकृत्यवेदी दुरात्मनाम् ? ॥ २८ ॥
फलान्यादाय स्वादूनि वानरी यावदाययौ ।
तावत्सुप्तं निषादं तमपश्यन्न च तान् शिशून् ॥ २९ ॥
तथाऽप्युत्थाप्य यत्नेन दत्त्वा चास्मै फलानि सा ।
अपत्यान्वेषणं कर्तुं सार्धं तेन प्रचक्रमे ॥ ३० ॥
पातिताऽपि पुरा वृक्षादपत्येष्वशितेष्वपि ।
प्रतिपन्नसगर्भेऽस्मिन् नाशशङ्क तथाऽप्यसौ ॥ ३१ ॥
दध्यौ चित्ते निषादोऽपि विषादाकुलितो भृशम् ।
अहो ! मेऽद्य समस्तोऽपि व्यापारोऽभून्निरर्थकः ॥ ३२ ॥
रिक्त एव कथं गेहे यास्यामीति विचिन्त्य सः ? ।
[1]यष्ट्या चाहत्य हतवान् श्रीमस्तामेव वानरीम् ॥ ३३ ॥
तां च कावाकृतो क्षिप्ता नीयमानां निरीक्ष्य सः ।
आविर्भूयाऽवदद् व्याघ्रः किमिदं रे कृतं त्वया ? ॥ ३४ ॥

---

(१) क द व्यापाद्य वानरीं स्कन्धे निधाय प्रचचाल सः ॥
यावत्प्रयात्यसौ गेहं प्रति तावद्ददर्श च ।

यथा त्वं पुत्रवत् पाप ! पालितो लालितश्चिरम् ।
तस्याः प्रकुर्वतो घातं किं न ते [1]शटितौ करौ ? ॥ ३५ ॥
रे पापिष्ठ ! निकृष्टात्म ! कृतघ्नाभव्य ! दुर्मते ! ।
प्रयाहि मेऽप्यवध्योऽसि त्वन्मुखं वीक्ष्यते कथम् ? ॥ ३६ ॥
निषादश्चागतो गेहे ज्ञात्वा तद्वृत्तमादितः ।
राज्ञा चाज्ञापितो वध्यो बद्धाऽसौ बन्धनैर्दृढम् ॥ ३७ ॥
राजादिष्टैर्नरैर्यावत् स नीतो वध्यभूमिकाम् ।
तावद् व्याघ्रोऽवदद्युक्तमहो ! नैतस्य मारणम् ॥ ३८ ॥
अथ तैर्विस्मयापन्नैः कथितं तन्महीभुजे ।
स्वयं राजाऽपि तत्रागात् कौतुकोत्तानमानसः ॥ ३९ ॥
तथैव व्याजहाराऽसौ मृगराजो महीपते ! ।
पापिनोऽस्य वधान्मा भूस्त्वमप्यंशहरोंऽहसः ॥ ४० ॥
स्वयमेव पतन्त्येव विपत्तौ पापजन्तवः ।
निमज्जति यथा तूर्णं सम्पूर्णः कलसोऽम्भसि ॥ ४१ ॥
राजा प्रोवाच हे व्याघ्र ! तिरश्चोऽपि कथं नु ते ।
प्रकृष्टा मानवी भाषा, विवेकित्वं तथेदृशम् ? ॥ ४२ ॥
व्याघ्रोऽप्येवमभाषिष्ट विशिष्टज्ञानसंयुतः ।
उद्याने सूरिरत्रास्ति स सर्वं कथयिष्यति ॥ ४३ ॥
इत्युदित्वा ययौ सोऽथ तं निषादं महीपतिः ।
पुर्या निष्कासयामास सुरेन्द्र इव सङ्गमम् ॥ ४४ ॥

---

(१) इ त्रोटितौ ।

ततश्च वनखण्डान्तर्मूर्तं धर्ममिवाग्रतः ।
ददर्शायं परिवृतं सूरिं भूरितपोधनैः ॥ ४५ ॥
नमस्कृत्य गुरोः पादावनुज्येष्ठं मुनीनपि ।
उपविश्य च गुर्वन्ते पप्रच्छैवं कृताञ्जलिः ॥ ४६ ॥
प्रभो ! सर्वं विजानासि निर्मलज्ञानचक्षुषा ।
तेन पृच्छामि सा मृत्वा कां गतिं वानरी ययौ ? ॥ ४७ ॥
गुरुः प्रोवाच भूपाल ! मरालधवलाशया ।
धर्मध्यानपरा धन्या सुरलोकमियाय सा ॥ ४८ ॥

यतः—

तपःसंयमदानोपकारेषु निरतः सदा ।
गुरुवाक्यरुचिर्जीवो दयावांश्च दिवं गमी ॥ ४९ ॥
अपृच्छद्भूपतिर्भूयो भूयः पापपरायणः ।
जात्या च क्रियया चापि निषादाख्यः क्व यास्यति ? ॥५०॥
सूरिश्च कथयामास सर्वस्यापि स्फुटं श्रृदः ।
यदस्य पापिनः स्थानं किमन्यन्नरकं विना ॥ ५१ ॥
जीवहिंसामृषावादस्तेनान्यस्त्रीनिषेवणैः ।
परिग्रहकषायैश्च विषयैर्विषयीकृतः ॥ ५२ ॥
कृतघ्नो निर्दयः पापी परद्रोहविधायकः ।
रौद्रध्यानपरः क्रूरो नरो नरकभाग् भवेत् ॥५३॥ (युग्मम्)
प्रस्तावादपरगतिद्वयलक्षणमपि शृणु ।
[1]पिशुनो गोमतिश्चैव मित्रे शाठ्यरतः सदा ॥ ५४ ॥

(१) ठ पिशुनो दुर्विनीतश्च ।

आर्तध्यानेन जीवोऽयं तिर्यग्गतिमवाप्नुयात् ।
मार्दवार्जवसम्पन्नो गतदोषकषायकः ।
न्यायवान् गुणगृह्यश्च मनुष्यगतिभाग् भवेत् ॥ ५५ ॥
पृच्छति स्म पुनर्भूपः कथं व्याघ्रो मनुष्यवाक् ? ।
निषादसूदनाद् येन वारितोऽहं प्रभो ! बलात् ॥ ५६ ॥
जगाद पुनराचार्यो भूपते ! शृणु कारणम् ।
सौधर्मे देवलोकेऽस्ति शक्रसामानिकः सुरः ॥ ५७ ॥
तस्य प्राणप्रिया देवी च्युत्वा क्वापि मनुष्यभूत् ।
रक्षपालाः सुरास्तस्या अपृच्छंस्तत्प्रियं सुरम् ॥ ५८ ॥
स्वामिन्नस्मिन् विमाने का भविता देवता न वा ? ।
तेन सा वानरी तेषां भाविनी देवतोदिता ॥ ५९ ॥
व्याघ्ररूपधरो भूत्वा तत्परीक्षार्थमागतः ।
एको देवस्ततो राजंस्तस्य वाग् मानुषी वरा ॥ ६० ॥
हरिप्रियानिषादाभ्यां सह तेन विनिर्ममे ।
विवादो बहुधा मायाशृगालानुचरेण च ॥ ६१ ॥
प्रतिबुद्धस्ततो राजा राज्यं न्यस्य सुते निजे ।
तेषामेव मुनीन्द्राणां पार्श्वे जातो महाव्रती ॥ ६२ ॥
हरिपालाख्यराजर्षिः पालयित्वा व्रतं चिरम् ।
सुरलक्ष्मीमवापोच्चैस्तस्मिन्नेव सुरालये ॥ ६३ ॥

इति निषादवानरी कथा ।

यथाऽसौ नरकं प्राप्तो निषादो जीवहिंसया ।
तथाऽन्योऽपि भवेत्तस्मात्त्याज्येयं सर्वथा त्वया ॥ ६४ ॥

श्रुत्वा मेघरथस्योक्तिं श्येनोऽवोचन्महीपते ! ।
धर्माधर्मविचारं त्वं करोष्येवं सुखी यतः ॥ ६५ ॥
पारापतोऽयं मद्भीतः शरणं त्वां समाश्रितः ।
बुभुक्षाराक्षसीग्रस्तः शरणं कं श्रयाम्यहम् ? ॥ ६६ ॥
राजन् ! सत्पुरुषोऽसि त्वं दुःखं कस्यापि नेच्छसि ।
रक्ष रक्ष कृपाशूर ! तदेनमिव मामपि ॥ ६७ ॥
कृत्याकृत्यं स्वयं वेत्सि किन्त्वेकं कथयामि ते ।
मादृशे क्षुधिते क्षुद्रे कीदृशी धर्मवासना ? ॥ ६८ ॥
विवेको ह्री दया [1]धर्मो विद्या स्नेहश्च सौम्यता ।
सत्त्वं च जायते नैव क्षुधार्तस्य शरीरिणः ॥ ६९ ॥
प्रतिपन्नमपि प्रायो लुप्यते क्षुन्निपीडितैः ।
इत्यर्थे नीतिशास्त्रोक्तो दृष्टान्तः श्रूयतां प्रभो ! ॥ ७० ॥
करीरवनसंकीर्णे निर्जले मरुमण्डले ।
अवात्सीत् कूपके क्वापि द्विजिह्वः प्रियदर्शनः ॥ ७१ ॥
नीरासन्नबिलस्यान्तः सुखेन निवसन्नसौ ।
विदधे सर्वदाऽऽहारं भेकादिजलजन्तुभिः ॥ ७२ ॥
सुखप्राप्तिकृते तेषामेकेन हरिणा सह ।
गङ्गदत्ताभिधानेन स मैत्रीत्वं प्रपन्नवान् ॥ ७३ ॥
कूपान्तरकृतावासा चित्रलेखा च सारिका ।
बभूव मधुरालापा तस्य सर्पस्य वल्लभा ॥ ७४ ॥

(१) ठ सत्यं ।

एवं गच्छति कालेऽस्याऽन्यदा द्वादशवार्षिकी ।
अनावृष्टिरभूत्तेन कूपे तत्राम्बु निष्ठितम् ॥ ७५ ॥
तस्मिंश्च निष्ठिते सर्वे जलजीवाः क्षयं गताः ।
तदाऽऽहारस्य तस्याहेर्वृत्तिच्छेदोऽभवत्ततः ॥ ७६ ॥
गङ्गदत्तस्तु शालूरः पङ्कशेषकृताशनः ।
जीवन्नन्येद्युरित्यूचे सर्पेणायं रहःस्थितः ॥ ७७ ॥
भद्राहं क्षुधितोऽत्यन्तं त्वज्ज्ञातिकृतभक्षणः ।
सा त्वनावृष्टिदोषेण विगता किं करोम्यहम् ? ॥ ७८ ॥
सोऽथ दध्याविवयं क्रूरो निहन्तुं मां समीहते ।
रक्षामि स्वं ततोऽमुष्मात् कृत्वोपायं हि कञ्चन ॥ ७९ ॥
इति ध्यात्वाऽवदत् स्वामिन् ! गत्वा सिन्धुह्रदादिषु ।
निजजातिं विलोभ्याहमानेष्यामि कृते तव ॥ ८० ॥
धृत्वा चञ्चुपुटे चित्रलेखा नेष्यति तत्र माम् ।
ततस्ते प्रचुरा नित्यं प्राणयात्रा भविष्यति ॥ ८१ ॥
अथानेन समादिष्टा तदर्थं पक्षिणी सका ।
चञ्च्वा कृत्वा मुमोचैनं नीत्वा क्वापि महाह्रदे ॥ ८२ ॥
नीरमध्यप्रविष्टोऽसौ संजातः सुखभाजनम् ।
तदाशयमजानत्या भणितश्चित्रलेखया ॥ ८३ ॥
एह्येहि भद्र ! शीघ्रं त्वं विधाय स्वसमीहितम् ।
कष्टेन वर्तते स्वामी सोऽथ तामित्यभाषत ॥ ८४ ॥

आख्याहि भद्रे ! प्रियदर्शनस्य
न गङ्गदत्तः पुनरेति कूपम् ।

बुभुक्षितः किं न करोति पापं ?
क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति ॥ ८५ ॥
इत्यात्मचिन्तितं तस्या आख्याय पुनरब्रवीत् ।
त्वयाऽपि तस्य विश्वासो न कर्तव्यः कथञ्चन ॥ ८६ ॥
एवं राजन् ! क्षुधार्तः सन् कृत्याकृत्यं न वेद्म्यहम् ।
तदाशु प्रीणय त्वं मां यावत् प्राणा न यान्त्यमी ॥ ८७ ॥
एवं श्येनेन भणिते प्रोवाच जगतीपतिः ।
यच्छामि ते वराहारं भद्र ! त्वं क्षुधितो यदि ॥ ८८ ॥
पक्ष्यूचे नान्य आहारोऽस्माकमिष्टो विनाऽऽमिषम् ।
तदप्यानीय शूनाया दास्यामीति नृपोऽवदत् ॥ ८९ ॥
पश्यतो मेऽङ्गिनो मांसं छित्त्वा चेद्दीयते ततः ।
तृप्तिर्भवेदिति पुनर्वदति स्म स नीडजः ॥ ९० ॥
राजोचे यत्प्रमाणोऽयं भवेत् पक्षी तुलाधृतः ।
तावन्मात्रं निजं मांसं यच्छामि किमु ते वद ? ॥ ९१ ॥
एवमस्त्विति तेनोक्ते तुलामानाययन्नृपः ।
न्यवेशयच्च तत्रैकपार्श्वे पारापतं द्विजम् ॥ ९२ ॥
उत्कृत्योत्कृत्य देहं स्वं तीक्ष्णच्छुरिकयाऽक्षिपत् ।
द्वितीयपार्श्वे मांसं च करुणारससागरः ॥ ९३ ॥
छित्त्वा निजकमांसानि स चिक्षेप यथा यथा ।
पारापतोऽधिकतरमवर्धिष्ट तथा तथा ॥ ९४ ॥
गुरुभारममुं ज्ञात्वा खगं साहसिकाग्रणीः ।
तुलायामारुरोहाऽस्यां स्वयमेव महीपतिः ॥ ९५ ॥

तुलारूढं नृपं दृष्ट्वा सकलोऽपि परिग्रहः ।
हाहाकारं प्रकुर्वाणः सविषादमदोऽवदत् ॥ ९६ ॥
हा ! नाथ ! जीवितत्यागसाहसं किं करोष्यदः ? ।
एकस्य पक्षिणोऽस्यार्थे किमस्मांश्चावमन्यसे ? ॥ ९७ ॥
इदमौत्पातिकं किञ्चित् प्रभो ! सम्भाव्यते यतः ।
भवेन्नैतादृशो भारः क्षुद्रकायस्य पक्षिणः ॥ ९८ ॥
परोपकारकरणरसिकः सरलाशयः ।
तथोपयोगं भूपोऽसौ न ददौ ज्ञानवानपि ॥ ९९ ॥
इदं च चिन्तयामास धन्यास्ते धरिणीतले ।
निर्वाहयन्ति ये श्रेयः कार्यमङ्गीकृतं खलु ॥ ३०० ॥
सर्वोऽपि स्वार्थलुब्धोऽयं चलस्नेहः परिग्रहः ।
कृतघ्नमशुचेर्गेहं देहं चापि विनश्वरम् ॥ १ ॥
अपेक्षयाऽनयोः सोऽहं स्वार्थभ्रंशं करोमि किम् ? ।
स्वसन्धां पूरयिष्यामि यद्वा तद्वा भवत्वहो ! ॥ २ ॥
अत्रान्तरे चलत्स्वर्णकुण्डलालङ्कृतश्रुतिः ।
किरीटहारकटकधारी कश्चित् सुरो वरः ॥ ३ ॥
आविर्भूय जगादैवं धन्योऽसि त्वं महीपते ! ।
तव धीर ! दयावीर ! सफले जन्मजीविते ॥ ४ ॥
येनाद्य त्वद्गुणग्रामं शशाङ्ककरनिर्मलम् ।
ईशानेन्द्रः सभामध्ये प्रशशंस सविस्मयः ॥ ५ ॥
अश्रद्दधानस्तमहं त्वत्परीक्षार्थमागतः ।
अधिष्ठितौ मया ह्येतौ पूर्वमत्सरिणौ खगौ ॥ ६ ॥

अथापृच्छन्नृपो वैरं कथं देवानयोरभूत् ? ।
इत्याख्याहि यतोऽस्माकं वर्त्तते कौतुकं महत् ॥ ७ ॥
आख्यच्च त्रिदशोऽत्रैव नगरे समभूत्पुरा ।
वणिक् सागरदत्तो विजयसेना च तत्प्रिया ॥ ८ ॥
युगलेन समुत्पन्नौ वाणिज्यकलयाऽन्वितौ ।
धननन्दननामानावभूतां नन्दनौ तयोः ॥ ९ ॥
पितरं समनुज्ञाप्य सार्थेन सममन्यदा ।
जग्मतुस्तौ वणिज्यार्थं पुरं नागपुराभिधम् ॥ १० ॥
व्यवहारं प्रकुर्वद्भ्यां ताभ्यामेकमुपार्जितम् ।
बहुमूल्यं तत्र रत्नं कथञ्चिद्दैवयोगतः ॥ ११ ॥
ततस्तौ तस्य लोभेनान्योन्यघाताभिलाषिणौ ।
मज्जन्तावन्यदा नद्यां विवादमिति चक्रतुः ॥ १२ ॥
एकोऽवोचन्मयैवेदं चारु रत्नमुपार्जितम् ।
द्वितीयः स्माह मयका त्वं लोभं कुरुषे वृथा ॥ १३ ॥
इत्यन्योन्यं रुषाक्रान्तौ तौ युद्धाऽरुणलोचनौ ।
पतितौ निम्नगानीरे चार्त्तध्यानेन संस्थितौ ॥ १४ ॥
संजातौ पक्षिणावेतौ वनमध्ये ततोऽधुना ।
मिलितौ कलहायन्तौ मया भोः ! समधिष्ठितौ ॥ १५ ॥
इत्युक्त्वा निर्जरः सोऽथ जगाम त्रिदशालयम् ।
पप्रच्छुर्विस्मयापन्नाः सभ्या मेघरथं नृपम् ॥ १६ ॥
नृनाथ ! त्रिदशः कोऽयं येन यूयं निरागसः ।
विधाय बहुधा मायां पातिताः प्राणसंशये ? ॥ १७ ॥

ततो मेघरथो राजा जगाद यदि कौतुकम् ।
भवतामस्ति तत्सावधानाः शृणुत मद्वचः ॥ १८ ॥
इतो भवादतिक्रान्ते पञ्चमेऽहं भवेऽभवम् ।
अग्रजोऽनन्तवीर्यस्य बलदेवोऽपराजितः ॥ १९ ॥
तदाऽऽवयोरभूच्छत्रुर्दमितारिर्महाभुजः ।
अपहृत्य सुतां तस्य स आवाभ्यां निपातितः ॥ २० ॥
भ्रान्त्वा संसारकान्तारमिहैव भरतार्धके ।
अष्टापदगिरेर्मूले सोऽभवत्तापसात्मजः ॥ २१ ॥
कृत्वा बालतपो मृत्वा सुरूपाख्योऽमृताशनः ।
ईशानकल्पे जातोऽयं तदैन्द्रः प्रशशंस माम् ॥ २२ ॥
अश्रद्दधत्प्रशंसां तामिहायातस्ततः परम् ।
यज्जातं भवतां तद्धि प्रत्यक्षं सर्वमेव भोः ! ॥ २३ ॥
स्ववृत्तं देववृत्तं च तावाकर्ण्य विहायसौ ।
संजातजातिस्मरणौ स्ववाचैवं जजल्पतुः ॥ २४ ॥
इदं स्वचरितं स्वामिन् ! श्रुत्वा संवेग आवयोः ।
संजातोऽतिगुरुश्चित्ते यत् कर्तव्यं तदादिश ॥ २५ ॥
राज्ञोक्तं भोः ! सुदृष्टित्वं प्रतिपद्य महाशयौ ! ।
भावसारं विदधीथोऽनशनं पापनाशनम् ॥ २६ ॥
ततस्तौ विहितप्रायौ स्मृतपञ्चनमस्कृती ।
मृत्वा धन्यौ समुत्पन्नौ देवौ भुवनवासिषु ॥ २७ ॥
पौषधं पारयित्वा तं विधिना कृत्वा च पारणम् ।
भोगानभुङ्क्त भूयोऽपि राजा मेघरथः सुधीः ॥ २८ ॥

परीषहोपसर्गेभ्योऽभीतः संवेगवासितः।
सोऽन्यदाऽष्टमभक्तेन तस्थौ प्रतिमया स्थिरः॥ २९ ॥
अष्टाविंशतिलक्षाणां विमानानामधीशिना।
अत्रान्तरे भक्तिवशादीशानेन्द्रेण जल्पितम्॥ ३० ॥
माहात्म्यनिर्जिताऽशेषत्रैलोक्य! गतकल्मष!।
भविष्यदर्हते तुभ्यं महासत्त्व! नमो नमः॥ ३१ ॥
तमाकर्ण्य समीपस्थाः पृच्छन्ति स्मेति तत्प्रियाः।
स्वामिन्! कस्य नमस्कारो युष्माभिर्विहितोऽधुना? ॥३२॥
सोऽवदत् शृणु त्रैलोक्यसुन्दरि! क्षितिमण्डले।
नगर्यां पुण्डरीकिण्यां राजा मेघरथाभिधः॥ ३३ ॥
कृताष्टमतपःकर्मा स्थिरप्रतिमया स्थितः।
वर्तमानः शुभध्याने मया भक्त्या नमस्कृतः॥३४॥ (युग्मम्)
एवंविधशुभध्यानाद्‌ धर्मे तल्लीनमानसम्।
शक्ताश्चालयितुं नैनं सेन्द्रा अपि दिवौकसः॥ ३५ ॥
इत्याकर्ण्य सुरूपातिरूपे तद्वल्लभे उभे।
क्षोभनार्थं नृपस्यास्य समीपे समुपेयतुः॥ ३६ ॥
उत्कृष्टरूपलावण्यकान्तियुक्ते सविभ्रमे।
सुशृङ्गारे पुरो भूत्वा तस्यैवं ते जजल्पतुः॥ ३७ ॥
आवां देवाङ्गने स्वामिंस्त्वयि स्नेहविमोहिते।
इहायाते ततो वाञ्छां पूरय त्वं प्रियावयोः॥ ३८ ॥
विमुच्य त्रिदशाधीशं स्वाधीनं निजकं पतिम्।
आवामिहागते लुब्धे त्वद्रूपगुणयौवनैः॥ ३९ ॥

इत्यादिरागजननपेशलैर्वचनैस्तयोः ।
हावभावैश्च विविधैर्न लुब्धं तस्य मानसम् ॥ ४० ॥
अनुकूलोपसर्गांस्ते विधाय सकलां निशाम् ।
प्रशान्तविक्रिये प्रातरेवं संस्तुवतः स्म तम् ॥ ४१ ॥
सरागं हृदयं चक्रेऽरागेणापि त्वयाऽऽवयोः ।
अहो ! चित्रं न रक्तोऽसि प्रक्षिप्तोऽप्यत्र सुन्दर ! ॥ ४२ ॥
विलीयते नरो लोहमयोऽप्यस्मद्विचेष्टया ।
न स्तोकमपि ते धीर ! चचाल हृदयं तया ॥ ४३ ॥
क्षमयित्वाऽपराधं स्वं नमस्कृत्याथ तं नृपम् ।
कुर्वन्त्यौ तद्गुणश्लाघां जग्मतुस्ते निजाश्रयम् ॥ ४४ ॥
प्रतिमां पारयामास पौषधं च यथाविधि ।
राजा मेघरथः प्रातर्विदधे पारणं ततः ॥ ४५ ॥
अन्यदाऽऽस्थानमासीनः ससामन्तः स भूपतिः ।
उद्यानपालकेनैवं भणितो भक्तिपूर्वकम् ॥ ४६ ॥
स्वामिन् ! संवर्ध्यसे दिष्ट्या यदद्य नगरे तव ।
जनकः समवासार्षीज्जिनो घनरथः प्रभुः ॥ ४७ ॥
ततो दानं हिरण्यादि दत्त्वाऽस्मै पारितोषिकम् ।
कुमारसंयुतो राजा ययौ नन्तुं जिनेश्वरम् ॥ ४८ ॥
वन्दित्वा भगवन्तं तं शेषानपि तपोधनान् ।
निषसाद यथास्थानं भक्तिभावितमानसः ॥ ४९ ॥
अत्रान्तरे जिनः सर्वभाषानुगगिरा वराम् ।
जन्तूनां प्रतिबोधार्थं विदधे धर्मदेशनाम् ॥ ५० ॥

भो भव्याः ! इह कर्तव्यो जिनार्चननमस्कृतौ ।
अपूर्वपाठश्रवणे चाऽप्रमादो निरन्तरम् ॥ ५१ ॥
पुण्यात्मा यो भवेज्जीवोऽप्रमत्तो धर्मकर्मणि ।
तस्याऽऽपदपि सौख्याय शूरस्येव प्रजायते ॥ ५२ ॥
प्रस्तावेऽत्र गणधरो जिनं नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
प्रभो ! कः शूरनामाऽसौ योऽप्रमत्तो वृषेऽभवत् ? ॥ ५३ ॥
अथावादीज्जिनो भद्र ! यदि ते श्रुतिकौतुकम् ।
तदस्याख्यानकं सम्यग् कथ्यमानं मया शृणु ॥ ५४ ॥
अस्त्यस्य जम्बूद्वीपस्य मध्यखण्डे हि भारते ।
क्षितिप्रतिष्ठितं नाम पुरं पुरगुणाञ्चितम् ॥ ५५ ॥
तं पुरं पालयामास शेषसामन्तवन्दितः ।
लोकावनैकरसिको वीरसेनाभिधो नृपः ॥ ५६ ॥
तस्यासीद्धारिणी देवी देवीव धरणीगता ।
ददर्श साऽन्यदा स्वप्ने पुरो यान्तं सुरेश्वरम् ॥ ५७ ॥
पत्युः शशंस सा स्वप्नं सोऽवादीद्भविता सुतः ।
चलेन्द्रदर्शनात्सोऽपि भावी किञ्चिच्चलाचलः ॥ ५८ ॥
जज्ञे च समये पुत्रोऽभिधानदिवसेऽस्य च ।
देवराज इति नाम चक्रे स्वप्नानुसारतः ॥ ५९ ॥
तस्मिन् प्रवर्धमानेऽपि स्वप्ने राज्ञ्यन्यदैक्षत ।
शङ्खोज्ज्वलं पुष्टदेहं निजोत्सङ्गगतं वृषम् ॥ ६० ॥
तस्मिंश्च कथिते राज्ञा भणितं देवि ! ते सुतः ।
भविष्यति महाबाहू राज्यभारधुरन्धरः ॥ ६१ ॥

जातस्य समये तस्याप्यकारि जगतीभुजा ।
वत्सराज इति स्वप्नानुसारेणाभिधा वरा ॥ ६२ ॥
क्रमेण वर्धमानोऽसावष्टवर्षोऽखिलाः कलाः ।
अधीते स्म महाप्राज्ञः कलाचार्यस्य सन्निधौ ॥ ६३ ॥
अन्यदा ज्वरदाघादिरोगग्रस्तशरीरकः ।
आयुष्पर्यन्तकालत्वाद्बभूव पृथिवीपतिः ॥ ६४ ॥
दृष्ट्वा रोगार्दितं भूपं दुःखितोऽभूत् परिग्रहः ।
लोकाः सम्भूय सर्वेऽपि मन्त्रयाञ्चक्रिरे मिथः ॥ ६५ ॥
अयं हि वयसा ज्येष्ठो देवराजोऽस्ति यद्यपि ।
तथाऽपि हि गुणज्येष्ठो वत्सराजोऽस्त्वसौ नृपः ॥ ६६ ॥
जनवादममुं श्रुत्वा सहालोच्यैकमन्त्रिणा ।
स्वीचक्रे देवराजेन सैन्यं वाजिगजादिकम् ॥ ६७ ॥
तं नियुक्तकृतं श्रुत्वाऽऽरवं किमिति भूपतिः ? ।
पप्रच्छ कथयामास सर्वं परिजनोऽस्य तत् ॥ ६८ ॥
ततश्च स जगादेवं व्याध्याधिभ्यां निपीडितः ।
अहो ! अयुक्तं विदधे कार्यमेतद्धि मन्त्रिणा ॥ ६९ ॥
वत्सराजकुमारोऽयं योग्यो राज्यस्य नापरः ।
परमेतदवस्थोऽहमशक्तः किं करोमि भोः ! ? ॥ ७० ॥
इत्युक्त्वा संस्थितः सोऽथ देवराजोऽभवन्नृपः ।
विना जनानुरागेण राज्यं पालयति स्म सः ॥ ७१ ॥
चकार वत्सराजोऽपि प्रणिपातादिसत्क्रियाम् ।
पितृवद्देवराजस्य स्वभावविनयान्वितः ॥ ७२ ॥

अनुरागपरं तस्मिन् विज्ञाय सकलं जनम्।
दध्यौ मन्त्री वर्धमानो राज्यमेष हरिष्यति॥ ७३॥
तदस्मिन्नहिते स्वस्य नोपेक्षा युज्यते खलु।
कोमलोऽपि रिपुश्छेद्यो व्याधिवद् बुद्धिशालिना॥ ७४॥
विचिन्त्येदमसौ मन्त्री ज्ञापयामास भूपतिम्।
सोऽवदन्ननु भो मन्त्रिन्! किमत्र क्रियतामिति?॥ ७५॥
मन्त्र्यूचे वत्सराजोऽयं तिष्ठन्नत्र न ते हितः।
पुरान्निर्वास्यतां देव! तत्कनिष्ठोऽप्यनिष्टकृत्॥ ७६॥
ततश्च देवराजेन भूभुजा भणितोऽनुजः।
गन्तव्यं त्वयकाऽन्यत्र मुक्त्वा मे विषयं पुनः॥ ७७॥
भ्रातुराज्ञां गृहीत्वा तां जनन्याः स न्यवेदयत्।
तच्छ्रुत्वा दुःखिता साऽपि बभूवाश्रुमुखी क्षणात्॥ ७८॥
ज्ञात्वा तां दुःखितां वत्सराजोऽवादीत्किमम्बिके!?।
एवं खेदं करोषि त्वं देशाद्देशं व्रजाम्यहम्॥ ७९॥
देवी प्रोवाच हे [1]वत्स! यद्येवं त्वयका सह।
आगमिष्याम्यहमपि भगिन्या सहिता ध्रुवम्॥ ८०॥
वत्सराजोऽब्रवीन्मातः! स्थेयमत्रैव हि त्वया।
यदन्यदेशो विषमो देवराजोऽपि ते सुतः॥ ८१॥
जनन्यूचे त्वयैवाहं सममेष्यामि वत्सक!।
नार्थो मे देवराजेन यस्त्वाप्यपकारकृत्॥ ८२॥

---

(१) ठ पुत्र!।

ततश्च देवराजेन राज्ञोद्दालितवाहना ।
चचाल धारिणी पादचारिणी सह सूनुना ॥ ८३ ॥
स हन्तव्यो मयाऽवश्यं योऽनेन सह यास्यति ।
इत्युक्त्वा वारितः सर्वः परिवारस्तु भूभुजा ॥ ८४ ॥
ततश्चोच्छलितो लोकहाहाकारः सकले पुरे ।
स कोऽपि नाभवत्तत्र येन नो रुदितं तदा ॥ ८५ ॥
जजल्प च जनोऽद्यैतदनाथमभवत्पुरम् ।
सम्प्राप्तोऽद्यैव पञ्चत्वं वीरसेनो नरेश्वरः ॥ ८६ ॥
परित्यक्ता वयमहो ! यदनेन महात्मना ।
इति लोकवचः शृण्वन् पुराद्वत्सो विनिर्ययौ ॥ ८७ ॥
ततः शनैः शनैर्मात्रा मातृष्वस्रा च संयुतः ।
सोऽवन्तिदेशमध्यस्थामियायोज्जयिनीं पुरीम् ॥ ८८ ॥
जितशत्रुनृपस्तस्यां यथार्थाख्यः पराक्रमी ।
बभूव कमलश्रीश्च तस्याग्रमहिषी वरा ॥ ८९ ॥
बहिष्पुर्यास्तरुच्छायां विश्रान्ता साऽथ धारिणी ।
चिन्तयामास हा दैव ! किमरे ! विहितं त्वया ? ॥ ९० ॥
भूत्वाऽपि वीरसेनस्य भूपतेः प्राणवल्लभा ।
हन्तीदृश्यां दुर्दशायां ससुता पतिता कथम् ? ॥ ९१ ॥
अथ तां समनुज्ञाप्य तत्स्वसा विमलाभिधा ।
प्रविवेश पुरीमध्ये वासस्थानविधित्सया ॥ ९२ ॥
सा त्रस्तहरिणीनेत्रा वीक्षमाणा पुरीजनम् ।
श्रेष्ठिनं सोमदत्ताख्यं ददर्शैकत्र मन्दिरे ॥ ९३ ॥

शान्तमूर्त्तिममुं दृष्ट्वा प्रोचे तात ! विदेशगा ।
अहं भङ्गिनी तस्याः सुतश्चेहागतास्त्रयः ॥ ८४ ॥
निवासस्थानकं किञ्चिच्चेत्त्वं दर्शयसे तदा ।
सन्तिष्ठामो वयं तत्र सुखेन तव निश्रया ॥ ८५ ॥
सोऽथापवरिकामेकां दर्शयित्वा जगाद ताम् ।
स्थेयमत्र परं त्वं मे भाटकं किं प्रदास्यसि ? ॥ ८६ ॥
विमलोवाच मे भद्र ! भाटकं नास्ति किञ्चन ।
[1]किन्त्वावां त्वद्गृहे कर्म करिष्यावोऽखिलं सदा ॥ ८७ ॥
भोजनं च त्वया देयमस्माकं श्रेष्ठिपुङ्गव ! ।
ईश्वराणां तृणेनापि कार्य्यं स्यात् किन्न देहिनाम् ? ॥८८॥
एवमस्त्विति तेनोक्ते धारिणी [2]ससुता च सा ।
तस्थौ तत्र गृहे तस्य चक्रतुः कर्म ते उभे ॥ ८९ ॥
धारिणीविमले कर्मकर्य्यौ ते वणिजो गृहे ।
अभूतामुदरस्यार्थे किं तद्यन्न विधीयते ? ॥ ४०० ॥
अन्यदा वणिजा तेन प्रोक्ते ते एष बालकः ।
किं करोत्युपविष्टः सन्नस्तु मे वत्सपालकः ? ॥ १ ॥
वत्सराजकुमारोऽथ वत्सरूपाणि तद्गृहे ।
विनीतो मातृवचसाऽचारयद्दैवयोगतः ॥ २ ॥
अन्यदा वत्सरूपाणि गृहीत्वाऽगाद्वनान्तरे ।
चरत्सु तेषु तत्राऽसौ विशश्राम क्षणान्तरम् ॥ ३ ॥

---

(१) द किन्तु तव गृहे । (२) द ससुतस्वसा ।

श्रुत्वैकत्र स्वरं राज्ञः पुत्राणां कुर्वतां श्रमम् ।
जगाम सोऽपि तत्राशु तदालोकनकौतुकी ॥ ४ ॥
तेषां मध्याद्यदा कोऽपि घाताद् भ्रश्येन्मनागपि ।
वत्सराजः समीपस्थस्तदा म्लानमुखोऽभवत् ॥ ५ ॥
घातो यदि पुनः स्थाने भवेत्तु तोषनिर्भरः ।
प्रहृष्टवदनश्चामुं प्राशंसत् साधु साध्विति ॥ ६ ॥
तद् दृष्ट्वा तत्कलाचार्यो दध्यौ कोऽप्येष कोविदः ।
बालोऽपि शस्त्रकर्माणि य एवं वेत्ति निश्चितम् ॥ ७ ॥
एवं पृष्टोऽमुना सोऽथ कुतो वत्स ! त्वमागतः ? ।
जगाद वत्सराजोऽपि तात ! वैदेशिकोऽस्म्यहम् ॥ ८ ॥
स पुनः स्माह भो भद्र ! कृत्वा प्रहरणं करे ।
आत्मनः शस्त्रकौशल्यं[1] त्वं मदग्रे प्रकाशय ॥ ९ ॥
विज्ञायावसरं सोऽपि तथा चक्रे महामतिः ।
तेषां योग्यं कुमाराणां तदा भक्तं समाययौ ॥ १० ॥
भोजितो वत्सराजोऽपि ततस्तैरात्मना सह ।
तत्कलाभ्याससन्तुष्टैर्गुणैः सर्वत्र पूज्यते ॥ ११ ॥
सोऽस्थात्तत्र दिनं सर्वं वत्सरूपाणि तानि तु ।
रत्नपालं विना गेहे सकालेऽपि समाययुः ॥ १२ ॥
एयुः सदिवसेऽप्यद्य किमेतानीति जल्पिते ? ।
श्रेष्ठिना विमलोवाच नाहं जानामि कारणम् ॥ १३ ॥

---

(१) ङ ठ -ल्यमथादपे ।

अमीषां रक्षको वत्सोऽप्यागतो न गृहे यतः।
श्रेष्ठ्यूचे यदसौ बालो नाययौ तन्न [1]शोभनम् ॥ १४ ॥
प्रदोषसमये सोऽथ समायातो निजं गृहम्।
लग्ना किमियती वेलेत्यूचे माता[2]ऽन्यया तथा ? ॥ १५ ॥
सोऽवदन्ननु हे मातः ! सुप्तोऽभूवमहं बहिः।
केनापि बोधितो नैवाधुना जागरितः स्वयम् ॥ १६ ॥
एवं द्वितीयदिवसे तृतीयेऽपि व्यधादसौ।
तर्ण्केष्वागतेषूपालम्भं श्रेष्ठी ददौ तयोः ॥ १७ ॥
रुष्टाभ्यामथ ताभ्यां स भणितो वत्स ! किं तव।
परदेशागतिः कर्मकरत्वं चैव विस्मृतम् ? ॥ १८ ॥
परवेश्मनिवासश्च तथा कष्टेन भोजनम्।
यदेवं त्वमुपालम्भमानयस्यद्य बालक ! ॥ १९ ॥
वत्सराजोऽब्रवीन्मातर्वत्सरूपाणि न ह्यहम्।
कदाऽपि चारयिष्यामीत्याख्येयं वणिजोऽस्य हि ॥ २० ॥
तया चाख्यायि तत्तस्य वत्सराजोऽपि सर्वदा।
तेषां पार्श्वे कुमाराणां यात्वा भुङ्क्ते स्म तत्र च ॥ २१ ॥
क्व गच्छसि सदैव त्वं भोजनं वा कथं तव ? ।
इति पृष्टोऽम्बयाऽन्येद्युर्वत्सस्तस्यै शशंस तत् ॥ २२ ॥
अश्रुप्रपातपूर्वं च तयैवं भणितस्ततः।
कथं त्वमावयोः चिन्तां करोषि न हि पुत्रक ! ? ॥ २३ ॥

---

(१) ठ सुन्दरम्। (२) द तयाऽम्बया।

अन्यच्च नावयोर्गेहे सन्त्येधांसि च नन्दन ! ।
पुरवासे यतः प्रायो दुष्प्रापं स्याज्ज्वलेन्धनम् ॥ २४ ॥
सोऽब्रवीत् श्रेष्ठिनः पार्श्वाद्याचित्वा त्वं कुठारिकाम् ।
कावाक्कृतिं च हे अम्ब ! समर्पयसि मे यदि ॥ २५ ॥
ततोऽहमिन्धनं सारमानयामि वनान्तरात् ।
तयाऽथ तत्तथा चक्रे ययौ सोऽप्यटवीं प्रगे ॥ २६ ॥(युग्मम्)
पश्यन्नानाद्रुमांस्तत्र स दध्यौ यदि कञ्चन ।
पश्यामि प्रवरं वृक्षं तत् छित्त्वा तस्य दारुभिः ॥ २७ ॥
रूक्षदारिद्र्यवृक्षस्य च्छेदनं प्रकरोम्यहम् ।
अम्बायास्तद्भगिन्याश्च वाञ्छितं पूरयामि च ॥ २८ ॥
तत्रैका देवकुलिका तेनाथ ददृशे वरा ।
तदन्तर्यक्षराजश्च प्रत्यक्षो भक्तिशालिनाम् ॥ २९ ॥
तत्र दूरे समाघ्राय सुगन्धं स व्यचिन्तयत् ।
नूनमत्र वने क्वापि विद्यते चन्दनद्रुमः ॥ ३० ॥
सम्यग् निरीक्षमाणेन यतोऽसौ सर्पवेष्टितः ।
दृष्टोऽथ साहसेनैते परिक्षिप्ता महोरगाः ॥ ३१ ॥
पुरा यक्षवनमिति च्छिन्नो द्रुः स न केनचित् ।
चिच्छेद स तु तस्यैकशाखां साहससंयुतः ॥ ३२ ॥
विधाय काष्ठखण्डानि क्षिप्त्वा कावाक्कृतौ तथा ।
परितुष्टमनाः सोऽथ चचाल स्वगृहं प्रति ॥ ३३ ॥
नगर्या यावदासन्ने स समेतस्तदाऽन्तरा ।
जगामास्तं रविः पुर्या द्वाराणि पिहितानि च ॥ ३४ ॥